

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

**ԱՇԽԱՐՀԸ ԹՎԵՐՈՎ ՈՒ
ՓԱՍՏԵՐՈՎ
ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ**

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
2017

ՀՏԴ 030
ԳՄԴ 92
Ա 653

*Հրապարակության է երաշխավորվել
ԵՊՀ աշխարհագրության և երկրաբանությ-
յան ֆակուլտետի կողմից*

Գրախոսներ՝

աշխ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Ռ. Ավագյան
աշխ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Կ. Բ. Ալեքսանյան

Ա 653 Աշխարհը թվերով ու փաստերով, տեղեկատու /Կազմեցին՝ Գրիգորյան
Մ. Ա., Սուջյան Ս. Ա.: Եր., ԵՊՀ հրատ., 2017, 234 էջ:

Տեղեկատվություն առաջին անգամ համակարգված ներկայացված են տվյալներ
աշխարհի, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության ֆիզիկական և սոցիալ-
տնտեսական աշխարհագրության մի քանի ցուցանիշների, աշխարհի անկախ,
կախյալ պետությունների և տարածքների, չճանաչված պետությունների, վիճելի
տարածքների, անջատողական շարժումների և միջազգային ու տարածաշրջանա-
յին հիմնական կազմակերպությունների մասին:

Տեղեկատվություն կարող է օգտակար լինել աշխարհագրության, տնտեսագիտու-
թյան, սպասարկման ոլորտի, սոցիոլոգիայի, քաղաքագիտության, հասարակագի-
տության, ժողովրդագրության, ռազմագիտության և այլ հարակից մասնագիտու-
թյունների ուսանողների, մասնագետների, գիտնականների և ընթերցող լայն հասա-
րակության համար:

ՀՏԴ 030
ԳՄԴ 92

ISBN 978-5-8084-2258-2

© ԵՊՀ հրատ., 2017
© Կազմողի համար, 2017

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ.....	11
ՄԱՍ 1. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ.....	13
1. Պետությունների տեղակայման վայրերը.....	13
2. Պետություններն ըստ տարածքի	16
2.1. Ըստ տարածքի մեծության աշխարհի 50 ամենամեծ երկրները.....	16
2.2. Ըստ տարածքի մեծության աշխարհի 10 ամենափոքր երկրները.....	18
2.3 Աշխարհի ամենաշատ քաղցրահամ ջրային տարածք ունեցող 20 երկրները.....	18
3. Աշխարհի ամենաբարձր լեռնագագաթները (8000 մ ավելի բարձրություն ունեցող)	19
4. Աշխարհի ամենաբարձր հրաբուխները	22
5. Աշխարհի 10 ամենամեծ անապատները	23
6. Աշխարհի ամենամեծ հարթավայրերը	23
7. Աշխարհի ամենամեծ կղզիները	24
8. Աշխարհի ամենամեծ թերակղզիները.....	24
9. Աշխարհի ամենաերկար քարանձավները	25
10. Աշխարհի ամենաերկար գետերը	25
11. Աշխարհի ամենամեծ լճերը	26
12. Աշխարհի ամենաբարձր ջրվեժները	26
13. Աշխարհի ամենամեծ ծովերը	27
14. Աշխարհի ամենամեծ ծոցերը	27
15. Աշխարհի ամենախորը օվկիանոսային իջվածքները.....	28
16. Աշխարհի ամենախորը ցամաքային իջվածքները.....	29
17. Աշխարհի ամենամեծ սառցադաշտերը.....	29
18. Պետությունների սահմանների ձգվածությունը	30
18.1. Աշխարհի ամենաերկար ցամաքային սահման ունեցող 20 երկրները	30
18.2. Ցամաքային սահման չունեցող երկրները	30
18.3. Համատեղ ամենաերկար սահմանների ձգվածություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները	31
19. Առափնյա գծի ձգվածությունը	31
19.1. Առափնյա գծի ամենամեծ ձգվածություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները	31
19.2. Դեպի ծով ելք չունեցող երկրները.....	32
20. Ամենաբարձր լեռնագագաթներով աշխարհի 20 երկրները.....	33
21. Ամենացածր բարձրություններով (իջվածքներով) աշխարհի 20 երկրները.....	34

22. Վարելահողերը	35
22.1. Պետության տարածքի նկատմամբ վարելահողերի ամենամեծ տեսակարար կշիռ ունեցող 20 երկրները, 2012 թ.	35
22.2. Պետության տարածքի նկատմամբ վարելահողերի ամենափոքր տեսակարար կշիռ ունեցող 20 երկրները, 2012 թ.	35
23. Ոռոգվող հողերը.....	36
23.1. Ոռոգվող հողերի ամենամեծ տարածք ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.....	36
23.2. Ոռոգվող հողերի ամենափոքր տարածք ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.	37
24. Վերականգնվող ջրային ռեսուրսները	38
24.1. Վերականգնվող ջրային ամենամեծ ծավալի ռեսուրսներ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.	38
24.2 Վերականգնվող ջրային ամենափոքր ծավալի ռեսուրսներ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.	38
25. Քաղցրահամ ջուրը	39
25.1. Տարեկան 1 բնակչի հաշվով քաղցրահամ ջրի ամենամեծ ծավալ ունեցող 20 երկրները, 2012 թ.....	39
25.2. Տարեկան 1 բնակչի հաշվով քաղցրահամ ջրի ամենափոքր ծավալ ունեցող 20 երկրները, 2012 թ.....	40
26. Պետությունների մայրաքաղաքները	41
26.1. Հյուսիսային կիսագնդում հասարակածին առավել մոտ գտնվող 20 մայրաքաղաքները	41
26.2. Հյուսիսային կիսագնդում հասարակածից առավել հեռու գտնվող 20 մայրաքաղաքները	42
26.3. Հարավային կիսագնդում հասարակածին առավել մոտ գտնվող 10 մայրաքաղաքները	43
26.4. Հարավային կիսագնդում հասարակածից առավել հեռու գտնվող 10 մայրաքաղաքները	44
ՄԱՍ 2. ԲՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ	45
27. Երկրների տարանջատումն ըստ բնակչության թվաքանակի	45
27.1. Բնակչության թվաքանակով աշխարհի 50 ամենամեծ երկրները, 2017 թ.	45
27.2. Բնակչության թվաքանակով աշխարհի 10 ամենափոքր երկրները, 2017 թ.....	46
27.3. Մինչև 10 հազար բնակչություն ունեցող կախյալ պետություններն ու տարածքները.....	47
28. Տարիքային կառուցվածքը.....	48

28.1. Տարիքային կառուցվածքում երեխաների (մինչև 15 տարեկան) ամենաբարձր տեսակարար կշիռ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2015 թ.....	48
28.2. Տարիքային կառուցվածքում երեխաների (մինչև 15 տարեկան) ամենացածր տեսակարար կշիռ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2015 թ.....	48
28.3. Տարիքային կառուցվածքում տարեցների (60 տարեկան և բարձր) ամենաբարձր տեսակարար կշիռ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2015 թ.....	49
28.4. Տարիքային կառուցվածքում տարեցների (60 տարեկան և բարձր) ամենացածր տեսակարար կշիռ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2015 թ.....	50
29. Բնական աճը.....	51
29.1. Աշխարհի ամենամեծ բնական աճ ունեցող 20 երկրները, 2015 թ.	51
29.2. Աշխարհի ամենամեծ բնական նվազում ունեցող 20 երկրները, 2015 թ.....	52
30. Ծնելիությունը	52
30.1. Աշխարհի ամենաշատ ծնելիություն ունեցող 20 երկրները, 2015 թ.	52
30.2. Աշխարհի ամենաքիչ ծնելիություն ունեցող 20 երկրները, 2015 թ.	53
31. Մահացությունը.....	54
31.1. Աշխարհի ամենաշատ մահացություն ունեցող 20 երկրները, 2015 թ.....	54
31.2. Աշխարհի ամենաքիչ մահացություն ունեցող 20 երկրները, 2015 թ.	55
32. Միգրացիոն աճ/նվազում.....	55
32.1. Աշխարհի ամենաբարձր միգրացիոն սալդոյի գործակից ունեցող 20 երկրները, 2015 թ.....	55
32.2. Աշխարհի ամենացածր միգրացիոն սալդոյի գործակից ունեցող 20 երկրները, 2015 թ.....	56
33. Ուրբանիզացիան	57
33.1. Ուրբանիզացիայի ամենաբարձր մակարդակ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.	57
33.2. Ուրբանիզացիայի ամենացածր մակարդակ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.	58
33.3. Աշխարհի 20 խոշորագույն քաղաքային ագլոմերացիաները, 2015 թ.....	59
33.4. Աշխարհի խոշորագույն քաղաքները (10 մլն. և ավելի բնակիչ ունեցող), 2015 թ.....	59
34. Սեռային կառուցվածքը.....	60

34.1. Տղամարդ բնակչության ամենամեծ գերակշռություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2015 թ.	60
34.2. Կին բնակչության ամենամեծ գերակշռություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2015 թ.	61
34.3. Տղաների ամենաշատ ծնունդ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.	61
34.4. Տղաների ամենաքիչ ծնունդ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.	62
35. Մանկական մահացությունը	63
35.1 Մանկական մահացության ամենաբարձր մակարդակ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.	63
35.2. Մանկական մահացության ամենացածր մակարդակ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.	64
36. Կյանքի միջին տևողությունը	64
36.1. Ամենաբարձր կյանքի միջին տևողություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.	64
36.2. Ամենացածր կյանքի միջին տևողություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.	65
36.3. Տղամարդկանց ամենաբարձր կյանքի միջին տևողություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.	66
36.4. Տղամարդկանց ամենացածր կյանքի միջին տևողություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.	67
36.5. Կանանց ամենաբարձր կյանքի միջին տևողություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.	68
36.6. Կանանց ամենացածր կյանքի միջին տևողություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.	68
37. Ծնելիության գումարային գործակիցը	69
37.1. Ծնելիության ամենամեծ գումարային գործակից ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2013 թ.	69
37.2. Ծնելիության ամենափոքր գումարային գործակից ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2013 թ.	70
38. Հավատացյալ բնակչության կրոնը	71
38.1. Քրիստոնյա բնակչության ամենամեծ տեսակարար կշիռ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.	71
38.2. Մահմեդական բնակչության ամենամեծ տեսակարար կշիռ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.	72
38.3. Բուդդիստ բնակչության ամենամեծ տեսակարար կշիռ ունեցող աշխարհի 10 երկրները, 2012 թ.	72
39. Չափահաս բնակչության գրագիտությունը	73

39.1. Գրագետ մարդկանց ամենամեծ տեսակարար կշիռ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.	73
39.2. Գրագետ մարդկանց ամենափոքր տեսակարար կշիռ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.	74
40. Նախադպրոցական և դպրոցական կրթության տևողությունը	74
40.1. Նախադպրոցական և դպրոցական կրթություն ստանալու համար պահանջվող ամենաշատ տարի ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.	74
40.2. Նախադպրոցական և դպրոցական կրթություն ստանալու համար պահանջվող ամենաքիչ տարի ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.	75
41. Ընտրական իրավունքը	76
41.1. Զվեարկության համար պահանջվող ամենամեծ նվազագույն տարիք ունեցող աշխարհի 15 երկրները, 2012 թ.	76
41.2. Զվեարկության համար պահանջվող ամենափոքր նվազագույն տարիք ունեցող աշխարհի 10 երկրները, 2012 թ.	76
42. Համաթվեր	77
42.1. Մարդկային ներուժի զարգացման ամենաբարձր համաթիվ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.	77
42.2. Մարդկային ներուժի զարգացման ամենացածր համաթիվ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.	78
42.3. Մարդկային երջանկության ամենաբարձր համաթիվ ունեցող աշխարհի 20 երկրներ, 2016 թ.	78
42.4. Մարդկային երջանկության ամենացածր համաթիվ ունեցող աշխարհի 20 երկրներ, 2016 թ.	79
ՄԱՍ 3. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ	80
43. Երկրներն ըստ տնտեսական զարգացվածության	80
43.1. Տնտեսապես աշխարհի ամենազարգացած 50 երկրները, 2014 թ.	80
43.2. Տնտեսապես աշխարհի ամենաթույլ 10 երկրները, 2014 թ.	82
44. Մեկ շնչին բաժին ընկնող ՀՆԱ-ն	82
44.1 Բնակչության մեկ շնչին բաժին ընկնող ամենամեծ ՀՆԱ ունեցող աշխարհի 50 երկրները, 2015 թ.	82
44.2 Բնակչության մեկ շնչին բաժին ընկնող ամենացածր ՀՆԱ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2015 թ.	84
45. Էլեկտրաէներգիան	85
45.1. Ամենաշատ էլեկտրաէներգիա արտադրող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.	85
45.2. Բնակչության մեկ շնչի հաշվով ամենաշատ էլեկտրաէներգիա արտադրող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.	85
46. Նավթ	86

46.1. Նավթի ամենամեծ հետախուզված պաշար ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2015 թ.	86
46.2. Աշխարհի ամենաշատ նավթ արդյունահանող 20 երկրները, 2015 թ.	87
46.3. Աշխարհի ամենաշատ նավթ սպառող 20 երկրները, 2015 թ.	88
46.4. Աշխարհի ամենաշատ նավթ արտահանող 20 երկրները, 2015 թ.	88
46.5. Աշխարհի ամենաշատ նավթ ներմուծող 20 երկրները, 2015 թ.	89
47. Բնական գազ	90
47.1. Բնական գազի ամենամեծ հետախուզված պաշար ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.	90
47.2. Աշխարհի ամենաշատ բնական գազ արդյունահանող 20 երկրները, 2015 թ.	90
47.3. Աշխարհի ամենաշատ բնական գազ սպառող 20 երկրները, 2015 թ.	91
47.4. Աշխարհի ամենաշատ բնական գազ արտահանող 20 երկրները, 2012 թ.	92
47.5. Աշխարհի ամենաշատ բնական գազ ներմուծող 20 երկրները, 2015 թ.	93
48. Աշխարհի ամենաշատ ավտոմեքենաներ արտադրող 20 երկրները, 2015 թ.	93
49. Աշխարհի ամենաշատ ածուխ արդյունահանող 20 երկրները, 2014 թ.	94
50. Աշխարհի ամենաշատ ոսկի արդյունահանող 10 երկրները, 2016 թ.	95
51. Աշխարհի ամենաշատ պողպատ արտադրող 10 երկրները, 2015 թ.	95
52. Աշխարհի ամենաշատ ցորեն արտադրող 10 երկրները, 2014 թ.	95
53. Երկրներն ըստ ռազմական ծախսերի, 2014 թ.	96
ՄԱՍ 4. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԵՎ ՍՊԱՍԱՐԿՄԱՆ ՈԼՈՐՏ	97
54. Հեռախոսներ.	97
54.1. Աշխարհի ամենաշատ բջջային հեռախոսներ ունեցող 20 երկրները, 2015 թ.	97
54.2. Աշխարհի ամենաքիչ բջջային հեռախոսներ ունեցող 20 երկրները, 2015 թ.	97
55. Ռադիո.	98
55.1. Աշխարհի ամենաշատ «FM» կայաններ ունեցող 20 երկրները, 2012 թ.	98
55.2. Աշխարհի ամենաքիչ «FM» կայաններ ունեցող 20 երկրները, 2012 թ.	99
56. Համացանց	100
56.1. Համացանցի ամենաշատ օգտատերեր ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.	100

56.2. Համացանցի ամենաքիչ օգտատերեր ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.	100
57. Օդանավակայաններ	101
57.1. Աշխարհի ամենաշատ օդանավակայաններ ունեցող 20 երկրները, 2013 թ.	101
57.2. Աշխարհի ամենաքիչ օդանավակայաններ ունեցող 20 երկրները, 2013 թ.	102
57.3. Աշխարհի 20 խոշոր օդանավակայաններն ըստ ուղևորափոխադրումների, 2013 թ.	103
57.4. Աշխարհի 20 խոշոր օդանավակայաններն ըստ բեռնափոխադրումների, 2012 թ.	103
58. Խողովակաշարեր	104
58.1. Նավթամուղների երկարությամբ աշխարհի 20 խոշոր երկրները, 2013 թ.	104
58.2. Գազամուղների երկարությամբ աշխարհի 20 խոշոր երկրները, 2013 թ.	105
59. Երկաթուղի.....	106
59.1. Երկաթուղիների ամենամեծ երկարություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.	106
59.2. Երկաթուղիների ամենաքիչ երկարություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.	106
60. Ավտոմոբիլային ճանապարհներ	107
60.1. Ավտոճանապարհների երկարությամբ աշխարհի 20 խոշոր երկրները, 2013 թ.	107
60.2. Ավտոճանապարհների երկարությամբ աշխարհի 20 փոքր երկրները, 2013 թ.	108
61. Ներքին ջրային ուղիներ.....	109
61.1. Ներքին ջրային ուղիների ամենամեծ երկարություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2011 թ.	109
61.2. Ներքին ջրային ուղիների ամենափոքր երկարություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2011 թ.	109
62. Առևտրային նավատորմ	110
62.1. Աշխարհի ամենաշատ ծովային նավատորմ ունեցող 20 երկրները, 2010 թ.	110
62.2. Աշխարհի ամենաքիչ ծովային նավատորմ ունեցող 20 երկրները, 2010 թ.	111
63. Աշխարհի խոշորագույն նավահանգիստները, 2012 թ.	112

ՄԱՍ 5. ԱՇԽԱՐՀԻ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐԸ	113
64. Աշխարհի անկախ պետությունների, չճանաչված կամ մասամբ ճանաչված, անորոշ կարգավիճակով պետությունների, կախյալ պետությունների և տարածքների համառոտ նկարագիրը	113
64.1. Անկախ պետությունները	113
64.2. Չճանաչված կամ մասամբ ճանաչված, անորոշ կարգավիճակով պետությունները	137
64.3. Կախյալ պետություններն ու տարածքները	142
65. Աշխարհի վիճելի տարածքները	152
66. Անջատողական շարժումներն աշխարհում	170
67. Խոշորագույն միջազգային կազմակերպությունները	200
68. Անկախ պետությունների պետական դրոշները և զինանշանները	213
ՄԱՍ 6. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ	219
69. Հայաստանի Հանրապետության և Արցախի Հանրապետության ամենաբարձր լեռնագագաթները (3300 մ ավելի բարձրություն ունեցող)	219
70. Հայաստանի Հանրապետության և Արցախի Հանրապետության լեռնային համակարգերը	221
71. Հայաստանի Հանրապետության ամենաերկար գետերը	224
72. Հայաստանի Հանրապետության ամենամեծ լճերը	225
73. Հայաստանի Հանրապետության ջրամբարները	225
74. Հայաստանի Հանրապետության սահմանի երկարությունը	226
75. Հայաստանի Հանրապետության համայնքների և բնակավայրերի թվաքանակը 2017թ. հունվարի 1-ի դրությամբ	227
76. Հայաստանի Հանրապետության և մարզերի բնակչության թվաքանակը 2017թ. հունվարի 1-ի դրությամբ	227
77. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքների բնակչությունը 2016 թ. հունվարի 1-ի դրությամբ	228
78. Հայաստանի Հանրապետության խոշորագույն գյուղական համայնքները (5000 և ավելի բնակչությամբ) 2016 թ. հունվարի 1-ի դրությամբ	229
Օգտագործված գրականություն	231

ՆԱԽԱԲԱՆ

«Աշխարհը թվերով և փաստերով» տեղեկատվում պարունակում է տարաբնույթ վիճակագրական թարմ տվյալներ աշխարհի ֆիզիկական աշխարհագրության, անկախ պետությունների սոցիալ-տնտեսական ոլորտին վերաբերող տարբեր ցուցանիշների վերաբերյալ: Տրված են **253** վիճելի տարածքների, աշխարհի **95** պետությունում ոչ վաղ անցյալում տեղի ունեցած, ներկայումս ընթացող կամ տեսականորեն հնարավոր **293** անջատողական շարժումների համառոտ նկարագրությունները, ճանաչված ու չճանաչված պետությունների, կախյալ երկրների ու տարածքների վիճակագրական ցուցանիշները: Ներկայացված են նաև տվյալներ աշխարհում ներկայումս գոյություն ունեցող միջազգային կազմակերպությունների մի մասի, նրանց բնույթի ու անդամ պետությունների մասին:

Աշխարհի երկրները շատ բազմազան են: Ընդ որում, դրանց թիվը փոփոխական է: Մշտական ազգային-ազատագրական պայքարների շնորհիվ շարունակում են աճել աշխարհի երկրների թվաքանակը: Այսպես. բոլորովին վերջերս անկախություն ձեռք բերեց Հարավային Սուդանը, իսկ դրանից մի փոքր առաջ՝ Թիմոր Լեշտին (Արևելյան Թիմորը):

Ներկայումս աշխարհում հաշվվում է **326** երկիր, որոնցից **195**-ն են անկախ, ընդ որում՝ **193**-ը ՄԱԿ-ի անդամ են, իսկ **2**-ը՝ Վատիկանը և Պաղեստինն ունեն դիտորդի կարգավիճակ: **53** երկիր ունի չորոշված կարգավիճակ (տարբեր աղբյուրներով չճանաչված կամ մասամբ ճանաչված պետությունների իրական թվաքանակը ավելի քան **120** է), որոնցից՝

-**8**-ը ճանաչված են ՄԱԿ-ի անդամ մեկ կամ մի քանի պետության կողմից: Դրանք են՝ **Աբխազիան, Ազադ Ջամմուն և Քաշմիրը, Խալխաստանը, Կոսովոն, Հարավային Օսիան, Հյուսիսային Կիպրոսի Թուրքական Հանրապետությունը, Չինաստանի Հանրապետությունը, Սահարայի Արաբական Ժողովրդավարական Հանրապետությունը,**

-**4** երկրի անկախությունը ճանաչված է այլ չճանաչված պետությունների կողմից՝ **Արցախի Հանրապետություն, Դոնեցկի ԺՀ, Լուգանսկի ԺՀ և Մերձդնեստրյան Մոլդովական Հանրապետություն,**

-**41** երկիր չի ճանաչվել ոչ մի պետության կողմից՝ **Աբյան, Ազանիա, Ազավադ, Ալաբաաբ, Աիլու Սուննա ուալ Ջամաան, Ավդալենդ, Արևմտյան Պապուա, Բակասի, Բանկասամորո, Բելուջիստան, Գալմուդուգ, Թամիլ Իլամ, Իրաքի Քրդստան, Իրաքի և Լեանտի իսլամական պետություն, Խատունդ, Խիման և Խիբ, Խաու Պակունդոտո, Կաբինդա, Մոլոսսիա, Մուրրավարի, Նագալենդ, Շաբվա, Շան, Պունտլենդ, Ջուբալենդ, Սեբորգա, Սիլենդ, Քրդստան,**

Սոմալիլենդ, Սուլու, Մալթայի Ինքնիշխան Ռազմական Ուխտ, Վա, Վազի-րիստան, Քվինսլենդ, Քրիստիանիա:

Բացի անկախ և ինքնահռչակ պետություններից աշխարհում մինչ օրս կան **78** կախյալ տարածքներ կամ գաղութներ: Այս տարածքները չունեն պետական ինքնուրույնություն, կառավարվում են հատուկ ռեժիմով: Ժամանակակից աշխարհում «գաղութ» տերմինը կախյալ տարածքների համար չի կիրառվում: Կիրառվում են այլ տերմիններ, որոնք բնորոշում են տվյալ տարածքի ինքնուրույնության աստիճանը:

Գաղութներից բացի կան նաև այսպես կոչված անդրծովյան տարածքներ, այսինքն՝ տարածքներ, որոնք գտնվում են տվյալ պետության հիմնական տարածքից դուրս և կազմում են նրա վարչատարածքային բաժանման մի մասը: Ամենաշատ անդրծովյան դեպարտամենտ ունի Ֆրանսիան (11 դեպարտամենտ):

Աշխարհում կա 3 տարածք, որոնք ունեն հատուկ կարգավիճակ: Դրանք են **Օլանդները, Մակաուն և Հոնգ Կոնգը:**

Բացի այդ, երկրները կարող են լինել խիտ և նոսր բնակեցված՝ օրինակ, Միացյալ Թագավորությունը կամ Բանգլադեշը խիտ են բնակեցված, իսկ Լիբիան կամ Ավստրալիան նոսր են բնակեցված: Կան նաև քաղաք-պետություններ՝ օրինակ, Ջիբրալթարը և Սինգապուրը: Կան պետություններ, որոնց անվանում են «գաճաճ»՝ օրինակ, Անդորրա, Մոնակո, Վատիկան, Նաուրու և այլն:

Որոշ երկրներ շատ հարուստ են, իսկ նրանց կողքին կան ծայրահեղ աղքատ պետություններ: Շատ հարուստ են Պարսից ծոցի երկրները, Արևմտյան Եվրոպայի և Հարավ-Արևելյան Ասիայի մի շարք երկրներ: Աղքատ երկրները հիմնականում աֆրիկյան, ասիական, լատինաամերիկյան երկրներն են, որոնք համեմատաբար վերջերս են ձեռք բերել անկախություն:

Պետություններ կան, որոնք զբաղեցնում են շատ մեծ տարածքներ (Ռուսաստան, Կանադա, Չինաստան, ԱՄՆ և այլն), նույնիսկ զբաղեցնում են ամբողջական մի մայրցամաք (Ավստրալիա): Իսկ կան նաև պետություններ, որոնք ունեն ոչ մեծ քաղաքի չափ տարածք, ինչպես, օրինակ, Սան Մարինոն և այլն:

ՄԱՍ 1. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ**1. Պետությունների տեղակայման վայրերը**

ԵՎՐՈՊԱ (57)	ՃԱՆԱԶՎԱԾ ԱՆԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ (44)	Ալբանիա, Անդորրա, Ավստրիա, Բելառուս, Բելգիա, Բոսնիա և Հերցեգովինա, Բուլղարիա, Գերմանիա, Դանիա, Էստոնիա, Իռլանդիա, Իսլանդիա, Իսպանիա, Իտալիա, Լատվիա, Լեհաստան, Լիխտենշտայն, Լիտվա, Լյուքսեմբուրգ, Խորվաթիա, Հունաստան, Հունգարիա, Մալթա, Մակեդոնիա, Միացյալ Թագավորություն (Մեծ Բրիտանիա), Մոլդովա, Մոնակո, Նիդերլանդներ, Նորվեգիա, Շվեդիա, Շվեյցարիա, Չեխիա, Չեռնոգորիա, Պորտուգալիա, Ռումինիա, Ռուսաստան, Սան Մարինո, Սերբիա, Սլովակիա, Սլովենիա, Վատիկան, Ուկրաինա, Ֆինլանդիա, Ֆրանսիա
	ԿԱՆՅԱԼ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐ ԵՎ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ (13)	Ազորներ, Բոսնիայի և Հերցեգովինայի Դաշնություն, Բրչկոյի շրջան, Գեռնսի, Մադեյրա, Մեն կղզի, Յան Մայեն, Շայցբերգեն (Սվալբարդ), Ջերսի, Ջիբրալթար, Սերբական Հանրապետություն, Օլանդներ, Ֆարերներ
ԱՍԻԱ (55)	ՃԱՆԱԶՎԱԾ ԱՆԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ (48)	Ադրբեջան, Արաբական Միացյալ Էմիրություններ, Աֆղանստան, Բահրեյն, Բանգլադեշ, Բհուտան, Բրունեյ, Եմեն, Թայլանդ, Թիմոր Լեշտի (Արևելյան Թիմոր), Թուրքիա, Թուրքմենստան, Ինդոնեզիա, Իսրայել, Իրան, Իրաք, Լաոս, Լիբանան, Կամբոջա, Կիպրոս, Կորեայի Ժողովրդաժողովրդավարական Հանրապետություն (ԿԺԺՀ), Հայաստան , Հարավային Կորեա, Հնդկաստան, Հորդանան, Դազախստան, Դրոգստան, Դապոնիա, Մալայզիա, Մալդիվներ, Մյանմա, Մոնղոլիա, Նեպալ, Շրի Լանկա, Չինաստան, Պակիստան, Պաղեստին, Սաուդյան Արաբիա, Սինգապուր, Սիրիա, Վիետնամ, Վրաստան, Տաջիկստան, Ռեգենստան, Քաթար, Քուվեյթ, Օման, Ֆիլիպիններ
	ԿԱՆՅԱԼ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐ ԵՎ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ (7)	Ակրոտիրի և Դեկելիա, Կոկոսյան Կղզիներ, Հերդ կղզի և Մակդոնալդ կղզիներ, Հնդկական Օվկիանոսի Բրիտանական Տարածք, Հոնգ Կոնգ, Մակաու (Աոմոն), Մուրբ Ծննդյան կղզի

ԱՖՐԻԿԱ (61)	ՃԱՆԱԶՎԱԾ ԱՆԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹ- ՅՈՒՆՆԵՐ (54)	Ալժիր, Անգոլա, Բենին, Բոտսվանա, Բուրկինա Ֆասո, Բուրունդի, Գաբոն, Գամբիա, Գանա, Գվինեա, Գվինեա-Բիսաու, Եգիպտոս, Եթովպիա, Զամբիա, Զիմբաբվե, Էրիթրեա, Թունիս, Լեսոթո, Լիբերիա, Լիբիա, Կաբու Վերդե, Կամերուն, Կենտրոնաաֆրիկյան Հանրապետություն, Կոնգո-Կինշասա, Կոնգոյի Ժողովրդավարական Հանրապետություն (ԿԺՀ), Կոնգոյի Հանրապետություն, Կոտ դ'Իվուար, Հասարակածային Գվինեա, Հարավ-աֆրիկյան Հանրապետություն, Հարավային Սուդան, Մադագասկար, Մալավի, Մալի, Մավրիկիոս, Մավրիտանիա, Մարոկկո, Մոզամբիկ, Նամիբիա, Նիգեր, Նիգերիա, Չադ, Ջիբութի, Ռուանդա, Սան Թոմե և Պրինսիպի, Սեյշելներ, Սենեգալ, Սիեռա Լեոնե, Սոմալի, Սվազիլենդ, Սուդան, Տանզանիա, Տոգո, Ուգանդա, Քենիա
	ԿԱԽՅԱԼ ՏԱՐԱԾՔ- ՆԵՐ ԵՎ ՊԵՏՈՒԹ- ՅՈՒՆՆԵՐ (7)	Բուվե կղզի, Կանարներ, Մայոթ, Ռեյունիոն, Մեդիյա, Սեուտա, Սուրբ Հեղինե, Համբարձման Կղզի և Տրիստան դա Կունյա
ՀԱՐԱՎԱ- ՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ (14)	ՃԱՆԱԶՎԱԾ ԱՆԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹ- ՅՈՒՆՆԵՐ (12)	Արգենտինա, Բոլիվիա, Բրազիլիա, Գայանա, Էկվադոր, Կոլումբիա, Չիլի, Պարագվայ, Պերու, Սուրինամ, Վենեսուելա, Ուրուգվայ
	ԿԱԽՅԱԼ ՏԱՐԱԾՔ- ՆԵՐ ԵՎ ՊԵՏՈՒԹ- ՅՈՒՆՆԵՐ (2)	Գվիանա, Ֆոլկլենդյան կղզիներ
ՀՅՈՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ (45)	ՃԱՆԱԶՎԱԾ ԱՆԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹ- ՅՈՒՆՆԵՐ (23)	ԱՄՆ, Անտիգուա և Բարբուդա, Բահամներ, Բարբադոս, Բելիզ, Գվատեմալա, Գրենադա, Դոմինիկա, Դոմինիկյան Հանրապետություն, Էլ Սալվադոր, Կանադա, Կոստա Ռիկա, Կուբա, Հայիթի, Հոնդուրաս, Մեքսիկա, Նիկարագուա, Պանամա, Ջամայկա, Սենթ Լյուսիա, Սենթ Վինսենթ և Գրենադիններ, Սենթ Քիտս և Նևիս, Տրինիդադ և Տոբագո

	ԿԱԽՅԱԼ ՏԱՐԱԾՔ- ՆԵՐ ԵՎ ՊԵՏՈՒԹ- ՅՈՒՆՆԵՐ (22)	Անգիլյա, Արուբա, Բերմուդաներ, Բոնեյրե, Բրիտանական Վիրգինիա, Գվադելուպ, Գրեն-լանդիա, Կայմանի կղզիներ, Կյուրասաո, Մարտի-նիկ, Միացյալ Նահանգների Վիրգինյան կղզիներ, Մոնսեռատ, Նավասաս, Պուերտո Ռիկո, Սաբա, Սեն Բարտելմի, Սինտ Էուստատիուս, Սեն Մարտեն, Սեն Պիեռ և Միքելոն, Սինտ Մաարտեն, Տյորքս և Կայկոս, Բլիպերտոն
ՕՎԿԻԱ- ՆԻԱ (36)	ՃԱՆԱԶՎԱԾ ԱՆԿԱԽ ՊԵՏՈՒ- ԹՅՈՒՆՆԵՐ (14)	Ավստրալիա, Կիրիբատի, Մարշալյան Կղզիներ, Միկրոնեզիա, Նաուրու, Նոր Զելանդիա, Պալաու, Պապուա Նոր Գվինեա, Սամուա, Սողոմոնի կղզիներ, Վանուատու, Տոնգա, Տուվալու, Ֆիջի
	ԿԱԽՅԱԼ ՏԱՐԱԾՔ- ՆԵՐ ԵՎ ՊԵՏՈՒԹ- ՅՈՒՆՆԵՐ (22)	Ամերիկյան Սամուա, Աճոր և Կարտիե, Բեյքեր, Գուամ, Կորալյան ծովի կղզիների տարածք, Կուկի Կղզիներ, Հավայներ, Հաուլենդ, Հյուսիսային Մարիանյան Կղզիներ, Սիդուեյ, Նիուե, Նոր Կալեդոնիա, Նորֆոլկ, Պալմիրա, Ջարվիս, Ջոնսթոն, Տոկելաու, Ուեյկ, Ուոլիս և Ֆուտունա, Փիքքեռն, Քինգմեն, Ֆրանսիական Պոլինեզիա
ԱՆՏԱՐԿ- ՏԻԴԱ (5)	ՃԱՆԱԶՎԱԾ ԱՆԿԱԽ ՊԵՏՈՒԹ- ՅՈՒՆՆԵՐ (0)	-
	ԿԱԽՅԱԼ ՏԱՐԱԾՔ- ՆԵՐ ԵՎ ՊԵՏՈՒԹ- ՅՈՒՆՆԵՐ (5)	Բրիտանական Անտարկտիկական Տարածք, Հարավային Ջորջիա և Հարավային Սենդվիչյան կղզիներ, Մոդ թագուհու երկիր, Պետրոս 1-ինի կղզի, Ֆրանսիական Հարավային և Անտարկ-տիկական Երկրի Տարածք
ԸՆԴՀԱ- ՆՈՒՐ (273)	ՃԱՆԱԶՎԱԾ ԱՆԿԱԽ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ - 195 (ՄԱԿ-ի անդամ է 193 երկիր)	
	ԿԱԽՅԱԼ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐ -78	

2. Պետություններն ըստ տարածքի

2.1. Ըստ տարածքի մեծության աշխարհի 50 ամենամեծ երկրները¹

Հ/հ	Պետությունը	Տարածքի ընդ- հանուր մակե- րեսը, կմ ²
1.	Ռուսաստան ²	17 098 246
2.	Կանադա	9 984 670
3.	ԱՄՆ ³	9 833 517
4.	Չինաստան ⁴	9 598 092
5.	Բրազիլիա ⁵	8 515 767
6.	Ավստրալիա ⁶	7 692 024
7.	Հնդկաստան	3 287 263
8.	Արգենտինա	2 766 890
9.	Դազախստան	2 724 902
10.	Ալժիր	2 381 741
11.	Կոնգոյի Ժողովրդական Հանրապետություն	2 345 409
12.	Սաուդյան Արաբիա	2 149 690
13.	Մեքսիկա	1 972 550
14.	Ինդոնեզիա	1 904 569
15.	Սուդան	1 886 068
16.	Լիբիա	1 759 541
17.	Իրան	1 648 195
18.	Մոնղոլիա	1 564 116
19.	Պերու	1 285 216
20.	Չադ	1 284 000
21.	Նիգեր	1 267 000
22.	Անգոլա	1 246 700
23.	Մալի	1 241 238
24.	Հարավաֆրիկյան Հանրապետություն	1 221 037
25.	Կոլումբիա	1 141 748
26.	Եթովպիա	1 104 300
27.	Բոլիվիա	1 098 581
28.	Մավրիտանիա	1 030 700
29.	Եգիպտոս	1 002 450
30.	Տանզանիա	945 203
31.	Նիգերիա	923 768
32.	Վենեսուելա	916 445
33.	Նամիբիա	825 615
34.	Մոզամբիկ	801 590

Հ/հ	Պետությունը	Տարածքի ընդ- հանուր մակե- րեսը, կմ ²
35.	Պակիստան	796 095
36.	Թուրքիա	783 562
37.	Չինի	756 096
38.	Չամբիա	752 618
39.	Սյանմա	676 578
40.	Աֆղանստան	652 864
41.	Սոմալի	637 661
42.	Կենտրոնաաֆրիկյան Հանրապետություն	622 984
43.	Ուկրաինա ⁷	603 549
44.	Բոտսվանա	600 370
45.	Մադագասկար	587 041
46.	Քենիա	581 309
47.	Ֆրանսիա ⁸	551 500
48.	Եմեն	527 968
49.	Թայլանդ	513 115
50.	Իսպանիա	504 645
138.	Հայաստան	29 743

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ.

¹ Այսուհետ ներկայացվելու են միայն անկախ պետություններին վերաբերող տվյալները:

² Ղրիմի (26 081 կմ²) և Սևաստոպոլի (864 կմ²) հետ միասին Ռուսաստանի - տարածքի մեծությունը 17 125 191 կմ² է:

³ Ըստ՝ «Wikipedia»-ի ռուսերեն տարբերակի ԱՄՆ տարածքի մեծությունը 9 - 519 431 կմ² է, իսկ ըստ Բրիտանիկա հանրագիտարանի՝ 9 522 057 կմ²:

⁴ Տայվանին ենթակա տարածքների հետ միասին Չինաստանի տարածքի մեծությունը 9 636 073 կմ² է:

⁵ Այլ տվյալներով Բրազիլիայի տարածքը կազմում է 8 547 400 կմ²:

⁶ Այլ տվյալներով Ավստրալիայի տարածքը կազմում է 7 741 220 կմ²:

⁷ Առանց Ղրիմի (26 081 կմ²) և Սևաստոպոլի (864 կմ²) Ուկրաինայի տարածքի մեծությունը 576 604 կմ² է:

⁸ Ֆրանսիայի տարածքն անդրծովյան ռեգիոնների և տարածքների հետ կազմում է 674 685 կմ²:

2.2. Բար փարածքի մեծության աշխարհի 10 ամենափոքր երկրները

Հ/հ	Պետությունը	Տարածքի ընդհանուր մակերեսը, կմ ²
1.	Վատիկան	0,44
2.	Մոնակո	2,02
3.	Նաուրու	21,3
4.	Տուվալու	26,0
5.	Սան Մարինո	61,2
6.	Լիխտենշտայն	160,5
7.	Մարշալյան Կղզիներ	181,0
8.	Սենթ Քիթս և Նևիս	261,0
9.	Մալդիվներ	298,0
10.	Մալթա	316,0

2.3. Աշխարհի ամենաշատ քաղցրահամ ջրային փարածք ունեցող 20 երկրները

Հ/հ	Պետությունը	Քաղցրահամ ջրային փարածքի ընդհանուր մակերեսը, հազար կմ ²
1.	Կանադա	891,2
2.	Ռուսաստան	720,5
3.	ԱՄՆ	664,7
4.	Հնդկաստան	314,1
5.	Իրան	116,6
6.	Եթովպիա	104,3
7.	Կոլումբիա	100,2
8.	Ինդոնեզիա	93,0
9.	Կոնգոյի Ժողովրդական Հանրապետություն	77,8
10.	Տանզանիա	61,5
11.	Ավստրալիա	58,9
12.	Բրազիլիա	55,5
13.	Ուգանդա	43,9
14.	Արգենտինա	43,7
15.	Շվեդիա	40,0
16.	Ֆինլանդիա	34,3
17.	Վենեսուելա	30,0
18.	Չինաստան	27,1

Հ/հ	Պերությունը	Քաղցրահամ ջրային տարածքի ընդհանուր մակերեսը, հազար կմ ²
19.	Պակիստան	25,2
20.	Ղազախստան	25,2
...	Հայաստան	1,4

3. Աշխարհի ամենաբարձր լեռնագագաթները (8000 մ և ավելի բարձրություն ունեցող)

Հ/հ	Գագաթը (անվանման ալլ տարբերակները)	Լեռնային համակարգը (նկարագրությունը)	Բարձրու- թյունը, մ
1.	Ջոնդունգմա (Էվերեստ, Ջումալանգֆենգ, Սագարմատհա)	Հիմալայներ (Եռագագաթ բրգաձև լեռնագագաթը գտնվում է Մահալանգուր-Հիմալ կամ Կիմոբու Հիմալ լեռնաշղթայում, Նեպալի արևելյան սահմանին: Հարավային գագաթի բարձրությունը 8760 մ է, իսկ հյուսիս-արևելյանինը՝ 8339 մ):	8848 (8850)
2.	Չոգորի (Կ-2, Կյաոգելիֆենգ)	Կարակորում (Լեռնագագաթը գտնվում է Բալտորո-Մուստագ շրջանում: Բալտի լեզվով Չոգորին նշանակում է: Կ-2 գեոդեզիական համարը կապ չունի նրա հետ, որ լեռը, փաստորեն, բարձրությամբ երկրորդ լեռն է համարվում: Արևելյան նախալեռան բարձրությունը 8230 մ է, իսկ հարավայինինը՝ 8132 մ):	8611
3.	Կանչենջանգա (Կանչենջունգա, Կանչենֆանգա)	Հիմալայներ (Լեռնագագաթի չինական Կան-չեն-ձե-նգա անվանումը («Սեծ ձների հինգ գանձեր») ճշգրտորեն բնութագրում է է այս լեռն իր հինգ սառցադաշտերով: Հսկայական զանգվածով գագաթը գտնվում է Չինաստանի, Նեպալի և Հնդկաստանի եռանկյունում: Հարավային գագաթն ունի 8490 մ բարձրություն, արևմտյանը՝ Ջալունգ Կանգը՝ 8433մ, իսկ արևելյանը՝ 7700 մ):	8598 (8586)

Հ/հ	Գազաթը (անվանման ալլ տարբերակները)	Լեռնային համակարգը (նկարագրությունը)	Բարձրու- թյունը, մ
4.	Լհոձե	Հիմալայներ (Լեռնագագաթի տի- բեթական Լհո-ձե անվանումը նշա- նակում է «Հարավային պիկ»: Գտնվում է Ջոմոլունգմայից երեք կմ հարավ: Արևմտյան միջանկյալ գա- զաթն ունի 8426 մ բարձրություն, արևելյանը՝ 8376 մ, իսկ արևելյանը՝ Լհոձե Շաքը՝ 8398 մ):	8516 (8501)
5.	Մակալու (Մակալուֆենգ)	Հիմալայներ (Գրանիտե պիկը գտնվում է Մահալանգուր-Հիմալ լեռնաշղթայում, Նեպալի արևել- քում: Հարավ-արևելյան գագաթն ունի 8010 մ բարձրություն):	8475
6.	Գհաուլագիբի 1-ին	Հիմալայներ (Գժվարամատչելի լե- ռան մի գագաթը գտնվում է Նեպալի կենտրոնական մասում՝ Գհաուլա- Հիմալում, իսկ մյուսը՝ Կալի-Գան- դակա կանյոնից արևմուտք):	8167
7.	Մանասլու (Կուտանգ)	Հիմալայներ (Միակ ութիագարանոց լեռն է Գուրկիհա-Հիմալում, Կենտրո- նական Նեպալում: Անվան ստուգա- բանությունը դեռևս պարզ չէ: Ա- րևելյան գագաթն ունի 7895 մ բարձ- րություն, իսկ հյուսիսայինը՝ 7154 մ):	8163
8.	Չո-Օյու	Հիմալայներ (Գագաթը գտնվում է Մահալանգուր-Հիմալ լեռնաշղթա- յում, Նեպալի և Չինաստանի սահ- մանում, Ջոմոլունգմայից 29 կմ հե- ռավորության վրա: Անվանումը թարգմանաբար նշանակում է «Փի- րուզե թագուհի»: Արևելյան կողային գագաթը՝ Նգոյումբա Ռ-ի 1-ն ունի 7806 մ բարձրություն, իսկ հարավ- այինը՝ Նգոյումբա Ռ-ի 2-ը՝ 7646 մ):	8153

Հ /հ	Գազաթը (անվանման ալլ տարբերակները)	Լեռնային համակարգը (նկարա- գրությունը)	Բարձրու- թյունը, մ
9.	Նանգապարբատ (Գիամիր)	Հիմալայներ (Երկուհազար կիլո- մետրանոց Հիմալայների վերջավոր- ությունը հանդիսացող հսկայական այս զանգվածը գտնվում է Ինդոս գետի ոլորաններում՝ Պակիստա- նում: Բալտի ցեղի լեզվով Գիամիրը նշանակում է «Լեռների արքա», քանի որ ունի իշխող դիրք շրջա- կայքի նկատմամբ, իսկ Նանգա- պարբատ անվանումը նշանակում է «Սարսափների մերկ լեռ»: Ունի մի քանի գագաթներ՝ Նախագագաթը՝ 7910 մ բարձրությամբ, Հյուսիսային գագաթ 1-ը՝ 7816 մ, Հյուսիսային գագաթ 2-ը՝ 7785 մ, Արծաթե լեռ- նաճյուղը՝ 7597 մ, Հյուսիս-արևելյան պիկը՝ 7530 մ):	8126
10.	Աննապուրնա 1-ին (Մորշիադի)	Հիմալայներ (Գազաթը տեղակայ- ված է Կենտրոնական Նեպալի արևելյան մասում Կալի Հանդակ և Մարսիանդի գետերի կիրճերի միջև: Միջանկյալ գագաթի բարձրությունը 8051 մ է, Արևելյան գագաթինը՝ 8029 մ, իսկ Սև Ժայռ կոչվող արևելյան գագաթի նախալեռն ունի 7485 մ բարձրություն):	8091
11.	Գաշերբրում 1-ին (Հիդդեն պիկ, Կ-5)	Կարակորում (Նրբագեղ բուրգ, որի անունով (Գաշերբրում «սվետյա- շչայասյա պատ») կոչվում է Բալ- տորո սառցադաշտի արևելյան մա- սում գտնվող ամբողջ լեռնաշղթան: Որպեսզի չշփոթեն Գաշերբրում 2-ի հետ, Մարտին Կոնվեյի առաջարկով անվանում են Հիդդեն պիկ):	8080 (8068)

Հ/հ	Գազաքը (անվանման ալլ տարբերակները)	Լեռնային համակարգը (նկարագրությունը)	Բարձրությունը, մ
12.	Բրոուդ Պիկ (Ֆալիան Կանգրի)	Կարակորում (Հսկայական գանգրվածը տեղակայված է Չոգորիից հարավ-արևելք և միանգամից բարձրանում է Բալտորո սառցադաշտի դիմաց: Ունի միջանկյալ գագաթ 8016 մ բարձրությամբ):	8051 (8047)
13.	Շիշա Պանգմա	Հիմալայներ (Միայնակ լեռը գտնվում է կենրոնական Հիմալայների հյուսիսային ծայրամասում, Տիբեթում):	8046 (8027)
14.	Գաշերբրում 2-րդ	Կարակորում (Նրբագեղորեն ուժվագծվող մշտապես սառցադաշտերով ծածկված գագաթը գտնվում է Հիդդեն պիկի հարևանությամբ: Արևելյան գագաթն ունի 7733 մ բարձրությամբ):	8035

4. Աշխարհի ամենաբարձր հրաբուխները

Հ/հ	Գազաքը	Լեռնային համակարգը	Բարձրությունը, մ
1.	Նևադո-Օխոս-դել-Սալադո	Անդեր	6893
2.	Բոնետե	Անդեր	6872
3.	Լյուլյայլյակո	Անդեր	6723
4.	Սաջամա	Անդեր	6542
5.	Անտոֆալյա	Անդեր	6440
6.	Չիմբորասո	Անդեր	6267
7.	Սան Պեդրո	Անդեր	6159
8.	Սան Պաբլո	Անդեր	6118
9.	Գուալյատիրի	Անդեր	6071
10.	Տակորա	Անդեր	5980

5. Աշխարհի 10 ամենամեծ անապատները

Հ/հ	Գազաբը	Գտնվելու վայրը	Մակերեսը, հազար կմ ²
1.	Անտարկտիկա	Անտարկտիկա	13 829
2.	Սահարա	Հյուսիսային Աֆրիկա	9 100
3.	Արաբական	Հարավ-արևմտյան Ասիա	2 330
4.	Գոբի	Մոնղոլիա-Չինաստան	1 270
5.	Կալսահարի	Հարավային Աֆրիկա	900
6.	Պատագոնյան սարավանդ	Արգենտինա	673
7.	Վիկտորիա Մեծ անապատ	Ավստրալիայի արևմուտք և հարավ	647
8.	Սիրիական	Արևմտյան Ասիա	520
9.	Մեծ ավազան լեռնաշխարհի	ԱՄՆ արևմուտք	492
10.	Զիրուուս	Մեքսիկայի հյուսիս	450

6. Աշխարհի ամենամեծ հարթավայրերը

Հ/հ	Անվանումը	Գտնվելու վայրը	Միջին բարձրությունը, մ	Մակե- րեսը, մլն կմ ²
1.	Ամազոնի դաշտավայր	Հարավային Ամերիկա	20-150-ից (արևմուտքում) մինչև 300 (արևելքում)	5,2
2.	Բրազիլական սարահարթ	Հարավային Ամերիկա	200-2000	4,0
3.	Ռուսական (Արևելաեվ- րոպական) հարթավայր	Եվրասիա	170	3,9
4.	Միջինասիական սա- րահարթ	Եվրասիա	500-700	3,5
5.	Լա-Պլատայի դաշտա- վայր	Հարավային Ամերիկա	մինչև 200	3,0
6.	Արևմտասիական դաշտավայր	Եվրասիա	100	2,7
7.	Արաբական սարահարթ	Եվրասիա	500-1300	2,3

Հ/հ	Անվանումը	Գտնվելու վայրը	Միջին քարձրությունը, մ	Մակերեսը, մլն կմ ²
8.	Թուրանի դաշտավայր	Եվրասիա	-132-ից 933	2,0
9.	Կենտրոնական հարթավայր	Հյուսիսայի Ամերիկա	150-500	1,5
10.	Մեծ հարթավայրեր	Հյուսիսայի - Ամերիկա	700-1800	1,2

7. Աշխարհի ամենամեծ կղզիները

Հ/հ	Կղզին	Գտնվելու վայրը	Մակերեսը, կմ ²
1.	Գրենլանդիա	Ատլանտյան օվկիանոսի հյուսիս	2 130 800
2.	Նոր Գվինեա	Խաղաղ օվկիանոսի հարավ-արևմուտք	785 753
3.	Կալիմանտան	Խաղաղ օվկիանոսի արևմուտք	748 168
4.	Մադագասկար	Հնդկական օվկիանոս	587 713
5.	Բաֆինի Երկիր	Ատլանտյան օվկիանոսի հյուսիս	507 451
6.	Սումատրա	Հնդկական օվկիանոսի հյուսիս-արևելք	443 066
7.	Վիկտորիա	Կանադայի Արկտիկական կղզախումբ	217 291
8.	Հոնսյու	Ճապոնական ծով	225 850
9.	Մեծ Բրիտանիա	Եվրոպայի հյուսիս-արևմուտք	209 331
10.	Էլսմիր	Կանադայի Արկտիկական կղզախումբ	196 236

8. Աշխարհի ամենամեծ թերակղզիները

Հ/հ	Թերակղզին	Գտնվելու վայրը	Մակերեսը, հազար կմ ²
1.	Արաբական	Ասիայի հարավ-արևմուտք	2 730
2.	Հնդստան	Ասիայի հարավ	2 050
3.	Հնդկաչին	Ասիայի հարավ-արևելք	2 000

Հ/հ	Թերակղզին	Գտնվելու վայրը	Մակերեսը, հազար կմ ²
4.	Լաբրադոր	Հյուսիսային Ամերիկա	1 320
5.	Սկանդինավյան	Եվրոպայի հյուսիս	800
6.	Սոմալի	Աֆրիկայի արևելք	750
7.	Պիրենեյան	Եվրոպայի հարավ-արևելք	582
7.	Բալկանյան	Եվրոպայի հարավ	505
8.	Փոքր Ասիա	Ասիայի արևմուտք	400
9.	Թայմիր	Ասիայի հյուսիս	400

9. Աշխարհի ամենաերկար քարանձավները

Հ/հ	Քարանձավը	Տեղակայման վայրը	Երկարությունը, կմ
1.	Մամոնտի	ԱՄՆ	288
2.	Օպտիմիստիչեսկայա	Ուկրաինա	230
3.	Հելոխ	Շվեյցարիա	156
4.	Օգերնայա	Ուկրաինա	128
5.	Մոխրոտիկ	Ուկրաինա	90
6.	Ջևել	ԱՄՆ	88
7.	Գրինբրայեր	ԱՄՆ	71
8.	Կապ Կուտան	Թուրքմենստան	57
9.	Բուդիստական	Չինաստան	50
10.	Օխո Գուարենյա	Իսպանիա	47

10. Աշխարհի ամենաերկար գետերը

Հ/հ	Գետը	Գտնվելու վայրը	Երկարությունը, կմ
1.	Ամազոն	Հարավային Ամերիկա	6 992
2.	Նեղոս	Աֆրիկա	6 852
3.	Յանցզի	Ասիա	6 300
4.	Միսսիսիպի	Հյուսիսային Ամերիկա	6 275 (Միսսուրիի և Ջեֆերսոնի հետ) (առանց Միսսուրիի և Ջեֆերսոնի՝ 3950)

Հ/հ	Գեորը	Գտնվելու վայրը	Երկարությունը, կմ
5.	Հուանհե	Ասիա	5 464
6.	Օբ	Ասիա	5 410 (Իրսիշի հետ) (առանց Իրսիշի՝ 3650)
7.	Պարանա	Հարավային Ամերիկա	4 880
8.	Կոնգո	Աֆրիկա	4 667 (Լուալաբայի և Չամբեշիի հետ)
9.	Մեկոնգ	Ասիա	4 500
10.	Ամուր	Ասիա	4 440 (Արգունի հետ)

11. Աշխարհի ամենամեծ լճերը

Հ/հ	Լիճը	Գտնվելու վայրը	Մակերեսը, կմ ²	Խորու- թյունը, մ
1.	Կասպից ծով	Եվրասիա	371 000	1 026
2.	Վերին	Հյուսիսային Ամերիկա	82 103	405
3.	Վիկտորիա	Աֆրիկա	68 800	82
4.	Հուրոն	Հյուսիսային Ամերիկա	59 700	229
5.	Միչիգան	Հյուսիսային Ամերիկա	57 757	281
6.	Տանգանիկա	Աֆրիկա	32 896	1 470
7.	Բայկալ	Ասիա	31 722	1 642
8.	Մեծ Արջի	Հյուսիսային Ամերիկա	31 328	446
9.	Նյասա	Աֆրիկա	30 044	704
10.	Մեծ Սարուկների	Հյուսիսային Ամերիկա	28 568	618

12. Աշխարհի ամենաբարձր ջրվեժները

Հ/հ	Ջրվեժը	Գտնվելու վայրը	Բարձրությունը, մ
1.	Անխել	Վենեսուելա	1054 (979)
2.	Տուգելա	ՀԱՀ	947
3.	Երեք քույրերի	Պերու	914
4.	Օլուպենա	ԱՄՆ	900
5.	Ումբիլա	Պերու	896
6.	Վիննուֆոսեն	Նորվեգիա	865
7.	Սկորգա	Նորվեգիա	864
8.	Պուուկանկո	ԱՄՆ, Հավայներ	840

Հ/հ	Ձրվեժը	Գտնվելու վայրը	Բարձրությունը, մ
9.	Ջեյմս Բրյուս	Կանադա	840
10.	Բրաուն Ֆոլս	Նոր Զելանդիա	836

13. Աշխարհի ամենամեծ ծովերը

Հ/հ	Ծովը	Գտնվելու վայրը	Մակերեսը, հազար կմ ²	Խորությունը, մ
1.	Սարգասյան	Ատլանտյան օվկիանոսի հյուսիս-արևմուտք	6 000	6 622
2.	Ֆիլիպինյան	Խաղաղ օվկիանոսի արևմուտք	5 726	10 789
3.	Արաբական	Հնդկական օվկիանոսի հյուսիս	4 832	5 806
4.	Կորալյան	Խաղաղ օվկիանոսի հարավ-արևմուտք	4 068	9 174
5.	Հարավչինական	Խաղաղ օվկիանոսի արևմուտք	3 537	5 377
6.	Թասմանի	Խաղաղ օվկիանոսի հարավ	3 336	6 015
7.	Ֆիջի	Խաղաղ օվկիանոսի հարավ-արևմուտք	3 177	7 633
8.	Ուեդելլի	Հարավային օվկիանոս	2 910	6 820
9.	Կարիբյան	Ատլանտյան օվկիանոսի արևմուտ	2 777	7 090
10.	Միջերկրական	Ատլանտյան - օվկիանոսի արևելք	2 505	5 121

14. Աշխարհի ամենամեծ ծոցերը

Հ/հ	Ծոցը	Գտնվելու վայրը	Մակերեսը, հազար կմ ²	Խորությունը, մ
1.	Բենգալյան	Ասիա	2 172	4 045
2.	Մեքսիկական	Հյուսիսային Ամերիկա	1 605	3 822
3.	Մեծ Ավստրալական	Ավստրալիա	1 335	5 670
4.	Հուդզոնի	Հյուսիսային Ամերիկա	819	301

Հ/հ	Ծոցը	Գյուղական վայրը	Մակերեսը, հազար կմ ²	Խորությունը, մ
5.	Գվինեական	Աֆրիկա	753	5 207
6.	Ալյասկա	Հյուսիսային Ամերիկա	384	4 929
7.	Կարպենտարիա	Ավստրալիա	328	71
8.	Սիամի	Եվրասիա	320	80
9.	Սուրբ Լավրենտիոսի	Հյուսիսային Ամերիկա	249	538
10.	Պարսից	Ասիա	241	115

15. Աշխարհի ամենախորը օվկիանոսային իջվածքները

Հ/հ	Փողոսկը	Գյուղական վայրը	Խորությունը, մ
1.	Մարիանյան	Խաղաղ օվկիանոսի հյուսիս-արևմուտք	11 022 (10 924)
2.	Տոնգա	Խաղաղ օվկիանոսի հարավ-արևմուտք	10 822
3.	Ֆիլիպինյան	Խաղաղ օվկիանոսի արևմուտք	10 789
4.	Կերմադեկ	Խաղաղ օվկիանոսի հարավ-արևմուտք	10 047
5.	Իգրու-Օգասավարա	Խաղաղ օվկիանոսի հյուսիս-արևմուտք	9 810
6.	Կուրիլ-Կամչատկյան	Խաղաղ օվկիանոսի հյուսիս-արևմուտք	9 717
7.	Յապ	Խաղաղ օվկիանոսի արևմուտք	8 967
8.	Պուերտո-Ռիկո	Ատլանտյան օվկիանոսի արևմուտք	8 742
9.	Հարավ-Սանդվիչյան	Ատլանտյան օվկիանոսի հարավ	8 325
10.	Չիլիական	Խաղաղ օվկիանոսի հարավ-արևելք	8 180

16. Աշխարհի ամենախորը ցամաքային իջվածքները

Հ/հ	Իջվածքը	Գտնվելու վայրը	Խորությունը, մ
1.	Գեոբ (Էլ-Գոբ), Մեռյալ ծովի մակարդակ	Իսրայել-Հորդանան	-405 (-425)
2.	Տիվերիադական լճի մակարդակ	Սիրիա	-200
3.	Աֆար, Ասսալ լճի մակարդակ	Ջիբութի	-155
4.	Տուրֆան	Չինաստան	-154
5.	Կատարա	Եգիպտոս	-133
6.	Կարագիե	Ղազախստան	-132
7.	Աֆարի գոգավորություն	Եթովպիա	-125
8.	Կարբոն լիճ, Գրան-Բախտ-դե-Սան-Խուլիան	Արգենտինա	-105
9.	Մահիվան Հովիտ	ԱՄՆ	-86
10.	Ակչակայա	Թուրքմենստան	-81

17. Աշխարհի ամենամեծ սառցադաշտերը

Հ/հ	Սառցադաշտը	Գտնվելու վայրը	Մակերեսը, հազար կմ ²
1.	Ռոսսա	Անտարկտիդա	542,3
2.	Լարնսեն	Անտարկտիդա	86,0
3.	Էյմերի	Անտարկտիդա	40,0
4.	Արևմտյան Շալիցբերգեն	Նորվեգիա	35,1
5.	Նոր Երկիր	Ռուսաստան	20,0
6.	Վատնայյոկուդլ	Իսլանդիա	8,4
7.	Մալասպինա	ԱՄՆ, Ալյասկա	2,2
8.	Լաունգյոկուդլ	Իսլանդիա	1,0
9.	Ֆեդչենկո	Տաջիկստան	0,9
10.	Շելկտոն	Անտարկտիդա	0,5

18. Պետությունների սահմանների ձգվածությունը

18.1. Աշխարհի ամենաերկար ջամաքային սահման ունեցող 20 երկրները

Հ/հ	Պետությունը	Ցամաքային սահմանի երկարությունը, կմ
1.	Չինաստան	22 117
2.	Ռուսաստան	20 344
3.	Բրազիլիա	16 885
4.	Հնդկաստան	14 103
5.	Ղազախստան	12 185
6.	ԱՄՆ	12 034
7.	Կոնգոյի ԺՀ	10 730
8.	Արգենտինա	9 861
9.	Կանադա	8 893
10.	Մոնղոլիա	8 220
11.	Պերու	7 461
12.	Մալի	7 243
13.	Բոլիվիա	6 940
14.	Պակիստան	6 774
15.	Սուդան	6 764
16.	Ալժիր	6 343
17.	Չիլի	6 339
18.	Կոլումբիա	6 309
19.	Ուզբեկստան	6 221
20.	Չադ	5 968
...	Հայաստան	1 431

18.2. Ցամաքային սահման չունեցող երկրները (36)

Անտիգուա և Բարբուդա, Ավստրալիա, Բահամներ, Բահրեյն, Բարբադոս, Գրենադա, Դոմինիկա, Իսլանդիա, Կաբո Վերդե, Կիրիբատի, Կոմորներ, Ճապոնիա, Մադագասկար, Մալդիվներ, Մալթա, Մավրիկիոս, Մարշալյան Կղզիներ, Միկրոնեզիա, Նաուրու, Նոր Զելանդիա, Շրի Լանկա, Պալաու, Ջամայկա, Սամոա, Սան Թոմե և Պրինսիպի, Սեյշելներ, Սենտ Վինսենտ և Գրենադիններ, Սենտ Բիքս և Նևիս, Սենթ Լյուսիա, Սողոմոնի Կղզիներ, Վանուատու, Տոնգա, Տրինիդադ և Տոբագո, Տուվալու, Ֆիջի, Ֆիլիպիններ:

18.3. Համադրեղ ամենաերկար սահմանների չգվածություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները

Հ/հ	Պետությունները	Համադրեղ սահմանի չգվածությունը, կմ
1.	ԱՄՆ-Կանադա	8 891
2.	Ռուսաստան-Ղազախստան	7 513
3.	Արգենտինա-Չիլի	5 308
4.	Չինաստան-Մոնղոլիա	4 677
5.	Ռուսաստան-Չինաստան	4 209
6.	Հնդկաստան-Բանգլադեշ	4 053
7.	Ռուսաստան-Մոնղոլիա	3 485
8.	Բրազիլիա-Բոլիվիա	3 423
9.	Չինաստան-Հնդկաստան	3 380
10.	ԱՄՆ-Մեքսիկա	3 141
11.	Բրազիլիա-Պերու	2 995
12.	Հնդկաստան-Պակիստան	2 912
13.	Կոնգոյի ԺՀ-Ազոլա	2 511
14.	Պակիստան-Աֆղանստան	2 430
15.	Կոնգոյի ԺՀ-Կոնգո	2 410
16.	Մավրիտանիա-Մալի	2 237
17.	Ղազախստան-Ուզբեկստան	2 203
18.	Բրազիլիա-Վենեսուելա	2 200
19.	Չինաստան-Մյանմա	2 185
20.	Վիետնամ-Լաոս	2 130
...	Հայաստան-Ադրբեջան	533

19. Առափնյա գծի ձգվածությունը

19.1. Առափնյա գծի ամենամեծ չգվածություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները

Հ/հ	Պետությունը	Առափնյա գծի չգվածությունը, կմ
1.	Կանադա	202 080
2.	Ինդոնեզիա	54 716
3.	Ռուսաստան	37 653

Հ/հ	Պետությունը	Առափնյա գծի ձգվածությունը, կմ
4.	Ֆիլիպիններ	36 289
5.	Ճապոնիա	29 751
6.	Ավստրալիա	25 760
7.	Նորվեգիա	25 148
8.	ԱՄՆ	19 924
9.	Նոր Զելանդիա	15 134
10.	Չինաստան	14 500
11.	Հունաստան	13 676
12.	Մեծ Բրիտանիա	12 429
13.	Մեքսիկա	9 330
14.	Իտալիա	7 600
15.	Բրազիլիա	7 491
16.	Դանիա	7 314
17.	Թուրքիա	7 200
18.	Հնդկաստան	7 000
19.	Չիլի	6 435
20.	Միկրոնեզիա	6 112

19.2. Գեպի ծով ելք չունեցող երկրները (44).

Ադրբեջան, Անդորրա, Ավստրիա, Աֆղանստան, Բելառուս, Բիուրան, Բոլիվիա, Բուրավանա, Բուրկինա Ֆասո, Բուրունդի, Եթովպիա, Չամբիա, Զիմբաբվե, Թուրքմենստան, Լատու, Լեսոտո, Լիխտենշտայն, Լյուքսեմբուրգ, ԿԱՀ, **Հայաստան**, Հարավային Սուդան, Հունգարիա, Դազախստան, Դրոգայան, Մակեդոնիա, Մալավի, Մալի, Մոլդովա, Մոնղոլիա, Նեպալ, Նիգեր, Շվեյցարիա, Չադ, Չեխիա, Պարագվայ, Ռումանիա, Սան Մարինո, Սերբիա, Սլովակիա, Սլովազիլենդ, Տաջիկստան, Ուգանդա, Ուզբեկստան:

20. Ամենաբարձր լեռնագագաթներով աշխարհի 20 երկրները

Հ/հ	Պեղությունը	Գագաթը	Լեռնային համակարգը	Բարձրությունը, մ
1.	Չինաստան, Նեպալ	Ջոնգլունգմա (Էվերեստ)	Հիմալայներ	8848 (8850)
2.	Հնդկաստան	Չոգորի (Կ-2)	Կարակորում	8611
		փաստացի՝ Կանչենջանգա	Հիմալայներ	8598
3.	Պակիստան	Տիրիչմիր	Հինդուկուշ	7690
		փաստացի՝ Չոգորի (Կ-2)	Կարակորում	8611
4.	Բհուտան	Կանկար Պունսում	Հիմալայներ	7570
5.	Տաջիկստան	Իսմոիլ Սոմոնիի պիկ	Պամիր	7495
6.	Աֆղանստան	Նոշակ	Հինդուկուշ	7492
7.	Ղրղզստան	Հաղթանակի պիկ	Տյան Շան	7439
8.	Ղազախստան	Խան Թենգրի	Տյան Շան	6995 (7010)
9.	Արգենտինա	Ակոնկագուա	Անդեր	6962
10.	Չիլի	Նևադո-Օխոս-դել-Սալադո	Անդեր	6893
11.	Պերու	Ուասկարան	Անդեր	6768
12.	Բոլիվիա	Սաջամա	Անդեր	6542
13.	Էկվադոր	Չիմբորասո	Անդեր	6267
14.	ԱՄՆ	Դենալի (նախկին՝ Մաք Քինլի)	Ալյասկա	6194
15.	Կանադա	Լոգան	Կորդիլիերներ	5959
16.	Տանզանիա	Կիլիմանջարո	Արևելաաֆրիկյան սարահարթ	5895
17.	Մյանմա	Հկակաբո Ռազի	Տիբեթ	5881
18.	Կոլումբիա	Քրիստոբալ Կոլոն	Սիերա-Նևադա-դե-Սանտա-Մարտա	5776
19.	Մեքսիկա	Օրիսաբա	Կորդիլիերներ	5675
20.	Իրան	Դենալվենդ	Էլբուրս	5670
41.	Հայաստան	Արագած	Հայկական լեռնաշխարհ	4090

21. Ամենացածր բարձրություններով (իջվածքներով) աշխարհի 20 երկրները

Հ/հ	Պետությունը	Իջվածքը	Բարձրությունը (իջվածքը), մ
1.	Իսրայել, Հորդանան	Մեռյալ ծով	-405 (-425)
2.	Սիրիա	Տիվերիադյան լիճ (փաստացի գտնվում է Իսրայելում)	-210
3.	Ջիբութի	Ասալ լիճ, Աֆարի իջվածք	-155
4.	Չինաստան	Այդընգյուլ, Տուրֆանի իջվածք	-154
5.	Եգիպտոս	Կատարա իջվածք	-133
6.	Ղազախստան	Կարագիե իջվածք	-132
7.	Եթովպիա	Աֆարի իջվածք	-125
8.	Արգենտինա	Կարբոն լիճ, Գրան-Բախոդե-Սան-Խուլիան	-105
9.	ԱՄՆ	Բեդվոտեր, Մահվան Հովիտ	-86
10.	Թուրքմենստան	Ակչակայա իջվածք	-81
11.	Էրիթրեա	Կուլյու լիճ, Աֆարի գոգավորություն	-75
12.	Մարոկկո	Տախ իջվածք	-55
13.	Լիբիա	Սաբխատ-Գուգայյալ իջվածք	-47
14.	Դոմինիկյան Հանրապետություն	Էնրիկիլյո լիճ	-44
15.	Ալժիր	Շոտ-Մելգիր լիճ	-40
16.	Ռուսաստան, Իրան, Ադրբեջան	Կասպից ծովի մակարդակ	-28
17.	Թունիս	Շոտ-Էլ-Գարսա լիճ	-17
18.	Ավստրալիա	Էյր լիճ	-15
19.	Մեքսիկա	Սալադա լիճ	-10
20.	Նիդերլանդներ	Ջյոդալլասպոլդեր	-7

22. Վարելահողերը**22.1. Պեղության տարածքի նկատմամբ վարելահողերի
ամենամեծ տեսակարար կշիռ ունեցող 20 երկրները, 2012 թ.**

Հ/հ	Պեղությունը	Վարելահողերի տեսակարար կշիռը, %
1.	Բանգլադեշ	55,4
2.	Մոլդավիա	54,5
3.	Ուկրաինա	53,8
4.	Դանիա	52,6
5.	Հունգարիա	49,6
6.	Մավրիկիոս	49,0
7.	Հնդկաստան	48,8
8.	Լուանդա	45,6
9.	Լիտվա	44,8
10.	Տոգո	44,2
11.	Լեհաստան	40,3
12.	Ռումինիա	39,5
13.	Չեխիա	38,8
14.	Բարբադոս	37,2
15.	Կոմորներ	35,9
16.	Բուրունդի	35,6
17.	Ֆրանսիա	33,5
18.	Գերմանիա	33,1
19.	Նիգերիա	33,0
20.	Սալվադոր	31,4
...	Հայաստան	16,6

**22.2. Պեղության տարածքի նկատմամբ վարելահողերի ամենափոքր
տեսակարար կշիռ ունեցող 20 երկրները, 2012 թ.**

Հ/հ	Պեղությունը	Վարելահողերի տեսակարար - կշիռը, %
1.	Վատիկան	0
2.	Մոնակո	0
3.	Նաուրու	0
4.	Տուվալու	0

Հ/հ	Պեկությունը	Վարելահողերի տեսակարար - կշիռը, %
5.	Ջիբութի	0,04
6.	Իսլանդիա	0,07
7.	Օման	0,12
8.	Մավրիտանիա	0,2
9.	Սուրինամ	0,36
10.	Պապուա Նոր Գվինեա	0,49
11.	Սողոմոնի Կղզիներ	0,62
12.	Բոտսվանա	0,65
13.	Մոնղոլիա	0,76
14.	ԱՄԷ	0,77
15.	Քուվեյթ	0,84
16.	Նամիբիա	0,99
17.	Լիբիա	1,03
18.	Գաբոն	1,21
19.	Կոնգո	1,45
20.	Սինգապուր	1,47

23. Ոռոգվող հողերը

23.1. Ոռոգվող հողերի ամենամեծ տարածք ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պեկությունը	Ոռոգվող հողերի մակերեսը, հազար կմ ²
1.	Հնդկաստան	558,1
2.	Չինաստան	546,0
3.	ԱՄՆ	223,9
4.	Պակիստան	182,3
5.	Իրան	76,5
6.	Մեքսիկա	63,2
7.	Թուրքիա	52,2
8.	Թայլանդ	49,9
9.	Բանգլադեշ	47,3
10.	Ռուսաստան	46,0
11.	Ինդոնեզիա	45,0
12.	Ուզբեկստան	42,8

Հ/հ	Պեպուքյունը	Ոռոգվող հողերի մակերեսը, հազար կմ ²
13.	Իսպանիա	37,8
14.	Ղազախստան	35,6
15.	Իրաք	35,3
16.	Եգիպտոս	34,2
17.	Ռումինիա	30,8
18.	Վիետնամ	30,0
19.	Բրազիլիա	29,2
20.	Իտալիա	27,5
...	Հայաստան	2,7

23.2. Ոռոգվող հողերի ամենափոքր փարածք ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պեպուքյունը	Ոռոգվող հողերի մակերեսը, կմ ²
1.	Վատիկան	0
2.	Մարշալյան Կղզիներ	0
3.	Բոտսվանա	10
4.	Բրունեյ	10
5.	Ջիբութի	10
6.	Սենտ Վինսենթ և Գրենադիններ	10
7.	Գամբիա	20
8.	Կոնգոյի ԺՀ	20
9.	Մալի	20
10.	ԿԱՀ	20
11.	Բելիզ	30
12.	Բոսնիա և Հերցեգովինա	30
13.	Կաբու Վերդե	30
14.	Լեսոտո	30
15.	Լիբերիա	30
16.	Սենթ Լյուսիա	30
17.	Սլովենիա	30
18.	Ֆիջի	30
19.	Ավստրիա	40
20.	Բահրեյն	40

24. Վերականգնվող ջրային ռեսուրսները

24.1. Վերականգնվող ջրային ամենամեծ ծավալի ռեսուրսներ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Վերականգնվող ջրային ռեսուրսների ծավալը, կմ ³
1.	Բրազիլիա	8 647
2.	Ռուսաստան	4 525
3.	ԱՄՆ	3 069
4.	Կանադա	2 902
5.	Չինաստան	2 840
6.	Կոլումբիա	2 360
7.	Ինդոնեզիա	2 019
8.	Հնդկաստան	1 911
9.	Պերու	1 880
10.	Վենեսուելա	1 325
11.	Կոնգոյի ԺՀ	1 283
12.	Բանգլադեշ	1 227
13.	Մյանմա	1 168
14.	Չիլի	923
15.	Արգենտինա	876
16.	Վիետնամ	884
17.	Կոնգո	832
18.	Պապուա Նոր Գվինեա	801
19.	Մալայզիա	580
20.	Բոլիվիա	574
.....	Հայաստան	7,77

24.2. Վերականգնվող ջրային ամենափոքր ծավալի ռեսուրսներ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Վերականգնվող ջրային ռեսուրսների ծավալը, կմ ³
1.	Քուվեյթ	0,020
2.	Սենթ Բիքս և Նևիս	0,024
3.	Մալդիվներ	0,030
4.	Մալթա	0,051
5.	Անտիգուա և Բարբուդա	0,052

Հ/հ	Պետությունը	Վերականգնվող ջրային ռեսուրսների ծավալը, կմ ³
6.	Քաթար	0,058
7.	Բարբադոս	0,080
8.	Բահրեյն	0,116
9.	ԱՄԷ	0,150
10.	Կարու Վերդե	0,300
11.	Ջիբութի	0,310
12.	Կիպրոս	0,400
13.	Լիբիա	0,580
14.	Սինգապուր	0,610
15.	Հորդանան	0,920
16.	Օման	1,000
17.	Կոմորներ	1,250
18.	Լյուքսեմբուրգ	1,480
19.	Իսրայել	1,720
20.	Մավրիկիոս	2,200

25. Քաղցրահամ ջուր

25.1. Տարեկան 1 բնակչի հաշվող քաղցրահամ ջրի ամենամեծ ծավալ ունեցող 20 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Քաղցրահամ ջրի ծավալը 1 բնակչի հաշվով, մ ³ /տարի
1.	Թուրքմենստան	5104
2.	Ղազախստան	2360
3.	Ուզբեկստան	2194
4.	Գալանա	2187
5.	Հունգարիա	2082
6.	Ադրբեջան	2051
7.	Դոմինիկա	1916
8.	Տաջիկստան	1837
9.	ԱՄՆ	1600
10.	Սուրինամ	1489
11.	Իրաք	1482
12.	Կանադա	1386
13.	Թայլանդ	1288

Հ/հ	Պետությունը	Քաղցրահամ ջրի ծավալը 1 բնակչի հաշվով, մ ³ /տարի
14.	Էկվադոր	1283
15.	Ավստրալիա	1193
16.	Մակեդոնիա	1118
17.	Պակիստան	1072
18.	Էստոնիա	1060
19.	Պորտուգալիա	1056
20.	Իրան	1048

25.2. Տարեկան 1 բնակչի հաշվող քաղցրահամ ջրի ամենափոքր ծավալ ունեցող 20 երկրները, 2012թ.

Հ/հ	Պետությունը	Քաղցրահամ ջրի ծավալը 1 բնակչի հաշվով, մ ³ /տարի
1.	Կոնգոյի ԺՀ	6
2.	ԿԱՀ	7
3.	Կոնգո	8
4.	Մալդիվներ	9
5.	Ուգանդա	10
6.	Կոմորներ	13
7.	Բենին	15
8.	Պապուա Նոր Գվինեա	17
9.	Ռուանդա	17
10.	Գամբիա	20
11.	Անգոլա	22
12.	Չադ	24
13.	Ջիբութի	25
14.	Լեսոտո	28
15.	Տոգո	28
16.	Մոզամբիկ	32
17.	Լիբերիա	34
18.	Բուրունդի	38
19.	Կաբու Վերդե	39
20.	Գանա	44

26. Պետությունների մայրաքաղաքները**26.1. Հյուսիսային կիսագնդում հասարակածին առավել մոտ գտնվող 20 մայրաքաղաքները**

Հ/հ	Մայրաքաղաքը	Պետությունը	Աշխարհագրական կոորդինատները
1.	Սան Թոմե	Սան Թոմե և Պրինսիպի	հս.լ. 0°12', արլ.երկ. 6°39'
2.	Կամպալա	Ուգանդա	հս.լ. 0°19', արլ.երկ. 32°25'
3.	Լիբրեիլ	Գաբոն	հս.լ. 0°23', արլ.երկ. 9°27'
4.	Սինգապուր	Սինգապուր	հս.լ. 1°17', արլ.երկ. 103°51'
5.	Բաիրիկի	Կիրիբատի	հս.լ. 1°19', արլ.երկ. 172°58'
6.	Մոգադիշո	Սոմալի	հս.լ. 2°04', արլ.երկ. 45°22'
7.	Կուալա-Լումպուր	Մալայզիա	հս.լ. 3°10', արլ.երկ. 101°42'
8.	Մալաբո	Հասարակածային Գվինեա	հս.լ. 3°45', արլ.երկ. 8°47'
9.	Յաունդե	Կամերուն	հս.լ. 3°52', արլ.երկ. 11°31'
10.	Մալե	Մալդիվներ	հս.լ. 4°10', արլ.երկ. 73°30'
11.	Բանգի	ԿԱՀ	հս.լ. 4°22', արլ.երկ. 18°35'
12.	Սանտա Ֆե դե Բոգոտա	Կոլումբիա	հս.լ. 4°36', արմտ.երկ. 74°05'
13.	Զուբա	Հարավային Սուդան	հս.լ. 4°51', արլ.երկ. 31°36'
14.	Բանդար Սերի Բեգավան	Բրունեյ	հս.լ. 4°53', արլ.երկ. 114°56'
15.	Աքրա	Գանա	հս.լ. 5°33', արմտ.երկ. 0°13'
16.	Պարամարիբո	Սուրինամ	հս.լ. 5°50', արմտ.երկ. 55°10'
17.	Լոմե	Տոգո	հս.լ. 6°08', արլ.երկ. 1°13'
18.	Մոնրովիա	Լիբերիա	հս.լ. 6°18', արմտ.երկ. 10°48'

Հ/հ	Մայրաքաղաքը	Պետությունը	Աշխարհագրական կոորդինատները
19.	Պորտո Նովո	Բենին	հս.լ. 6°29', արլ.երկ. 2°37'
20.	Ջորջթաուն	Գայանա	հս.լ. 6°48', արմտ.երկ. 58°10'

26.2. Հյուսիսային կիսագնդում հասարակածից առավել հեռու գտնվող 20 մայրաքաղաքները

Հ/հ	Մայրաքաղաքը	Պետությունը	Աշխարհագրական կոորդինատները
1.	Ռեյկյավիկ	Իսլանդիա	հս.լ. 64°09', արմտ.երկ. 21°57'
2.	Հելսինկի	Ֆինլանդիա	հս.լ. 60°10', արլ.երկ. 24°56'
3.	Օսլո	Նորվեգիա	հս.լ. 59°55', արլ.երկ. 10°45'
4.	Տալլին	Էստոնիա	հս.լ. 59°26', արլ.երկ. 24°43'
5.	Ստոկհոլմ	Շվեդիա	հս.լ. 59°20', արլ.երկ. 18°03'
6.	Ռիգա	Լատվիա	հս.լ. 56°57', արլ.երկ. 24°06'
7.	Մոսկվա	Ռուսաստան	հս.լ. 55°45', արլ.երկ. 37°35'
8.	Կոպենհագեն	Դանիա	հս.լ. 55°41', արլ.երկ. 12°35'
9.	Վիլնյուս	Լիտվա	հս.լ. 54°41', արլ.երկ. 25°19'
10.	Սինսկ	Բելառուս	հս.լ. 53°54', արլ.երկ. 27°34'
11.	Դուբլին	Իռլանդիա	հս.լ. 53°19', արմտ.երկ. 6°14'
12.	Բեռլին	Գերմանիա	հս.լ. 52°31', արլ.երկ. 13°24'
13.	Ամստերդամ	Նիդերլանդներ	հս.լ. 52°23', արլ.երկ. 4°54'
14.	Վարշավա	Լեհաստան	հս.լ. 52°15', արլ.երկ. 21°00'

Հ/հ	Մայրաքաղաքը	Պետությունը	Աշխարհագրական կոորդինատները
15.	Լոնդոն	ՄԹ	հս.լ. 51°30', արմտ.երկ. 0°10'
16.	Աստանա	Ղազախստան	հս.լ. 51°10', արլ.երկ. 71°25'
17.	Բրյուսել	Բելգիա	հս.լ. 50°50', արլ.երկ. 4°20'
18.	Կիև	Ուկրաինա	հս.լ. 50°26', արլ.երկ. 30°31'
19.	Պրագա	Չեխիա	հս.լ. 50°05', արլ.երկ. 14°28'
20.	Լյուքսեմբուրգ	Լյուքսեմբուրգ	հս.լ. 49°36', արլ.երկ. 6°07'
.....	Երևան	Հայաստան	հս.լ. 40°11', արլ.երկ. 44°31'

26.3. Հարավային կիսագնդում հասարակածին առավել մոտ գտնվող 10 մայրաքաղաքները

Հ/հ	Մայրաքաղաքը	Պետությունը	Աշխարհագրական կոորդինատները
1.	Կիտո	Էկվադոր	հվ.լ. 0°13', արմտ.երկ. 78°30'
2.	Նայրոբի	Նամիբիա	հվ.լ. 1°17', արլ.երկ. 36°49'
3.	Կիգալի	Ռուանդա	հվ.լ. 1°57', արլ.երկ. 30°04'
4.	Բուժումբուրա	Բուրունդի	հվ.լ. 3°22', արլ.երկ. 29°21'
5.	Բրազավիլ	Կոնգո	հվ.լ. 4°15', արլ.երկ. 15°17'
6.	Կինշասա	Կոնգոյի ԺՀ	հվ.լ. 4°19', արլ.երկ. 15°18'
7.	Վիկտորիա	Սեյշելներ	հվ.լ. 4°38', արլ.երկ. 55°27'
8.	Ջակարտա	Ինդոնեզիա	հվ.լ. 6°10', արլ.երկ. 106°49'
9.	Դոդոմա	Տանզանիա	հվ.լ. 6°48', արլ.երկ. 39°17'
10.	Ֆունաֆուտի	Տուվալու	հվ.լ. 8°30', արլ.երկ. 179°12'

26.4. Հարավային կիսագնդում հասարակածից առավել հեռու գտնվող 10 մայրաքաղաքները

Հ/հ	Մայրաքաղաքը	Պետությունը	Աշխարհագրական կոորդինատիւնները
1.	Վելինգտոն	Նոր Զելանդիա	հվ.լ. 41 ⁰ 28', արլ.երկ. 174 ⁰ 51'
2.	Կանբերա	Ավստրալիա	հվ.լ. 35 ⁰ 17', արլ.երկ. 149 ⁰ 13'
3.	Մոնտևիդեո	Ուրուգվայ	հվ.լ. 34 ⁰ 53', արմտ.երկ. 56 ⁰ 11'
4.	Բուենոս Այրես	Արգենտինա	հվ.լ. 34 ⁰ 36', արմտ.երկ. 58 ⁰ 40'
5.	Սանտյագո	Չիլի	հվ.լ. 33 ⁰ 27', արմտ.երկ. 70 ⁰ 40'
6.	Մասերու	Լեսոտո	հվ.լ. 29 ⁰ 19', արլ.երկ. 27 ⁰ 29'
7.	Մբաբանե	Սվազիլենդ	հվ.լ. 26 ⁰ 18', արլ.երկ. 31 ⁰ 06'
8.	Մապուտու	Մոզամբիկ	հվ.լ. 25 ⁰ 57', արլ.երկ. 32 ⁰ 35'
9.	Պրետորիա	ՀԱՀ	հվ.լ. 25 ⁰ 42', արլ.երկ. 28 ⁰ 13'
10.	Ասունսիոն	Պարագվայ	հվ.լ. 25 ⁰ 16', արմտ.երկ. 57 ⁰ 40'

ՄԱՍ 2. ԲՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ**27. Երկրների տարանջատումն ըստ բնակչության թվաքանակի****27.1. Բնակչության թվաքանակով աշխարհի 50 ամենամեծ երկրները, 2017 թ.**

Հ/հ	Պետությունը	Բնակչության թվաքանակը, հազար մարդ
1.	Չինաստան (Հոնգ Կոնգի և Մակաուի հետ՝ առանց Տայվանի)	1 396 241
2.	Հնդկաստան	1 342 513
3.	ԱՄՆ	326 474
4.	Ինդոնեզիա	263 510
5.	Բրազիլիա	211 243
6.	Պակիստան	196 744
7.	Նիգերիա	191 836
8.	Բանգլադեշ	164 828
9.	Ռուսաստան	143 375
10.	Մեքսիկա	130 223
11.	Ճապոնիա	126 045
12.	Եթովպիա	104 345
13.	Ֆիլիպիններ	103 797
14.	Վիետնամ	95 415
15.	Եգիպտոս	95 215
16.	Կոնգոյի ԺՀ	82 243
17.	Իրան	80 946
18.	Գերմանիա	80 636
19.	Թուրքիա	80 417
20.	Թայլանդ	68 297
21.	Միացյալ Թագավորություն	65 511
22.	Ֆրանսիա	64 939
23.	Իտալիա	59 798
24.	Տանզանիա	56 877
25.	ՀԱՀ	55 436
26.	Մյանմա	54 836
27.	Հարավային Կորեա	50 705

Հ/հ	Պետությունը	Բնակչության թվաքանակը, հազար մարդ
28.	Կոլումբիա	49 068
29.	Քենիա	48 467
30.	Իսպանիա	46 070
31.	Ուկրաինա	44 405
32.	Արգենտինա	43 272
33.	Սուդան	42 166
34.	Ուգանդա	41 653
35.	Ալժիր	41 064
36.	Իրաք	38 654
37.	Լեհաստան	38 564
38.	Կանադա	36 626
39.	Մարոկկո	35 241
40.	Աֆղանստան	34 169
41.	Սաուդյան Արաբիա	32 743
42.	Պերու	32 166
43.	Վենեսուելա	31 926
44.	Մալայզիա	31 164
45.	Ուգբեկստան	30 691
46.	Մոզամբիկ	29 538
47.	Նեպալ	29 187
48.	Գանա	28 657
49.	Եմեն	28 119
50.	Անգոլա	26 655
138.	Հայաստան	2 986
	ԱՇԽԱՐՀ	7 407 534

27.2. Բնակչության թվաքանակով աշխարհի 10 ամենափոքր երկրները, 2017 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Բնակչության թվաքանակը, մարդ
1.	Վատիկան	801
2.	Տուվալու	9 975
3.	Նաուրու	10 301
4.	Պալաու	21 726

Հ/հ	Պետությունը	Բնակչության թվաքանակը, մարդ
5.	Սան Մարինո	32 104
6.	Մոնակո	38 010
7.	Լիխտենշտեյն	38 022
8.	Մարշալյան Կղզիներ	53 132
9.	Սենթ Բիքս և Նևիս	56 780
10.	Անդորրա	68 728

27.3. Մինչև 10 հազար բնակչություն ունեցող կախյալ պետություններն ու տարածքները

Հ/հ	Պետությունը	Բնակչության թվաքանակը, մարդ	Հաշվառման տարեթիվը
1.	Փիթբեռն (Միացյալ Թագավորություն)	56	2013 թ.
2.	Կոկոսյան կղզիներ (ՄԹ)	550	2011 թ.
3.	Տոկելաու (Նոր Զելանդիա)	1 300	2017 թ.
4.	Նիուե (Նոր Զելանդիա)	1 614	2017 թ.
5.	Սբ. Ճոննյան կղզի (Ավստրալիա)	2 072	2011 թ.
6.	Նորֆոլկ (Ավստրալիա)	2 302	2011 թ.
7.	Շալցբերգեն (Նորվեգիա)	2 575	2014 թ.
8.	Ֆոլկլենդյան կղզիներ (ՄԹ, Արգենտինա)	2 919	2017 թ.
9.	Մոնսեռատ (ՄԹ)	5 179	2017 թ.
10.	Սեն Պիեռ և Միքելոն (Ֆրանսիա)	6 319	2017 թ.
11.	Սուրբ Հեղինե, Համբարձման Կղզի, Տրիստան դա Կունյա կղզիներ (ՄԹ)	7 729	2015 թ.
12.	Սեն Բարտելեմի (Ֆրանսիա)	9131	2012 թ.

28. Տարիքային կառուցվածքը

28.1. Տարիքային կառուցվածքում երեխաների (մինչև 15 տարեկան) ամենաբարձր տեսակարար կշիռ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, - 2015թ. (ըստ ՄԱԿ-ի տվյալների)

Հ/հ	Պետությունը	Գործակալությունը	Երեխաների տեսակարար կշիռը, %
1.	Նիգեր	Աֆրիկա	50,5
2.	Ուգանդա	Աֆրիկա	48,1
3.	Անգոլա	Աֆրիկա	47,7
4.	Չադ	Աֆրիկա	47,7
5.	Մալի	Աֆրիկա	47,5
6.	Սոմալի	Աֆրիկա	46,7
7.	Գամբիա	Աֆրիկա	46,2
8.	Կոնգոյի ԺՀ	Աֆրիկա	46,0
9.	Զամբիա	Աֆրիկա	45,9
9.	Զամբիա	Աֆրիկա	45,9
10.	Բուրկինա Ֆասո	Աֆրիկա	45,6
11.	Մոզամբիկ	Աֆրիկա	45,3
12.	Մալավի	Աֆրիկա	45,2
13.	Տանզանիա	Աֆրիկա	45,2
14.	Բուրունդի	Աֆրիկա	44,8
15.	Նիգերիա	Աֆրիկա	44,0
16.	Աֆղանստան	Ասիա	44,0
17.	Սենեգալ	Աֆրիկա	43,8
18.	Էրիթրեա	Աֆրիկա	42,8
19.	Սան Թոմե և Պրինսիպի	Աֆրիկա	42,6
20.	Կոնգո	Աֆրիկա	42,6

28.2. Տարիքային կառուցվածքում երեխաների (մինչև 15 տարեկան) ամենացածր տեսակարար կշիռ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2015թ.

Հ/հ	Պետությունը	Գործակալությունը	Երեխաների տեսակարար կշիռը, %
1.	Գերմանիա	Եվրոպա	12,9
2.	Ճապոնիա	Ասիա	12,9

Հ/հ	Պեպուքյունը	Գտնվելու տեղը	Երեխաների տեսակարար կշիռը, %
3.	Չինաստան	Ասիա	13,0
4.	Բոսնիա և Հերցեգովինա	Եվրոպա	13,5
5.	Իտալիա	Եվրոպա	13,7
6.	ԱՄԷ	Ասիա	13,9
7.	Հարավային Կորեա	Ասիա	14,0
8.	Բուլղարիա	Եվրոպա	14,1
9.	Պորտուգալիա	Եվրոպա	14,1
10.	Ավստրիա	Եվրոպա	14,2
11.	Մալթա	Եվրոպա	14,4
12.	Լիտվա	Եվրոպա	14,5
13.	Հունաստան	Եվրոպա	14,6
14.	Հունգարիա	Եվրոպա	14,6
15.	Մոնակո	Եվրոպա	14,6
16.	Սլովենիա	Եվրոպա	14,8
17.	Շվեյցարիա	Եվրոպա	14,8
18.	Լատվիա	Եվրոպա	14,9
19.	Ուկրաինա	Եվրոպա	14,9
20.	Իսպանիա	Եվրոպա	14,9
...	Հայաստան	Ասիա	18,4

28.3. Տարիքային կառուցվածքում փարեցների (60 փարեկան և բարձր) ամենաբարձր տեսակարար կշիռ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2015 թ.

Հ/հ	Պեպուքյունը	Գտնվելու տեղը	Տարեցների տեսակարար կշիռը, %
1.	Ճապոնիա	Ասիա	40,9
2.	Իտալիա	Եվրոպա	35,4
3.	Հունաստան	Եվրոպա	33,4
4.	Գերմանիա	Եվրոպա	33,3
5.	Պորտուգալիա	Եվրոպա	33,0
6.	Լատվիա	Եվրոպա	32,7
7.	Ֆինլանդիա	Եվրոպա	32,3
8.	Բուլղարիա	Եվրոպա	31,4
9.	Ֆրանսիա	Եվրոպա	31,3

Հ/հ	Պեպրությունը	Գլխավոր տեղը	Տարեցների տեսակարար կշիռը, %
10.	Խորվաթիա	Եվրոպա	30,7
11.	Շվեդիա	Եվրոպա	30,6
12.	Էստոնիա	Եվրոպա	30,4
13.	Լիտվա	Եվրոպա	30,3
14.	Բելգիա	Եվրոպա	29,6
15.	Հունգարիա	Եվրոպա	29,3
16.	Ավստրիա	Եվրոպա	29,3
17.	Իսպանիա	Եվրոպա	29,3
18.	Սլովենիա	Եվրոպա	29,1
19.	Մալթա	Եվրոպա	29,1
20.	Չեխիա	Եվրոպա	29,0
...	Հայաստան	Ասիա	19,2

28.4. Տարիքային կառուցվածքում տարեցների (60 տարեկան և բարձր) ամենացածր տեսակարար կշիռ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2015թ.

Հ/հ	Պեպրությունը	Գլխավոր տեղը	Տարեցների տեսակարար կշիռը, %
1.	ԱՍԷ	Ասիա	2,4
2.	Քաթար	Ասիա	2,4
3.	Նաուրու	Օվկիանիա	2,5
4.	Քուվեյթ	Ասիա	3,6
5.	Գամբիա	Աֆրիկա	3,9
6.	Բուրկինա Ֆասո	Աֆրիկա	4,0
7.	Անգոլա	Աֆրիկա	4,1
8.	Ուգանդա	Աֆրիկա	4,2
9.	Աֆղանստան	Ասիա	4,2
10.	Բահրեյն	Ասիա	4,2
11.	Չադ	Աֆրիկա	4,3
12.	Նիգեր	Աֆրիկա	4,4
13.	Էրիթրեա	Աֆրիկա	4,4
14.	Բուրունդի	Աֆրիկա	4,5
15.	Սիեռա Լեոնե	Աֆրիկա	4,6

Հ/հ	Պետությունը	Գտնվելու տեղը	Տարեցների տեսակարար կշիռը, %
16.	Ջամբիա	Աֆրիկա	4,7
17.	Նիգերիա	Աֆրիկա	4,7
18.	Տոգո	Աֆրիկա	4,7
19.	Սոմալի	Աֆրիկա	4,8
20.	Սենեգալ	Աֆրիկա	4,8

29. Բնական աճը

29.1. Աշխարհի ամենամեծ բնական աճ ունեցող 20 երկրները, 2015 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Գտնվելու տեղը	Բնական աճը 1000 բնակչի հաշվով, ‰
1.	Մալավի	Աֆրիկա	33,2
2.	Ուգանդա	Աֆրիկա	33,1
3.	Նիգեր	Աֆրիկա	33,0
4.	Բուրունդի	Աֆրիկա	32,7
5.	Մալի	Աֆրիկա	32,1
6.	Բուրկինա Ֆասո	Աֆրիկա	30,3
7.	Ջամբիա	Աֆրիկա	29,5
8.	Եթովպիա	Աֆրիկա	29,1
9.	Հարավային Սուդան	Աֆրիկա	28,7
10.	Տանզանիա	Աֆրիկա	28,4
11.	Թիմոր Լեշտի	Ասիա	28,1
12.	Բենին	Աֆրիկա	27,8
13.	Անգոլա	Աֆրիկա	27,3
14.	Սան Թոմե և Պրինսիպի	Աֆրիկա	27,0
15.	Տոգո	Աֆրիկա	26,9
16.	Սոմալի	Աֆրիկա	26,8
17.	Մոզամբիկ	Աֆրիկա	26,5
18.	Գվինեա	Աֆրիկա	26,3
19.	Սիեռա Լեոնե	Աֆրիկա	26,2
20.	Սենեգալ	Աֆրիկա	26,1
...	Հայաստան	Ասիա	4,6

29.2. Աշխարհի ամենամեծ բնական նվազում ունեցող 20 երկրները, 2015թ.¹

Հ/հ	Պետությունը	Գրավելու տեղը	Բնական նվազումը 1000 բնակչի հաշվով, ‰
1.	Բուլղարիա	Եվրոպա	-5,5
2.	Սերբիա	Եվրոպա	-4,6
3.	Լատվիա	Եվրոպա	-4,3
4.	Լիտվա	Եվրոպա	-4,2
5.	Ուկրաինա	Եվրոպա	-3,7
6.	Հունգարիա	Եվրոպա	-3,6
7.	Գերմանիա	Եվրոպա	-2,9
8.	Սլովենիա	Եվրոպա	-2,9
9.	Ռումինիա	Եվրոպա	-2,8
10.	Խորվաթիա	Եվրոպա	-2,7
11.	Բելառուս	Եվրոպա	-2,7
12.	Մոնակո	Եվրոպա	-2,6
13.	Հունաստան	Եվրոպա	-2,4
14.	Ռուսաստան	Եվրոպա	-2,1
15.	Էստոնիա	Եվրոպա	-1,9
16.	Պորտուգալիա	Եվրոպա	-1,8
17.	Ճապոնիա	Ասիա	-1,6
18.	Իտալիա	Եվրոպա	-1,5
19.	Բոսնիա և Հերցեգովինա	Եվրոպա	-0,9
20.	Չեխիա	Եվրոպա	-0,7

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ.

¹ Սիրիայի ցուցանիշները հաշվարկված չեն:

30. Ծնելիությունը

30.1. Աշխարհի ամենաշատ ծնելիություն ունեցող 20 երկրները, 2015թ.

Հ/հ	Պետությունը	Գրավելու տեղը	Ծնելիությունը 1000 - բնակչի հաշվով, ‰
1.	Նիգեր	Աֆրիկա	45,5
2.	Մալի	Աֆրիկա	45,0
3.	Ուգանդա	Աֆրիկա	43,8

Հ/հ	Պեկությունը	Գտնվելու տեղը	Ծնելիությունը 1000 - բնակչի հաշվով, ‰
4.	Ջամբիա	Աֆրիկա	42,1
5.	Բուրկինա Ֆասո	Աֆրիկա	42,0
6.	Բուրունդի	Աֆրիկա	42,0
7.	Մալավի	Աֆրիկա	41,6
8.	Սոմալի	Աֆրիկա	40,5
9.	Անգոլա	Աֆրիկա	38,8
10.	Աֆղանստան	Ասիա	38,6
11.	Մոզամբիկ	Աֆրիկա	38,6
12.	Նիգերիա	Աֆրիկա	37,6
13.	Եթովպիա	Աֆրիկա	37,3
14.	Սիեռա Լեոնե	Աֆրիկա	37,0
15.	Հարավային Սուդան	Աֆրիկա	36,9
16.	Չադ	Աֆրիկա	36,6
17.	Տանզանիա	Աֆրիկա	36,4
18.	Կամերուն	Աֆրիկա	36,2
19.	Բենին	Աֆրիկա	36,0
20.	Կոնգո	Աֆրիկա	35,6

30.2. Աշխարհի ամենաբիշ ծնելիություն ունեցող 20 երկրները, 2015թ.

Հ/հ	Պեկությունը	Գտնվելու տեղը	Ծնելիությունը 1000 - բնակչի հաշվով, ‰
1.	Մոնակո	Եվրոպա	6,7
2.	Ճապոնիա	Ասիա	7,9
3.	Անդորրա	Եվրոպա	8,1
4.	Հվ. Կորեա	Ասիա	8,2
5.	Սինգապուր	Ասիա	8,3
6.	Սլովենիա	Եվրոպա	8,4
7.	Գերմանիա	Եվրոպա	8,5
8.	Սան Մարինո	Եվրոպա	8,6
9.	Հունաստան	Եվրոպա	8,7
10.	Իտալիա	Եվրոպա	8,7
11.	Բուլղարիա	Եվրոպա	8,9
12.	Բոսնիա և Հերցոգովինա	Եվրոպա	8,9
13.	Սերբիա	Եվրոպա	9,1
14.	Ռումինիա	Եվրոպա	9,1

Հ/հ	Պետությունը	Գյուղատնտեսությունը	Ծննդիությունը 1000 բնակչի հաշվով, ‰
15.	Հունգարիա	Եվրոպա	9,2
16.	Պորտուգալիա	Եվրոպա	9,3
17.	Ավստրիա	Եվրոպա	9,4
18.	Խորվաթիա	Եվրոպա	9,5
19.	Չեխիա	Եվրոպա	9,6
20.	Իսպանիա	Եվրոպա	9,6
....	Հայաստան	Ասիա	13,9

31. Մահացությունը

31.1. Աշխարհի ամենաշատ մահացություն ունեցող 20 երկրները, 2015 թ.¹

Հ/հ	Պետությունը	Գյուղատնտեսությունը	Մահացությունը 1000 բնակչի հաշվով, ‰
1.	Լեսոտո	Աֆրիկա	14,9
2.	Ուկրաինա	Եվրոպա	14,5
3.	Բուլղարիա	Եվրոպա	14,4
4.	Գվինեա-Բիսաու	Աֆրիկա	14,3
5.	Լատվիա	Եվրոպա	14,3
6.	Չադ	Աֆրիկա	14,3
7.	Լիտվա	Եվրոպա	14,3
8.	Նամիբիա	Աֆրիկա	13,9
9.	Աֆղանստան	Ասիա	13,9
10.	ԿԱՀ	Աֆրիկա	13,8
11.	Ռուսաստան	Եվրոպա	13,7
12.	Սերբիա	Եվրոպա	13,7
13.	Սվազիլենդ	Աֆրիկա	13,6
14.	Սոմալի	Աֆրիկա	13,6
15.	Բոտսվանա	Աֆրիկա	13,4
16.	Բելառուս	Եվրոպա	13,4
17.	Գաբոն	Աֆրիկա	13,1
18.	Մալի	Աֆրիկա	12,9
19.	Նիգերիա	Աֆրիկա	12,9
20.	Ջամբիա	Աֆրիկա	12,7
....	Հայաստան	Ասիա	9,3

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ.

¹ Սիրիայի ցուցանիշները հաշվարկված չեն:

31.2. Աշխարհի ամենաբիշ մահացություն ունեցող 20 երկրները, 2015թ.

Հ/հ	Պետությունը	Գրավելու տեղը	Մահացությունը 1000 բնակչի հաշվով, ‰
1.	Բաթար	Ասիա	1,5
2.	ԱՍԷ	Ասիա	2,0
3.	Քուվեյթ	Ասիա	2,2
4.	Բահրեյն	Ասիա	2,7
5.	Սաուդյան Արաբիա	Ասիա	3,3
6.	Սինգապուր	Ասիա	3,4
7.	Օման	Ասիա	3,4
8.	Բրունեյ	Ասիա	3,5
9.	Լիբիա	Աֆրիկա	3,6
10.	Հորդանան	Ասիա	3,8
11.	Սոդոմոնի Կղզիներ	Օվկիանիա	3,8
12.	Իրաք	Ասիա	3,8
13.	Մալդիվներ	Ասիա	3,9
14.	Վանուատու	Օվկիանիա	4,1
15.	Մարշալյան Կղզիներ	Օվկիանիա	4,2
16.	Միկրոնեզիա	Օվկիանիա	4,2
17.	Ալժիր	Աֆրիկա	4,3
18.	Կոստա Ռիկա	Հս. Ամերիկա	4,6
19.	Դոմինիկյան Հարապետություն	Հս. Ամերիկա	4,6
20.	Պարագվայ	Հվ. Ամերիկա	4,7

32. Միգրացիոն աճ/նվազում**32.1. Աշխարհի ամենաբարձր միգրացիոն սալդոյի գործակից ունեցող 20 երկրները, 2015թ.¹**

Հ/հ	Պետությունը	Գրավելու տեղը	Միգրացիայի սալդո, 1000 բնակչի հաշվով, ‰
1.	Բաթար	Ասիա	22,39
2.	Լյուքսեմբուրգ	Եվրոպա	17,16
3.	Սինգապուր	Ասիա	14,05
4.	Բահրեյն	Ասիա	13,09
5.	ԱՍԷ	Ասիա	12,36

Հ/հ	Պեկությունը	Գյուղական տեղը	Միգրացիայի սալդո, 1000 բնակչի հաշվով, ‰
6.	Հարավային Սուդան	Աֆրիկա	11,47
7.	Կիպրոս	Ասիա	9,48
8.	Իսպանիա	Եվրոպա	8,31
9.	Սան Մարինո	Եվրոպա	8,03
10.	Լիբիա	Աֆրիկա	7,80
11.	Նորվեգիա	Եվրոպա	7,25
12.	Ջիբութի	Աֆրիկա	6,06
13.	Բելգիա	Երոպա	5,87
14.	Կանադա	Հս.Ամերիկա	5,66
15.	Ավստրալիա	Օվկիանիա	5,65
16.	Ավստրիա	Եվրոպա	5,42
17.	Շվեդիա	Եվրոպա	5,42
18.	Լիխտենշտայն	Եվրոպա	5,08
19.	Շվեյցարիա	Եվրոպա	4,74
20.	Բոտսվանա	Աֆրիկա	4,56

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ.

¹ Միգրացիոն սալդոյի գործակիցն արտահայտվում է մարդկանց 1000 բնակչի հաշվով միգրացիայի հավելածի և բնակչության միջին թվաքանակի հարաբերությամբ:

32.2. Աշխարհի ամենացածր միգրացիոն սալդոյի գործակից ունեցող 20 երկրները¹, 2015 թ.

Հ/հ	Պեկությունը	Գյուղական տեղը	Միգրացիայի սալդո, 1000 բնակչի հաշվով, ‰
1.	Միկրոնեզիա	Օվկիանիա	-20,93
2.	Սիրիա	Ասիա	-19,79
3.	Տոնգա	Օվկիանիա	-17,84
4.	Նաուրու	Օվկիանիա	-13,63
5.	Հորդանան	Ասիա	-13,24
6.	Մալդիվներ	Ասիա	-12,68
7.	Սամոա	Օվկիանիա	-9,78
8.	Մոլդովա	Եվրոպա	-9,67
9.	Մենք Վինսենթ և Գրենադիններ	Հս. Ամերիկա	-9,17

Հ/հ	Պետությունը	Գտնվելու տեղը	Միգրացիայի սալդո, 1000 բնակչի հաշվով, ‰
10.	Սան Թոմե և Պրինսիպի	Աֆրիկա	-8,63
11.	Սոմալի	Աֆրիկա	-8,49
12.	Սալվադոր	Հս. Ամերիկա	-8,28
13.	Գայանա	Հվ. Ամերիկա	-8,06
14.	Լեսոտո	Աֆրիկա	-7,36
16.	Տուվալու	Օվկիանիա	-6,81
17.	Ֆիջի	Օվկիանիա	-6,34
18.	Լիտվա	Եվրոպա	-6,27
19.	Լատվիա	Եվրոպա	-6,25
20.	Հաիթի	Հս. Ամերիկա	-6,25
....	Հայաստան	Ասիա	-5,80

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ.

¹ Սիրիայի ցուցանիշները հաշվարկված չեն:

33. Ուրբանիզացիան

33.1. Ուրբանիզացիայի ամենաբարձր մակարդակ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Ուրբանիզացիայի մակարդակը, %
1.	Սինգապուր	100
2.	Վատիկան	100
3.	Մոնակո	100
4.	Նաուրու	100
5.	Քաթար	99,2
6.	Քուվեյթ	98,3
7.	Բելգիա	97,8
8.	Մալթա	95,3
9.	Ուրուգվայ	95,1
10.	Իսլանդիա	94,0
11.	Սան Մարինո	93,8
12.	Ճապոնիա	93,0
13.	Իսրայել	92,1
14.	Արգենտինա	91,6

Հ/հ	Պետությունը	Ուրբանիզացիայի մակարդակը, %
15.	Նիդերլանդներ	89,9
16.	Լյուքսեմբուրգ	89,9
17.	Չիլի	89,6
18.	Վենեսուելա	88,9
19.	Ավստրալիա	88,8
20.	Բահրեյն	88,7
81.	Հայաստան	63,6 (2015 թ.)

33.2. Ուրբանիզացիայի ամենացածր մակարդակ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Ուրբանիզացիայի մակարդակը, %
1.	Տրինիդադ և Տոբագո	9,1
2.	Բուրունդի	11,8
3.	Պապուա Նոր Գվինեա	13,0
4.	Լիխտենշտայն	13,5
5.	Ուգանդա	15,8
6.	Մալավի	16,1
7.	Նեպալ	18,2
8.	Շրի Լանկա	18,3
9.	Սենթ Լյուսիա	18,5
10.	Նիգեր	18,5
11.	Հարավային Սուդան	18,6
12.	Եթովպիա	19,0
13.	Սամոա	19,3
14.	Կամբոջա	20,5
15.	Սվազիլենդ	21,3
16.	Սոդանոնի Կոգիներ	21,8
17.	Միկրոնեզիա	22,1
18.	Էրիթրեա	22,2
19.	Չադ	22,3
20.	Տոնգա	23,6

33.3. Աշխարհի 20 խոշորագույն քաղաքային ագլոմերացիաները, 2015 թ

Հ/հ	Քաղաքը	Պետությունը	Բնակչությունը, հազար մարդ
1.	Տոկիո-Յոկահամա	Ճապոնիա	37 843
2.	Ջակարտա	Ինդոնեզիա	30 539
3.	Դեյլի	Հնդկաստան	24 998
4.	Մանիլա	Ֆիլիպիններ	24 123
5.	Սեուլ-Ինչիոն	Հվ. Կորեա	23 480
6.	Շանհայ	Չինաստան	23 416
7.	Կարաչի	Պակիստան	22 123
8.	Պեկին	Չինաստան	21 009
9.	Նյու Յորք	ԱՄՆ	20 630
10.	Գուանչժու-Ֆոշան	Չինաստան	20 597
11.	Սան-Պաուլու	Բրազիլիա	20 365
12.	Մեխիկո	Մեքսիկա	20 063
13.	Մումբայ	Հնդկաստան	17 712
14.	Օսակա-Կոբե-Կիոտո	Ճապոնիա	17 444
15.	Մոսկվա	Ռուսաստան	16 170
16.	Դաքքա	Բանգլադեշ	15 669
17.	Կահիրե	Եգիպտոս	15 600
18.	Լոս Անջելես	ԱՄՆ	15 058
19.	Բանկոկ	Թայլանդ	14 998
20.	Կոլկաթա	Հնդկաստան	14 667

33.4. Աշխարհի խոշորագույն քաղաքները (10 մլն և ավելի բնակիչ ունեցող), 2015 թ

Հ/հ	Քաղաքը	Պետությունը	Բնակչությունը, մլն մարդ
1.	Շանհայ	Չինաստան	23 416
2.	Կարաչի	Պակիստան	22 123
3.	Պեկին	Չինաստան	21 009
4.	Դեյլի	Հնդկաստան	16 788
5.	Լազոս	Նիգերիա	13 919
6.	Ստամբուլ	Թուրքիա	13 854
7.	Գուանչժոու	Չինաստան	13 080
8.	Մումբայ	Հնդկաստան	12 478

Հ/հ	Քաղաքը	Պետությունը	Բնակչությունը, մլն մարդ
9.	Մոսկվա	Ռուսաստան	12 452
10.	Դաքքա	Բանգլադեշ	12 044
11.	Կահիրե	Եգիպտոս	11 923
12.	Սան-Պաուլու	Բրազիլիա	11 896
13.	Լահոր	Պակիստան	11 319
14.	Շենչժեն	Չինաստան	10 468
15.	Սեուլ	Հվ. Կորեա	10 388

34. Սեռային կառուցվածքը

34.1. Տղամարդ բնակչության ամենամեծ գերակշռություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2015թ.

Հ/հ	Պետությունը	100 կնոջը բաժին հասնող տղամարդկանց թվաքանակը
1.	ԱՄԷ	274
2.	Քաթար	265
3.	Օման	197
4.	Բահրեյն	163
5.	Սաուդյան Արաբիա	130
6.	Քուվեյթ	124
7.	Բիւտան	116
8.	Պալաու	114
9.	Հնդկաստան	108
10.	Անդորրա	107
11.	Հորդանան	110
12.	Մալդիվներ	108
13.	Չինաստան	106
14.	Սամոա	106
15.	Աֆղանստան	106
16.	Պակիստան	106
17.	Բրունեյ	106
18.	Հասարակածային Գվինեա	105
19.	Միկրոնեզիա	105
20.	Կոտ դ' Իվուար	105

34.2. Կին բնակչության ամենամեծ գերակշռություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2015 թ.

Հ/հ	Պետությունը	100 կնոջը բաժին հասնող տղամարդկանց թվաքանակը
1.	Լատվիա	85
2.	Լիտվա	85
3.	Հայաստան	86
4.	Ուկրաինա	86
5.	Ռուսաստան	87
6.	Բելառուս	87
7.	Էստոնիա	88
8.	Սալվադոր	88
9.	Պորտուգալիա	90
10.	Վրաստան	91
11.	Մոնակո	91
12.	Սան Մարինո	91
13.	Հունգարիա	91
14.	Անտիգուա և Բարբուդա	92
15.	Բարբադոս	92
16.	Ռուանդա	92
17.	Դազախստան	93
18.	Մոլդովա	93
19.	Խորվաթիա	93
20.	Շրի Լանկա	93

34.3. Տղաների ամենաշատ ծնունդ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.

Հ/հ	Պետությունը	100 տղջկա դիմաց ծնվող տղաների թվաքանակը
1.	Լիխտենշտայն	126
2.	Հայաստան	114
3.	Հնդկաստան	112
4.	Ադրբեջան	112
5.	Վիետնամ	112
6.	Ալբանիա	111
7.	Չինաստան	111

Հ/հ	Պետությունը	100 աղջկա դիմաց ծնվող տղաների թվաքանակը
8.	Սան Մարինո	110
9.	Գրենադա	110
10.	Վրաստան	108
11.	Մակեդոնիա	108
12.	Սինգապուր	107
13.	Պորտուգալիա	107
14.	Թունիս	107
15.	Ուկրաինա	107
16.	Իսպանիա	107
17.	Սերբիա	107
18.	Սլովենիա	107
19.	Սլովակիա	107
20.	Մալայզիա	107

34.4. Տղաների ամենաքիչ ծնունդ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.

Հ/հ	Պետությունը	100 աղջկա դիմաց ծնվող տղաների թվաքանակը
1.	Նաուրու	84
2.	Ղազախստան	94
3.	Բարբադոս	101
4.	Քենիա	102
5.	Մալավի	102
6.	Մոզամբիկ	102
7.	ՀԱՀ	102
8.	Քաթար	102
9.	Սենթ Բիքս և Նևիս	102
10.	Կոմորներ	103
11.	Կոնգո	103
12.	Գամբիա	103
13.	Գանա	103
14.	Գվինեա	103
15.	Գվինեա-Բիսաու	103
16.	Լեսոթո	103

Հ/հ	Պետությունը	100 աղջկա դիմաց ծնվող տղաների թվաքանակը
17.	Լիբերիա	103
18.	Մադագասկար	103
19.	Մալի	103
20.	Մավրիտանիա	103

35. Մանկական մահացությունը

35.1. Մանկական մահացության ամենաբարձր մակարդակ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014թ.

Հ/հ	Պետությունը	Գյուլելու տեղը	Մանկական մահացությունը, 1000 ծնվածից
1.	Աֆղանստան	Ասիա	117,23
2.	Մալի	Աֆրիկա	104,34
3.	Սոմալի	Աֆրիկա	100,14
4.	ԿԱՀ	Աֆրիկա	92,86
5.	Գվինեա-Բիսսաու	Աֆրիկա	90,92
6.	Չադ	Աֆրիկա	90,30
7.	Նիգեր	Աֆրիկա	86,27
8.	Անգոլա	Աֆրիկա	79,99
9.	Բուրկինա Ֆասո	Աֆրիկա	76,80
10.	Նիգերիա	Աֆրիկա	74,09
11.	Սիեռա Լեոնե	Աֆրիկա	73,29
12.	Կոնգոյի ԺՀ	Աֆրիկա	73,15
13.	Մոզամբիկ	Աֆրիկա	72,42
14.	Հասարակածային Գվինեա	Աֆրիկա	71,12
15.	Լիբերիա	Աֆրիկա	69,19
16.	Հարավային Սուդան	Աֆրիկա	68,16
17.	Զամբիա	Աֆրիկա	66,62
18.	Գամբիա	Աֆրիկա	65,74
19.	Կոմորներ	Աֆրիկա	65,31
20.	Բուրունդի	Աֆրիկա	63,44

35.2. Մանկական մահացության ամենացածր մակարդակ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014թ.

Հ/հ	Պետությունը	Գրանվելու տեղը	Մանկական մահացությունը 1000 ծնվածից
1.	Մոնակո	Եվրոպա	1,81
2.	Ճապոնիա	Ասիա	2,13
3.	Նորվեգիա	Եվրոպա	2,48
4.	Սինգապուր	Ասիա	2,53
5.	Շվեդիա	Եվրոպա	2,60
6.	Չեխիա	Եվրոպա	2,63
7.	Իսլանդիա	Եվրոպա	3,15
8.	Իտալիա	Եվրոպա	3,31
9.	Ֆրանսիա	Եվրոպա	3,31
10.	Իսպանիա	Եվրոպա	3,33
11.	Ֆինլանդիա	Եվրոպա	3,36
12.	Գերմանիա	Եվրոպա	3,46
13.	Մալթա	Եվրոպա	3,59
14.	Բելառուս	Եվրոպա	3,64
15.	Նիդերլանդներ	Եվրոպա	3,66
16.	Անդորրա	Եվրոպա	3,69
17.	Շվեյցարիա	Եվրոպա	3,73
18.	Իռլանդիա	Եվրոպա	3,74
19.	Հվ. Կորեա	Եվրոպա	3,93
20.	Իսրայել	Ասիա	3,98
94.	Հայաստան	Ասիա	13,97

36. Կյանքի միջին տևողությունը

36.1. Ամենաբարձր կյանքի միջին տևողություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Գրանվելու տեղը	Կյանքի միջին տևողությունը, տարի
1.	Մոնակո	Եվրոպա	89,73
2.	Սան Մարինո	Եվրոպա	83,01
3.	Անդորրա	Եվրոպա	82,43
4.	Ճապոնիա	Ասիա	82,34

Հ/հ	Պետությունը	Գրավելու տեղը	Կյանքի միջին տևողությունը, տարի
5.	Սինգապուր	Ասիա	82,14
6.	Ավստրալիա	Օվկիանիա	81,81
7.	Իտալիա	Եվրոպա	81,77
8.	Ֆրանսիա	Եվրոպա	81,50
9.	Կանադա	Հս. Ամերիկա	81,38
10.	Իսպանիա	Եվրոպա	81,17
11.	Շվեյցարիա	Եվրոպա	81,07
12.	Շվեդիա	Եվրոպա	81,07
13.	Իսրայել	Ասիա	80,96
14.	Իսլանդիա	Եվրոպա	80,90
15.	Նոր Զելանդիա	Օվկիանիա	80,59
16.	Լիխենշտայն	Եվրոպա	80,31
17.	Նորվեգիա	Եվրոպա	80,20
18.	Իռլանդիա	Եվրոպա	80,19
19.	Գերմանիա	Եվրոպա	80,07
20.	Սիացյալ Թագավորություն	Եվրոպա	80,05
88.	Հայաստան	Ասիա	72,93

36.2. Ամենացածր կյանքի միջին տևողություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Գրավելու տեղը	Կյանքի միջին տևողությունը, տարի
1.	Սվազիլենդ	Աֆրիկա	33,32
2.	Անգոլա	Աֆրիկա	38,20
3.	Զամբիա	Աֆրիկա	38,64
4.	Լեսոտո	Աֆրիկա	40,38
5.	Մոզամբիկ	Աֆրիկա	41,18
6.	Սիեռա Լեոնե	Աֆրիկա	41,24
7.	Լիբերիա	Աֆրիկա	41,84
8.	Ջիբութի	Աֆրիկա	43,37
9.	Մալավի	Աֆրիկա	43,82
10.	ԿԱՀ	Աֆրիկա	44,47
11.	Զիմբաբվե	Աֆրիկա	45,77

Հ/հ	Պետությունը	Գյուղական տեղը	Կյանքի միջին տևողությունը, տարի
12.	Նիգերիա	Աֆրիկա	46,94
13.	Չադ	Աֆրիկա	47,70
14.	Գվինեա-Բիսաու	Աֆրիկա	47,90
15.	ՀԱՀ	Աֆրիկա	48,98
16.	Սոմալի	Աֆրիկա	49,63
17.	Աֆղանստան	Ասիա	50,11
18.	Մալի	Աֆրիկա	50,35
19.	Ռուանդա	Աֆրիկա	50,52
20.	Նամիբիա	Աֆրիկա	51,24

36.3. Տղամարդկանց ամենաբարձր կյանքի միջին տևողությունն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Գյուղական տեղը	Կյանքի միջին տևողությունը, տարի
1.	Մոնակո	Եվրոպա	85,77
2.	Սան Մարինո	Եվրոպա	80,50
3.	Անդորրա	Եվրոպա	80,35
4.	Սինգապուր	Ասիա	79,53
5.	Ավստրալիա	Օվկիանիա	79,40
6.	Իտալիա	Եվրոպա	79,16
7.	Ճապոնիա	Ասիա	78,96
8.	Կանադա	Հս. Ամերիկա	78,81
9.	Իսրայել	Ասիա	78,79
10.	Շվեդիա	Եվրոպա	78,78
11.	Հոլանդան	Ասիա	78,73
12.	Իսլանդիա	Եվրոպա	78,72
13.	Նոր Զելանդիա	Օվկիանիա	78,61
14.	Շվեյցարիա	Եվրոպա	78,24
15.	Ֆրանսիա	Եվրոպա	78,20
16.	Իսպանիա	Եվրոպա	78,16
17.	Իռլանդիա	Եվրոպա	77,96
18.	Միացյալ Թագավորություն	Եվրոպա	77,95
19.	Գերմանիա	Եվրոպա	77,82

Հ/հ	Պետությունը	Գտնվելու տեղը	Կյանքի միջին տևողությունը, տարի
20.	Նորվեգիա	Եվրոպա	77,53
91.	Հայաստան	Ասիա	69,06

36.4. Տղամարդկանց ամենացածր կյանքի միջին տևողությունն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Գտնվելու տեղը	Կյանքի միջին տևողությունը, տարի
1.	Սվազիլենդ	Աֆրիկա	32,63
2.	Անգոլա	Աֆրիկա	37,24
3.	Ջամբիա	Աֆրիկա	38,53
4.	Սիեռա Լեոնե	Աֆրիկա	38,92
5.	Լիբերիա	Աֆրիկա	40,71
6.	Լեսոտո	Աֆրիկա	41,18
7.	Մոզամբիկ	Աֆրիկա	41,83
8.	Ջիբութի	Աֆրիկա	41,89
9.	Մալավի	Աֆրիկա	44,07
10.	ԿԱՀ	Աֆրիկա	44,40
11.	Գվինեա-Բիսաու	Աֆրիկա	46,07
12.	Նիգերիա	Աֆրիկա	46,16
13.	Ջիմբաբվե	Աֆրիկա	46,36
14.	Զադ	Աֆրիկա	46,67
15.	Մոմալի	Աֆրիկա	47,78
16.	Մալի	Աֆրիկա	48,38
17.	Աֆղանստան	Ասիա	48,81
18.	Ռուանդա	Աֆրիկա	49,25
19.	ՀԱՀ	Աֆրիկա	49,81
20.	Տանզանիա	Աֆրիկա	50,56

36.5. Կանանց ամենաբարձր կյանքի միջին տևողություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Գտնվելու տեղը	Կյանքի միջին տևողությունը, տարի
1.	Մոնակո	Եվրոպա	93,69
2.	Սան Մարինո	Եվրոպա	85,74
3.	Ճապոնիա	Ասիա	85,72
4.	Սինգապուր	Ասիա	84,96
5.	Ֆրանսիա	Եվրոպա	84,80
6.	Անդորրա	Եվրոպա	84,64
7.	Իտալիա	Եվրոպա	84,53
8.	Իսպանիա	Եվրոպա	84,37
9.	Ավստրալիա	Օվկիանիա	84,35
10.	Կանադա	Հս. Ամերիկա	84,10
11.	Շվեյցարիա	Եվրոպա	84,05
12.	Լիխտենշտայն	Եվրոպա	83,77
13.	Շվեդիա	Եվրոպա	83,51
14.	Իսրայել	Ասիա	83,24
15.	Իսլանդիա	Եվրոպա	83,17
16.	Լյուքսեմբուրգ	Եվրոպա	83,08
17.	Նորվեգիա	Եվրոպա	83,02
18.	Ֆինլանդիա	Եվրոպա	82,89
19.	Բելգիա	Եվրոպա	82,81
20.	Ավստրիա	Եվրոպա	82,84
75.	Հայաստան	Ասիա	76,81

36.6. Կանանց ամենացածր կյանքի միջին տևողություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Գտնվելու տեղը	Կյանքի միջին տևողությունը, տարի
1.	Սվազիլենդ	Աֆրիկա	34,02
2.	Զամբիա	Աֆրիկա	38,73
3.	Անգոլա	Աֆրիկա	39,22
4.	Լեսոտո	Աֆրիկա	39,54
5.	Մոզամբիկ	Աֆրիկա	41,53

Հ/հ	Պետությունը	Գտնվելու տեղը	Կյանքի միջին տևողությունը, տարի
6.	Լիբերիա	Աֆրիկա	43,00
7.	Մալավի	Աֆրիկա	43,57
8.	Սիեռա Լեոնե	Աֆրիկա	43,64
9.	ԿԱՀ	Աֆրիկա	44,54
10.	Զիբուբի	Աֆրիկա	44,89
11.	Զիմբաբվե	Աֆրիկա	45,16
12.	Նիգերիա	Աֆրիկա	47,76
13.	ՀԱՀ	Աֆրիկա	48,13
14.	Չադ	Աֆրիկա	48,77
15.	Գվինեա-Բիսաու	Աֆրիկա	49,79
16.	Նամիբիա	Աֆրիկա	50,86
17.	Աֆղանստան	Ասիա	51,47
18.	Սոմալի	Աֆրիկա	51,53
19.	Ռուանդա	Աֆրիկա	51,83
20.	Բուրունդի	Աֆրիկա	53,01

37. Ծնելիության գումարային գործակիցը

37.1. Ծնելիության ամենամեծ գումարային գործակից ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2013 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Գտնվելու տեղը	Կյանքի ընթացքում մեկ կնոջ ունեցած երեխաների միջին քվադրանակը
1.	Մալի	Աֆրիկա	7,3
2.	Նիգեր	Աֆրիկա	7,3
3.	Ուգանդա	Աֆրիկա	6,8
4.	Սոմալի	Աֆրիկա	6,6
5.	Աֆղանստան	Ասիա	6,6
6.	Եմեն	Ասիա	6,4
7.	Բուրունդի	Աֆրիկա	6,4
8.	Բուրկինա Ֆասո	Աֆրիկա	6,3
9.	Կոնգոյի ԺՀ	Աֆրիկա	6,3
10.	Անգոլա	Աֆրիկա	6,2
11.	Եթովպիա	Աֆրիկա	6,2

Հ/հ	Պետությունը	Գյուղատնտեսական տնտեսություն	Կյանքի ընթացքում մեկ կնոջ ունեցած երեխաների միջին թվաքանակը
12.	Սիեռա Լեոնե	Աֆրիկա	5,9
13.	Կոնգո	Աֆրիկա	5,9
14.	Լիբերիա	Աֆրիկա	5,9
15.	Մավրիտանիա	Աֆրիկա	5,7
16.	Մալավի	Աֆրիկա	5,7
17.	Օման	Ասիա	5,6
18.	Բենին	Աֆրիկա	5,6
19.	Սան Թոմե և Պրինսիպի	Աֆրիկա	5,4
20.	Չադ	Աֆրիկա	5,4

37.2. Ծնելիության ամենափոքր գումարային գործակից ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2013 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Գյուղատնտեսական տնտեսություն	Կյանքի ընթացքում մեկ կնոջ ունեցած երեխաների միջին թվաքանակը, երեխա
1.	Սինգապուր	Ասիա	1,1
2.	Բելառուս	Եվրոպա	1,2
3.	Լիտվա	Եվրոպա	1,2
4.	Չեխիա	Եվրոպա	1,2
5.	Հարավային Կորեա	Ասիա	1,2
6.	Ճապոնիա	Ասիա	1,2
7.	Անդորրա	Եվրոպա	1,3
8.	Բոսնիա և Հերցեգովինա	Եվրոպա	1,3
9.	Իսպանիա	Եվրոպա	1,3
10.	Իտալիա	Եվրոպա	1,3
11.	Լատվիա	Եվրոպա	1,3
12.	Մոլդովա	Եվրոպա	1,3
13.	Լեհաստան	Եվրոպա	1,3
14.	Սլովենիա	Եվրոպա	1,3
15.	Ռուսաստան	Եվրոպա	1,3
16.	Հայաստան	Ասիա	1,4

Հ/հ	Պետությունը	Գրավելու տեղը	Կյանքի ընթացքում մեկ կնոջ ունեցած երեխաների միջին թվաքանակը, երեխա
17.	Հունգարիա	Եվրոպա	1,4
18.	Հունաստան	Եվրոպա	1,4
19.	Սան Մարինո	Եվրոպա	1,4
20.	Սլովակիա	Եվրոպա	1,4

38. Հավատացյալ բնակչության կրոնը

38.1. Քրիստոնյա բնակչության ամենամեծ տեսակարար կշիռն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Քրիստոնյաների տեսակարար կշիռն ամբողջ բնակչության մեջ, %
1.	Վատիկան	100
2.	Հոնդուրաս	100
3.	Գրենադա	100
4.	Պանամա	100
5.	Արևելյան Թիմոր	99,0
6.	Հայաստան	98,7
7.	Մոլդովա	98,5
8.	Տուվալու	98,4
9.	Վենեսուելա	98,0
10.	Հունաստան	98,0
11.	Դանիա	98,0
12.	Մալթա	98,0
13.	Սամոա	98,0
14.	Ռումինիա	97,6
15.	Մարշալյան Կղզիներ	97,5
16.	Սողոմոնի Կղզիներ	97,1
17.	Պարագվայ	97,0
18.	Բոլիվիա	97,0
19.	Միկրոնեզիա	97,0
20.	Պապուա Նոր Գվինեա	97,0

38.2. Մահմեդական բնակչության ամենամեծ տեսակարար կշիռն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Մահմեդականների տեսակարար կշիռն ամբողջ բնակչության մեջ, %
1.	Մավրիտանիա	100
2.	Օման	100
3.	Սաուդյան Արաբիա	100
4.	Թուրքիա	99,8
5.	Ալժիր	99,0
6.	Աֆղանստան	99,0
7.	Մարոկկո	98,7
8.	Իրան	98,0
9.	Կոմորներ	98,0
10.	Թունիս	98,0
11.	Իրաք	97,0
12.	Լիբիա	97,0
13.	ԱՄԷ	96,0
14.	Պակիստան	95,0
15.	Ջիբութի	94,0
16.	Սենեգալ	94,0
17.	Ադրբեջան	93,4
18.	Հոդղանան	92,0
19.	Գամբիա	90,0
20.	Եգիպտոս	90,0

38.3. Բուդդիստ բնակչության ամենամեծ տեսակարար կշիռն ունեցող աշխարհի 10 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Բուդդիստների տեսակարար կշիռն ամբողջ բնակչության մեջ, %
1.	Կամբոջա	96,4
2.	Թայլանդ	94,6
3.	Մյանմա	89,0
4.	Բհուտան	75,0
5.	Շրի Լանկա	69,1
6.	Լաոս	67,0

Հ/հ	Պետությունը	Բուդդիստների տեսակարար կշիռն ամբողջ բնակչության մեջ, %
7.	Մոնղոլիա	56,0
8.	Սինգապուր	42,5
9.	Հարավային Կորեա	23,2
10.	Մալայզիա	19,2

39. Չափահաս բնակչության գրագիտությունը

39.1. Գրագետ մարդկանց ամենամեծ տեսակարար կշիռ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Գրագետ բնակչության տեսակարար կշիռը, %
1.	Անդորրա	100
2.	Վատիկան	100
3.	Վրաստան	100
4.	Լիխտենշտայն	100
5.	Լյուքսեմբուրգ	100
6.	Նորվեգիա	100
7.	Ֆինլանդիա	100
8.	Կուբա	99,8
9.	Լեհաստան	99,8
10.	Էստոնիա	99,8
11.	Բարբադոս	99,7
12.	Լատվիա	99,7
13.	Սամոա	99,7
14.	Սլովենիա	99,7
15.	Բելառուս	99,6
16.	Լիտվա	99,6
17.	Սլովակիա	99,6
18.	Ղազախստան	99,5
19.	Տաջիկստան	99,5
20.	Ռուսաստան	99,4

39.2. Գրագիր մարդկանց ամենափոքր տեսակարար կշիռն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Գրագիր բնակչության տեսակարար կշիռը, %
1.	Բուրկինա Ֆասո	21,8
2.	Չադ	25,8
3.	Աֆղանստան	28,1
4.	Նիգեր	28,7
5.	Գվինեա	29,5
6.	Բենին	34,7
7.	Սիեռա Լեոնե	35,1
8.	Սոմալի	37,8
9.	Սենեգալ	39,3
10.	Գամբիա	40,1
11.	Գվինեա-Բիսաու	42,4
12.	Եթովպիա	42,7
13.	Մալի	46,4
14.	Բիուտան	47,0
15.	Մոզամբիկ	47,8
16.	Բանգլադեշ	47,9
17.	Նեպալ	48,6
18.	ԿԱՀ	48,6
19.	Կոտ դ' Իվուար	48,7
20.	Պակիստան	49,9

40. Նախադպրոցական և դպրոցական կրթության տևողությունը

40.1. Նախադպրոցական և դպրոցական կրթություն ստանալու համար պահանջվող ամենաշատ տարի ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Տարիների թիվը
1.	Ավստրալիա	20
2.	Նոր Զելանդիա	19
3.	Իռլանդիա	18
4.	Իսլանդիա	18
5.	Հունաստան	17

Հ/հ	Պետությունը	Տարիների թիվը
6.	Դանիա	17
7.	Կանադա	17
8.	Լիբիա	17
9.	Նորվեգիա	17
10.	Սլովենիա	17
11.	Ֆինլանդիա	17
12.	Հարավային Կորեա	17
13.	Բելգիա	16
14.	Սիացյալ Թագավորություն	16
15.	Գերմանիա	16
16.	Իսպանիա	16
17.	Իտալիա	16
18.	ԱՄՆ	16
19.	Ֆրանսիա	16
20.	Շվեդիա	16

40.2. Նախադպրոցական և դպրոցական կրթություն ստանալու համար պահանջվող ամենաքիչ տարի ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Տարիների թիվը
1.	Ջիբութի	4
2.	Նիգեր	4
3.	Բուրկինա Ֆասո	5
4.	Գվինեա-Բիսաու	5
5.	Էրիթրեա	5
6.	Չադ	6
7.	Բենին	7
8.	Բուրունդի	7
9.	Գամբիա	7
10.	Ջամբիա	7
11.	Մալի	7
12.	Պակիստան	7
13.	Սիեռա Լեոնե	7
14.	Աֆղանստան	8
15.	Բանգլադեշ	8

Հ/հ	Պետությունը	Տարիների թիվը
16.	Գվինեա	8
17.	Մավրիտանիա	8
18.	Մյանմա	8
19.	Նիգերիա	8
20.	Եթովպիա	8

41. Ընտրական իրավունքը

41.1. Քվեարկության համար պահանջվող ամենամեծ նվազագույն տարիք ունեցող աշխարհի 15 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Քվեարկություն կատարելու համար անհրաժեշտ տարիքը
1.	Բոլիվիա	21
2.	Գաբոն	21
3.	Քուվեյթ	21
4.	Լիբանան	21
5.	Մալայզիա	21
6.	Օման	21
7.	Սաոնա	21
8.	Սաուդյան Արաբիա	21
9.	Սինգապուր	21
10.	Ֆիջի	21
11.	ԿԱՀ	21
12.	Բահրեյն	20
13.	Կամերուն	20
14.	Ճապոնիա	20
15.	Հարավային Կորեա	19

41.2. Քվեարկության համար պահանջվող ամենափոքր նվազագույն տարիք ունեցող աշխարհի 10 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Քվեարկություն կատարելու համար անհրաժեշտ տարիքը
1.	Ավստրիա	16
2.	Բոսնիա և Հերցոգովինա	16
3.	Կուբա	16

Հ/հ	Պետությունը	Քվեարկություն կատարելու համար անհրաժեշտ տարիքը
4.	Նիկարագուա	16
5.	Խորվաթիա	16
6.	Թիմոր Լեշտի	17
7.	Ինդոնեզիա	17
8.	ԿԺԺՀ	17
9.	Սեյշելներ	17
10.	Սուդան	17

42. Համաքվեր

42.1. Մարդկային ներուժի զարգացման ամենաբարձր համաքիվ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ. ¹

Հ/հ	Պետությունը	Գտնվելու տեղը	Համաքիվը
1.	Նորվեգիա	Եվրոպա	0,944
2.	Ավստրալիա	Օվկիանիա	0,935
3.	Շվեյցարիա	Եվրոպա	0,930
4.	Դանիա	Եվրոպա	0,923
5.	Նիդերլանդներ	Եվրոպա	0,922
6.	Գերմանիա	Եվրոպա	0,916
7.	Իռլանդիա	Եվրոպա	0,916
8.	ԱՄՆ	Հս.Ամերիկա	0,915
9.	Կանադա	Հս.Ամերիկա	0,913
10.	Նոր Զելանդիա	Օվկիանիա	0,913
11.	Սինգապուր	Ասիա	0,912
12.	Լիխտենշտայն	Եվրոպա	0,908
13.	Շվեդիա	Եվրոպա	0,907
14.	Միացյալ Թագավորություն	Եվրոպա	0,907
15.	Իսլանդիա	Եվրոպա	0,899
16.	Հարավային Կորեա	Ասիա	0,898
17.	Իսրայել	Ասիա	0,894
18.	Լյուքսեմբուրգ	Եվրոպա	0,892
19.	Ճապոնիա	Ասիա	0,891
20.	Բելգիա	Եվրոպա	0,890
	Աշխարհի միջինը		0,711
85.	Հայաստան	Ասիա	0,733

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

¹ Կազմվում է մարդկանց կյանքի պայմանների, գրագիտության, կրթության և երկարակեցության ցուցանիշների հիման վրա:

42.2. Մարդկային ներուժի զարգացման ամենացածր համաթիվ ունեցող աշխարհի 10 երկրները, 2014 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Գլխավելու տեղը	Համաթիվը
1.	Նիգեր	Աֆրիկա	0,348
2.	ԿԱՀ	Աֆրիկա	0,350
3.	Էրիթրեա	Աֆրիկա	0,391
4.	Չադ	Աֆրիկա	0,392
5.	Բուրունդի	Աֆրիկա	0,400
6.	Բուրկինա Ֆասո	Աֆրիկա	0,402
7.	Գվինեա	Աֆրիկա	0,411
8.	Սիեռա Լեոնե	Աֆրիկա	0,413
9.	Մոզամբիկ	Աֆրիկա	0,416
10.	Մալի	Աֆրիկա	0,419

42.3. Մարդկային երջանկության ամենաբարձր համաթիվ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2016 թ. ¹

Հ/հ	Պետությունը	Գլխավելու տեղը	Համաթիվը
1.	Դանիա	Եվրոպա	7,526
2.	Շվեյցարիա	Եվրոպա	7,509
3.	Իսլանդիա	Եվրոպա	7,501
4.	Նորվեգիա	Եվրոպա	7,498
5.	Ֆինլանդիա	Եվրոպա	7,413
6.	Կանադա	Հս. Ամերիկա	7,404
7.	Նիդերլանդներ	Եվրոպա	7,339
8.	Նոր Զելանդիա	Օվկիանիա	7,334
9.	Ավստրալիա	Օվկիանիա	7,313
10.	Շվեդիա	Եվրոպա	7,291
11.	Իսրայել	Ասիա	7,267
12.	Ավստրիա	Եվրոպա	7,119
13.	ԱՄՆ	Հս. Ամերիկա	7,104
14.	Կոստա Ռիկա	Հս. Ամերիկա	7,087

Հ/հ	Պետությունը	Գյուղական տեղը	Համաթիվը
15.	Գերմանիա	Եվրոպա	6,994
16.	Բրազիլիա	Հվ.Ամերիկա	6,952
17.	Բելգիա	Եվրոպա	6,929
18.	Իռլանդիա	Եվրոպա	6,907
19.	Մեքսիկա	Հս.Ամերիկա	6,778
20.	Լյուքսեմբուրգ	Եվրոպա	6,871
127.	Հայաստան	Ասիա	4,360

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

¹ Կազմվում է մարդկանց կյանքի բարեկեցության և շրջակա միջավայրի վիճակի ցուցանիշների հիման վրա:

42.4. Մարդկային երջանկության ամենացածր համաթիվ ունեցող աշխարհի 10 երկրները, 2016 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Գյուղական տեղը	Համաթիվը
1.	Բուրունդի	Աֆրիկա	2,905
2.	Սիրիա	Ասիա	3,069
3.	Տոգո	Աֆրիկա	3,303
4.	Աֆղանստան	Ասիա	3,360
5.	Բենին	Աֆրիկա	3,484
6.	Ռուանդա	Աֆրիկա	3,515
7.	Գվինեա	Աֆրիկա	3,607
8.	Լիբերիա	Աֆրիկա	3,622
9.	Տանզանիա	Աֆրիկա	3,666
10.	Մադագասկար	Աֆրիկա	3,695

ՄԱՍ 3. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

43. Երկրներն ըստ տնտեսական զարգացվածության

43.1. Տնտեսապես աշխարհի ամենազարգացած 50 երկրները, 2014 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ) չափը, մլն դոլար	
		Ըստ Համաշխարհային բանկի	Ըստ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի
1.	ԱՄՆ	17 419 000	17 348 075
2.	Չինաստան ¹	10 645 728	10 647 404
3.	Ճապոնիա	4 601 461	4 602 367
4.	Գերմանիա	3 868 291	3 874 437
5.	Սիացյալ Թագավորություն	2 988 893	2 950 039
6.	Ֆրանսիա	2 829 192	2 833 687
7.	Բրազիլիա	2 346 076	2 346 583
8.	Իտալիա	2 141 161	2 147 744
9.	Հնդկաստան	2 048 517	2 051 228
10.	Ռուսաստան	1 860 598	1 850 598
11.	Կանադա	1 785 387	1 785 387
12.	Ավստրալիա	1 454 675	1 442 722
13.	Հարավային Կորեա	1 410 383	1 410 383
14.	Իսպանիա	1 381 342	1 406 538
15.	Մեքսիկա	1 294 690	1 291 062
16.	Ինդոնեզիա	888 538	888 648
17.	Նիդերլանդներ	879 319	880 716
18.	Թուրքիա	798 429	798 332
19.	Սաուդյան Արաբիա	746 249	746 248
20.	Շվեյցարիա	701 037	703 852
21.	Շվեդիա	571 090	570 591
22.	Նիգերիա	568 508	573 999
23.	Լեհաստան	544 967	547 894
24.	Արգենտինա	537 660	543 061
25.	Բելգիա	531 547	534 230

Հ/հ	Պեղությունը	Համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ) չափը, մլն դոլար	
		Ըստ Համաշխարհային բանկի	Ըստ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի
26.	Նորվեգիա	499 817	499 817
27.	Ավստրիա	436 888	437 582
28.	Իրան	425 326	416 490
29.	Թայլանդ	404 824	404 824
30.	ԱՄԷ	399 451	399 451
31.	Վենեսուելա	381 286	206 252
32.	Կոլումբիա	377 740	377 867
33.	ՀԱՀ	350 085	350 082
34.	Դանիա	342 362	342 362
35.	Մալայզիա	338 104	338 108
36.	Սինգապուր	307 860	307 872
37.	Իսրայել	305 675	305 673
38.	Եգիպտոս	286 538	286 435
39.	Ֆիլիպիններ	284 777	284 618
40.	Ֆինլանդիա	272 217	272 649
41.	Չիլի	258 062	258 017
42.	Իռլանդիա	250 814	250 814
43.	Պակիստան	243 632	246 849
44.	Հունաստան	235 574	237 970
45.	Պորտուգալիա	230 117	229 948
46.	Իրաք	223 508	223 508
47.	Ղազախստան	217 872	216 036
48.	Ալժիր	213 518	213 518
49.	Քաթար	210 109	210 109
50.	Չեխիա	205 270	205 270
135.	Հայաստան	11 644	11 644

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

¹Հոնգ Կոնգի ցուցանիշի հետ միասին:

43.2. Տնտեսապես աշխարհի ամենաթույլ զարգացած 10 երկրները, 2014թ.

Հ/հ	Պետությունը	Համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ) չափը, մլն դոլար	
		Ըստ Համաշխարհային բանկի	Ըստ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի
1.	Տուվալու	38	38
2.	Կիրիբատի	167	181
3.	Մարշալյան Կղզիներ	187	193
4.	Պալաու	251	249
5.	Սիկրոնեզիա	318	308
6.	Սան Թոմե և Պրինսիպի	337	338
7.	Տոնգա	434	438
8.	Դոմինիկա	524	524
9.	Կոմորներ	624	697
10.	Սենթ Վինսենթ և Գրենադիններ	729	729

44. Մեկ շնչին բաժին ընկնող ՀՆԱ-ն

44.1. Բնակչության մեկ շնչին բաժին ընկնող ամենամեծ ՀՆԱ ունեցող աշխարհի 50 երկրները, 2015 թ.¹

Հ/հ	Պետությունը	Բնակչության մեկ շնչին բաժին ընկնող ՀՆԱ չափը, դոլար
1.	Զաթար	133 040
2.	Լյուքսեմբուրգ	100 779
3.	Լիխտենշտայն	92 556
4.	Սինգապուր	84 901
5.	Մոնակո	82 115
6.	Բրունեյ	78 476
7.	Զուվեյթ	70 259
8.	Նորվեգիա	67 671
9.	ԱՄԷ	66 997
10.	Սան Մարինո	62 120
11.	Շվեյցարիա	58 598

Հ/հ	Պետությունը	Բնակչության մեկ շնչին բաժին ընկնող ՀՆԱ չափը, դոլար
12.	ԱՄՆ	55 904
13.	Իռլանդիա	53 842
14.	Սաուդյան Արաբիա	53 565
15.	Բահրեյն	50 169
16.	Նիդերլանդներ	49 094
17.	Շվեդիա	47 319
18.	Ավստրալիա	47 318
19.	Ավստրիա	47 189
20.	Իսլանդիա	46 298
21.	Կանադա	45 489
22.	Գերմանիա	47 033
23.	Դանիա	45 435
24.	Օման	44 728
25.	Բելգիա	43 629
26.	Ֆրանսիա	41 221
27.	Ֆինլանդիա	41 068
28.	Միացյալ Թագավորություն	40 958
29.	Անդորրա	40 055
30.	Ճապոնիա	38 211
31.	Հարավային Կորեա	36 258
32.	Նոր Զելանդիա	35 966
33.	Իտալիա	35 665
34.	Իսպանիա	35 270
35.	Մալթա	34 574
36.	Իսրայել	33 658
37.	Տրինիդադ և Տոբագո	32 650
38.	Հասարակածային Գվինեա	32 455
39.	Չեխիա	31 480
40.	Կիպրոս	31 004
41.	Սլովենիա	30 825
42.	Սլովակիա	29 424
43.	Էստոնիա	28 781
44.	Լիտվա	28 153
45.	Պորտուգալիա	27 734
46.	Սեյշելյան Կղզիներ	26 655

Հ/հ	Պեպրությունը	Բնակչության մեկ շնչին բաժին ընկնող ՀՆԱ չափը, դոլար
47.	Լեհաստան	26 403
48.	Մալայզիա	26 141
49.	Հունգարիա	26 075
50.	Հունաստան	25 762
123.	Հայաստան	8 432

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

¹ Ըստ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի:

44.2. Բնակչության մեկ շնչին բաժին ընկնող ամենացածր ՀՆԱ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2015 թ.¹

Հ/հ	Պեպրությունը	Բնակչության մեկ շնչին բաժին ընկնող ՀՆԱ չափը, դոլար
1.	Կոնգոյի ԺՀ	348
2.	Զիմբաբվե	456
3.	Լիբերիա	487
4.	Նիգերիա	600
5.	Բուրունդի	615
6.	ԿԱՀ	768
7.	Էրիթրեա	777
8.	Սիեռա Լեոնե	849
9.	Սոմալի	860
10.	Տոգո	926
11.	Նիգեր	1074
12.	Գվինեա	1238
13.	Մոզամբիկ	1244
14.	Մադագասկար	1467
15.	Գվինեա-Բիսաու	1506
16.	Կոմորներ	1518
17.	Գամբիա	1651
18.	Կիրիբատի	1726
19.	Բուրկինա Ֆասո	1739
20.	Եթովպիա	1774

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

¹ Ըստ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի:

45. Էլեկտրաէներգիան**45.1. Ամենաշատ էլեկտրաէներգիա արտադրող աշխարհի
20 երկրները, 2014 թ.**

Հ/հ	Պետությունը	Էլեկտրաէներգիայի արտադրությունը, մլրդ կվտ/ժ
1.	Չինաստան	5650
2.	ԱՄՆ	4297
3.	Հնդկաստան	1208
4.	Ռուսաստան	1064
5.	Ճապոնիա	1061
6.	Կանադա	615
7.	Գերմանիա	614
8.	Բրազիլիա	583
9.	Ֆրանսիա	556
10.	Հարավային Կորեա	518
11.	Միացյալ Թագավորություն	357
12.	Մեքսիկա	294
13.	Սաուդյան Արաբիա	292
14.	Իտալիա	288
15.	Իսպանիա	285
16.	Իրան	263
17.	ՀԱՀ	256
18.	Ավստրալիա	249
19.	Թուրքիա	239
20.	Ինդոնեզիա	227
100.	Հայաստան	7,8

**45.2. Բնակչության մեկ շնչի հաշվով ամենաշատ էլեկտրաէներգիա
արտադրող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.**

Հ/հ	Պետությունը	Բնակչության մեկ շնչին բաժին ընկնող էլեկտրաէներգիան, կվտ/ժ
1.	Իսլանդիա	52 346
2.	Նորվեգիա	23 174
3.	Քուվեյթ	17 876
4.	Կանադա	16 406
5.	Քաթար	16 099

Հ/հ	Պետությունը	Բնակչության մեկ շնչին բաժին ընկնող էլեկտրատեներգիան, կվտ/ժ
6.	Ֆինլանդիա	15 742
7.	Լյուքսեմբուրգ	15 511
8.	Շվեդիա	14 029
9.	ԱՄՆ	13 227
10.	ԱՄԷ	10 619
11.	Ավստրալիա	10 514
12.	Հարավային Կորեա	10 162
13.	Բահրեյն	9 782
14.	Նոր Զելանդիա	9 378
15.	Բրունեյ	8 517
16.	Սինգապուր	8 404
17.	Ավստրիա	8 359
18.	Բելգիա	8 072
19.	Շվեյցարիա	7 972
20.	Ճապոնիա	7 847
77.	Հայաստան	2591

46. Նավթ

46.1. Նավթի ամենամեծ հետախուզված պաշար ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2015 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Նավթի հետախուզված պաշարները, մլրդ բարել
1.	Վենեսուելա	300,9
2.	Սաուդյան Արաբիա	266,6
3.	Կանադա	172,2
4.	Իրան	157,8
5.	Իրաք	143,1
6.	Ռուսաստան	102,4
7.	Քուվեյթ	101,5
8.	ԱՄԷ	97,8
9.	ԱՄՆ	55,0
10.	Լիբիա	48,4
11.	Նիգերիա	48,4
12.	Ղազախստան	30,0
13.	Քաթար	25,7

Հ/հ	Պետությունը	Նավթի հետախուզված սաշարները, մլրդ բարել
14.	Չինաստան	18,5
15.	Բրազիլիա	13,0
16.	Անգոլա	12,7
17.	Ալժիր	12,2
18.	Մեքսիկա	10,8
19.	Նորվեգիա	8,0
20.	Էկվադոր	8,0

**46.2. Աշխարհի ամենաշատ նավթ արդյունահանող 20 երկրները,
2015 թ.**

Հ/հ	Պետությունը	Նավթի արդյունահանումը, մլն տոննա
1.	Սաուդյան Արաբիա	568,5
2.	ԱՄՆ	567,2
3.	Ռուսաստան	540,7
4.	Կանադա	215,5
5.	Չինաստան	214,6
6.	Իրաք	197,0
7.	Իրան	182,6
8.	ԱՄԷ	175,5
9.	Քուվեյթ	149,1
10.	Վենեսուելա	135,2
11.	Բրազիլիա	131,8
12.	Մեքսիկա	127,6
13.	Նիգերիա	113,0
14.	Նորվեգիա	88,8
15.	Անգոլա	88,7
16.	Քաթար	79,3
17.	Ղազախստան	79,3
18.	Ալժիր	68,5
19.	Կոլումբիա	53,1
20.	Օման	46,6

46.3. Աշխարհի ամենաշատ նավթ սպառող 20 երկրները, 2015թ.

Հ/հ	Պետությունը	Նավթի սպառումը, հազար բարել / օր
1.	ԱՄՆ	19 396
2.	Չինաստան	11 968
3.	Հնդկաստան	4 159
4.	Ճապոնիա	4 150
5.	Սաուդյան Արաբիա	3 895
6.	Ռուսաստան	3 283
7.	Բրազիլիա	3 157
8.	Հարավային Կորեա	2 575
9.	Գերմանիա	2 338
10.	Կանադա	2 322
11.	Իրան	1 947
12.	Մեքսիկա	1 926
13.	Ֆրանսիա	1 806
14.	Ինդոնեզիա	1 628
15.	Միացյալ Թագավորություն	1 559
16.	Սինգապուր	1 339
17.	Իտալիա	1 262
18.	Իսպանիա	1 226
19.	Թայլանդ	1 224
20.	Ավստրալիա	1 006

46.4. Աշխարհի ամենաշատ նավթ արդահանող 20 երկրները, 2015 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Նավթի արդահանումը, հազար բարել / օր
1.	Սաուդյան Արաբիա	7 163,3
2.	Ռուսաստան	4 897,5
3.	Իրաք	3004,9
4.	ԱՄԷ	2 441,5
5.	Կանադա	2 296,7
6.	Նիգերիա	2114,0
7.	Վենեսուելա	1 974,0
8.	Քուվեյթ	1 963,8
9.	Անգոլա	1 710,9

Հ/հ	Պեղությունը	Նավթի արտահանումը, հազար բարել / օր
10.	Մեքսիկա	1 247,1
11.	Նորվեգիա	1 234,7
12.	Իրան	1 081,1
13.	Օման	788,0
14.	Կոլումբիա	736,1
15.	Ալժիր	642,2
16.	Միացյալ Թագավորություն	594,7
17.	ԱՄՆ	458,0
18.	Էկվադոր	432,9
19.	Մալայզիա	365,5
20.	Ինդոնեզիա	315,1

46.5. Աշխարհի ամենաշատ նավթ ներմուծող 20 երկրները, 2015 թ.

Հ/հ	Պեղությունը	Նավթի ներմուծումը, հազար բարել / օր
1.	ԱՄՆ	7 351,0
2.	Չինաստան	6 730,9
3.	Հնդկաստան	3 935,5
4.	Ճապոնիա	3 375,3
5.	Հարավային Կորեա	2 781,1
6.	Գերմանիա	1 846,5
7.	Իսպանիա	1 306,0
8.	Իտալիա	1 261,6
9.	Ֆրանսիա	1 145,8
10.	Նիդերլանդներ	1 056,5
11.	Թայլանդ	874,0
12.	Միացյալ Թագավորություն	856,2
13.	Սինգապուր	804,8
14.	Բելգիա	647,9
15.	Կանադա	578,3
16.	Թուրքիա	505,9
17.	Հունաստան	445,7
18.	Շվեդիա	406,2
19.	Ինդոնեզիա	374,4
20.	Ավստրալիա	317,6

47. Բնական գազ

47.1. Բնական գազի ամենամեծ հետախուզված պաշար ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Բնական գազի հետախուզված պաշարները, տրլն մ ³
1.	Ռուսաստան	49,54
2.	Իրան	34,02
3.	Քաթար	24,53
4.	Թուրքմենստան	17,50
5.	ԱՄՆ	9,58
6.	Սաուդյան Արաբիա	8,19
7.	ԱՄԷ	6,09
8.	Վենեսուելա	5,62
9.	Նիգերիա	5,11
10.	Ալժիր	4,50
11.	Ավստրալիա	3,72
12.	Իրաք	3,56
13.	Չինաստան	3,48
14.	Ինդոնեզիա	2,91
15.	Կանադա	2,03
16.	Նորվեգիա	1,92
17.	Եգիպտոս	1,79
18.	Քուվեյթ	1,78
19.	Լիբիա	1,52
20.	Գազախստան	1,48

47.2. Աշխարհի ամենաշատ բնական գազ արդյունահանող 20 երկրները, 2015 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Բնական գազի արդյունահանումը, մլրդ մ ³
1.	ԱՄՆ	769
2.	Ռուսաստան	650
3.	Իրան	177
4.	Քաթար	164
5.	Կանադա	160
6.	Չինաստան	137

Հ/հ	Պետությունը	Բնական գազի արդյունահանումը, մլրդ մ ³
7.	Նորվեգիա	122
8.	Թուրքմենստան	91
9.	Սաուդյան Արաբիա	89
10.	Ալժիր	82
11.	Ինդոնեզիա	71
12.	Մալայզիա	67
13.	Ավստրալիա	65
14.	ԱՄԷ	63
15.	Ուզբեկստան	56
16.	Նիդերլանդներ	52
17.	Մեքսիկա	44
18.	Եգիպտոս	44
19.	Նիգերիա	43
20.	Սիացյալ Թագավորություն	42

47.3. Աշխարհի ամենաշատ բնական գազ սպառող 20 երկրները, 2015 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Բնական գազի սպառումը, մլրդ մ ³
1.	ԱՄՆ	783
2.	Ռուսաստան	456
3.	Չինաստան (Հոնգ Կոնգի հետ)	188
4.	Իրան	178
5.	Ճապոնիա	129
6.	Կանադա	111
7.	Սաուդյան Արաբիա	89
8.	Գերմանիա	80
9.	ԱՄԷ	74
10.	Սիացյալ Թագավորություն	73
11.	Մեքսիկա	72
12.	Իտալիա	68
13.	Հնդկաստան	54
14.	Արգենտինա	51
15.	Ինդոնեզիա	51
16.	Ուզբեկստան	48

Հ/հ	Պետությունը	Բնական գազի սպառումը, մլրդ մ³
17.	Թուրքիա	49
18.	Թայլանդ	49
19.	Եգիպտոս	47
20.	Հարավային Կորեա	44

47.4. Աշխարհի ամենաշատ բնական գազ արտահանող 20 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Բնական գազի արտահանումը, մլրդ մ³
1.	Ռուսաստան	225,5
2.	Բաթար	125,5
3.	Նորվեգիա	106,2
4.	Կանադա	78,9
5.	Նիդերլանդներ	53,4
6.	Թուրքմենստան	48,5
7.	ԱՄՆ	44,5
8.	Ալժիր	42,9
9.	Մալայզիա	33,8
10.	Ինդոնեզիա	31,3
11.	Ավստրալիա	30,2
12.	Նիգերիա	22,4
13.	Տրինիդադ և Տոբագո	19,8
14.	Բոլիվիա	15,9
15.	Գերմանիա	15,1
16.	Ուզբեկստան	15,0
17.	Ղազախստան	11,8
18.	Օման	11,5
19.	Լիբիա	10,2
20.	Եմեն	9,6

47.5. Աշխարհի ամենաշատ բնական գազ ներմուծող 20 երկրները, 2015 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Բնական գազի ներմուծումը, մլրդ մ ³
1.	Ճապոնիա	123,3
2.	Գերմանիա	72,2
3.	Իտալիա	61,0
4.	Չինաստան	51,9
5.	Թուրքիա	47,2
6.	Հարավային Կորեա	44,1
7.	Ֆրանսիա	39,4
8.	Միացյալ Թագավորություն	30,8
9.	Սեբսիկա	28,5
10.	Իսպանիա	27,5
11.	ԱՄՆ	26,5
12.	Հնդկաստան	21,6
13.	Բրազիլիա	18,0
14.	Բելգիա	17,2
15.	Ուկրաինա	16,3
16.	ԱՄԷ	13,3
17.	Թայլանդ	12,3
18.	Լեհաստան	11,5
19.	Արգենտինա	10,7
20.	Չեխիա	7,5

48. Աշխարհի ամենաշատ ավտոմեքենաներ արտադրող 20 երկրները, 2015 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Ավտոմեքենաների արտադրությունը, հազար միավոր
1.	Չինաստան	24 503
2.	ԱՄՆ	12 100
3.	Ճապոնիա	9 278
4.	Գերմանիա	6 033
5.	Հարավային Կորեա	4 556
6.	Հնդկաստան	4 126
7.	Սեբսիկա	3 565
8.	Իսպանիա	2 733

Հ/հ	Պեպուքյունը	Ավտոմեքենաների արտադրությունը, հազար միավոր
9.	Բրազիլիա	2 429
10.	Կանադա	2 283
11.	Ֆրանսիա	1 970
12.	Թայլանդ	1 915
13.	Միացյալ Թագավորություն	1 682
14.	Թուրքիա	1 386
15.	Ռուսաստան	1 384
16.	Չեխիա	1 306
17.	Ինդոնեզիա	1 099
18.	Իտալիա	1 014
19.	Սլովակիա	1 000
20.	Իրան	985

49. Աշխարհի ամենաշատ ածուխ արդյունահանող 20 երկրները, 2014 թ.

Հ/հ	Պեպուքյունը	Ածխի արդյունահանումը, մլն տոննա
1.	Չինաստան	3680,0
2.	ԱՄՆ	892,6
3.	Հնդկաստան	605,1
4.	Ավստրալիա	478,0
5.	Ինդոնեզիա	421,0
6.	Ռուսաստան	347,1
7.	ՀԱՀ	256,7
8.	Գերմանիա	190,3
9.	Լեհաստան	142,9
10.	Ղազախստան	114,7
11.	Թուրքիա	88,2
12.	Ուկրաինա	88,2
13.	Կոլումբիա	85,5
14.	Վիետնամ	81,7
15.	Կանադա	69,5
16.	Հունաստան	53,8
17.	Չեխիա	49,0
18.	ԿԺԺՀ	43,2
19.	Սերբիա	41,9
20.	Մոնղոլիա	37,0

50. Աշխարհի ամենաշատ ոսկի արդյունահանող 10 երկրները, 2016 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Ոսկու արդյունահանումը, տոննա
1.	Չինաստան	455
2.	Ավստրալիա	270
3.	Ռուսաստան	250
4.	ԱՄՆ	209
5.	Կանադա	170
6.	Պերու	150
7.	ՀԱՀ	140
8.	Մեքսիկա	125
9.	Ինդոնեզիա	100
10.	Ուգբեկստան	100

51. Աշխարհի ամենաշատ պողպատ արտադրող 10 երկրները, 2015 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Պողպատի տարեկան արտադրությունը, տոննա
1.	Չինաստան	803,8
2.	Ճապոնիա	105,2
3.	Հնդկաստան	89,6
4.	ԱՄՆ	78,9
5.	Ռուսաստան	71,1
6.	Հարավային Կորեա	69,7
7.	Գերմանիա	42,7
8.	Բրազիլիա	33,3
9.	Թուրքիա	31,6
10.	Ուկրաինա	22,9

52. Աշխարհի ամենաշատ ցորեն արտադրող 10 երկրները, 2016 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Ցորենի արտադրությունը, մլն տոննա
1.	Չինաստան	130,2
2.	Հնդկաստան	86,5
3.	Ռուսաստան	61,0

Հ/հ	Պեկությունը	Ցորենի արտադրությունը, մլն տոննա
4.	ԱՄՆ	56,1
5.	Ֆրանսիա	40,8
6.	Կանադա	27,6
7.	Ուկրաինա	27,3
8.	Գերմանիա	26,3
9.	Պակիստան	25,1
10.	Ավստրալիա	24,5

53. Երկրներն ըստ ռազմական ծախսերի, 2016 թ.¹

Հ/հ	Պեկությունը	Ծախսը, մլրդ դոլար	Համաշխարհային ծախսի մեջ բաժինը, %	ՀՆԱ-ի կազմում բաժինը, %
1.	ԱՄՆ	611,0	36,0	3,3
2.	Չինաստան	215,0	13,0	1,9
3.	Ռուսաստան	69,2	4,1	5,3
4.	Սաուդյան Արաբիա	63,7	3,8	10,0
5.	Հնդկաստան	55,9	3,3	2,5
6.	Ֆրանսիա	55,7	3,3	2,3
7.	Միացյալ Թագավորություն	48,3	2,9	1,9
8.	Ճապոնիա	46,1	2,7	1,0
9.	Գերմանիա	41,1	2,4	1,2
10.	Հարավային Կորեա	36,8	2,2	2,7
11.	Իտալիա	27,9	1,7	1,5
12.	Ավստրալիա	24,6	1,5	2,0
13.	Բրազիլիա	23,7	1,4	1,3
14.	ԱՄԷ	22,8	1,3	5,7
15.	Իսրայել	18,0	1,1	5,8
	Ամբողջ աշխարհը	1686	100,0	2,2

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

¹ Ըստ «Աշխարհի հիմնախնդիրների ուսումնասիրման ստոկհոլմյան ինստիտուտ»-ի:

ՄԱՍ 4. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԵՎ ՍՊԱՍԱՐԿՄԱՆ ՈԼՈՐՏ**54. Հեռախոսներ****54.1. Աշխարհի ամենաշատ բջջային հեռախոսներ ունեցող 20 երկրները, 2015 թ.**

Հ/հ	Պետությունը	Բջջային հեռախոսների թվաքանակը, մլն հապ
1.	Չինաստան	1 305,74
2.	Հնդկաստան	1 011,05
3.	ԱՄՆ	382,31
4.	Ինդոնեզիա	338,43
5.	Բրազիլիա	257,81
6.	Ռուսաստան	227,29
7.	Ճապոնիա	158,59
8.	Նիգերիա	150,83
9.	Բանգլադեշ	133,72
10.	Պակիստան	125,90
11.	Վիետնամ	122,00
12.	Ֆիլիպիններ	120,26
13.	Մեքսիկա	106,83
14.	Գերմանիա	96,36
15.	Եգիպտոս	94,02
16.	Իտալիա	92,52
17.	ՀԱՀ	85,20
18.	Թայլանդ	84,80
19.	Միացյալ Թագավորություն	80,28
20.	Իրան	74,22

54.2. Աշխարհի ամենաքիչ բջջային հեռախոսներ ունեցող 20 երկրները, 2015 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Բջջային հեռախոսների թվաքանակը, մլն հապ
1.	Տուվալու	0,004
2.	Նաուրու	0,007
3.	Մարշալյան Կղզիներ	0,016
4.	Կիրիբատի	0,018

Հ/հ	Պետությունը	Բջջային հեռախոսների թվաքանակը, մլն հադ
5.	Պալաու	0,019
6.	Միկրոնեզիա	0,031
7.	Մոնակո	0,034
8.	Սան Մարինո	0,038
9.	Լիխտենշտայն	0,039
10.	Անդորրա	0,066
11.	Տոնգա	0,068
12.	Սենթ Բիքս և Նևիս	0,077
13.	Դոմինիկա	0,092
14.	Սամոա	0,107
15.	Անտիգուա և Բարբուդա	0,109
16.	Սենթ Վինսենթ և Գրենադիններ	0,115
17.	Սան Թոմե և Պրինսիպի	0,129
18.	Գրենադա	0,135
19.	Սեյշելյան Կղզիներ	0,152
20.	Վանուատու	0,156

55. Ռադիո

55.1. Աշխարհի ամենաշատ «FM» կայաններ ունեցող 20 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	«FM» կայանների թվաքանակը, հադ
1.	ԱՄՆ	8 961
2.	Իտալիա	4 600
3.	Ֆրանսիա	3 500
4.	Ռուսաստան	1 500
5.	Արգենտինա	1 000
6.	Գերմանիա	787
7.	Միացյալ Թագավորություն	696
8.	Ֆիլիպիններ	628
9.	Կանադա	582
10.	Նիդերլանդներ	567
11.	Մեքսիկա	545
12.	Գվատեմալա	487
13.	Մալայզիա	391

Հ/հ	Պեղությունը	FM կայանների թվաքանակը, հազ
14.	Դանիա	355
15.	Թայլանդ	351
16.	ՀԱՀ	347
17.	Ավստրալիա	345
18.	Հարավային Կորեա	322
19.	Չեխիա	304
20.	Բրազիլիա	296

**55.2. Աշխարհի ամենաթիչ «FM» կայաններ ունեցող 20 երկրները,
2012 թ.**

Հ/հ	Պեղությունը	FM կայանների թվաքանակը, հազ
1.	Նաուրու	0
2.	Եթովպիա	0
3.	Ալժիր	1
4.	Անդորրա	1
5.	Եմեն	1
6.	Մալդիվներ	1
7.	Սեյշելյան Կղզիներ	1
8.	Սողոմոնի Կղզիներ	1
9.	Սուդան	1
10.	Տուվալու	1
11.	Միկրոնեզիա	1
12.	Անտիգուա և Բարբուդա	2
13.	Բրունեյ	2
14.	Գամբիա	2
15.	Ջիբութի	2
16.	Կիրիբատի	2
17.	Մյանմա	2
18.	Սան Մարինո	2
19.	Սվազիլենդ	2
20.	Սիրիա	2

56. Համացանց

56.1. Համացանցի ամենաշատ օգտատերերի ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Համացանցի օգտատերերի թվաքանակը, մլն մարդ
1.	Չինաստան	298,0
2.	ԱՄՆ	231,0
3.	Ճապոնիա	90,9
4.	Հնդկաստան	81,0
5.	Բրազիլիա	64,9
6.	Գերմանիա	61,9
7.	Միացյալ Թագավորություն	48,8
8.	Ռուսաստան	45,3
9.	Ֆրանսիա	42,9
10.	Հարավային Կորեա	37,5
11.	Ինդոնեզիա	30,0
12.	Իսպանիա	25,2
13.	Կանադա	25,1
14.	Իտալիա	25,0
15.	Թուրքիա	24,5
16.	Մեքսիկա	23,3
17.	Իրան	23,0
18.	Վիետնամ	20,8
19.	Լեհաստան	18,7
20.	Պակիստան	18,5

56.2. Համացանցի ամենաթիչ օգտատերերի ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2012 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Համացանցի օգտատերերի թվաքանակը, հազար մարդ
1.	Գրենադա	24,0
2.	Լիխտենշտայն	23,0
3.	Կոմորներ	23,0
4.	Մոնակո	22,0
5.	Լիբերիա	20,0
6.	ԿԱՀ	19,0
7.	Վանուատու	17,0

Հ/հ	Պետությունը	Համացանցի օգտատերերի թվաքանակը, հազար մարդ
8.	Սան Մարինո	17,0
9.	Միկրոնեզիա	16,0
10.	Սենթ Քիթս և Նևիս	16,0
11.	Սիեռա Լեոնե	13,9
12.	Ջիբութի	13,0
13.	Հասարակածային Գվինեա	12,0
14.	Սողոմոնի Կղզիներ	10,0
15.	Սամոա	9,0
16.	Տոնգա	8,4
17.	Տուվալու	4,2
18.	Մարշալյան Կղզիներ	2,2
19.	Կիրբատի	2,0
20.	Թիմոր Լեշտի	1,8

57. Օդանավակայաններ

57.1. Աշխարհի ամենաշատ օդանավակայաններ ունեցող 20 երկրները, 2013 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Օդանավակայանների թվաքանակը, հազար
1.	ԱՄՆ	13 513
2.	Բրազիլիա	4 093
3.	Մեքսիկա	1 714
4.	Կանադա	1 467
5.	Ռուսաստան	1 218
6.	Արգենտինա	1 138
7.	Բոլիվիա	855
8.	Կոլումբիա	836
9.	Պարագվայ	799
10.	Ինդոնեզիա	673
11.	ՀԱՀ	566
12.	Պապուա Նոր Գվինեա	561
13.	Գերմանիա	539
14.	Չինաստան	507
15.	Չիլի	481
16.	Ավստրալիա	480

Հ/հ	Պեղությունը	Օդանավակայանների թվաքանակը, հաւր
17.	Ֆրանսիա	464
18.	Միացյալ Թագավորություն	460
19.	Վենեսուելա	444
20.	Էկվադոր	432

57.2. Աշխարհի ամենաբիշ օդանավակայաններ ունեցող 20 երկրները, 2013 թ.

Հ/հ	Պեղությունը	Օդանավակայանների թվաքանակը, հաւր
1.	Բարբադոս	1
2.	Գամբիա	1
3.	Մալթա	1
4.	Նաուրու	1
5.	Տուվալու	1
6.	Բրունեյ	1
7.	Բհուտան	2
8.	Դոմինիկա	2
9.	Լյուքսեմբուրգ	2
10.	Սան Թոմե և Պրինսիպի	2
11.	Սենթ Քիթս և Նևիս	2
12.	Սենթ Լյուսիա	2
13.	Անտիգուա և Բարբուդա	3
14.	Գրենադա	3
15.	Պալաու	3
16.	Ալբանիա	3
17.	Կոմորներ	4
18.	Սամոա	4
19.	Բահիբյն	4
20.	Տրինիդադ և Տոբագո	4

57.3. Աշխարհի 20 խոշոր օդանավակայաններն ըստ ուղևորափոխադրումների, 2013թ.

Հ/հ	Օդանավակայանը	Պեյրությունը	Ուղևորափոխադրումները, մլն մարդ տարեկան
1.	Ատլանտա	ԱՄՆ	95,46
2.	Պեկին	Չինաստան	81,93
3.	Լոնդոն	Միացյալ Թագավորություն	70,04
4.	Տոկիո	Ճապոնիա	66,79
5.	Չիկագո	ԱՄՆ	66,63
6.	Լոս Անջելես	ԱՄՆ	63,69
7.	Փարիզ	Ֆրանսիա	61,61
8.	Դալլաս	ԱՄՆ	58,59
9.	Ջակարտա	Ինդոնեզիա	57,77
10.	Դուբայ	ԱՄԷ	57,69
11.	Ֆրանկֆուրտ	Գերմանիա	57,52
12.	Հոնգ Կոնգ	Չինաստան	56,06
13.	Դենվեր	ԱՄՆ	53,16
14.	Բանկոկ	Թայլանդ	53,00
15.	Սինգապուր	Սինգապուր	51,18
16.	Ամստերդամ	Նիդերլանդներ	51,04
17.	Նյու Յորք	ԱՄՆ	49,29
18.	Գուանչժոու	Չինաստան	48,55
19.	Մադրիդ	Իսպանիա	45,18
20.	Ստամբուլ	Թուրքիա	45,13
....	Երևան	Հայաստան	1,90 (2015 թ.)

57.4. Աշխարհի 20 խոշոր օդանավակայաններն ըստ բեռնափոխադրումների, 2012 թ.

Հ/հ	Օդանավակայանը	Պեյրությունը	Բեռնափոխադրումները մլն տոննա տարեկան
1.	Հոնգ Կոնգ	Չինաստան	4,06
2.	Մեմֆիս	ԱՄՆ	3,92
3.	Շանհայ	Չինաստան	2,94
4.	Ինչիոն (Սեուլ)	Հարավային Կորեա	2,46

Հ/հ	Օղանավակայանը	Պետությունը	Բեռնափոխադրումները մլն տոննա տարեկան
5.	Անկոբիջ	ԱՄՆ	2,45
6.	Դուբայ	ԱՄԷ	2,27
7.	Լուիսվիլ	ԱՄՆ	2,19
8.	Փարիզ	Ֆրանսիա	2,15
9.	Ֆրանկֆուրտ	Գերմանիա	2,07
10.	Տոկիո	Ճապոնիա	2,00
11.	Սինգապուր	Սինգապուր	1,92
12.	Մայամի	ԱՄՆ	1,92
13.	Լոս Անջելես	ԱՄՆ	1,88
14.	Ամստերդամ	Նիդերլանդներ	1,65
15.	Նյու Յորք	ԱՄՆ	1,61
16.	Տայպեյ	Չինաստան (Տայվան)	1,61
17.	Չիկագո	ԱՄՆ	1,53
18.	Լոնդոն	Միացյալ Թագավորություն	1,50
19.	Պեկին	Չինաստան	1,46
20.	Բանկոգ	Թայլանդ	1,33
...	Երևան	Հայաստան	0,02

58. Խողովակաշարեր**58.1. Նավթամուղների երկարությամբ աշխարհի 20 խոշոր երկրները, 2013 թ.**

Հ/հ	Պետությունը	Նավթամուղների երկարությունը, հազար կմ
1.	ԱՄՆ	240,7
2.	Ռուսաստան	94,5
3.	Չինաստան	38,4
4.	Կանադա	24,0
5.	Հնդկաստան	20,0
6.	Իրան	16,5
7.	Մեքսիկա	16,4
8.	Ղազախստան	12,4
9.	Վենեսուելա	10,3
10.	Կոլումբիա	10,2

Հ/հ	Պեկությունը	Նավթամուղների երկարությունը, հազար կմ
11.	Սիացյալ Թագավորություն	10,1
12.	Արգենտինա	9,9
13.	Բրազիլիա	9,5
14.	Ուկրաինա	8,8
15.	Ինդոնեզիա	8,5
16.	Նիգերիա	8,3
17.	Ֆրանսիա	8,0
18.	Գերմանիա	7,3
19.	Ալժիր	7,1
20.	Իրաք	7,0

58.2. Գազամուղների երկարությամբ աշխարհի 20 խոշոր երկրները, 2013 թ.

Հ/հ	Պեկությունը	Գազամուղների երկարությունը, հազար կմ
1.	ԱՄՆ	1 984,3
2.	Ռուսաստան	165,3
3.	Կանադա	76,0
4.	Չինաստան	48,5
5.	Ուկրաինա	36,7
6.	Ավստրալիա	30,3
7.	Արգենտինա	30,0
8.	Սիացյալ Թագավորություն	28,7
9.	Գերմանիա	27,0
10.	Իրան	21,4
11.	Մեքսիկա	20,2
12.	Իտալիա	20,2
13.	Ալժիր	19,9
14.	Հունգարիա	19,0
15.	Բրազիլիա	17,7
16.	Հնդկաստան	15,6
17.	Ֆրանսիա	15,3
18.	Լեհաստան	14,2
19.	Պակիստան	12,6
20.	Թուրքիա	12,6

59. Երկաթուղի

59.1. Երկաթուղիների ամենամեծ երկարություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Երկաթուղիների երկարությունը, հազար կմ
1.	ԱՄՆ	293,6
2.	Չինաստան	191,3
3.	Ռուսաստան	87,2
4.	Կանադա	77,9
5.	Հնդկաստան	68,5
6.	Գերմանիա	43,5
7.	Ավստրալիա	37,0
8.	Արգենտինա	36,9
9.	Միացյալ Թագավորություն	30,9
10.	Ֆրանսիա	29,6
11.	Բրազիլիա	28,5
12.	Ճապոնիա	27,2
13.	Ուկրաինա	21,7
14.	ՀԱՀ	21,0
15.	Իտալիա	20,2
16.	Լեհաստան	19,8
17.	Իսպանիա	16,1
18.	Մեքսիկա	15,4
19.	Ղազախստան	14,2
20.	Թուրքիա	12,0
94.	Հայաստան	0,780

59.2. Երկաթուղիների ամենաքիչ երկարություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2014 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Երկաթուղիների երկարությունը, կմ
1.	Լիխտենշտայն	9
2.	Էլ Սալվադոր	13
3.	Պարագվայ	30
4.	Սենթ Քիթս և Նևիս	50
5.	Նեպալ	53

Հ/հ	Պետությունը	Երկաթուղիների երկարությունը, կմ
6.	Պանամա	77
7.	Ջիբութի	100
8.	Հարավային Սուդան	248
9.	Չեռնոգորիա	250
10.	Լյուքսեմբուրգ	275
11.	Կոստա Ռիկա	278
12.	Սվազիլենդ	301
13.	Էրիթրեա	306
14.	Լիբանան	401
15.	Լիբերիա	429
16.	Բենին	438
17.	Վենեսուելա	447
18.	Դրոգստան	470
19.	Դոմինիկյան Հանրապետություն	496
20.	Հորդանան	507

60. Ավտոմոբիլային ճանապարհներ

60.1. Ավտոճանապարհների երկարությամբ աշխարհի 20 խոշոր երկրները, 2013 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Ավտոճանապարհների երկարությունը, հազար կմ
1.	ԱՄՆ	6 586
2.	Հնդկաստան	4 865
3.	Չինաստան	4 460
4.	Բրազիլիա	1 752
5.	Ռուսաստան	1 396
6.	Ճապոնիա	1 215
7.	Կանադա	1 042
8.	Ֆրանսիա	1 028
9.	Ավստրալիա	823
10.	ՀԱՀ	747
11.	Իսպանիա	681
12.	Գերմանիա	645
13.	Շվեդիա	580

Հ/հ	Պետությունը	Ավտոճանապարհների երկարությունը, հազար կմ
14.	Ինդոնեզիա	497
15.	Իտալիա	488
16.	Թուրքիա	427
17.	Լեհաստան	424
18.	Սիացյալ Թագավորություն	394
19.	Սեբսիկա	374
20.	Պակիստան	261
141.	Հայաստան	7,8

60.2. Ավտոճանապարհների երկարությամբ աշխարհի 20 փոքր երկրները, 2013 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Երկաթուղիների երկարությունը, կմ
1.	Տուվալու	8
2.	Նաուրու	24
3.	Մոնակո	70
4.	Մալդիվներ	88
5.	Սիկրոնեզիա	240
6.	Անդորրա	270
7.	Սան Մարինո	292
8.	Սան Թոմե և Պրինսիպի	320
9.	Լիխենշտայն	380
10.	Սենթ Բիքս և Նևիս	383
11.	Սեյշելյան Կղզիներ	458
12.	Կիրիբատի	670
13.	Տոնգա	680
14.	Դոմինիկա	780
15.	Սենթ Վինսենթ և Գրենադիններ	829
16.	Կոմորներ	880
17.	Վանուատու	1 070
18.	Գրենադա	1 127
19.	Անտիգուա և Բարբուդա	1 165
20.	Սենթ Լյուսիա	1 210

61. Ներքին ջրային ուղիներ**61.1. Ներքին ջրային ուղիների ամենամեծ երկարություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2011 թ.**

Հ/հ	Պետությունը	Ներքին ջրային ուղիների երկարությունը, հազար կմ
1.	Չինաստան	110,0
2.	Ռուսաստան	102,0
3.	Բրազիլիա	50,0
4.	ԱՄՆ	41,0
5.	Կոլումբիա	24,7
6.	Ինդոնեզիա	21,6
7.	Վիետնամ	17,7
8.	Կոնգոյի ԺՀ	15,0
9.	Հնդկաստան	14,5
10.	Սյանմա	12,8
11.	Արգենտինա	11,0
12.	Պապուա Նոր Գվինեա	11,0
13.	Բոլիվիա	10,0
14.	Պերու	8,8
15.	Նիգերիա	8,6
16.	Ֆրանսիա	8,5
17.	Բանգլադեշ	8,4
18.	Ֆինլանդիա	7,8
19.	Գերմանիա	7,5
20.	Մալայզիա	7,2

61.2. Ներքին ջրային ուղիների ամենափոքր երկարություն ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2011 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Ներքին ջրային ուղիների երկարությունը, կմ
1.	Կիրիբատի	5
2.	Հունաստան	6
3.	Լիխտենշտայն	28
4.	Լյուքսեմբուրգ	37
5.	Ալբանիա	43
6.	Տոգո	50

Հ/հ	Պետությունը	Ներքին ջրային ուղիների երկարությունը, կմ
7.	Շվեյցարիա	65
8.	Բենին	150
9.	Շրի Լանկա	160
10.	Սլովակիա	172
11.	Տաջիկստան	200
12.	Ֆիջի	203
13.	Բրունեյ	209
14.	Պորտուգալիա	210
15.	Կուբա	240
16.	Լատվիա	300
17.	Նիգեր	300
18.	Էստոնիա	320
19.	Գալանա	330
20.	Ավստրիա	358

62. Առևտրային նավատորմ

62.1. Ամենաշատ ծովային նավապորտ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2010 թ.

Հ/հ	Պետությունը	Ծովային նավերի թվաքանակը, հազար
1.	Պանամա	6379
2.	Չինաստան	3439
3.	Լիբերիա	2510
4.	Մալթա	1571
5.	Սինգապուր	1422
6.	Մարշալյան Կղզիներ	1381
7.	Ինդոնեզիա	1244
8.	Անտիգուա և Բարբուդա	1210
9.	Բահամներ	1170
10.	Ռուսաստան	1097
11.	Հունաստան	886
12.	Կիպրոս	839
13.	Հարավային Կորեա	819
14.	Նիդերլանդներ	706

Հ/հ	Պեղությունը	Ծովային նավերի թվաքանակը, հազ
15.	Ճապոնիա	673
16.	Իտալիա	667
17.	Թուրքիա	645
18.	Նորվեգիա	632
19.	Կամբոջա	620
20.	Վիետնամ	537

62.2. Ամենաթիչ ծովային նավատորմ ունեցող աշխարհի 20 երկրները, 2011 թ.

Հ/հ	Պեղությունը	Ծովային նավերի թվաքանակը, հազ
1.	Թիմոր Լեշտի	1
2.	Դոմինիկյան Հանրապետություն	1
3.	Քենիա	1
4.	Կոնգո	1
5.	Կոնգոյի ԺՀ	1
6.	Կոստա Ռիկա	1
7.	Լատու	1
8.	Նամիբիա	1
9.	Սենեգալ	1
10.	Սոմալի	1
11.	Սուրինամ	1
12.	Չեխիա	1
13.	Գաբոն	2
14.	Իսլանդիա	2
15.	Մոզամբիկ	2
16.	Ավստրիա	2
17.	Իրաք	2
18.	Սուդան	2
19.	Սիկրոնեգիա	2
20.	Չերնոգորիա	2

63. Աշխարհի խոշորագույն նավահանգիստները, 2012 թ.

Հ/հ	Օղանավակայանը	Պեյրուքյունը	Բեռնաափոխադրումները, մլն տոննա տարեկան
1.	Սինգապուր	Սինգապուր	325
2.	Ռոտերդամ	Նիդերլանդներ	320
3.	Նոր Օղեան	ԱՄՆ	225
4.	Շանհայ	Չինաստան	185
5.	Հոնգ Կոնգ	Չինաստան	175
6.	Տիբո	Ճապոնիա	170
7.	Հյուստոն	ԱՄՆ	160
8.	Նագոյա	Ճապոնիա	155
9.	Ուլսան	Հարավային Կորեա	150
10.	Անտվերպեն	Բելգիա	130

ՄԱՍ 5. ԱՇԽԱՐՀԻ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐԸ

64. Աշխարհի անկախ պետությունների, կախյալ պետությունների և տարածքների, չճանաչված կամ մասամբ ճանաչված պետությունների համատուր բնութագիրը

64.1. Անկախ պետությունները ^[1]

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² վրա, մարդ	Մայրաքաղաք(ներ)ը	Մարտահարկման թվականը	Կառավարման ձևը	Կրոնը	Դրանք կան միակրոն	Պետական լեզուն
1.	Հայաստանի Հանրապետություն (Հայաստան) ^[3]	29 743	2 986 120	100,4	Երևան	1 075,8	Խորհրդարանական համրապետություն	Քրիստոնեություն	Հայկական դրամ	Հայերեն
2.	Ադրբեջանական Հանրապետություն (Ադրբեջան) ^[4]	86 600	9 973 697	115,2	Բաքու	1 235 (2 150)	Նախագահական համրապետություն	Իսլամ	Ադրբեջանական մանաթ	Ադրբեջաներեն
3.	Ալբանիայի Հանրապետություն (Ալբանիա)	28 748	2 911 428	101,3	Տիրանա	726	Խորհրդարանական համրապետություն	Իսլամ քրիստոնեություն	Լեկ	Ալբաներեն
4.	Ալժիրի Ժողովրդական Ժողովրդավարական Հանրապետություն (Ալժիր)	2 381 741	41 063 753	17,2	Ալժիր	2 203 (4 417)	Նախագահական համրապետություն	Իսլամ	Ալժիրյան դինար	Արաբերեն
5.	Անդրկլայի Միացյալ Նահանգներ (ԱՄՆ) ^[5]	9 833 517	326 510 146	32,7	Վաշինգտոն	601 (5 358)	Նախագահական համրապետություն	Քրիստոնեություն	ԱՄՆ դոլար	Անգլերեն
6.	Անգոլայի Հանրապետություն (Անգոլա)	1 246 700	26 655 513	21,4	Լուանդա	2 825 (4 500)	Նախագահական համրապետություն	Քրիստոնեություն	Կվանզա	Պորտուգալերեն
7.	Անդորրայի Իշխանական պետություն (Անդորրա)	468	68 728	146,9	Անդորրա Լա Վելյա	25	Խորհրդարանական իշխանավետություն	Քրիստոնեություն	Եվրո	Կատալոներեն
8.	Անդորրա և Ֆարոերա (Անդորրա և Ֆարոերա)	442	93 659	211,9	Սենթ Ջոնս	36	Դաշնային սահմանադրական միավետություն	Քրիստոնեություն	Արևելակալիբրյան դոլար	Անգլերեն
9.	Ավստրալիա (Ավստրալիա)	7 692 024	24 641 662	3,2	Կանբերա	350	Դաշնային սահմանադրական միավետություն	Քրիստոնեություն	Ավստրալիական դոլար	Անգլերեն

Հ/հ	Պեղարդյան անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² վրա, մարդ	Մայրաքաղաք(ներ)ը	Մայրաքաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ^[3]	Կառավարիան չի՞զ	Կրոնը	Դրամական միավորը	Պեղարդյան իջվուն
10 .	Ավարիսայի Համրապետություն	83 871	8 592 400	102,4	Վիեննա	1 698 (2 142)	Դաշնային համրապետություն	Փրիստոնություն	Եվրո	Դերմաներն
11.	Արարական Միացյալ Եմիրությունների Պետություն (Արաբական Միացյալ Եմիրություններ, ԱՄԵ)	83 609	9 397 599	112,4	Աբու Դաբի	897	Դաշնային միավետություն	Իսլամ	Դիրհամ	Արաբերեն
12.	Արցնահիսական Համրապետություն (Արցնահիսկան)	2 766 890	44 272 125	16,0	Բոննոս Այրես	3 751 (14 598)	Դաշնային համրապետություն	Փրիստոնություն	Նոր Պեսո	Իսպաներեն
13.	Աթրանտանի Իսլանական Համրապետություն (Աթրանտան)	652 864	34 169 169	52,3	Փարիս	650 (2 536)	Իսլանական համրապետություն	Իսլամ	Աթրանի	Փուշտու, րսի
14.	Բահամների Համագործակցություն (Բահամներ)	13 878	397 164	28,6	Նասասո	238	Սահմանարական միավետություն	Փրիստոնություն	Բահամյան դոլար	Անգլերեն
15.	Բանդեմի Թագավություն (Բանդեմ)	750	1 418 895	1891,9	Մանամա	155 (330)	Սահմանարական միավետություն	Իսլամ	Բանդեմի դինար	Արաբերեն
16.	Բանգլադեշի Ժողովրդական Համրապետություն (Բանգլադեշ)	147 570	164 827 718	1116,9	Դարքա	12 044 (15 669)	Խորրդարական համրապետություն	Իսլամ	Տակա	Բենգալերեն
17.	Բարբարս (Բարբարս)	431	285 744	663,0	Բրիթթամոն	108	Սահմանարական միավետություն	Փրիստոնություն	Բարբարսյան դոլար	Անգլերեն
18.	Բելառուսի Համրապետություն (Բելառուս)	207 595	9 458 535	45,6	Մինսկ	1 922	Նախագահական համրապետություն	Փրիստոնություն	Բելառուսական տուրի	Բելառուսերեն, ռուսերեն
19.	Բելգիայի Թագավություն (Բելգիա)	30 528	11 443 830	374,9	Բրյուսել	981 (1 832)	Դաշնային սահմանարական միավետություն	Փրիստոնություն	Եվրո	Նիդերլանդերեն, ֆրանսիերեն, գերմաներեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը կմ ²	Բնակչությունը (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² - վրա, մարդ	Մայրաքաղաք(ներ)ը	Մարաբարձրի բնակչությունը, հազար մարդ ^[7]	Կառավարման ձևը	Կրոնը	Դրամական միավորը	Պետական լեզուն
20.	Բելիզ (Բելիզ)	22 966	374 651	16,3	Բելմոպան	18	Սահմանադրական միապետություն	Քրիստոնեություն	Բելիզի դոլար	Անգլերեն
21.	Բենին (Բենին)	112 622	11 458 611	101,7	Պորտ Նովի (պաշտոնական մայրաք.) Կոտոնու (կառավ. նստավայր)	234 779	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն, իսլամ	ԱֆՆ ^[6] ֆրանկ	Ֆրանսերեն
22.	Բիստամի թագավորություն (Բիստամ)	38 394	792 877	20,7	Տիլինյի	99	Բացարձակ աստվածապետական միապետություն	Բուրբալականություն, հինդուիզմ	Նգուտություն	Հոնգկիսա
23.	Բոլիվիայի Բազմազգ Պետություն (Բոլիվիա)	1 098 581	11 052 864	10,1	Սուկրե (պաշտոն. մայրաք.) Լա Պաս (կառավար. նստավայր)	280 887 (1 576)	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Բոլիվիանո	Իսպաներեն, կեչուա, գուարանի, այմարա և 33 այլ լեզուներ
24.	Բոսնիա և Հերցեգովինա (Բոսնիա և Հերցեգովինա)	51 197	3 792 759	74,1	Սարաևո	603	Դաշնային հանրապետություն	Իսլամ, քրիստոնեություն	Փոխարկվող մարկ	Բոսնիերեն, սերբերեն, խորվաթերեն
25.	Բոտսվանայի Հանրապետություն (Բոտսվանա)	581 730	2 343 981	4,0	Գաբորոնե	220	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Պուլա	Անգլերեն, տսվանա
26.	Բրազիլիայի Դաշնային Հանրապետություն (Բրազիլիա)	8 515 767	211 243 220	24,8	Բրազիլիա	2 607	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Բրազիլական ռեալ	Պորտուգալերեն
27.	Բուրնե Դարուսասլանի Պետություն (Բուրնե)	5 765	434 448	75,4	Բանդար Սերի Բեգավան	78	Բացարձակ աստվածապետական միապետություն	Իսլամ, բուդդայականություն	Բուրնեյի դոլար	Մալայերեն
28.	Բուլղարիայի Հանրապետություն (Բուլղարիա)	110 994	7 045 259	63,5	Սոֆիա	1 213 (1 402)	Խորհրդայինական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Բուլղարական լև	Բուլղարերեն

Հ/հ	Պետրոսյան անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² վրա, մարդ	Մայրաքաղաք(ներ)ը	Մայրաքաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ⁽³⁾	Կառավարման ձևը	Կրոնը	Դրամական միավորը	Պետական լեզուն
29.	Բուրլինա Ֆառո (Բուրլինա Ֆառո)	274 200	19 173 322	69,9	Ռազադուգու	1 475 (1 728)	Նախագահական համրապետություն	Իսլամ, ավանդական դավանանք, բրիտանականություն	ԼՖՆ ֆրանկ	Ֆրանսերեն
30.	Բուրունդի Հանրապետություն (Բուրունդի)	27 834	11 936 481	428,8	Բուտումբուրա	800	Նախագահական համրապետություն	Քրիստոնեություն, ավանդական դավանանք, իսլամ	Բուրունդիական ֆրանկ	Կիրունդի, ֆրանսերեն
31.	Գաբոնյան Հանրապետություն (Գաբոն)	267 667	1 801 232	6,7	Լիբրևիլ	797	Նախագահական համրապետություն	Քրիստոնեություն, ավանդական դավանանք	ԿԼՖՀ ⁽⁷⁾ ֆրանկ	Ֆրանսերեն
32.	Գամբիայի Հանրապետություն (Գամբիա)	11 295	2 120 418	187,7	Բանժուլ	47 (524)	Նախագահական համրապետություն	Իսլամ	Դալասի	Անգլերեն
33.	Գայանայի Կոտլեբարսիկ Հանրապետություն (Գայանա)	214 999	774 407	3,6	Ջորջթաուն	355	Նախագահական համրապետություն	Քրիստոնեություն	Գայանական դոլար	Անգլերեն
34.	Գանայի Հանրապետություն (Գանա)	235 535	28 656 723	121,7	Աքրա	2 906 (4 200)	Նախագահական համրապետություն	Քրիստոնեություն, ավանդական դավանանք, իսլամ	Սեդի	Անգլերեն
35.	Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետություն (Գերմանիա)	357 168	80 636 124	225,8	Բեռլին	3 517 (4 420)	Դաշնային խորհրդարանական համրապետություն	Քրիստոնեություն	Եվրո	Գերմաներեն
36.	Գվատեմալայի Հանրապետություն (Գվատեմալա)	108 889	17 005 497	156,2	Գվատեմալա	1 129 (2 656)	Նախագահական համրապետություն	Քրիստոնեություն	Կետալ	Իսպաներեն

Հ/հ	Պնդության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² վրա, մարդ	Մայրաքաղաք(ներ)ը	Մարաբնակչությունը, հազար մարդ ^[2]	Կառավարման ձևը	Կրոնը	Դրամական միավորը	Պետական լեզուն
37.	Գվինեայի Հանրապետություն (Գվինեա)	245 857	13 290 659	54,1	Կոնակրի	2 164	Նախագահական հանրապետություն	Իսլամ	Գվինեական ֆրանկ	Ֆրանսերեն
38.	Գվինեա-Բիսաուի Հանրապետություն (Գվինեա-Բիսաու)	36 544	1 932 871	52,9	Բիսաու	407	Նախագահական հանրապետություն	Իսլամ, ավանդական իսլամական իսլամ	ԱՖԻս ֆրանկ	Ժրտուգալերեն
39.	Գրենադա (Գրենադա)	344	107 850	313,5	Սենթ Ջորջես	4 (34)	Խորհրդարանական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Արևելակարիբյան դոլար	Անգլերեն
40.	Դանիայի Թագավորություն (Դանիա)	43 098	5 711 837	132,5	Կոպենհագեն	570 (1 247)	Սահմանադրական միապետություն	Քրիստոնեություն	Դանիական կրոն	Դանիերեն
41.	Դոմինիկայի Հանրապետություն (Դոմինիկա)	754	73 353	97,3	Ռոզո	20	Խորհրդարանական հանրապետություն	Քրիստոնեություն, իսլամ	Արևելակարիբյան դոլար	Անգլերեն, ֆրանսերեն, ամաիկյան կրեոլ
42.	Դոմինիկյան Հանրապետություն (Դոմինիկանա)	48 442	10 766 564	222,3	Սանտ Դոմինգո (պաշտ. լրիվ անվանումը՝ Սանտ Դոմինգո դե Գուանմա)	2 382 (2 987)	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Դոմինիկյան պեսո	Իսպաներեն
43.	Եգիպտոսի Արաբական Հանրապետություն (Եգիպտոս)	1 002 450	95 215 102	95,0	Կահիրե	11 923 (15 600)	Նախագահական հանրապետություն	Իսլամ	Եգիպտական ֆունտ	Արաբերեն
44.	Երվանդիայի Դաշնային Ժողովրդավարական Հանրապետություն (Երվանդիա)	1 104 300	104 344 901	94,5	Ադիս Աբեբա	3 385	Խորհրդարանական հանրապետություն	Քրիստոնեություն, իսլամ	Բիռ	Ամարերեն
45.	Եմենական Հանրապետություն (Եմեն)	527 968	28 119 546	53,3	Սանա	1 937	Նախագահական հանրապետություն	Իսլամ	Եմենական դիալ	Արաբերեն

Հ/հ	Պարտության ամսվանունը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² վրա, մարդ	Մարտարագրականությունը	Մարտարագրականությունը, հազար մարդ ^[3]	Կառավարման ձևը	Կրոնը	Դրամական միավորը	Պարական լեզուն
46.	Զամբիայի Հանրապետություն (Զամբիա)	752 618	17 237 931	22,9	Լուսակա	1 265 (1 773)	Նախագահական համրապետություն	Քրիստոնեություն, ավանդական դավանանք	Զամբիական կվաչա	Անգլերեն
47.	Զիմբաբվեի Հանրապետություն (Զիմբաբվե)	390 757	16 337 760	41,8	Հարարեն	1 920 (2 331)	Նախագահական համրապետություն	Քրիստոնեություն, ավանդական դավանանք	Զիմբաբվեի րոբար, մաս՝ ԱՄՆ րոբար, ՀԱՀ ռանդ, Բոտսվանայի պուլա	Անգլերեն
48.	Էլ Սալվադոր Հանրապետություն (Էլ Սալվադոր)	21 040	6 167 147	293,1	Սան Սալվադոր	505 (1 792)	Նախագահական համրապետություն	Քրիստոնեություն	ԱՄՆ րոբար	Իսպաներեն
49.	Էկվադորի Հանրապետություն (Էկվադոր)	283 561	16 625 776	58,6	Կիտո (պաշտ. լրիվ անվանումը՝ Սան Ֆրանցիսկո դե Կիտո)	1 619 (2 671)	Նախագահական համրապետություն	Քրիստոնեություն	ԱՄՆ րոբար	Իսպաներեն
50.	Էստոնիայի Հանրապետություն (Էստոնիա)	45 227	1 305 755	28,9	Տալլին	431	Խորհրդարանական համրապետություն	Քրիստոնեություն	Եվրո	Էստոներեն
51.	Էրիթրեայի Պետություն (Էրիթրեա)	117 600	5 481 906	46,6	Ասմերա	649	Նախագահական համրապետություն	Քրիստոնեություն, իսլամ	Նաֆիկա	Տիգրինյա, արաբերեն, անգլերեն
52.	Թայլանդի Թագավորություն (Թայլանդ)	513 115	68 297 547	133,1	Բանգկոկ (լրիվ անվանումը՝ Կրոնգ Տիեպ Մահա Նակհոն կամ Կրոնգ Տիեպ)	6 320 (14 998)	Սահմանադրական միապետություն	Բուդդայականություն	Բատ	Թայերեն
53.	Թիմոր Լեշտիի Ժողովրդավարական Հանրապետություն (Թիմոր Լեշտի) (Արևելյան Թիմոր)	14 874	1 237 251	83,2	Դիլի	194	Խորհրդարանական համրապետություն	Քրիստոնեություն	ԱՄՆ րոբար	Տետում, պորտուգալերեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² - վրա, մարդ	Մարտաբաղադր(ներ)ը	Մարտաբաղադրի բնակչությունը, հազար մարդ ^[3]	Կառավարման չեզ	Կրոնը	Դրամական միավորը	Պետական լեզուն
54.	Թունիսյան (Թունիս)	163 610	11 494 760	70,3	Թունիս	651 (1 660)	Նախագահական համրապետություն	Իսլամ	Թունիսյան դինար	Արաբերեն
55.	Թուրքիայի Հանրապետություն (Թուրքիա)	783 562	80 417 526	102,6	Անկարա	4 891	Կիսամիախառնակ համրապետություն	Իսլամ	Թուրքական լիրա	Թուրքերեն
56.	Թուրքմենստան (Թուրքմենստան)	491 210	5 502 586	11,2	Աշգաբաթ	1 032	Նախագահական համրապետություն	Իսլամ	Թուրքմենական մանատ	Թուրքմեներեն
57.	Ինքնիշխան Հանրապետություն (Ինքնիշխան)	1 904 569	263 510 146	138,4	Ջակարտա	10 075 (30 539)	Նախագահական համրապետություն	Իսլամ	Ինքնիշխան ռուպի	Ինդոնեզերեն
58.	Իրանիա (Իրանիա)	70 273	4 749 153	67,6	Դուբեյ	1 661	Խորհրդարանական համրապետություն	Փրիստոնություն	Եվրո	Իրանիերեն, անգլերեն
59.	Իսլանդիայի Հանրապետություն (Իսլանդիա)	103 125	334 303	3,2	Ռեյկյավիկ	119	Խորհրդարանական համրապետություն	Փրիստոնություն	Իսլանդական կրոն	Իսլանդերեն
60.	Իսլամիայի Թագավորություն (Իսլամիա)	504 645	46 070 146	91,3	Մադրիդ	3 236 (6 183)	Սահմանադրական միապետություն	Փրիստոնություն	Եվրո	Իսլամերեն
61.	Իսրայելի Պետություն (Իսրայել) ^[8]	20 770	8 323 248	400,7	Երուսաղեմ (պաշտ. մայրաքաղաք) Թել Ավիվ (դե ֆակտո մայր.)	774 405 (3 464)	Խորհրդարանական համրապետություն	Հուդայականություն, իսլամ	Նոր շեքել	Եբրայերեն, արաբերեն
62.	Իսպանական Հանրապետություն (Իսպանիա)	301 338	59 797 978	198,4	Հոսն	2 863 (3 957)	Խորհրդարանական համրապետություն	Փրիստոնություն	Եվրո	Իսպաներեն
63.	Իրանի Իսլամական Հանրապետություն (Իրան)	1 648 195	80 945 718	49,1	Թեհրան	8 779 (13 413)	Կղերական պետություն	Իսլամ	Իրանական դիալ	Պարսկերեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² - վրա, մարդ	Մայրաքաղաք(ներ)ը	Մայրաքաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ^[2]	Կառավարման չեղ	Կյունք	Դրամական միավորը	Պետական լեզուն
64.	Իրաքի Հանրապետություն (Իրաք)	437 072	38 654 287	88,4	Բաղդադ	5 772 (7 216)	Խորհրդարանական համրապետություն	Իսլամ	Իրաքյան դինար	Արաբերեն, քրդերեն, արամերեն, ասորերեն, բուրբուներեն
65.	Լատվի ժողովրդա-ծովային հանրապետական Հանրապետություն (Լատվիա)	236 800	7 037 521	29,7	Վիեննայան	783	Նախագահական համրապետություն	Բուրգասյան կառույց, ավանդական դավանանք	Կիպ	Լատներեն
66.	Լատվիական Հանրապետություն (Լատվիա)	64 589	1 944 565	30,1	Ռիգա	695 (867)	Խորհրդարանական համրապետություն	Քրիստոնեություն	Լատ	Լատվիերեն
67.	Լեհաստանի Հանրապետություն (Լեհաստան)	312 679	38 563 573	123,3	Վարշավա	1 811 (3 100)	Խորհրդարանական համրապետություն	Քրիստոնեություն	Չլոտի	Լեհերեն
68.	Լեադոյի Թագավորություն (Լեադո)	30 355	2 185 159	72,0	Մասերո	228	Սահմանադրական միապետություն	Քրիստոնեություն, ավանդական դավանանք	Լոտի	Սորո, անգլերեն
69.	Լիբանանի Հանրապետություն (Լիբանան)	10 452	6 039 277	577,8	Բեյրութ	1 171 (2 012)	Խորհրդարանական համրապետություն	Իսլամ, քրիստոնեություն	Լիբանանյան ֆունտ	Արաբերեն, օտապորովում է ման ֆրանսերեն
70.	Լիբիայի Հանրապետություն (Լիբիա)	111 369	4 730 437	42,5	Մոնրովիա	550 (1 349)	Նախագահական համրապետություն	Քրիստոնեություն, իսլամ	Լիբիական դոլար	Անգլերեն
71.	Լիբիա Պետություն (Լիբիա)	1 759 541	6 408 742	3,6	Տրիպոլի	1 269 (2 358)	Խորհրդարանական համրապետություն	Իսլամ	Լիբիական դինար	Արաբերեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² -ի վրա, մարդ	Մայրաքաղաք(ներ)ը	Մայրաքաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ^[2]	Կառավարման ձևը	Կրոնը	Դրամական միավորը	Պետական լեզուն
72.	Լիխտենշտայնի Բյուրանախնայություն (Լիխտենշտայն)	160,5	38 022	236,9	Վադուց	5	Սահմանադրական միապետություն	Քրիստոնեություն	Շվեյցարական ֆրանկ	Գերմաներեն
73.	Լիսվական Հանրապետություն (Լիսվա)	65 301	2 830 582	43,3	Վիլնյուս	540	Խորհրդարանական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Եվրո	Լիսվերեն
74.	Լյուքսեմբուրգի Սեռ Դքսություն (Լյուքսեմբուրգ)	2 586	584 103	225,9	Լյուքսեմբուրգ	104	Սահմանադրական միապետություն	Քրիստոնեություն	Եվրո	Լյուքսեմբուրգերեն, ֆրանսերեն, գերմաներեն
75.	Խորվաթիայի Հանրապետություն (Խորվաթիա)	56 594	4 209 815	74,4	Զագրեբ	790 (1 288)	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Կունա	Խորվաթերեն
76.	Կարու Վերդի Հանրապետություն (Կարու Վերդե)	4 033	533 468	132,3	Պրայա	140	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Կարու Վերդի եսկուդո	Պորտուգալերեն
77.	Կանրոյայի Թագավորություն (Կանրոյա)	181 035	16 076 370	88,8	Պնունյեն	2 000	Սահմանադրական միապետություն	Բուդդայականություն	Կամբոջական ռիել	Քմերեն
78.	Կամբոյնի Հանրապետություն (Կամբոյն)	475 442	24 513 689	51,6	Ֆաունոն	1 205 (2 480)	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն, ավանդական դավանանք, իսլամ	ԿԱՅՀ ֆրանկ	Ֆրանսերեն, անգլերեն
79.	Կամարա (Կամարա)	9 984 670	36 626 083	3,7	Օտտավա	884 (1 236)	Սահմանադրական միապետություն	Քրիստոնեություն	Կամարական դոլար	Անգլերեն, ֆրանսերեն
80.	Կենարունաֆրիկյան Հանրապետություն (ԿԷՀ)	622 984	5 098 826	8,2	Բանգի	670 (810)	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն, ավանդական դավանանք, իսլամ	ԿԱՅՀ ֆրանկ	Սանդո, ֆրանսերեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² -ի վրա, մարդ	Մայրաքաղաք(ներ)ը	Մայրաքաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ^[2]	Կառավարման չիզ	Կրոնը	Դրամական միավորը	Պետական լեզուն
81.	Եփրատի Հանրապետություն (Եփրատ) ^[9]	9 251	1 187 575	128,4	Նիկոսիա	313	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն, իսլամ	Եփրո	Հունարեն, բուլղարերեն
82.	Եփրատի Հանրապետություն (Եփրատի)	811	116 405	143,5	Հարավային Տարսիս	50	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Ավստրալիական դոլար	Եփրիքսաի, անգլերեն
83.	Հանրապետություն (Կոլումբիա)	1 141 748	49 067 981	43,0	Բոգոտա	7 777 (10 764)	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Կոլումբիական պեսո	Իսպաներեն
84.	Կոլումբիայի Միություն (Կոլումբիա, Կոմորյան Կղզիներ)	1 862	825 920	443,6	Մորոնի	61	Նախագահական հանրապետություն	Իսլամ	Կոմորյան ֆրանկ	Կոմորերեն, ֆրանսերեն, արաբերեն
85.	Կոմորյի Ժողովրդավարական Հանրապետություն (Կոմոր, Կո՛՛Հ)	2 345 409	82 242 685	35,1	Կինշասա	10 130	Կիսանախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Կոմորեկ-յան ֆրանկ	Ֆրանսերեն, տարածում ունեն նաև քիզվալա, կիկոնգո, սուաիլիի, չիլոբա լեզուները
86.	Կոմորյի Հանրապետություն (Կոմոր)	342 000	4 866 243	14,2	Բրազավիլ	1 408	Նախագահական սահմանադրական հանրապետություն	Քրիստոնեություն, ավանդական դավանանք	ԿԼԾՀ-ֆրանկ	Ֆրանսերեն, տարածում ունեն նաև կիտոբա, կինգվա լեզուները
87.	Կոստա Ռիկայի Հանրապետություն (Կոստա Ռիկա)	51 100	4 905 626	96,0	Սան Խոսե	337 (1 543)	Նախագահական սահմանադրական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Կոլոն	Իսպաներեն
88.	Կոտ դ'Իվուարի Հանրապետություն (Կոտ դ'Իվուար)	322 462	23 815 886	73,6	Յամուսկրո (պաշտոն. մայրաք.) Աբիջան (տնտեսական մայրաքաղաք.)	242 4 476	Կիսանախագահական հանրապետություն	Իսլամ, քրիստոնեություն, ավանդական դավանանք	ԱՖՅԻ ֆրանկ	Ֆրանսերեն

Հ/հ	Պարտության անվանումը	Տարած- քի մեծու- թյունը, կմ ²	Բնակչու- թյունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչու- թյան խտու- թյունը 1 կմ ² - վրա, մարդ	Մայրա- քաղաք(ներ)ը	Մայրա- քաղաքի բնակչու- թյունը, հազար մարդ (¹)	Կառավարման չեզ	Կրոնը	Դրամա- կան միավորը	Պետական լեզուն
89.	Կորեայի Ժողովրդածու- ղությունը Հանրապետություն (Հյուսիսային Կորեա, ԿԺՀ) ⁽¹⁰⁾	123 138	25 405 296	206,3	Փյոնյան (Փինյան)	2 412 (3 255)	Մոցիալա- տական հանրապետու- թյուն	Բուդդաիս- կանություն, կոնֆուցիանա- կանություն	Հյուսիս- կորեական վոն	Կորեերեն
90.	Կորեայի Հանրապետություն (Հարավային Կորեա)	100 210	50 704 971	506,0	Սեուլ	10 388 (23 480)	Նախագահա- կան հանրապետու- թյուն	Քրիստո- նեություն, բուդդա- յականություն	Հարավկո- րեական վոն	Կորեերեն
91.	Կուրասյո Հանրապետություն (Կուրա)	110 860	11 390 184	102,7	Հալանա	2 344 (2 686)	Միակառակց կան սոցիալիս- տական հան- րապետություն	Քրիստո- նեություն	Կուրասյո- կան պեսո	Իսպաներեն
92.	Հայկերի Հանրապետություն (Հայիթի)	27 750	10 983 274	395,8	Պորտ օ Պրենս	1 234 (1 764)	Ունիտար կիսանախագահ կան հանրապետու- թյուն	Քրիստո- նեություն	Գուրդ	Ֆրանսերեն, հայերեն, կրեոլերեն
93.	Հատարակադային Գվինեայի Հանրապետություն (Հատարակադային Գվինեա)	28 051	894 464	31,9	Մալաբո	187	Նախագահա- կան հանրապետու- թյուն	Քրիստո- նեություն	ԿԱՅՀ ֆրանկ	Իսպանե- րեն, ֆրանսերեն, պորտուգա- լերեն
94.	Հարավաֆրիկյան Հանրապետություն (Հարավային Աֆրիկա, ՀԱՀ) ⁽¹¹⁾	1 221 037	55 436 360	45,4	Պրետորիա (պաշտոն. մայրաք.) Քեյփթաուն (գտնվում է խորհրդարանը) Բլումֆոնտեյն (Մանգուտե) (գտնվում է գերագույն դատարանը)	1 249 (1 541) 2 733 (3 141) 378	Խորհրդարա- նական հանրապետու- թյուն	Քրիստո- նեություն	Լանդ	Աֆրիկաանս, անգլերեն
95.	Հարավային Սուդանի Հանրապետություն (Հարավային Սուդան) ⁽¹²⁾	619 745	13 096 190	21,1	Ջարթա	372	Նախագահա- կան հանրապետու- թյուն	Ավանդական դավանանք, քրիստո- նեություն	Հարավսու- դանական ֆունտ	Անգլերեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարած- քի մեռե- րությունը, կմ ²	Բնակչու- թյունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² - վրա, մարդ	Մայրա- քաղաք(ներ)ը	Մայրա- քաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ^[3]	Կառավարման ձևը	Կրոնը	Դրամու- կան միավորը	Պետական լեզուն
96.	Հնդկաստանի Հանրապետություն (Հնդկաստան) ^[3]	3 287 263	1 342 512 706	408,4	Նյու Դելի	295	Խորհրդարա- նական հանրա- պետություն	Հինդուիզմ, իսլամ	Հնդկա- կան ռուպի	Հինդի, անգլերեն
97.	Հնդուրասի Հանրապետություն (Հնդուրաս)	112 492	8 304 677	73,8	Տեգրուսիգալպա	1 248 (1 436)	Նախագահա- կան հանրապի- տություն	Քրիստո- նեություն	Լեմպիրա	Իսպաներեն
98.	Հնդումանի Հաշիմյան Թագավորություն (Հնդուման)	89 342	7 876 703	88,2	Անման	1 293 (2 677)	Սահմանադրա- կան միապե- տություն	Իսլամ	Հորդանա նյան դինար	Արաբերեն
99.	Հանրապետություն (Հունաստան)	131 957	10 892 931	82,5	Աթենք	664 (3 738)	Խորհրդարա- նական հանրա- պետություն	Քրիստո- նեություն	Եվրո	Հունարեն
100.	Հունգարական Հանրապետություն (Հունգարիա)	93 030	9 787 905	105,2	Բուդապեշտ	1 769 (2 597)	Խորհրդարա- նական հանրապե- տություն	Քրիստո- նեություն	Հունգար ական ֆորինտ	Հունգարե- րեն
101.	Ղազախստանի Հանրապետություն (Ղազախստան)	2 724 902	18 064 470	6,6	Աստանա	814	Նախագահա- կան հանրապի- տություն	Իսլամ, քրիստո- նեություն	Տենգե	Ղազախե- րեն, ռուսերեն
102.	Ղրղզական Հանրապետություն (Ղրղզստան)	199 951	6 124 945	30,6	Բիշկեք	874	Խորհրդարա- նական հանրապե- տություն	Իսլամ, քրիստո- նեություն	Սոմ	Ղրղզերեն, ռուսերեն
103.	Ճապոնիա (Ճապոնիա) ^[4]	377 944	126 045 211	334,9	Տոկիո	13 514 (37 843)	Սահմանադրա- կան միապե- տություն	Սինտուիզմ, բուդդա- յականու- թյուն	Են	Ճապոներեն
104.	Մարագանսարի Հանրապետություն (Մարագանսար)	587 041	25 612 972	43,6	Անտանա- նարիկու	1 689	Նախագահա- կան հանրապի- տություն	Ավան- դական դավանանք, քրիստո- նեություն	Արիարի	Մադագե- րեն, ֆրանսերեն
105.	Մալայզիա (Մալայզիա)	329 847	31 164 177	94,5	Կուալա Լումպուր (պաշտ. մայրաքաղաք) Պուտրայայա (կառավ. մայրաքաղաք)	1 628 (3 688) 68	Դաշնային սահմանա- դրական միապետություն	Իսլամ, բուդդա- յականու- թյուն, քրիստո- նեություն	Մալայ- զիական ռինգիտ	Մալայերեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² - վրա, մարդ	Մայրաքաղաք(ներ)ը	Մայրաքաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ^[2]	Կարգավորման ձևը	Կրոնը	Դրամական միավորը	Պետական լեզուն
106.	Մալավի Հանրապետություն (Մալավի)	118 484	18 298 679	154,4	Լիլոնգվե	979	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն, իսլամ	Մալավիական կվաչա	Անգլերեն, չեսա
107.	Մարիկան Հանրապետություն (Մարիկան)	298	375 867	1261,3	Մալե	113	Նախագահական հանրապետություն	Իսլամ	Մարիկյան ռուֆիյա	Դիվեհի (մարիկերեն)
108.	Մալթայի Հանրապետություն (Մալթա)	316	420 521	1330,8	Վալետտա	8	Խորհրդարանական հանրապետություն	Իսլամ	Եվրո	Մալթայերեն, անգլերեն
109.	Մալի Հանրապետություն (Մալի)	1 241 238	18 689 966	15,1	Բամակո	1 890	Նախագահական հանրապետություն	Իսլամ	ԱՖՖո ֆրանկ	Ֆրանսերեն, մաս՝ բամբարա
110.	Մակեդոնիայի Հանրապետություն (Մակեդոնիա)	25 713	2 083 308	81,0	Սկոպիե	913	Խորհրդարանական հանրապետություն	Քրիստոնեություն, իսլամ	Մակեդոնական դենար	Մակեդոներեն
111.	Մալդիվյան Հանրապետություն (Մալդիվյան)	2 040	1 281 353	628,1	Պուրտ Լուի	148	Խորհրդարանական հանրապետություն	Հինդուիզմ, քրիստոնեություն, իսլամ	Մալդիվյան ռուֆի	Անգլերեն, մաս՝ ֆրանսերեն, կրեոլերեն, բիոպարյի
112.	Մալդիվյան Հանրապետություն (Մալդիվյան)	1 030 700	4 266 448	4,1	Նուսևուր	881	Նախագահական հանրապետություն	Իսլամ	Ռուֆիյա	Արաբերեն, ֆրանսերեն
113.	Մարշալյան Կղզիների Հանրապետություն (Մարշալյան Կղզիներ)	181	53 132	293,5	Մաջուրո	28	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	ԱՄՆ դոլար	Մարշալերեն, անգլերեն
114.	Մարոկկոյի Թագավորություն (Մարոկկո) ^[5]	446 550	35 241 418	78,9	Ռաբատ	1 723	Սահմանադրական միապետություն	Իսլամ	Մարոկկոյի դիրհամ	Արաբերեն, բերբերերեն, մաս՝ ֆրանսերեն, իսպաներեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² վրա, մարդ	Մայրաքաղաք(ներ)ը	Մայրաքաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ^[2]	Կառավարման ձևը	Կրոնը	Դրանական միավորը	Պետական լեզուն
115.	Սեռ Բիխտանիայի և Հյուսիսային Բուլղարիայի Միացյալ Ժազավորություն (Միացյալ Թազավորություն, ՄԹ) ^[16]	243 610	65 511 098	268,9	Լոմոն	7 557 (8 417)	Խորհրդարանական միավորություն	Քրիստոնեություն	Ֆունտ ստեռլինգ	Անգլերեն, ման շոտլանդերեն, վալերեն, իտալերեն
116.	Սերբիայի Միացյալ Նահանգներ (Մեքսիկա)	1 972 550	130 222 815	66,0	Մեխիկո	8 851 (20 063)	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Սերբիական պեսո	Իսպաներեն
117.	Միկրոնեզիայի Դաշնային Նահանգներ (Միկրոնեզիա)	702	105 566	150,4	Պալիկիր	12	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	ԱՄՆ դոլար	Անգլերեն
118.	Մյանմայի Միության Հանրապետություն (Մյանմա)	676 578	54 836 483	81,0	Նեյպիդո	1 558	Նախագահական հանրապետություն	Բուդդայականություն	Չատ (կյատ)	Բիրմայերեն
119.	Մոզամբիկի Հանրապետություն (Մոզամբիկ)	801 590	29 537 914	36,9	Մապուտու	1 767	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն, իսլամ, ալան-դական դավանանք	Մետիկալ	Պորտուգալերեն
120.	Մոլդովայի Հանրապետություն (Մոլդովա) ^[17]	33 846	4 054 640	119,8	Քիշին	674	Խորհրդարանական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Մոլդովական լեյ	Մոլդովերեն, ռուսերեն, ուկրաիներեն, ռոմանի, զազաուերեն
121.	Մոնակոյի Իշխանապետություն (Մոնակո)	2,02	38 010	18816,8	Մոնակո	1	Սահմանադրական միավորություն	Քրիստոնեություն	Եվրո	Ֆրանսերեն
122.	Մոնղոլիա (Մոնղոլիա)	1 564 116	3 051 900	1,95	Ուլան Բատոր (Ուլանբատար)	1 372	Խորհրդարանական հանրապետություն	Բուդդայականություն, իսլամ, դավանադավանաբան	Տոգրիկ	Մոնղոլերեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² - կրա մարդ	Մայրաքաղաքը (նոր)ը	Մայրաքաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ^[2]	Կարգավիճակը	Կրթությունը	Դրամական միավորը	Պետական լեզուն
123.	Նամիբիայի Հանրապետություն (Նամիբիա) ^[6]	825 615	2 568 569	3,1	Վինդհուկ (Օչյոմոյե) (պաշտոն. մայրաք.) Սվակոբունդ	335 35	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն, ավանդական դավան դավանամբ	Նամիբիական դոլար	Անգլերեն, տարածված են նաև՝ աֆրիկաան, գերմաներեն, օվանդո լեզուները
124.	Նաուրուի Հանրապետություն (Նաուրու) ^[9]	21,3	10 301	483,6	-	-	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն, բողոքականություն	Ավստրալիական դոլար	Անգլերեն, նաուրուերեն
125.	Նեպալի Դաշնային Ժողովրդավարական Հանրապետություն (Նեպալ)	147 181	29 187 037	198,3	Կաթմանդու	1 744	Խորհրդարանական հանրապետություն	Հինդուիզմ, բուդդայականություն	Նեպալի ռուպի	Նեպալերեն
126.	Նիգերի Հանրապետություն (Նիգեր)	1 267 000	21 563 607	17,0	Նիամեյ	1 303	Նախագահական հանրապետություն	Իսլամ	ԱՖԽ ֆրանկ	Ֆրանսերեն
127.	Նիգերիայի Հանրապետություն (Նիգերիա) ^[20]	923 768	191 835 936	207,7	Աբուջա	980	Նախագահական դաշնային հանրապետություն	Իսլամ, քրիստոնեություն	Նայրա	Անգլերեն
128.	Նիդերլանդների Թագավորություն (Նիդերլանդներ) ^[21]	41 543	17 032 845	410,0	Ամստերդամ (պաշտոն. մայրաք.) Հաագա (կառավար. նստավայր)	814 (1 575) 510	Սահմանադրական միապետություն	Քրիստոնեություն	Եվրո	Նիդերլանդերեն, ֆրիզերեն
129.	Նիկարագուայի Հանրապետություն (Նիկարագուա)	130 375	6 217 796	47,7	Մանագուա	927 (2 408)	Նախագահական դաշնային հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Նիկարագուական կորդոբա	Իսպաներեն
130.	Նոր Զելանդիա (Նոր Զելանդիա) ^[22]	268 021	4 604 871	17,2	Վելինգտոն (Տե Գամալիա-ա-Տաու)	397	Սահմանադրական միապետություն	Քրիստոնեություն	Նորգիլանդական դոլար	Անգլերեն, մաորիերեն, ժեստերի լեզու

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² -ի վրա, մարդ	Մայրաքաղաք(ներ)ը	Մայրաքաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ^[2]	Կառավարման ձևը	Կրոնը	Դրամական միավորը	Պետական լեզուն
131.	Նորվեգիայի թագավորություն (Նորվեգիա) ^[23]	385 186	5 330 800	13,8	Օսլո	634	Սահմանադրական միապետություն	Քրիստոնեություն	Նորվեգական կրոն	Նորվեգերեն
132.	Եվելիայի թագավորություն (Եվելիա)	449 964	9 920 624	22,0	Ստոկհոլմ	905 (2 171)	Սահմանադրական միապետություն	Քրիստոնեություն	Եվելական կրոն	Եվելերեն
133.	Եվեյցալիայի Համադաշնություն (Եվեյցալիա)	41 285	8 454 083	204,8	Բեռն	123	Համադաշնություն	Քրիստոնեություն	Եվեյցալական ֆրանկ	Գերմաներեն, ֆրանսերեն, իտալերեն, ռետորոմաներեն, լատիներեն
134.	Շրի Լանկայի Ժողովրդավարական Մոնիախակաական Հանրապետություն (Շրի Լանկա)	65 610	20 905 335	318,6	Շրի Ջալավարդենպորա-Կոտեն (գաշտուն. մայրաք.) Կոլմբո (մայրաք. որոշ գործառնություն)	118 656 (2 436)	Նախագահական հանրապետություն	Բուդդայականություն, հինդուիզմ	Շրի Լանկայի ռուփի	Սինհալերեն, բանիլերեն
135.	Չադի Հանրապետություն (Չադ)	1 284 000	14 965 482	11,7	Նճամենա	993	Նախագահական հանրապետություն	Իսլամ, քրիստոնեություն	ԿԱԳՀ ֆրանկ	Ֆրանսերեն, արաբերեն
136.	Չեխական Հանրապետություն (Չեխիա)	78 867	10 555 130	133,8	Պրահա	1 243	Խորհրդարանական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Չեխական կրոն	Չեխերեն
137.	Չանդորիա (Չանդորիա)	13 812	626 250	45,3	Պոտորիցա	156	Խորհրդարանական հանրապետություն	Քրիստոնեություն, իսլամ	Եկլո	Չանդորերեն
138.	Չիլիի Հանրապետություն (Չիլի)	756 096	18 313 495	24,2	Սանյագո	4 373 (5 429)	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Չիլիական պեսո	Իսպաներեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² վրա, մարդ	Մայրաքաղաք(ներ)ը	Մայրաքաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ^[23]	Կառավարման ձևը	Կրոնը	Դրամական միավորը	Պետական լեզուն
139.	Չինական Ժողովրդական Հանրապետություն (Չինաստան, ՉԺՀ) ^[24]	9 598 092	1 396 241 018	145,5	Պեկին	21 009	Սոցիալիստական հանրապետություն	Բուդդայականություն, տաոիզմ	Յուան	Չինարեն
140.	Պալաուի Հանրապետություն (Պալաու)	466	21 726	46,6	Նգերուլմուդ	391	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն, ավանդ. դավանանք	ԱՄՆ դոլար	Անգլերեն, պալաուերեն
141.	Պակիստանի Բաղանկան Հանրապետություն (Պակիստան) ^[25]	796 095	196 744 376	247,1	Իսլամաբադ	1 082	Նախագահական հանրապետություն	Իսլամ	Պակիստանի ռուպի	Ուրդու, անգլերեն
142.	Պարնասիի Ազգային Վարչական (Պարնասի) ^[26]	6 220	4 928 225	792,3	Ռամալահ	28	Նախագահական հանրապետություն	Իսլամ	Նոր շեքել, հորդանան դինար, եգիպտական ֆունտ	Արաբերեն
143.	Պանամայի Հանրապետություն (Պանամա)	75 517	4 051 284	53,6	Պանամա	880 (1 273)	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	ԱՄՆ դոլար, բաբոս	Իսպաներեն
144.	Պապուա Նոր Գվինեայի Ազգախոսություն (Պապուա Նոր Գվինեա)	462 840	7 933 841	17,1	Փորտ Մորսի	325	Սահմանադրական միապետություն	Քրիստոնեություն, ավանդական դավանանք	Կրնա	Տոկ պիսին, անգլերեն, մուտու
145.	Պարագվայի Հանրապետություն (Պարագվայ)	406 752	6 811 583	16,7	Ասունսիոն	542 (2 329)	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Գուարանի	Իսպաներեն, գուարանի
146.	Պերուի Հանրապետություն (Պերու)	1 285 216	32 166 473	25,0	Լիմա	7 029 (9 219)	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Նոր սոլ	Իսպաներեն, կեչուա, այմարա
147.	Պուրտուգալական Հանրապետություն (Պորտուգալիա) ^[27]	92 212	10 264 797	111,3	Լիսաբոն	559 (2 618)	Խորհրդարանական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Եվրո	Պորտուգալերեն, միրաներեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² - վրա, մարդ	Մայրաքաղաք(ներ)ը	Մայրաքաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ^[2]	Կարավարման ձևը	Կրոնը	Դրամական միավորը	Պետական լեզուն
148.	Ջամայկա (Ջամայկա)	10 991	2 813 285	256,0	Քինգստոն	938	Սահմանադրական միապետություն	Քրիստոնեություն	Ջամայկյան դոլար	Անգլերեն
149.	Ջիբութիի Հանրապետություն (Ջիբութի)	23 200	911 382	39,3	Ջիբութի	624	Նախագահական հանրապետություն	Իսլամ	Ջիբութիի ֆրանկ	Արաբերեն, ֆրանսերեն, մասնաժամանակապես՝ սոմալիերեն, աֆար
150.	Ռումինիայի Հանրապետություն (Ռումինա)	26 338	12 159 586	461,7	Կիզալի	1 132	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Ռումինական ֆրանկ	Կիլիսլառական, անգլերեն, ֆրանսերեն
151.	Ռումինիա (Ռումինիա)	238 391	19 237 513	80,7	Բուխարեստ	1 906 (2 211)	Կիսանախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Ռումինական լեյ	Ռումիներեն
152.	Ռուսաստանի Դաշնություն (Ռուսաստան)	17 098 246	143 375 006	8,4	Մոսկվա	12 452 (16 170)	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն, իսլամ	Ռուսական ռուբլի	Ռուսերեն
153.	Սանտալի Անդալուսիա (Սանտալի)	2 842	195 743	68,9	Ալիխա	38	Խորհրդարանական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Տալա	Սանտալիերեն, անգլերեն
154.	Սան Թոմե և Պրինսիպիի Ժողովրդավարական Հանրապետություն (Սան Թոմե և Պրինսիպի)	1 001	198 481	198,3	Սան Թոմե	56	Կիսանախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Դոբրա	Պորտուգալերեն
155.	Սան Մարինոյի Անթով Հանրապետություն (Սան Մարինո)	61,2	32 104	524,6	Սան Մարինո	4	Խորհրդարանական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Եվրո	Իտալերեն
156.	Սաուդյան Արաբիայի Թագավորություն (Սաուդյան Արաբիա)	2 149 690	32 742 664	15,2	Առ Ռիադ	5 700	Բացարձակ ապոկալիպսական միապետություն	Իսլամ	Սաուդյան ռիալ	Արաբերեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² - վրա, մարդ	Մայրաքաղաք(ներ)ը	Մայրաքաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ^[2]	Կարգավորման ձևը	Կրոնը	Դրամական միավորը	Պետական լեզուն
157.	Սեչելյանի Հանրապետություն (Սեչելյան, Սեչելյան Կղզիներ)	459	97 539	212,5	Վիկտորիա	25	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Սեչելյան ռուբլի	Սեչելյան կրոն, ֆրանսերեն, անգլերեն
158.	Սենեգալի Հանրապետություն (Սենեգալ)	196 712	16 054 275	81,6	Դաքար	1 031 (2 476)	Կիսանախագահական հանրապետություն	Իսլամ	Աֆրիկան	Ֆրանսերեն
159.	Սենթ Լյուսիա (Սենթ Լյուսիա)	617	187 768	304,3	Քասթրիս	70	Սահմանադրական միապետություն	Քրիստոնեություն	Արևելակարիբյան ռուբլի	Անգլերեն
160.	Սենթ Վինսենթ և Գրենադիններ (Սենթ Վինսենթ և Գրենադիններ)	389	109 895	282,5	Քինգսթաուն	25	Սահմանադրական միապետություն	Քրիստոնեություն	Արևելակարիբյան ռուբլի	Անգլերեն
161.	Սենթ Քիթսի և Նևիսի Դաշնություն (Սենթ Քիթս և Նևիս)	261	56 780	217,5	Բաստեր	16	Սահմանադրական միապետություն	Քրիստոնեություն	Արևելակարիբյան ռուբլի	Անգլերեն
162.	Սերբիայի Հանրապետություն (Սերբիա) ^[2]	88 361	8 776 940	99,3	Բելգրադ	1 285 (1 718)	Խորհրդարանական հանրապետություն	Քրիստոնեություն	Սերբական դինար	Սերբերեն
163.	Սլոնա Լեոնի Հանրապետություն (Սլոնա Լեոն)	71 740	6 732 899	93,9	Ֆրիթաուն	862 (1 500)	Նախագահական հանրապետություն	Իսլամ, ավանդական դավանանք, քրիստոնեություն	Լեոն	Անգլերեն
164.	Սիմբաբվեի Հանրապետություն (Սիմբաբվե)	716	5 784 538	8079,0	Սինգապուր	5 470	Խորհրդարանական հանրապետություն	Քրիստոնեություն, իսլամ, առաքել	Սիմբաբվեական ռուբլի	Անգլերեն, շիմանգան, մապալերեն, բանդերեն
165.	Սլովիայի Արարական Հանրապետություն (Սլովիա)	185 180	18 502 400 (2015թ.)	99,9	Դամասկոս	1 862 (2 382)	Նախագահական հանրապետություն	Իսլամ, քրիստոնեություն	Սլովիական ֆունտ	Ալբաներեն

Հ/հ	Պետություն անվանումը	Տարածք ի մեծու- թյունը, կմ ²	Բնակչու- թյունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² - վրա, մարդ	Մայրա- քաղաք(ներ)ը	Մայրա- քաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ^[2]	Կառավարման չեզ	Կրոնը	Դրամա- կան միավորը	Պետական լեզուն
166.	Սլովակյան Հանրապետություն (Սլովակիա)	49 035	5 432 157	110,8	Բրատիսլավա	463	Խորհրդարա- նական հանրապետու- թյուն	Քրիստո- նություն	Եվրո	Սլովակերեն
167.	Սլովենիայի Հանրապետություն (Սլովենիա)	20 273	2 071 252	102,2	Լյուբլյանա	259 (509)	Խորհրդարա- նական հանրապետու- թյուն	Քրիստո- նություն	Եվրո	Սլովեներեն
168.	Սուրբմին Կղզիներ (Սուրբմին Կղզիներ)	28 400	606 215	21,3	Հոմարա	78	Սահմանա- դրական միավորություն	Քրիստո- նություն		Անգլերեն
169.	Սոմալի Հանրապետություն (Սոմալի) ^[30]	637 661	11 391 962	17,9	Մոգադիշո	1 208	Նախագահա- կան հանրապե- տություն	Իսլամ	Սոմալիա- կան շիլլինգ	Սոմալիե- րեն, արաբերեն
170.	Սկավինդի Թագավորություն (Սկավինդ)	17 364	1 320 356	76,0	Մյարանն (կաշտ. մայրաք.) Լորանթա (գտնվում է բազմաթիվ նստավայրեր և օրենսդիր մարմինը)	95 11		Քրիստո- նություն, սինթե- տիզմ	Լիանգկեմի	Միակսի, անգլերեն
171.	Սուդանի Հանրապետություն (Սուդան)	1 886 068	42 166 323	22,4	Խարտում	640 (5 274)	Նախագահա- կան հանրապե- տություն	Իսլամ, ավանդա- կան դավա- նանք	Սուդանա- կան ֆուն	Արաբերեն, անգլերեն
172.	Սուրինամի Հանրապետություն (Սուրինամ)	163 821	552 112	3,4	Պարամա- րիբո	246	Նախագահա- կան հանրապե- տություն	Քրիստո- նություն, հիւլանդ, հինդուիզմ	Սուրինամ ի դոլար	Նիդերլան- դերեն
173.	Վանուատուի Հանրապետություն (Վանուատու)	12 190	276 331	22,7	Պորտ Վիլա	35	Խորհրդարա- նական հանրապետու- թյուն	Քրիստո- նություն, ավան- դական դավանա- դավանանք	Վատու	Բիսլամա, անգլերեն, ֆրանսերեն
174.	Վատիկանի Հաղաթի Պետություն (Վատիկան)	0,44	801	1820,5	Վատիկան	842	Բացարձակ ապոկամա- պետական միավորություն	Քրիստո- նություն	Եվրո	Լատիներեն, իտալերեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² - վրա, մարդ	Մայրաքաղաք(ներ)ը	Մայրաքաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ⁽³⁾	Կառավարման ձևը	Կրոնը	Դրամական միավորը	Պրիսկան լեզուն
175.	Վանատեղայի Բոլիվարական Հանրապետություն (Վենեսուելա)	916 445	31 925 705	34,8	Կարակաս	1 741 (5 055)	Նախագահական համրապետություն	Քրիստոնեություն	Բոլիվար ֆուերտե	Իսպաներեն
176.	Վիետնամի Սոցիալիստական Հանրապետություն (Վիետնամ)	331 698	95 414 640	287,7	Հանոյ	7 100	Սոցիալիստական հանրապետություն	Բուդդայականություն, քրիստոնեություն, ավանդական դավանանք	Դոնգ	Վիետնամերեն
177.	Վրաստան ⁽³¹⁾	69 700	3 972 532	57,0	Թբիլիսի	1 175 (1 473)	Նախագահական համրապետություն	Քրիստոնեություն, իսլամ	Լարի	Վրացերեն
178.	Տանզանիայի Միացյալ Հանրապետություն (Տանզանիա)	945 203	56 877 529	60,2	Դուբուա	411	Նախագահական համրապետություն	Քրիստոնեություն, իսլամ	Տանզանիական շիլինգ	Մուսիիի, անգլերեն
179.	Տաջիկստանի Հանրապետություն (Տաջիկստան)	143 100	8 858 115	61,9	Դուշանբե	680	Նախագահական համրապետություն	Իսլամ	Մոնոմի	Տաջիկերեն
180.	Տոգոյի Հանրապետություն (Տոգո)	56 785	7 691 915	135,5	Լոմե	837 (1 570)	Նախագահական համրապետություն	Ավանդական դավանանք, քրիստոնեություն, իսլամ	Աֆիս ֆրանկ	Ֆրանսերեն
181.	Տոնգայի Թագավորություն (Տոնգա)	748	107 797	144,1	Նուկուաֆուա	24	Մանրանդակ միապետություն	Քրիստոնեություն	Պատագա	Տոնգայերեն, անգլերեն
182.	Տրինիդադ և Տոբագոյի Հանրապետություն (Տրինիդադ և Տոբագո)	5 131	1 369 157	266,8	Փորթ Օֆ Սպեյն	50	Խորհրդարանական համրապետություն	Քրիստոնեություն, հինդուիզմ, իսլամ	Տրինիդադ և Տոբագոյի դոլար	Անգլերեն

Հ/հ	Պետություն անվանումը	Տարած- քի մեծու- թյունը, կմ ²	Բնակչու- թյունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² - կրա, մարդ	Մայրա- քաղաք(ներ)ը	Մարա- քաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ^[3]	Կառավարման չափ	Կրոնը	Դրամա- կան միավորը	Պետական լեզուն
183.	Տավարո (Տավարո)	26	9 975	383,7	Ֆունաֆուտի (ավաշտ, մայրաք.) Վախսիտ (գտնվում է կառավարությունը և խորհրդարանը)	5 0,5	Խորհրդարա- նական համրապետու- թյուն	Քրիստո- նեություն, իսլամ	Տավարոյի դրար	Տավարոնե- րեն, անգլերեն
184.	Ուգանդայի Համրապետություն (Ուգանդա)	241 038	41 652 938	172,8	Կամպալա	1 660	Նախագահա- կան համրապետու- թյուն	Քրիստո- նեություն, իսլամ	Ուգանդա- կան շիլլինգ	Անգլերեն, սուահիլի
185.	Ուգենդա Համրապետություն (Ուգենդա)	447 400	30 690 914	68,6	Տոշենդ	2 352	Նախագահա- կան համրապետու- թյուն	Իսլամ	Ուգենդա- կան սոմ	Ուգենդերեն
186.	Ուկրաինա (Ուկրաինա) ^[32]	603 549	44 405 055	73,6	Կիև	2 588 (3 296)	Նախագահա- կան համրապետու- թյուն	Քրիստո- նեություն	Գրիվյա	Ուկրաինե- րեն
187.	Ուրուգվայի Երկրյան Համրապետություն (Ուրուգվա)	176 215	3 456 877	19,6	Մոնտևիդեո	1 347 (1 745)	Նախագահա- կան համրապետու- թյուն	Քրիստո- նեություն	Ուրուգվա- յական պեսո	Իսպաներեն
188.	Քարայի Պետություն (Քարաթ)	11 571	2 338 085	202,1	Դուհա	512 (797)	Բացարձակ միապետու- թյուն	Իսլամ	Քարայի դիալ	Արաբերեն
189.	Քենիայի Համրապետություն (Քենիա)	581 309	48 466 928	83,4	Նայրոբի	2 412 (3 375)	Կիսամախա- զական համրապետու- թյուն	Քրիստո- նեություն, իսլամ	Քենիական շիլլինգ	Մուսուլման, անգլերեն
190.	Քուվեյթի Պետություն (Քուվեյթ)	17 818	4 099 932	230,1	Քուվեյթ	151 (2 389)	Սահմանա- դրական միապետու- թյուն	Իսլամ	Քուվեյթի դինար	Արաբերեն
191.	Օմանի Մուրամություն (Օման)	309 500	4 741 305	15,3	Մասկաթ	55 (797)	Բացարձակ միապետու- թյուն	Իսլամ	Օմանի դիալ	Արաբերեն
192.	Ֆիլիպինների Համրապետություն (Ֆիլիպիններ)	299 764	103 796 832	346,3	Մանիլա	9 661 (24 123)	Նախագահա- կան համրապետու- թյուն	Քրիստո- նեություն	Ֆիլիպին- յան պեսո	Տագալոգերեն, անգլերեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² - վրա, մարդ	Մայրաքաղաք(ներ)ը	Մայրաքաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ^[3]	Կառավարման ձևը	Կրոնը	Դրամական միավորը	Պետական լեզուն
193.	Ֆինլանդական Հանրապետություն (Ֆինլանդիա)	338 424	5 541 274	16,4	Հելսինկի	616 (1 177)	Կլամսախա-գաիական համալսարան-ություն	Քրիստոնեություն	Եվրո	Ֆիններեն, շվեդերեն
194.	Ֆիջի Կղզիների Հանրապետություն (Ֆիջի)	18 274	902 547	49,4	Սուվա	86 (177)	Խորհրդարանական համալսարան-ություն	Քրիստոնեություն, հինդուիզմ	Ֆիջիական դոլար	Անգլերեն, ֆիջիերեն, հինդի
195.	Ֆրանսիական Հանրապետություն (Ֆրանսիա) ^[3]	551 500	64 938 716	117,7	Փարիզ	2 274 (12 292)	Նախագահական հանրապետություն	Քրիստոնեություն, իսլամ	Եվրո	Ֆրանսերեն

Ծանոթագրություն.

- [1] - Անկախ պետությունների թվաքանակը 195 է, որից 193-ը ՄԱԿ-ի անդամ են, Վատիկանը և Պաղեստինը դիտորդներ են:
- [2] - «Մայրաքաղաքների բնակչություն» սյունակում փակագծում ներկայացված է բնակչության թվաքանակն արվարձաններով:
- [3] - ՄԱԿ-ի կողմից ճանաչված սահմաններում: Ներկայումս տարածքը կազմում է 29 764 կմ²: Խորհրդարանական կառավարման համա-կարգին է անցնում 2018 թ.-ից:
- [4] - Ներկայումս տարածքի փաստացի մեծությունը 74 154 կմ² է:
- [5] - Տարբեր տվյալներով ԱՄՆ տարածքը կազմում է 9 519 431 կմ²:
- [6] - Աֆրիկյան ֆինանսական խմբակցություն:
- [7] - Կենտրոնական Աֆրիկայի ֆինանսական խմբակցություն:
- [8] - Իսրայելն իր անկախությունը իռչակել է 22 072 կմ² տարածքում, ներառյալ՝ Արևելյան Երուսաղեմը և Գոլանի բարձունքը: Ներկայումս Իսրայելի կողմից վերահսկվող տարածքը կազմում է 27 799 կմ², ներառյալ՝ Հորդանան գետի արևմտյան ափի տարածքում գտնվող Պաղեստինի ազգային վարչակազմը:
- [9] - Կիպրոսի տարածքի 38 %-ը (3300 կմ²) գտնվում է թուրքերով բնակեցված Հյուսիսային Կիպրոսի Թուրքական Հանրապետության, իսկ 2 %-ը (254 կմ²)՝ Միացյալ Թագավորության ռազմական բազաների (Ալբրտիի և Դեկելիա) վերահսկողության տակ: Պետության տարածքը փաստացի կազմում է 5 697 կմ²:
- [10] - Ալյ. տվյալներով պետության տարածքը կազմում է 120 540 կմ², ինչպես նաև 122 762 կմ²:
- [11] - ՀԱՀ-ում պաշտոնական են համարվում մաս. սեպերի, տթո, տավանա, սկազի, վեմուա, ստունգա, հարավային նբելե, կոսա, գուլու լեզու-ները:
- [12] - Մայրաքաղաքը մախատեսվում է տեղափոխել երկրի կենտրոնում գտնվող Ռամսել քաղաք:
- [13] - Հնդկաստանում պաշտոնական են համարվում մաս. հետևյալ 21 լեզուները՝ ասամերեն, բենգալի, գուջարաթի, որզրի, կոնկանի, մալթիլի, մարատհի, մեդալի, օրիա, փենջաբի, սանսկրիտ, սինդի, ուրդու, քաշմիրի, մալայալամ, բանիլի, կաննարա, տելուգու, սանտալի, բոդո,

մանկադպրոցի: Հնդկաստանի տարածքի մի մասը բնագավաթված է Պակիստանի կողմից, իսկ իր կողմից բնագավաթված է Չինաստանի արևմտյան որոշ տարածքներ:

[14] - Ճապոնացիներն իրենց երկիրն անվանում են Նիպոն կամ Նիհոն-կոկո:

[15] - Փաստացի ունի 710 850 կմ² տարածք (Սահարական Արաբական Ժողովրդավարական Հանրապետությունից բնագավաթված տարածքներով):

[16] - Ունի 3 բազալապական տիրություն և 14 անդրծովյան տարածք:

[17] - Փաստացի ունի 29 683 կմ² տարածք (առանց Մերձդնեստրի Մոլդովական Հանրապետության տարածքի):

[18] - Սվալբարդմուտը բաղադրվում է մի քանիսի ամառային մայրաքաղաքից:

[19] - Նախորդ փաշտոնական մայրաքաղաքը չուներ: Փաստացի մայրաքաղաքը Յարենն է՝ 1000 մարդ բնակչությամբ:

[20] - Տարածված են մաս հաստա, իգրո, յորդաբա, ֆուլամի և այլ լեզուներ:

[21] - Կազմում ունի անդրծովյան 3 հատուկ համայնք և 3 ինքնավար պետություն: Երկիրն այլ կերպ կոչվում է Հոլանդիա:

[22] - Կազմում ունի 2 ազատ ատոցացված երկրներ, 1 ինքնավար տարածք:

[23] - Կազմում ունի 3 անդրծովյան տիրույթ, 2 ինտեգրված տարածք: Տարածված են մաս բուքմոլ և նյունոշը նորվեգերենի գրավոր ձևերը, ինչպես մաս սամերեն և կլեն լեզուները:

[24] - Տարածքի մեծությամբ ներկայացված է առանց Տայվանի, որն իռչակել է իր անկախությունը, սակայն Չինաստանը համարում է իր տարածքը: Չինաստանը վեճի մեջ է մաս Հնդկաստանի հետ (Հնդկաստանի արևելքում գտնվող Արունչալ Պրադեշ նահանգի մեծ մասը գտնվում է Չինաստանի վերահսկողության տակ, իսկ Չինաստանի հյուսիս-արևմուտքում գտնվող Ակսայ-Չին շրջանը գտնվում է Հնդկաստանի վերահսկողության տակ): Ճապոնիայի հետ վիճաբարության են համարվում Տայվանից հյուսիս-արևելք գտնվող կղզիները, որոնք այսօր գտնվում են Ճապոնիայի վերահսկողության տակ: Չինաստանին են ենթարկվում 2 հատուկ վարչական շրջաններ: Բնակչության թվաքանակը հաշվարկված է Հոնգ Կոնգի և Մակաուի հետ միասին:

[25] - Պակիստանի փաստացի տարածքը 880 254 կմ² է (Հնդկաստանի Ջամմու և Քաշմիր նահանգի մի մասը իրենց վերահսկողության տակ է):

[26] - Ունի ՄԱԿ-ի դիտորդ անդամ պետության կարգավիճակ: Պետության տարածքը վերջնական հաստակեցված չէ, այն վիճելի է Բարայելի հետ: Պաղեստինն իր մայրաքաղաքը համարում է Երուսաղեմը:

[27] - Կազմում ունի 2 ինքնավար ռեգիոն:

[28] - Գրիմի և Սևաստոպոլի հետ միասին տարածքի մեծությամբ 17 125 191 կմ² է:

[29] - Փաստացի տարածքը կազմում է 77 453 կմ²: Կոսովոն հայտարարել է իր անկախության մասին և չի ենթարկվում Բելգրադին:

[30] - Փաստացի երկիրը բաժանված է մի քանի ինքնահռչակ պետությունների կամ տարածքների՝ Ազամիա, Ալշարաաբ, Անյու Մունա ուալ Ջամաան, Ակլալենդ, Գալմուրուգ, Խիման և Խեթ, Պունտլենդ, Ջուբալենդ, Սոմալիլենդ, որոնց սահմանները անորոշ են, երբեմն մտնում իրար մեջ: Այդ առումով դժվար է ասել, թե ինչքան է ներկայումս Սոմալի պետության փաստացի տարածքի մեծությունը:

[31] - Փաստացի տարածքը կազմում է 57 215 կմ²: Աբխազիան և Հարավային Օսիան հայտարարել են իրենց անկախության մասին և չեն ենթարկվում Թրիխիին:

[32] - Փաստացի տարածքը առանց Գրիմի և Սևաստոպոլի կազմում է 576 604 կմ²:

[33] - Կազմում ունի 13 անդրծովյան տարածք:

6.4.2. Չճանաչված կամ մասամբ ճանաչված, անորոշ կարգավիճակով պետություններ

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի միջուկը	Բնակչությունը, մարդ (2015թ.)	Մայրաքաղաքը (մերթ)	Մայրաքաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ^[1]	Կարգավիճակը և միջազգային ճանաչումը	Որ երկրից է անկախացել	Անկախության հռչակման տարին
Ա. ՄԱԿ-ի կազմի մեջ չմտնող, բայց ՄԱԿ-ի անդամ մեկ կամ մի քանի երկրի կողմից պաշտոնապես ճանաչված պետություններ								
1.	Աբխազիայի Հանրապետություն (Աբխազիա) ^[5]	8 665	242 862	Սուխում	64	Մասնակի ճանաչված պետություն: Դճանաչված է 4 պետություն կողմից՝ Ռուսաստան, Վենեսուելա, Նիկարագուա, Նաուրու:	Վրաստան	1992
2.	Կոսովոյի Հանրապետություն (Կոսովո)	10 908	1 859 203	Պրիշտինա	550	Մասնակի ճանաչված պետություն: Դճանաչված է 108 պետության կողմից:	Սերբիա	2008
3.	Հարավային Օսիայի Հանրապետություն (Հարավային Օսիա) ^[3]	3 885	51 547	Ցխինվալ	29	Մասնակի ճանաչված պետություն: Դճանաչված է 4 պետություն կողմից՝ Ռուսաստան, Վենեսուելա, Նիկարագուա, Նաուրու:	Վրաստան	1991
4.	Հյուսիսային Կիբրոսի Թուրքական Հանրապետություն (Հյուսիսային Կիբրոս)	3 355	294 906	Նիկոսիա (Խյուսիսային հատվածը)	86	Մասնակի ճանաչված պետություն: Դճանաչված է ՄԱԿ-ի անդամ երկիր թուրքիայի և մասնակի ճանաչված Աբխազիայի կողմից:	Կիպրոս	1983 (զավթվել է թուրքիայի կողմից 1974 թ.-ին)
5.	Չինաստանի Հանրապետություն (Տայվան)	36 191	23 405 309	Տայբեյ	2 625	Մասնակի ճանաչված պետություն: Դճանաչված է 22 պետության կողմից:	Չինաստան	1971
6.	Սահարական Արաբական Ժողովրդավարական Հանրապետություն (Արևմտյան Սահարա) ^[4]	266 000	596 021 (2017թ.)	Ալ Այուն	196	Մասնակի ճանաչված պետություն: Դճանաչված է 47 պետության կողմից:	Մարոկկո, Սափրիստանիա	1976
7.	Ազադ Ջաժու և Քաշմիր (Ազադ Գաշմիր)	11 639	4 481 224	Մուգլա-քաղաղ	30	Մասնակի ճանաչված պետություն: Դճանաչված է Պակիստանի կողմից: Ներկայումս Պակիստանի կազմում է:	Հնդկաստան	1947
8.	Խալիստանի Հանրապետություն (Նալիստան)	50 362	27 704 236	Ամրիտսար	1 184	Մասնակի ճանաչված պետություն: Դճանաչված է Պակիստանի և թուրքիայի կողմից:	Հնդկաստան	1987
Բ. ՄԱԿ-ի կազմի մեջ չմտնող և ՄԱԿ-ի անդամ ուրե՛ երկրի կողմից պաշտոնապես ճանաչված պետություններ, բայց ճանաչված մասնակի ճանաչված պետությունների կողմից								
1.	Արցախի Հանրապետություն (Արցախ)	12 486 (de jure) 11 520 (de facto)	146 000	Ստեփանակերտ	53	Չճանաչված պետություն: Դճանաչված է մասնակի ճանաչված Աբխազիայի և Հարավային Օսիայի և չճանաչված Սերժորեստրիայի կողմից:	Ադրբեջան	1991

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը կմ ²	Բնակչությունը (2015թ.)	Մայրաքաղաքը (ներք)	Մայրաքաղաքի բնակչությունը կմ ²	Կարգավիճակը և միջազգային ճանաչումը	Որ երկրից է անկախացել	Անկախության հռչակման թարի
2.	Դոմեկի Ժողովրդական Հանրապետություն (ԴԺՀ)	8 436	1 867 000	Դոմեկ	-----	Չճանաչված պետություն: Ճանաչված է մասնակի ճանաչված Հարավային Օսիայի և չճանաչված Լուզնայի Ժողովրդական Հանրապետության կողմից:	Ռկրաինա	2014
3.	Լուզնայի Ժողովրդական Հանրապետություն (ԼԺՀ)	8 597	1 222 950	Լուզնակ	-----	Չճանաչված պետություն: Ճանաչված է մասնակի ճանաչված Հարավային Օսիայի և չճանաչված ԴԺՀ-ի կողմից:	Ռկրաինա	2014
4.	Մեծորդնեստրի Մոլդովական Հանրապետություն (ՄՆՌՄՆեստրիա)	4 163	505 153	Տիրասպոլ	134	Չճանաչված պետություն: Ճանաչված է մասնակի ճանաչված Աբխազիայի և Հարավային Օսիայի, նաև չճանաչված Արցախի կողմից:	Մոլդովա	1990
9. ՄԱԿ-ի կազմի մեջ չմտնող, ՄԱԿ-ի անդամ կամ մասնակի ճանաչված երկրի կողմից սրաշրջանակա չճանաչված պետություններ								
1.	Աբխազի Իսլամական Էմիրաթ (Աբխազ)	21 939	523 132	Ջիզեփար	24	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Եմեն	2011
2.	Ազամիա (Ազամիա)	7 000	70 000	Դորեյ	-----	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն: Ավախությունը հռչակել է Մոմալիից ավախություն ձգտող Ջուրալենդից: Նախատեսում է մտնել Մոմալիի դաշնային պետության կազմի մեջ:	Մոմալի	2011
3.	Ազալստի Անկախ Պետություն (Ազալստ)	822 000	1 295 000	Տիմուկտու	35	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Մալի	2012
4.	Աչարստաթ (Աչարստաթ)	-----	-----	-----	---	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Մոմալի	2009
5.	Ախու Մոմնա ռալ Ջամաան (Ախու Մոմնա ռալ Ջամաան)	-----	-----	Աբուդակ	41	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Մոմալի	1991
6.	Ակրալնդ (Ակրալնդ)	21 374	417 311	Բորնա	68	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն: Ավախությունը հռչակել է Մոմալիից ավախություն ձգտող Մոմալիենդից: Նախատեսում է մտնել Մոմալիի դաշնային պետության կազմի մեջ:	Մոմալի	2010
7.	Արննյան Պատրա Հանրապետություն (Արննյան Պատրա Հանրապետություն)	420 540	2 646 489	Ջալապուրա	198	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Ինդոնեզիա	1984

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2015 թ.)	Մայրաքաղաքը (ներք)	Մայրաքաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ⁽¹⁾	Կարգավիճակը և միջազգային ճանաչումը	Որ երկրից է անկախացել	Անկախության հռչակման թվականը
8.	Բակասի Ժողովրդավարական Հարավսլավոնություն (Բակասի)	665	-----	-----	-----	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Նիգերիա	2012
9.	Բանդա	6,39	295	-----	-----	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Կիրիբատի	1980
10.	Բանվանդոյի Միացյալ Դաշնային Կանոններ (Բանվանդո)	-----	-----	Դավա	1 449 (2 260)	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Ֆիլիպիններ, Մալայզիա	2013
11.	Բելուջիստան (Բելուջիստան)	347 190	13 162 222	Կվետա	842	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Պակիստան	Պայքարն սկսվել է 1948 թ.-ից
12.	Բուրունդա պրովինցիա (Բուրունդա)	0,04	-----	Բուրունդա	-----	Վրտուսլ ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Ավստրալիա	1976
13.	Գալմուրոզ (Գալմուրոզ)	46 000	1 800 000	Գալկայո	76	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն	Սոմալի	2006
14.	Թամի Իլամ (Թամի Իլամ)	19 509	3 162 254	Տիկրմալի	44	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն: 2009թ. կառավարական ուժերը հաղթանակ են տարել և այս պետությունը փաստացի լայալսել է գոյություն ունենալ:	Շրի Լանկա	1976
15.	Իրաքի Զրդստան (Իրաքի-Զրդստան)	40 643	6 500 000	Էրբիլ	1 300	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Իրաք	2006
16.	Իրաքի և Լևանտի խառնված պետություն (ԻԼԻՊ խառնվածություն)	-----	-----	Բաքբա	300	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն: Իսլամական ահաբեկչական կազմակերպություն է, որի նպատակն է ստեղծել մեկ պետություն Լևանտի պատմական տարածքում, որն ընդգրկում է Միջերկրական ծովի արևելյան ափամասը և հարակից շրջանները՝ Թուրքիայի, Սիրիայի, Լիբանանի, Իսրայելի, Պաղեստինի, Եգիպտոսի, Հորդանանի, Կիպրոսի տարածքներում:	Իրաք, Սիրիա	2014
17.	Խառան Սոմալիական Պետություն ⁽⁸⁾ (Խառան)	-----	345 000	Բուխտլե	-----	Ինքնահռչակ չճանաչված ինքնավար պետություն:	Սոմալի, Սոմալիլենդ	2012
18.	Խիբան և Խիբ (Խիբան և Խիբ)	30 000	500 000	Ադարո	-----	Ինքնահռչակ չճանաչված ինքնավար պետություն: Նախատեսվում է ստեղծել Սոմալիի դաշնային պետության կազմի մեջ:	Սոմալի, Գալմուրոզ	2008

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը (2015թ.)	Մայրաքաղաքը (ներք)	Մայրաքաղաքի բնակչությունը, հազար ⁽¹⁾	Կարգավիճակը և միջազգային ճանաչումը	Որ երկրից է անկախացել	Անկախության հռչակման թվականը
19.	Խոստ Պակմանտ (Խոստ Պակմանտ)	133,5	16 191	Պլատ Պլատ	4	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Ֆրանսիական Գյոլիմեզիայի Միության կրկի	2010
20.	Կարինա (Կարինա)	7 270	399 427	Կարինա	265	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Անգլա	1975
21.	Կալինի Համապետություն (Կալին)	89 041	1 689 654	Միլիան	146	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Սյաննա	1962
22.	Հատ Ռիկերի իշխանավանդություն (Հատ Ռիկեր)	75	27	Նեյն	-----	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Ավստրալիա	1970
23.	Համապետություն (Մոլոսիա) Մոլոսիայի	0,055	4	Էսպերա	0,004	Ինքնահռչակ չճանաչված վիրտուալ պետություն:	ԱՄՆ, Նևադա նահանգ	1977
24.	Համապետություն (Մոլոսիա) Մոլոսիայի	81 796	-----	-----	-----	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Ավստրալիա	2013
25.	Նագալիմ Ժողովրդական Համապետություն (Նագալիմ)	16 579	980 602	Կոնինա	80	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Հնդկաստան	1947, 1956
26.	Շարվա Բոլանական Էմիրաթ (Շարվա)	47 728	556 462	Ասակ	27	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Եմեն	2012
27.	Շան Պետություն (Շան) ⁽⁶⁾	155 800	4 702 000	Տաունի	200	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Սյաննա	1996
28.	Պոմոտլոն Մոնախական Պետություն (Պոմոտլոն)	212 510	3 900 000	Գարուն	60	Ինքնահռչակ չճանաչված ինքնավար պետություն: Նախատեսում է մտնել Մոնախի թաշնամյն պետության կազմի մեջ:	Մոնախ	1988
29.	Ջուրանդ (Ջուրանդ)	87 000	1 300 000	Կիսայո	70	Ինքնահռչակ չճանաչված ինքնավար պետություն: Նախատեսում է մտնել Մոնախի թաշնամյն պետության կազմի մեջ:	Մոնախ	1998-99, 2011
30.	Ռեյնմուսի Փազալություն (Ռեյնմուս)	1,6	-----	-----	-----	Ինքնահռչակ չճանաչված վիրտուալ պետություն:	Ամոխուս և Բարբուս	1865
31.	Սերոգալի Իշխանավանդություն (Սերոգալ)	4,91	323	Սերոգալ	0,323	Ինքնահռչակ չճանաչված վիրտուալ պետություն:	Իտալիա, Լիգուրիա	1963

Հ/հ	Պարտքյան անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը (2015թ.)	Մայրաքաղաք (մեթր)	Մայրաքաղաքի բնակչությունը, հազար մարդ ⁽¹⁾	Կարգավիճակը և միջազգային ճանաչումը	Որ երկրից է անվանացի	Անվանումը բնակչության կրթին
32.	Սիլենի Իշխանություն (Սիլեն)	0,00055	40	Սիլենդ	0,04	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Միացյալ Թագավորություն	1967
33.	Սիրիական (Արևմտյան) Բերքստան (Բերքստան)	-----	2 500 000	Էլ Դամիշի	90	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Սիրիա	2012
34.	Սոմալիլենդի Հանրապետություն (Սոմալիլենդ)	137 600	3 515 380	Հարգեյաս	800	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Սոմալի	1991
35.	Սուդո Մոլթանություն (Սուդո)	4 068	1 378 612	Հոլո	118	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Սլավոնիա, Գիլիսլենդ	2010
36.	Սուրբ Հովհաննո, Երուսղեմի, Հռոմի և Մաթթայի Հռոմիտայիստների Ինքնիշխան Ռազմական (Մաթթայի Ինքնիշխան Ռազմական Ռիստ)	0,012	13 000	Մագիստրական Պալատ (Հոմ)	-----	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:		1113
37.	Վա Հանրապետություն (Վա)	17 000	558 000	Պանկան	-----	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Սյանն	1989
38.	Վալդիլիստանի Իսլանական Հանրապետություն (Վալդիլիստան)	11 585	791 087	Վան	-----	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Պանիստան	2006
39.	Փվինգներ-Լուսիայի Ժողովրդական Հանրապետություն (Փվինգներ)	-----	-----	-----	-----	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Ավստրալիա	2013
40.	Քրիստիանիա ազատ թաղաք (Քրիստիանիա)	0,32	878	Քրիստիանիա	878	Ինքնահռչակ չճանաչված վերստալ պետություն:	Դանիա, Կոպենհագեն	1971
41.	Ֆրեստոմիայի Ազատ և Անկախ Հանրապետություն (Ֆրեստոմիա)	0,004	120	Ֆրեստոմիա	120	Ինքնահռչակ չճանաչված պետություն:	Միացյալ Թագավորություն	1977

Ծանոթագրություն.

- [1] - «Մայրաքաղաքների բնակչությունը» պուբլիկացիան Երևանի մարզպետարանի կողմից հրատարակված է 2014 թ. հունիսի 1-ին
- [2] - ՄԱԿ-ի ամրագրված տվյալները 2011 թ. ճանաչվել են Արևելյան Եվրոպայի տվյալներով, իսկ հետո համապատասխանաբար 2013 թ. և 2014 թ. չեղյալ են հայտարարվել այդ որոշումները:
- [3] - ՄԱԿ-ի ամրագրված տվյալները 2011 թ. ճանաչվել են ՀՀ Օսիայի ամրագրված տվյալներով, իսկ 2014 թ. չեղյալ է հայտարարվել այդ որոշումը:
- [4] - Երկրի ժամանակավոր մայրաքաղաքը Բիր Լեյդուն է, քանի որ հիմնական մայրաքաղաքը Ալ Այունը գտնվում է Մարոկկոյի վերահսկողության տակ:
- [5] - Երկրի ժամանակավոր մայրաքաղաքը Լասանդուն է 60 հազար բնակչությամբ, քանի որ հիմնական մայրաքաղաքը Բիրտունգուն գտնվում է Մոնալիզի վերահսկողության տակ:
- [6] - Երկրի ժամանակավոր մայրաքաղաքը Լոն Տայնգուն է, քանի որ հիմնական մայրաքաղաքը Տաունգուն գտնվում է Մյանմայի վերահսկողության տակ:

64.3. Կախյալ տվյալները և պարամետրերը

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, հազար մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² վրա, մարդ	Վարչական կենտրոնը (ներքին)	Վարչական կենտրոնի բնակչությունը, հազար մարդ	Կարգավիճակը, ենթակառուցվածքը և տեղակայումը վայրը	Լեզուն
Ա. Միջազգային համադասակարգված հարկային կարգավիճակով պարամետրեր								
1.	Հունգ Կունգ Հատուկ վարչական Շրջան (Հունգ Կունգ)	1 104	7 401,9	6704,7	Հունգ Կունգ	7 402	Հիմնատանի հատուկ վարչական շրջան: Գտնվում է Հիմնատանի հարավում, Հարավ-Հիմնական ծովափնյա շրջանում, բաղկացած է 262 կրկնաբաց, Հունգ Կունգ և Կունգուն բերանավերջից և նոր տարածքներից:	Չինարեն, անգլերեն
2.	Մակաու (Մոնիկ) Հատուկ վարչական Շրջան (Մակաու)	292	606,4	20766,6	Մակաու	606	Հիմնատանի հատուկ վարչական շրջան: Գտնվում է Հիմնատանի հարավային ծովափնյա շրջանում, Հարավ-Հիմնական ծովի ափին, Չծովափնյա գետի դելտայում: Բաղկացած է Մակաու բերանավերջից և Տայպու ու Կոլոան կրկնաբացներից:	Չինարեն, պորտուգալերեն
3.	Օլանդների Մարզ (Օլանդներ)	1 552	28,7 (2015թ.)	18,5	Մարիես-հան	11	Ֆինլանդիայի ինքնավար մարզ: Գտնվում է Բալթիկ ծովում, նրանից դեպի Բալթիկական ծով մտնող հատվածում: Բաղկացած է 6757 կղզուց, որոնցից բնակավայրեր կան 60-ը:	Շվեդերեն

Հ/հ	Պնդադրյալ անվանումը	Տարած- քի մեծու- թյունը, կմ ² :	Բնակչու- թյունը, հազար մարդ (2017 թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² - վրա, մարդ	Վարչական կենտրոն- (անիլը)	Վարչական կենտրոնի բնակչու- թյունը, հազար մարդ	Կարգավիճակը, ենթակայությունը և քրեականիան վայրը	Լեզուն
Բ. Մշտական բնակչություն ունեցող կախյալ տարածքներ								
1.	Ամերիկյան Մամա (Ամերիկյան Մամա)	199	55,6	279,4	Պազո Պազո	4	ԱՄՆ-ի կազմում չներառված ամերիկյան տարածք: Երկրի վարչական և դատական իշխանության կենտրոնը Ֆագադո բնակավայրն է, իսկ մահաճգաղների մատակարար գտնվում է Ուտուլի բնակավայրում: Գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսի խաղաղամ:	Անգլերեն, սամուայե- րեն
2.	Գուամ (Գուամ)	541	174,2	322,0	Հագաճայա	1	ԱՄՆ-ի չներառված կազմակերպված տարածք: Ամերիկյան տիրույթ: Գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսի արևմուտքում, Մադրիդյան կղզեխմբի կազմում:	Անգլերեն, չամոռ
3.	Հյուսիսային Մարիանյան Կղզիների Համագործակցություն (Հյուսիսային Մարիանյան Կղզիներ)	463,6	55,6	119,9	Սալայան	72	ԱՄՆ-ի չներառված կազմակերպված տարածք: Ամերիկյան տիրույթ: Գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսի արևմուտքում, Մարիանյան կղզեխմբի կազմում:	Անգլերեն, չամոռ, կարոլին- յան լեզու
4.	Մյացյալ Նահանգների Վերգինյան Կղզիներ (Վերգինյան Կղզիներ)	364,4	106,6	292,5	Շարոտ Անախա	20	ԱՄՆ-ի չներառված կազմակերպված տարածք: Ամերիկյան տիրույթ: Գտնվում է Ատլանտյան օվկիանոսի արևմուտքում, Կարիբյան ավազանում, Պուերտո Ռիկոյից արևմուտք:	Անգլերեն
5.	Պուերտո Ռիկոյի Ազատ Ասոցացված Պետություն (Պուերտո Ռիկո)	9 104	3 679,1	404,1	Սան Խոսե	452 (2479)	ԱՄՆ-ի չներառված կազմակերպված տարածք: Ամերիկյան տիրույթ: Գտնվում է Ատլանտյան օվկիանոսի արևմուտքում, Կարիբյան ավազանում:	Իսպա- ներեն, անգլերեն
6.	Կոկայան (Քիլինգ) Կղզիների տարածք (Կոկայան Կղզիներ)	14,3	0,55 (2017 թ.)	38,5	Վեսթ Այլենդ	0,1	Ավստրալիայի կախյալ տարածք: Կառավարվում է Ավստրալիայի դատախազության կողմից: Գտնվում է Հնդկական օվկիանոսի արևելքում: Կորալյան ծագման այս կղզիները բաղկացած են 27 մանր կղզիներից:	Անգլերեն
7.	Նորֆոլկ Կղզու Տարածք (Նորֆոլկ Կղզի)	34,6	2,3 (2017 թ.)	66,5	Քինգստոն	-----	Ավստրալիայի կախյալ տարածք: Կառավարվում է Ավստրալիայի դատախազության կողմից: Գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսի հարավ-արևմուտքում, Նոր Կալի- դոնիայի և Նոր Զելանդիայի միջև:	Անգլերեն, նորֆոլկ
8.	Սուրբ Ճմնդյան Կղզու Տարածք (Սուրբ Ճմնդյան Կղզի)	135	2,1 (2017 թ.)	15,3	Ֆայինգ Ֆիլ Քոուլ (Սերբներ)	1,5	Ավստրալիայի կախյալ տարածք: Կառավարվում է Ավստրալիայի դատախազության կողմից: Գտնվում է Հնդկական օվկիանոսի արևելքում, Ինդոնեզիայի Ճավա կղզուց հարավ:	Անգլերեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, հազար մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² վրա, մարդ	Վարչական կենտրոն (մեր)ը	Վարչական կենտրոնի բնակչությունը, հազար մարդ	Կարգավիճակը, ենթակայությունը և փերական վայրը	Լեզուն
9.	Գրենլանդիա (Գրենլանդիա)	2 166 086	56,2	0,03	Նուուկ	15	Ինքնավար մարզ Դանիայի թագավորության կազմում: Գտնվում է Ատլանտյան օվկիանոսի և Հյուսիսային առաջյալ օվկիանոսի միջև, Կանադայից հյուսիս-արևելք:	Գրենլանդերեն
10.	Ֆարերյան Կղզիներ (Ֆարերներ)	1395, 7	48,3	34,6	Տորսհավն	20	Ինքնավար մարզ Դանիայի թագավորության կազմում: Գտնվում է Հյուսիսային առաջյալ օվկիանոսի և Ատլանտյան օվկիանոսի միջև, Բրիտանիայի և Մեծ Բրիտանիայի միջև: Բաղկացած է 18 կղզուց:	Ֆարերեն, դանիերեն
11.	Գեոնիսի Բելվիք (Գեոնիս)	78,1	63,1 (2015թ.)	807,7	Սենթ Փիլիք Փորտ	16	Թագավորական տիրություն: Գտնվում է Բրիտանական թագի իրավասության տակ, սակայն չի կազմում Միացյալ Թագավորության մաս: Գտնվում է Ատլանտյան օվկիանոսի հյուսիս-արևելքում, Լա Մանշ նեղուցում, Նորմանդյան կղզիների կազմում:	Անգլերեն, ֆրանսերեն
12.	Մեծ Կղզի (Մեծ)	572	89,0	155,7	Դուգլաս	28	Թագավորական տիրություն: Գտնվում է Բրիտանական թագի իրավասության տակ, սակայն չի կազմում Միացյալ Թագավորության մաս: Գտնվում է Բրիտանական ծովում, Մեծ Բրիտանիայի և Իռլանդիայի միջև:	Մեմերեն, անգլերեն
13.	Ջերսիի Բելվիք (Ջերսի)	118,2	97,9 (2015թ.)	827,9	Սենթ Հիլեր	34	Թագավորական տիրություն: Գտնվում է Բրիտանական թագի իրավասության տակ, սակայն չի կազմում Միացյալ Թագավորության մաս: Գտնվում է Ատլանտյան օվկիանոսի հյուսիս-արևելքում, Լա Մանշ նեղուցում, Նորմանդյան կղզիների կազմում:	Անգլերեն, ֆրանսերեն
14.	Անգլիյա (Անգլիյա)	102	14,9	146,1	Վալլի	1	Ինքնակառավարվող բրիտանական անդրծովյան տարածք: Գտնվում է Ատլանտյան օվկիանոսի արևմուտքում, Հողմակղզի կղզիների հյուսիսում:	Անգլերեն
15.	Բերմուդյան (Բերմուդյան Կղզիներ)	53,2	61,4	1153,2	Հեմլետոն	1	Բրիտանական անդրծովյան տարածք: Գտնվում է Ատլանտյան օվկիանոսի արևմուտքում, Սառգսոյան ծովում, ԱՄՆ-ից արևելք:	Անգլերեն
16.	Բրիտանական Վիրջինյան Կղզիներ (ԲՎՋ)	153	31,2	203,9	Ռոդ Թաուն	10	Բրիտանական անդրծովյան տարածք: Գտնվում է Ատլանտյան օվկիանոսի արևմուտքում, Կարիբյան ավազանում, Հողմակղզի կղզիների հյուսիսում:	Անգլերեն
17.	Կայմանի Կղզիներ (Կայմանի Կղզիներ)	264	61,6	233,2	Ջոյո Թաուն	53	Բրիտանական անդրծովյան տարածք: Գտնվում է Ատլանտյան օվկիանոսի արևմուտքում, Կարիբյան ավազանում, Մեծ Անտիլյան կղզիների արևմուտքում, Կուրասից հարավ:	Անգլերեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ² բյունը, կմ ²	Բնակչությունը, հազար մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² - վրա, մարդ	Վարչական կենտրոնը (մեքլը)	Վարչական կենտրոնի բնակչությունը, հազար մարդ	Կարգավիճակը, ենթակայությունը և գերակայիան վայրը	Լեզուն
18.	Մոնեռատ (Մոնեռատ)	102	5,2	50,8	Պիեմոտ (de jure) Բեյրյես (de facto)	0 1	Բրիտանական անդրծովյան տարածք: Գտնվում է Ատլանտյան օվկիանոսի արևմուտքում, Կարիբյան ավազանում, Հորիզոնական կղզիների կոմսիտան: 1995 թ. Մոֆթիերի Հիս իրադրվել ոչնչացվել է մայրաքաղաք Պիեմոտը:	Անգլերեն
19.	Ջիբրալթար (Ջիբրալթար)	6,8	32,5	4775,3	Ջիբրալթար	30	Բրիտանական անդրծովյան տարածք: Գտնվում է Պիրենեյան թերակղզու հարավում, Ջիբրալթարի նեղուցի և Մյջերիվական ծովի ափին:	Անգլերեն, իսպանական, իտալական, իսլանդական, ֆրանսիական, օկուպացիայի լեզուն, պորտուգալական
20.	Սուրբ Հեղինե, Համբարձում Կղզի և Տրիստան դա Կոնյա (Սուրբ Հեղինե, Համբարձում Կղզի և Տրիստան դա Կոնյա)	397 (որից՝ Սուրբ Հեղինե - 122 Համբարձում Կղզի - 91 Տրիստան դա Կոնյա - 184)	7,7	19,5	Ջեյմսթաուն	714	Բրիտանական անդրծովյան տարածք: Գտնվում են Ատլանտյան օվկիանոսի հարավային մասում, իրարից մեծ հեռավորության վրա, Աֆրիկայի հարավ-արևմտյան ափերից արևմուտք:	Անգլերեն
21.	Տյուրքա և Կալկա Կղզիներ (Տյուրքա և Կալկա)	430	35,4	82,4	Քոքոբուն Թաուն	4	Բրիտանական անդրծովյան տարածք: Գտնվում է Ատլանտյան օվկիանոսի արևմուտքում, Կարիբյան ավազանում, Բահամներից հարավ-արևելք:	Անգլերեն
22.	Փիքերն Կղզիներ (Փիքերն)	47	0,056 (2013թ.)	1,2	Ադամսթաուն	48	Բրիտանական միակ անդրծովյան տարածք խաղաղ օվկիանոսում: Գտնվում է օվկիանոսի հարավում, Ֆրանսիական Պոլինեզիայի հարևանությամբ: Բնակչությունը 5 կոկոս:	Անգլերեն, փիքերն
23.	Ֆոլկլենդյան (Մալվինյան) Կղզիներ (Ֆոլկլենդյան (Մալվինյան) Կղզիներ)	12 173	2,9	0,2	Սթենլի	2	Բրիտանական անդրծովյան տարածք: Գտնվում է Ատլանտյան օվկիանոսի հարավ-արևմուտքում: Պատկանելությունը վիճարկվում է Արգենտինայի կողմից:	Անգլերեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² վրա, մարդ	Վարչական կենտրոն (մեր)ը	Վարչական կենտրոնի բնակչությունը, հազար մարդ	Կարգավիճակը, հերթագայությունը և տեղակայման վայրը	Լեզուն
24.	Արարատ (Արարատ)	193	104,6	541,9	Օրսնիեստալ	35	Նյիրերլանդների անդրծովյան ինքնավար տարածք: Ինքնավար պետություն Նյիրերլանդների կազմում: Գտնվում է Կարիբյան ծովի հարավում, Վենեսուելայի ափերին մոտ, Փոքր Անտիլյան կղզիների ծայր արևմուտքում:	Նյիրերլանդներեն, պապուամենաու
25.	Կյուրասաո Էռնիթ (Կյուրասաո)	444	160,0	360,3	Վիլլեմստալ	155	Նյիրերլանդների անդրծովյան ինքնավար տարածք: Ինքնավար պետություն Նյիրերլանդների կազմում: Գտնվում է Կարիբյան ծովի հարավում, Վենեսուելայի ափերին մոտ, Փոքր Անտիլյան կղզիների արևմուտքում:	Նյիրերլանդներեն, պապուամենաու
26.	Սինտ Մաարտեն (Սինտ Մաարտեն)	34	40,1	1179,9	Ֆիլիպսբուրգ	1,3	Նյիրերլանդների անդրծովյան ինքնավար տարածք: Ինքնավար պետություն Նյիրերլանդների կազմում: Գտնվում է Կարիբյան ծովի ավազանում, Հորնսկոմ կղզիների խումբային մասում:	Նյիրերլանդներեն, անգլերեն
27.	Կուկի կղզիներ (Կուկի կղզիներ)	240	21,1	87,8	Ակարուա	6	Նոր Զելանդիայի հետ ազատ ասոցացված ինքնավար կառավարվող պետական միավորում: Գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսի հարավում, Պոլինեզիայում: Բնակչացած է 15 կղզուց:	Անգլերեն, Կուկի կղզիների մաորիերեն
28.	Նյուն (Նյուն)	261,5	1,6	5,0	Ալոֆի	0,6	Նոր Զելանդիայի հետ ազատ ասոցացված ինքնավար կառավարվող պետական միավորում: Գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսի հարավում, Պոլինեզիայում:	Նյուներեն, անգլերեն
29.	Տոկելաու (Տոկելաու)	10,2	1,3	127,5	Նուկունոնու	0,4	Ինքնավար կախյալ տարածք Նոր Զելանդիայի կազմում: Գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսի հարավում, Պոլինեզիայում:	Տոկելաուերեն, անգլերեն
30.	Սեն Բարտեմիի Համայնք (Սեն Բարտեմի)	25	91 (2012թ.)	365,2	Գուստավիա	3	Ֆրանսիայի անդրծովյան համայնք: Գտնվում է Ատլանտյան օվկիանոսի արևմուտքում, Կարիբյան ավազանում, Հորնսկոմ կղզիների խումբում:	Ֆրանսերեն
31.	Սեն Մարտենի Համայնք (Սեն Մարտեն)	53,2	38,7 (2015թ.)	671,8	Մարիգո	6	Ֆրանսիայի անդրծովյան համայնք: Գտնվում է Կարիբյան ծովի ավազանում, Հորնսկոմ կղզիների խումբային մասում:	Ֆրանսերեն
32.	Սեն Պիեռի և Միկելոնի Սարածային Համադրոնակցություն (Սեն Պիեռ և Միկելոն)	242	6,3	26,1	Սեն Պիեռ	5	Ֆրանսիայի անդրծովյան համադրոնակցություն: Գտնվում է Ատլանտյան օվկիանոսի հյուսիս-արևմուտքում, Կանարայի Նյուֆաունդլենդ կղզուց հարավ:	Ֆրանսերեն
33.	Ուոլիս և Ֆուտունայի Տարածք (Ուոլիս և Ֆուտունա)	274	13,1	47,8	Մաուա Ուսու	1	Ֆրանսիայի անդրծովյան համայնք: Գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսի հարավում, Ֆիլիպինյան կղզուց հյուսիս-արևելք:	Ֆրանսերեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարած- քի մեծու- թյունը, կմ ²	Բնակչու- թյունը, հազար մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² վրա, մարդ	Վարչական կենտրոնի (ներքև)	Վարչական կենտրոնի բնակչու- թյունը, հազար մարդ	Կարգավիճակը, հերթագրությունը և տեղակայման վայրը	Լեզուն
34.	Ֆրանսիական դոլինեզիա (Ֆրանսիական դոլինեզիա)	4 167	288,7	69,3	Պապիեսեն	26	Ֆրանսիայի անդրծովյան համայնք: Գտնվում է խաղաղ օվկիանոսի կենտրոնում:	Ֆրանսերեն, տաի- տիբերեն
35.	Նոր Կալեդոնիա (Նոր Կալեդոնիա)	18 575	269,7	14,5	Նումեա	98	Ֆրանսիայի անդրծովյան հատուկ կարգավիճակ ունեցող տարածք: Գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսի հարավ-արևմտյան մասում, Ավստրալիայից արևելք:	Ֆրանսերեն
9. Անդրծովյան դարածրերը, որոնք համընդհանուր են գտնվում տեղական տարածքների միջև								
1.	Բոնեյի Պետականություն (Բոնեյ)	294	17,4 (2015թ.)	59,2	Կրալեմիլիկ	3	Նիդերլանդների անդրծովյան հատուկ համայնք: Գտնվում է Կարիբյան ծովի հարավում, Վենեսուելայի ափերին մոտ, Փոքր Անտիլյան կղզիների արևմտյան մասում:	Նիդերլան- դերեն, պապուա- մենաու
2.	Սարալի Պետականություն (Սարալի)	13	2,0 (2015թ.)	153,2	Բարոն	0,5	Նիդերլանդների անդրծովյան հատուկ համայնք: Գտնվում է Կարիբյան ծովի ավազանում, Հորնս-կղզի կղզեխմբի հյուսիսային մասում:	Նիդերլան- դերեն, անգլերեն
3.	Սինտ Էդուարդի Պետականություն (Սինտ Էդուարդի)	21	3,6 (2015թ.)	170,6	Օրանի- ատալ	1	Նիդերլանդների անդրծովյան հատուկ համայնք: Գտնվում է Կարիբյան ծովի ավազանում, Հորնս-կղզի կղզեխմբի հյուսիսային մասում:	Նիդերլան- դերեն, անգլերեն
4.	Գվադելուպ (Գվադելուպ)	1 628	472,5	290,2	Բաս Տեր	12	Ֆրանսիայի անդրծովյան ռեգիոն և դեպարտամենտ: Գտնվում է Կարիբյան ծովի ավազանում, Հորնսկղզի կղզեխմբի հյուսիսային մասում:	Ֆրանսերեն
5.	Մարտինիկ Պետականություն (Մարտինիկ)	376	253,1	673,1	Մառտին	53	Ֆրանսիայի անդրծովյան ռեգիոն և դեպարտամենտ: Գտնվում է Հնդկական օվկիանոսի արևմտյան մասում, Միգադիլի մարզում, Միգադիլի և հյուսիսային Մարագուայի միջև:	Ֆրանսերեն, մասնա- տաիի, կոմորեն, մալգաչերեն
6.	Մարտինիկ (Մարտինիկ)	1 128	396,1	351,1	Ֆոր դե Ֆրանս	90	Ֆրանսիայի անդրծովյան ռեգիոն և դեպարտամենտ: Գտնվում է Կարիբյան ծովի ավազանում, Անտիլյան կղզիների կենտրոնական մասում:	Ֆրանսերեն
7.	Ռեյունյոն (Ռեյունյոն)	2 512	873,4	347,7	Սեն Դենի	145	Ֆրանսիայի անդրծովյան ռեգիոն և դեպարտամենտ: Գտնվում է Հնդկական օվկիանոսի արևմտյան մասում, Մարագուայից արևելք, Մալդիվյան կղզիների կազմում:	Ֆրանսերեն
8.	Գվադալուպ (Գվադալուպ)	83 846	282,8	3,4	Կալեն	58 (106)	Ֆրանսիայի անդրծովյան ռեգիոն և դեպարտամենտ: Գտնվում է Հարավային Ամերիկայի հյուսիսում, անտանակցում է Բրազիլիային և Մարտինիկին:	Ֆրանսերեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, հազար մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² վրա, մարդ	Վարչական կենտրոն (մեթր)	Վարչական կենտրոնի բնակչությունը, հազար մարդ	Կարգավիճակը, ենթակարգությունը և տեղակայման վայրը	Լեզուն
Գ. Մշտական բնակչություն չունեցող կախյալ տարածքներ								
1.	Բելքեր կղզի (Բելքեր)	2,1	0,0	0,0	-	0,0	ԱՄՆ անդրծովյան կախյալ տարածք: Գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսի կենտրոնական մասից դեպի արևմուտք, հասարակածից հյուսիս:	Անգլերեն
2.	Հաուլենդ կղզի (Հաուլենդ)	1,8	0,0	0,0	-	0,0	ԱՄՆ անդրծովյան կախյալ տարածք: Գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսի կենտրոնական մասում, հասարակածից հյուսիս:	Անգլերեն
3.	Միրոնեյ առոլ (Միրոնեյ)	6,2	0,0	0,0	-	0,0	ԱՄՆ անդրծովյան կախյալ տարածք: Գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսի հյուսիսային մասում, Հավայյան կղզեխմբի հյուսիս-արևմտյան մասում:	Անգլերեն
4.	Նավասա կղզի (Նավասա)	5,4	0,0	0,0	-	0,0	ԱՄՆ անդրծովյան կախյալ տարածք: Գտնվում է Կարիբյան ավազանում, Ջամայկայի մերուցում, Մեծ Անտիլյան կղզեխմբի կազմում:	Անգլերեն
5.	Պալմիրա առոլ (Պալմիրա)	12	0,0	0,0	-	0,0	ԱՄՆ անդրծովյան կախյալ տարածք: Գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսի կենտրոնական մասում, հասարակածից հյուսիս:	Անգլերեն
6.	Ջարվիս (Ջարվիս)	4,45	0,0	0,0	-	0,0	ԱՄՆ անդրծովյան կախյալ տարածք: Գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսի կենտրոնական մասում, հասարակածից արևմուտք, Լայն կղզեխմբի կազմում:	Անգլերեն
7.	Ջոնսթոն առոլ (Ջոնսթոն)	2,67	0,0	0,0	-	0,0	ԱՄՆ անդրծովյան կախյալ տարածք: Գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսի կենտրոնական մասից հյուսիս:	Անգլերեն
8.	Ռեյնի կղզի (Ռեյնի)	7,4	0,0	0,0	-	0,0	ԱՄՆ անդրծովյան կախյալ տարածք: Գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսի կենտրոնական մասից արևմուտք, Մարշալյան կղզեխմբից հյուսիս:	Անգլերեն
9.	Փիկեդեն խութ (Փիկեդեն խութ)	76, որից ցամաքը՝ 0,012	0,0	0,0	-	0,0	ԱՄՆ անդրծովյան կախյալ տարածք: Գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսի կենտրոնական մասից հյուսիս:	Անգլերեն
10.	Աշմոր և Կարակին կղզեխումբ (Աշմոր և Կարակին կղզեխումբ)	199, որից ցամաքը՝ 0,0114	0,0	0,0	-	0,0	Ավստրալիայի մերձին տարածք: Գտնվում է Թիմորի ծովի արևմտյան ծայրում, Ավստրալիայի և Ինդոնեզիայի միջև:	Անգլերեն
11.	Հնդկ կղզի և Մակրոնադա կղզեխումբ (Հնդկ կղզի և Մակրոնադա կղզեխումբ)	372	0,0	0,0	-	0,0	Ավստրալիայի մերձին տարածք: Գտնվում է Հնդկական օվկիանոսի հարավում, Անտարկտիկայի մերձափայտում:	Անգլերեն

Հ/հ	Պիրարյան անվանումը	Տարած- քի մեծու- թյունը, կմ ²	Բնակչու- թյունը, հազար մարդ (2017թ.)	Բնակչու- թյունը 1 կմ ² վրա, մարդ	Վարչա- կան կենտրոն (ներքին)	Վարչական կենտրոնի բնակչու- թյունը, հազար մարդ	Կարգավիճակը, հնքակառույցները և տեղակայման վայրը	Լեզուն
12.	Կոթայան ծովի կղզիների Տարածք (Կոթայան ծովի կղզիների Տարածք)	780 000, որից՝ ցամաքը՝ 10	0,0	0,0	-	0,0	Ավարտիայի ներքին տարածք։ Գտնվում է Ավարտիայի հյուսիս-արևելյան առավելա խառվածում, Կոթայան ծովում։	Անգլերեն
13.	Ալյուտիի և Դեկելիա Ինքնավար Հեռավոր շրջանի (Ալյուտիի և Դեկելիա)	254	15,7 (2012թ.)	61,9	Եսիս- կուսի	3	Բրիտանական անդրծովյան տարածք։ Ռազմական բազաներ Կիլբուրի տարածքում։ Ալյուտիի զանգված է Կիլբուրի հարավում, Լինաու բարաբից ոչ հեռու, իսկ Դեկելիան՝ կղզու հարավ-արևելքում, Լաունալայի մոտակայքում։ Ջրաբեկմունք են Կիլբուրի տարածքի 3%-ը։	Անգլե- րեն, հունարեն
14.	Բրիտանական Անտարկտիկական Տարածք (BAS)	1 709 400	0,25-3,0 (2012թ.)	-	Ռոբերտ	130	Բրիտանական անդրծովյան տարածք։ Գտնվում է Անտարկտիկայում։ Համաձայն 01.12.1959 թ. «Անտարկտիկայի մասին» պայմանագրի, հարավային լայնության 60°-ից հարավ գտնվող տարածքները չեն կարող պատկանել որևէ երկրի։ Մշտական բնակչություն չկա, ամառը բնակչությունը կարող է հասնել մինչև 3000 մարդու, իսկ ձմռանը՝ իջնում է մինչև 250-500 մարդու, որոնք կիմնականում Անտարկտիկական կայանների աշխատողներ են։ Բնակիչների մեծ մասը բրիտանացիներ չեն։	Անգլերեն
15.	Հարավային Ջորջիա և Հարավային Սանդվիչյան կղզիներ (Հարավային Ջորջիա և Հարավային Սանդվիչյան կղզիներ)	3 903	0,03	-	Գրյուտ- վելեն	0,03	Բրիտանական անդրծովյան տարածք։ Գտնվում են Ատլանտյան օվկիանոսի հարավում, Անտարկտիկայի մերձակայքում։	Անգլերեն
16.	Հնդկական Օվկիանոսի Բրիտանական Տարածք (ZODS)	63,17	4,0 (2013թ.)	-	Դիեգո Գարսիա	4	Բրիտանական անդրծովյան տարածք։ Գտնվում են Ատլանտյան օվկիանոսի կենտրոնական մասում, Մադիկյան կղզիներից հարավ։ Պականեխությունը վիճարկվում է Մադիկիոսի կողմից։	Անգլերեն
17.	Բուվե կղզի (Բուվե կղզի)	49	0,0	0,0	-	0,0	Նորվեգիայի տիրույթ։ Գտնվում է Ատլանտյան օվկիանոսի հարավում։	Նորվեգե- րեն
18.	Մոդ թագուհու կղզի (Մոդ թագուհու կղզի)	2 500 000	0,0	0,0	-	0,0	Նորվեգիայի տիրույթ։ Գտնվում է Անտարկտիկայի ատլանտյան առավելա զրտում՝ 20° արևմտ. և 44° 38 արև. երկայնությունների միջև։	Նորվեգե- րեն
19.	Ֆան Մայեն կղզի (Ֆան Մայեն)	377	0,0	0,0	-	0,0	Նորվեգիայի տիրույթ։ Գտնվում է Հյուսիսային ատլանտյան օվկիանոսում, Գրենլանդական ծովում։	Նորվեգե- րեն

Հ/հ	Պնդության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, հազար մարդ (2017թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² վրա, մարդ	Վարչական կենտրոն (մարզ)	Վարչական կենտրոնի բնակչությունը, հազար մարդ	Կարգավիճակը, ենթակառուցվածքը և տեղակայման վայրը	Լեզուն
20.	Շախբերդան (Սալարադ)	61 022	2,6 (2012թ.)	0,0	Լոնգիդ	2	Նորվեգիայի տիրույթ: Գտնվում է Հյուսիսային սառուցյալ օվկիանոսում, Գրենլանդական և Բարենցի ծովերի միջև:	Նորվեգերեն
21.	Պեստուս 1-ինի կղզի (Պեստուս 1-ինի կղզի)	156	0,0	0,0	-	0,0	Նորվեգիայի տիրույթ: Գտնվում է Ամուսդիլտորայի ավերին մոտ, Խաղաղ օվկիանոսում:	Նորվեգերեն
22.	Ֆիլանդաուն կղզի (Փիլանդաուն կղզի)	9	0,0	0,0	-	0,0	Ֆրանսիայի ամբողջական հատուկ վարչատարածքային միավոր: Գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսի հյուսիս-արևելքում, Կուադա Դիվայից արևմուտք:	Ֆրանսերեն
23.	Ֆրանսիական Հարավային և Ամուսդիլտորայի կղզի (Ֆրանսիական Հարավային և Ամուսդիլտորայի կղզի)	439 781	0,15-0,3 (2015թ.)	0,0	Պրուս օ Ֆրանս	140	Ֆրանսիայի ամբողջական հատուկ կարգավիճակ ունեցող տարածք: Գտնվում է Հյուսիսային օվկիանոսի հարավ-արևմուտքում և հարավում, ինչպես նաև Ամուսդիլտորայի կղզիների երկրորդ: Կազմի մեջ են մտնում Կրոն, Կեդգելեն, Սեն Պոլ և Ամստերդամ, Էդարսեն, Բասսա դա Ինդիա, Գլորյոզ, Ժուան դի Նոա, Տրոյեն կղզիները:	Ֆրանսերեն
Է. Մտնումը վարածության անբաժանելի մասեր, սակայն վարածականությունը հեռու են տեղադրված								
1.	Հավայներ Նահանգ (Հավայներ)	28 311	1 374, 8 (2015թ.)	48,6	Հոնոլուլու	391	ԱՄՆ մասնագ: Գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսի արևելքում, Հավայյան կղզիներում:	Անգլերեն, հավայերեն, ճապոներեն, սաավայերեն
2.	Բրնավար քաղաք Մեխիլա (Մեխիլա)	12,3	78,5 (2015թ.)	6380,2	-	-	Բրնավար քաղաք Բալանիայի Թագավորության կազմում: Գտնվում է Աֆրիկայի հյուսիս-արևմուտքում Միջերկրական ծովի մոտ կազմող Ալբորան ծովի ափին: Եղջապատված է Մարոկկոյի տարածքով:	Բալաներեն
3.	Կանարյան ինքնավար համայնք (Կանարյան, Կանարյան կղզիներ)	7 447	2 218,3 (2015թ.)	297,9	Լաս Պալմաս դե Գրան Կանարիա Սամոա Կրուս դե Տեներիֆե	383	Բրնավար համայնք Բալանիայի Թագավորության կազմում: Գտնվում է Մարոկկոյից արևմուտք, Ատլանտյան օվկիանոսում: 4 տարին մեկ վարչական կենտրոնը տեղափոխվում է:	Բալաներեն

Հ/հ	Պետության անվանումը	Տարածքի մեծությունը, կմ ²	Բնակչությունը, հազար մարդ (2017 թ.)	Բնակչության խտությունը 1 կմ ² վրա, մարդ	Վարչական կենտրոն (ներքին)	Վարչական կենտրոնի բնակչությունը, հազար մարդ	Կարգավիճակը, ենթակարգությունը և տեղակայման վայրը	Լեզուն
4.	Ինքնավար քաղաք Սևուտա Սյուրադ (Սևուտա)	18,5	82,4 (2015թ.)	4452,8	-	-	Ինքնավար քաղաք Իսպանիայի Թագավորության կազմում: Գտնվում է Ալբիկայի հյուսիս-արևմուտքում Միջերկրական ծովի ափին, Ջիբրալթարի նեղուցի մոտ: Երջաստոված է Մարոկկոյի տարածքով:	Իսպաներեն
5.	Ագլոմերի Ինքնավար Ռեգիոն (Ագլոմեր)	2 333	246,8 (2015թ.)	105,8	-Պունտա Դեգադա -Անգրա դու Էրոյնո -Օրոսա	64 35 17	Ինքնավար ռեգիոն Պորտուգալիայի կազմում: Գտնվում է Պորտուգալիայից արևմուտք, Ատլանտյան օվկիանոսում:	Պորտուգալերեն
6.	Մադրիդի Ինքնավար Ռեգիոն (Մադրիդ)	801	267,9 (2015թ.)	334,5	Ֆունշալ	112	Ինքնավար ռեգիոն Պորտուգալիայի կազմում: Գտնվում է Պորտուգալիայից արևմուտք, Ատլանտյան օվկիանոսում: Բաղկացած է 21 կղզուց:	Պորտուգալերեն
2. Ինքնավարություններ								
1.	Բոսնիայի և Հերցեգովինայի Դաշնություն (Բոսնիայի և Հերցեգովինայի Դաշնություն)	26 096	2 409,3 (2015թ.)	92,3	Սարաևո	603	Ինքնավար դաշնություն Բոսնիա և Հերցեգովինայի կազմում:	Բոսնիերեն, խորվաթերեն, սերբերեն
2.	Սերբական Համրապետություն (Սերբական Համրապետություն)	24 608	1 326,9 (2015թ.)	53,9	Բելգրադ	196	Ինքնավարություն Բոսնիա և Հերցեգովինայի կազմում:	Սերբերեն, բոսնիերեն, խորվաթերեն
3.	Բոսնիա և Հերցեգովինայի Բելգրադի շրջան (Բոսնիա և Հերցեգովինայի Բելգրադի շրջան)	493	93,0 (2015թ.)	188,7	Բելգրադ	41	Ինքնավարություն Բոսնիա և Հերցեգովինայի կազմում:	Սերբերեն, բոսնիերեն, խորվաթերեն

65. Աշխարհի վիճելի տարածքները

Ա. ԵՎՐՈՊԱ

1) **Արևմտյան Սլավոնիա** - սերբերով բնակեցված տարածքը 1998 թ. ՄԱԿ-ի որոշմամբ անցել է Խորվաթիային, որը վիճարկվում է Սերբիայի կողմից:

2) **Բարենցի ծովի մայրցամաքային շելֆ** - ըստ Նորվեգիան շելֆի բաժանարար գիծը պետք է անցնի գոյություն ունեցող սահմանից դեպի արևելք ընկած գծով, ինչը 155 հազար կմ²-ով կավելացնի Նորվեգիայի ծովային տարածքները Բարենցի ծովում: Ռուսաստանը չի ընդունում այդ գաղափարը:

3) **Բոդենի լիճ** - գտնվում է Կենտրոնական Եվրոպայում, նախաալպերում: Միակ մարզն է Եվրոպայում, որտեղ չկան թեկուզ ձևական սահմաններ, քանի որ չկա որևէ իրավական համաձայնագիր, որով որոշված է սահմանը լճում՝ Գերմանիայի, Ավստրիայի և Շվեյցարիայի միջև: Նրանցից յուրաքանչյուրն իր տեսակետն ունի:

4) **Բոսնիա և Հերցեգովինայի արևելյան հատված** - սերբերով բնակեցված արևելյան տարածքը մինչև Դրինա գետը վիճարկվում է Սերբիայի կողմից:

5) **Գաբչիկովո ջրամբար** - Դանուբ գետի վրա գտնվող այս ջրամբարի պատկանելիությունը վիճարկում են Հունգարիան և Սլովակիան:

6) **Էգեյան վեճ** - Հունաստանի և Թուրքիայի միջև ազգային օդային տարածության, տարածքային ջրերի և տնտեսական գոտու վիճելի բազում հարցերի շարք է: 1987 և 1996 թվականներին Էգեյան վեճը ճգնաժամային իրավիճակ է ստեղծել, որը հղի է եղել պատերազմական գործողությունների սկսումով:

7) **Էմսի գետաբերան և Դոլլարտ ծոցի արևմտյան մաս** - վեճ Նիդերլանդների և Գերմանիայի միջև: Երկու երկրները չեն պայմանավորվել Դոլլարտ ծոցի ջրերով և Էմս գետի գետաբերանով ողողվող տարածքի ճշգրիտ սահմանների շուրջ: Վեճը ձեռք է բերել արդիականություն հատկապես այն բանից հետո, երբ առաջ եկավ մի նախագիծ, ըստ որի պետք է հողմաղաց կառուցվեր Գերմանիային պատկանող Արևելյաֆրիզյան կղզիների մեջ մտնող Բորկում կղզում:

8) **Իմիա կամ Կարդակ** - 2 անմարդաբնակ կղզիները կազմում են Էգեյան վեճի մի մասը: Կղզիները 1946թ.-ին անցել են Հունաստանին, սակայն Թուրքիան հավակնություններ ունի կղզիների նկատմամբ:

9) **Իվանգորոդ և Պեչորիի շրջան** - քաղաքը գտնվում է Նարվա գետի աջ ափին, էստոնական Նարվա քաղաքի դիմաց, ունի 10,4 հազար բնակիչ: Շրջանը վարչականորեն մտնում է ՌԴ Պսկովի մարզի կազմի մեջ և գտնվում է նրա արևմուտքում: Այս տարածքները 1920 թ. Տարտուի համաձայնագրով անցել են Էստոնիային, սակայն հետագայում անցել են Ռուսաստանին և

ԽՍՀՄ փլուզումից հետո տարածքները մնացել են ՌԴ- կազմում: Էստոնիան հավակնություններ ունի դրանց նկատմամբ:

10) Լոխ Ֆոյլ - 1922 թ. ի վեր, ինչ տեղի է ունեցել Իռլանդիայի և Հյուսիսային Իռլանդիայի (որպես Միացյալ Թագավորության մաս) բաժանումը, այս ծոցը վեճի առարկա է դարձել: Ծովածոցը գտնվում է Իռլանդիա կղզու հյուսիսում, Ֆոյլ գետի գետաբերանում: Ատլանտյան օվկիանոսի հետ միանում է նեղ նեղուցով: Մինչ օրս այն սահմանային վեճ է Իռլանդիայի և Միացյալ Թագավորության միջև:

11) Ծովային սահման - Լատվիան և Լիտվան վիճում են ծովային սահմանի որոշման համար, քանի որ մայրցամաքային շեփում կա հեռանկարային նավթի հանքավայր: Եվրոմիության անդամ դառնալուց հետո վեճը սառեցվել է, քանի որ ԵՄ անդամ չեն կարող դառնալ այն երկրները, որոնք միմյանց նկատմամբ տարածքային պահանջներ ունեն:

12) Ծովային սահման - մինչ օրս Սլովենիան և Խորվաթիան չեն կարողանում որոշել ծովային սահմանը և ծովային գոտու աշխարհագրական տեղադիրքը:

13) Կարելիա և Մուրմանսկի մարզի արևմտյան հատված - Ֆինլանդիայի ռադիկալ ուժերը պահանջում են վերանայել գոյություն ունեցող սահմանը Ռուսաստանի հետ և վերականգնել 1920 թ. Տարտուի համաձայնագրով հաստատված սահմանները, ինչպես նաև պահանջում են վերադարձնել Կարելիան և Մուրմանսկի մարզի որոշ հատվածներ:

14) Կարլինգֆորդ Լոխ - երեք սառցադաշտային ֆյորդներից մեկն է, որը հանդիսանում է Իռլանդիայի և Հյուսիսային Իռլանդիայի (Միացյալ Թագավորության) միջև բնական սահման: Սահմանային վեճ է Իռլանդիայի և Միացյալ Թագավորության միջև:

15) Կոսովո - Մասամբ ճանաչված պետություն Եվրոպայում, Բալկաններում: Տարածքի մեծ մասը կառավարվում է Կոսովոյի իշխանությունների կողմից, Հյուսիսային Կոսովոն ինքնակառավարվող տարածք է: Վիճարկվում է Սերբիայի և Կոսովոյի կողմից:

16) Հյուսիսային Իռլանդիա - Միացյալ Թագավորությունը և Իռլանդիան վիճարկում են Հս. Իռլանդիայի կարգավիճակը:

17) Ղրիմ - Սև ծովի հյուսիսային մասում գտնվող թերակղզու մեծ մասը, բացի Արաբատի սլաքի հյուսիսային հատվածի, վերամիավորվել է Ռուսաստանին, սակայն այն վիճարկվում է Ուկրաինայի կողմից, որպես իր վարչատարածքային մի միավոր:

18) Մակեդոնիա - Հունաստանի պնդմամբ երկիրը ՄԱԿ-ի կազմում է որպես «Նախկին Հարավսլավական Հանրապետություն Մակեդոնիա» անվամբ, որպեսզի այն չկապվի հին հունական մարզ Մակեդոնիա անվանման հետ:

19) Մեծ Շկուջ և Փոքր Շկուջ կղզիներ - կղզիները պատկանում են Բոսնիա և Հերցեգովինային, որը վիճարկում է Խորվաթիան:

20) Մերձդնեստրյան Մոլդովական Հանրապետություն - չճանաչված պետություն Մոլդովայի արևելքում: **Վասիլևկա, Դորոցկոյե, Կոչնիցա, Նովա-յա Մոլոտավա, Պոգրեբյա, Պիրիտա, Կոպանկա բնակավայրերը և Բենդերի քաղաքի** մի մասը (Վարնիցա ավան) կառավարվում են Մոլդովայի կողմից, սակայն համաձայն ՄՄՀ-ի վարչատարածքային բաժանման մտնում են նրա կազմի մեջ:

21) Մոնթևան գագաթ - Արևմտյան Եվրոպայի ամենաբարձր լեռան պատկանելիությունն են վիճարկում Ֆրանսիան և Իտալիան:

22) Մոնտմալյուս պիկի շրջան - սահմանային վեճ Իսպանիայի և Անդորրայի միջև:

23) Շեքենգրադ կղզի - Հարավսլավիայի գոյության ժամանակ Դանուբ գետում գտնվող այս կղզին պատկանում էր Խորվաթիային: 1990-ականների պատերազմի ժամանակ վերահսկվում էր սերբական Կրաինայի կողմից: Պատերազմից հետո անցել է Սերբիայի վերահսկողության տակ, որը վիճարկվում է Խորվաթիայի կողմից:

24) Պիրան ծոց - Ադրիատիկ ծովի հյուսիսում գտնվող ծոցը վեճի առարկա է Խորվաթիայի և Սլովենիայի միջև:

25) Պսկովի մարզի Պիտալովոյիի և Պակկինոյի շրջաններ - Լատվիան հավակնում է ընդհանուր առմամբ 1,6 հազար կմ² մակերեսով ՌԴ տարածքին, որը 1920-1944 թթ. եղել է Լատվիայի կազմում:

26) Պրևլակա - այլ անվանմամբ **Ծաղիկների թերակղզին** (երբեմն-երբեմն՝ նաև կղզի) վիճահարույց է Խորվաթիայի (նրան է պատկանում) և Չեռնոգորիայի (վիճարկում է) միջև: Այն մխրճվում է Ադրիատիկ ծովի մեջ:

27) Ջիբրալթար - Իսպանիան պնդում է, որ տարածքը Ուտրեխտի պայմանագրի համաձայն պատկանում է իրեն, սակայն այն կառավարվում է Միացյալ Թագավորության կողմից:

28) Ռազմական համալիր Սվետի Գերայի մոտ, Ժումբերակ մարզում - 1181 մ բարձրության վրա գտնվող զանգվածը գտնվում է Խորվաթիայի և Սլովենիայի սահմանում: Ժումբերակը Դինարյան լեռնազանգվածի մի մասն է՝ Միջինդանուբյան ցածրավայրին մոտ: Այն այժմ կառավարվում է Սլովենիայի կողմից, վիճարկվում Խորվաթիայի կողմից:

29) Ռոկոլլ ժայռ - ընդամենը 570 մ² տարածք ունեցող այս անմարդաբնակ ժայռը գտնվում է Ատլանտյան օվկիանոսի հյուսիսում: Այն կառավարվում է Միացյալ Թագավորության կողմից, վիճարկվում է Իսլանդիայի, Իռլանդիայի և Դանիայի (Ֆարերյան կղզիների) կողմից:

30) Սահմանային վեճ - Բոսնիա և Հերցեգովինայի և Խորվաթիայի միջև չկարգավորված հարցեր կան սահմանի որոշ տեղամասերում, ինչպես նաև Բոսնիա և Հերցեգովինայի դեպի ծով ելքի հատվածում:

31) Սաստավսի - այս գյուղը աշխարհագրորեն գտնվում է Բոսնիա և Հերցեգովինայի կազմում, Սերբական Հանրապետությունում: Անկլավը կառավարվում է Սերբիայի կողմից, վիճարկվում Բոսնիա և Հերցեգովինայի կողմից:

32) Մելվաժենշ կղզու շրջակայք - Պորտուգալիային պատկանող Մադեյրա կղզախմբում գտնվող կղզու շրջակա տնտեսական գոտու սահմանը վիճարկվում է Իսպանիայի կողմից:

33) Սեուտա, Մելիլա քաղաքներ, Պենյոն դե Ալուսեմաս և Չաֆարինաս կղզիներ, Պենյոն դե Վելես դե լա Գոմերա թերակղզի - Մարոկկոն իր տարածքում գտնվող իսպանական այս տիրույթները համարում է իր տարածքը:

34) Վուկովար կղզի - Վուկովար քաղաքի մոտ Դանուբ գետում գտնվող կղզին ներկայումս կառավարվում է Խորվաթիայի կողմից, վիճարկվում՝ Սերբիայի կողմից:

35) Տուզլա կղզի - մինչև Դրիմի Ռուսաստանին միանալը Կերչի նեղուցում գտնվող 3 կմ² մակերեսով ավազային կղզին պատկանում էր Ռուկրահինային, վիճարկվում էր Ռուսաստանի կողմից: Ներկայումս դերերը փոխվել են:

36) Օձի կղզի և Սև ծովի մայրցամաքային շելֆ - կղզու պատկանելիությունը և մայրցամաքային շելֆի բաժանման համար վիճում են Ռուկրահինա և Ռումինիան:

37) Օլիվենաս - Բադախոս մարզի մեջ մտնող և 1806 թվականից Իսպանիայի կողմից կառավարվող այս շրջանը Պորտուգալիան երբեք չի ճանաչել որպես Իսպանիայի մաս:

38) Օսիեկ և Սոմբոր քաղաքների մասը կազմող Դանուբի շրջան - Օսիեկը գտնվում է Խորվաթիայում, մայրաքաղաք Ջագրեբից արևելք, Դրավա գետի աջ ափին: Սոմբորը քաղաք է Սերբիայում, Վոեվոդինայում: Այս վիճելի տարածքների մի մասը պատկանում է Խորվաթիային, մի մասը՝ Սերբիային, նրանք էլ վիճարկում են պատկանելիությունը:

Բ. ԱՄԻԱ

1) Աասալ, Ալ Կաա, Ալ Կասր, Դեր Ալ Աաշայեր, Կֆար Կոուկ և Տուֆաիլ - վիճելի տարածքներ Սիրիայի և Լիբանանի միջև:

2) Աբխազիա - կառավարվում է մասամբ ճանաչված Աբխազիայի Հանրապետության կողմից, վիճարկվում է Վրաստանի կողմից:

3) Աբու Մուսա, Մեծ Տոմբ, Փոքր Տոմբ - կղզիներ Օրմուզի նեղուցում, կառավարվում են Իրանի կողմից, վիճարկվում են ԱՄԷ-ի կողմից:

4) Ադրբեջանական էքսկլավներ՝ Քյարքի, Յուխարի, Ասկիպարա, Բարխուդարի, Յարադուլլու - վերահսկվում է Հայաստանի կողմից, վիճարկվում է Ադրբեջանի կողմից:

5) Ազադ Քաշմիր - Կառավարվում է Պակիստանի կողմից, վիճարկվում է Հնդկաստանի կողմից:

6) Աիբգա - Փտուռ գետով երկու մասի բաժանված գյուղը վիճահարույց է Աբխազիայի և Ռուսաստանի միջև: Կառավարվում է Աբխազիայի կողմից:

7) Ակսայչին և Կարակորումի մայրուղի - Ակսայչինը գտնվում է Հնդկաստանի, Չինաստանի և Պակիստանի սահմանագլխում, ունի 42 685 կմ² մակերես (Զամմու և Քաշմիրի տարածքի 30 %-ը): 1300 կմ երկարություն ունեցող և 4693 մ բարձրության վրա գտնվող Խունջերաբի լեռնանցքով անցնող աշխարհի ամենաբարձր միջպետական մայրուղին Ակսայչինի հետ միասին կառավարվում է Չինաստանի, վիճարկվում՝ Հնդկաստանի կողմից:

8) Ակրոտիրի ինքնավար բազայի մաս - կառավարվում է Կիպրոսի կողմից, վիճարկվում Միացյալ Թագավորության կողմից:

9) Ամուր գետից արևելք գտնվող 64 գյուղ - Ռուսաստանի կազմում գտնվող 3600 կմ² մակերեսով տարածքի պատկանելիությունը վիճարկվում է Չինաստանի Հանրապետության կողմից (Տայվան):

10) Արաբական թերակղզու առափնյա հատված - Քաթարի և Աբու Դաբիի միջև ընկած հատվածը վիճելի է Սաուդյան Արաբիայի (կառավարում է) և ԱՄԷ-ի միջև (վիճարկում է):

11) Արծվաշեն - գյուղ Հայաստանի Հանրապետության Գեղարքունիքի շրջանում: Խորհրդային տարիներին այն անկլավ էր Ադրբեջանական ԽՍՀ-ի տարածքում: Այժմ վերահսկվում է Ադրբեջանի կողմից, վիճարկվում՝ Հայաստանի կողմից:

12) Արտաքին Մոնղոլիա - պատմական տարածքի պատկանելիությունը վիճարկում են Մոնղոլիան և Չինաստանի Հանրապետությունը (Տայվան):

13) Արցախի Հանրապետություն - չճանաչված պետությունը կառավարվում է ԱՀ կողմից, վիճարկվում՝ Ադրբեջանի կողմից:

14) Արունաչալ Պրադեշ - Հնդկաստանի հյուսիս արևելքում գտնվող 83 743 կմ² մակերես և 1,4 մլն բնակչություն ունեցող այս տարածաշրջանը կառավարվում է Հնդկաստանի կողմից և վիճարկվում է Չինաստանի կողմից:

15) Բակլու լեռներ - վիճելի տարածք Հյուսիսային Կորեայի և Չինաստանի միջև, որին նաև հավակնում են Տայվանը և Հարավային Կորեան:

16) Բիուտանի արևելյան հատված - փաստացի Բիուտանի կողմից կառավարվող տարածքի պատկանելիությունը վիճարկվում է Չինաստանի Հանրապետության կողմից (Տայվան):

17) Բորայբարի - Կառավարվում է Բանգլադեշի, վիճարկվում է Հնդկաստանի կողմից:

18) Գազայի հատված - Մերձավոր Արևելքում, Միջերկրական ծովի ափին գտնվող այս գոտին կառավարվում է Իսլամական ընդդիմադիր շարժ-

ման (ՀԱՄԱՍ) կողմից, վիճարկվում Պաղեստինի Ազգային վարչակազմի կողմից:

19) Գիլգիտ-Բալտիստան - Գտնվում է Պակիստանի հյուսիսում: Այն կազմում է նախկինում գոյություն ունեցած Ջամմու և Բաշմիր իշխանապետության մի մասը, իսկ ներկայումս Բաշմիրի մի հատվածն է: Ջրադեցնում է 72 520 կմ² մակերես և ունի շուրջ 1 մլն բնակչություն: Կառավարվում է Պակիստանի, վիճարկվում՝ Հնդկաստանի կողմից:

20) Գոտո կղզի - Ճապոնիային պատկանող Հյուիսային և Հարավային Գոտո կղզիների պատկանելիությունը վիճարկում են ԿԺԺՀ-ն, Չինաստանը և Հվ. Կորեան:

21) Գուլանի բարձունքներ - Սիրիայի հարավ-արևմուտքում գտնվող բարձունքները 1967 թ. օկուպացվել են Իսրայելի կողմից, վեցօրյա պատերազմի ընթացքում, իսկ 1981 թ. անեքսիայի է ենթարկվել Իսրայելի կողմից: 1150 կմ² մակերես և մինչև 2236 մ բարձրություն (Հերմոն լեռ, արաբերեն՝ Ջեբել էշ Շեյխ) ունեցող լեռնային այս զանգվածը կառավարվում է Իսրայելի, վիճարկվում՝ Սիրիայի կողմից:

22) Դայիատա Դումաբարի - կառավարվում է Հնդկաստանի կողմից, վիճարկվում է Բանգլադեշի կողմից:

23) Դավիդ Գերեջիի վանական համալիր - սահմանային վեճ Ադրբեջանի և Վրաստանի միջև:

24) Դեկելիա ինքնավար բազայի մաս - կառավարվում է Կիպրոսի կողմից, վիճարկվում Միացյալ Թագավորության կողմից:

25) Դեմչիոկ, Չումար, Կաուրիկ, Շիակի Պասս, Ջադիս և Լապֆալ - վիճելի շրջաններ, որոնք գտնվում են Ակսայչինի և Նեպալի միջև, որոնք կառավարվում են Հնդկաստանի կողմից, բայց վիճարկվում են Չինաստանի և Տայվանի կողմից: Դեմչիոկը կառավարվում է Չինաստանի կողմից:

26) Դյուրանդի բնագիծ - մասամբ Պակիստանի և Աֆղանստանի կողմից կառավարվող տարածք: Աֆղանստանը հավակնում է ամբողջ տարածքին, որը բնակեցված է փոշտուններով:

27) Դոի Լանգ - կառավարվում է Մյանմայի, վիճարկվում՝ Թայլանդի կողմից:

28) Երեք եղանակների լեռնանցք - վիճելի տարածք է Մյանմայի և Թայլանդի միջև:

29) Իսֆարա հովիտ - կառավարվում է Դրոգստանի կողմից, վիճարկվում՝ Տաջիկստանի կողմից:

30) Լիանկուր կղզիներ (Տոկեսիմա Տոկոո) - 0,185 կմ² մակերես ունեցող կղզիների խմբի պատկանելիությունը վիճարկում են Ճապոնիան և Հարավային Կորեան: Ներկայումս այն կառավարվում է վերջինիս կողմից:

31) Լիգիտան և Սիպադան կղզիներ - Սուլավեսի ծովի արևմուտքում գտնվող և համապատասխանաբար 0,079 և 0,13 կմ² տարածք ունեցող կղզի-

ները կառավարվում են Մալայզիայի կողմից, վիճարկվում են Ինդոնեզիայի կողմից:

32) Լիֆիտիլա - կառավարվում է Հնդկաստանի կողմից, վիճարկվում՝ Բանգլադեշի կողմից:

33) Խուրիա Միրույա կղզիներ - կառավարվում է Օմանի կողմից, վիճարկվում է Եմենի կողմից:

34) Կալապանի մարզ, վեճ Սաստա, Անտուդանդա, Նավալպարասի գետերի շուրջ - կառավարվում են Հնդկաստանի, վիճարկվում՝ Նեպալի կողմից:

35) Կաչին - Մյանմայի ամենահյուսիսային մարզի (չճանաչված պետության) պատկանելիությունը վիճարկվում է Չինաստանի Հանրապետության կողմից (Տայվան):

36) Կասայից ծով - այստեղ վիճահարույց է ծովային սահմանը՝ Ռուսաստանի, Ղազախստանի, Թուրքմենստանի, Իրանի և Ադրբեջանի միջև: Ռորոշակի համաձայնություն կա Ռուսաստանի, Ադրբեջանի և Ղազախստանի միջև. շեփում գտնվող նավթի հանքերի սահմանները բաժանելով ավագծի երկարությամբ: Այսպիսի բաժանման դեպքում Իրանին բաժին կհասնի այդ տարածքի 13 %-ը, սակայն նրանք պահանջում են 20 %:

37) Կարանգ Ունարանգ - վիճելի տարածք Ինդոնեզիայի և Մալայզիայի միջև:

38) Կոկկինա գյուղ - Կիպրոսի տարածքում գտնվող, փաստացի Հյուսիսային Կիպրոսի Թուրքական Հանրապետության կողմից կառավարվող էքսկլավի պատկանելիությունը վիճարկվում է Կիպրոսի կողմից:

39) Կհաո Պրա Վիհան ազգային պարկ - Թայլանդի կազմում գտնվող 130 կմ² մակերեսով ազգային պարկի պատկանելիությունը վիճարկվում է Կամբոջայի կողմից:

40) Կորեական թերակղզի - Հյուսիսային և Հարավային հատվածներից յուրաքանչյուրը թերակղզին համարում է իրենը:

41) Կուլա Կնգրի և այս պիկից արևմուտք գտնվող լեռնային շրջաններ, Հաայի արևմտյան շրջան - կառավարվում են Չինաստանի, վիճարկվում՝ Բհուտանի կողմից:

42) Կուտուզով կղզի - Ուստուրի գետի ամենամեծ կղզին կառավարվում է Ռուսաստանի կողմից, վիճարկվում է Չինաստանի Հանրապետության կողմից (Տայվան):

43) Հավար կղզի - 14 կղզիներից բաղկացած կղզախումբը գտնվում է Պարսից ծոցում, Զաթարի առափնյա մասում, սակայն կառավարվում է Բահրեյնի կողմից, իսկ վիճարկվում է Զաթարի կողմից:

44) Հարավային Կուրիլյան կղզիներ - Օխոտի ծովը Խաղաղ օվկիանոսից բաժանող և Կամչատկա թերակղզու ու Հոկայդո կղզու միջև գտնվող Կուրիլյան կղզիների մի մասն են կազմում: Կառավարում է Ռուսաստանի կողմից:

մից, վիճարկվում է Ճապոնիայի կողմից: Վերջինս հավակնություններ ունի Ի-տուրուայ, Կունաշիր, Շիկոտան և Խաբոմաի կղզիների նկատմամբ, որոնց անվանում են «հյուսիսային տարածքներ»: Ընդհանուր մակերեսը 5175 կմ² է:

45) Հարավային Օսիա - մասամբ ճանաչված պետությունը կառավարվում է Հվ. Օսիայի, վիճարկվում է Վրաստանի կողմից:

46) Հարավային Տալպատի կամ Նոր Մուր կղզիներ - այս կղզիները հայտնվել, իսկ հետո անհետացել են և 1970-ականներից մինչև 2000-ականները վիճելի է եղել Հնդկաստանի և Բանգլադեշի միջև: Ներկայումս դրա հետևանքով չեն կարողանում որոշել ծովային սահմանը:

47) Հարավային Տիբեթ - Տիբեթի հարավային մասում է գտնվում, կառավարվում է Հնդկաստանի կողմից, վիճարկվում՝ Չինաստանի և Չինաստանի Հանրապետության կողմից, որոնք չեն ճանաչում Մակմագոնի բնագծի օրինականությունը:

48) Հյուսիսային Կիպրոսի Թուրքական Հանրապետություն - ինքնահռչակ, մասամբ ճանաչված պետությունը կառավարվում է ՀԿԹՀ-ի կողմից, վիճարկվում է Կիպրոսի կողմից:

49) Հնդբանգլադեշյան անկլավներ - Բանգլադեշի տարածքի հիմնական տարածքում կա 103 հնդկական անկլավ, իր հերթին 71 բանգլադեշյան անկլավ կա Հնդկաստանի տարածքում: Բանգլադեշը համաձայն է փոխանակել բոլոր անկլավները, սակայն Հնդկաստանը չի ընդունում դա:

50) Հորդանան գետի ձախ ափ, որն ընդգրկում է նաև Արևելյան Երուսաղեմը - 5 640 կմ² տարածք և 2,5 մլն (որից՝ 2,1 մլն Պաղեստինի արաբ, 0,4 մլն-ը՝ հրեա) բնակչություն ունեցող տարածքը կառավարվում է Իսրայելի կողմից, վիճարկվում Պաղեստինի կողմից:

51) Մազարիա Շաբյա - 22 կմ² մակերեսով տարածքը կառավարվում է Իսրայելի կողմից, վիճարկվում է Սիրիայի, ինչպես նաև Լիբանանի կողմից:

52) Մակ Կլեսֆիդյան կղզիներ - Հարավչինական ծովում գտնվող կղզիները կառավարվում են Չինաստանի, վիճարկվում՝ Չինաստանի Հանրապետության, Ֆիլիպինների և Վիետնամի կողմից:

53) Մայրցամաքային Չինաստան - պատկանելիությունը վիճարկվում է Չինաստանի Հանրապետության կողմից (Տայվան):

54) Մեկոնգ գետի կղզիներ - կղզիների պատկանելիությունը վիճարկվում են Թայլանդը և Լաոսը:

55) Մեծ Ուսսուրական կղզի - Ամուր և Ուսսուրի գետերի միախառնման տեղում գտնվող կղզին բաժանված է Ռուսաստանի և Չինաստանի միջև, սակայն Չինաստանը ցանկանում է ավելին:

56) Մոնղոլիա - Մոնղոլիան պայքարում է «Մոնղոլիայի միասնական պատմական հողերում» վերամիավորել Չինաստանի Ներքին Մոնղոլիա ինքնավար շրջանը, Ռուսաստանի Տիվայի Հանրապետության մի մասը և 121 կմ² տարածք Բուրյաթիայից:

57) Մուհարաջա գետային կղզի - կառավարվում է Հնդկաստանի կողմից, վիճարկվում՝ Բանգլադեշի կողմից:

58) Նաֆ գետի մի քանի կղզիներ - կառավարվում է Բանգլադեշի կողմից, վիճարկվում՝ Մյանմայի կողմից:

59) Շակագամ հովիտ - կառավարվում է Չինաստանի կողմից, վիճարկվում՝ Հնդկաստանի կողմից:

60) Շահումյանի շրջան - վերահսկվում է Ադրբեջանի կողմից, վիճարկվում է ԼՂՀ-ի կողմից:

61) Շատ էլ Արաբ - Տիգրիս և Եփրատ գետերի միախառնումով առաջացող այս գետի գետաբերանային հատվածը վիճելի է Իրանի և Իրաքի միջև:

62) Չինաստանի Հանրապետություն (Տայվան) - հարակից Պեյմեյ, Յզինմեն, Մացզու, Պրատաս կղզիների հետ կառավարվում է Չինաստանի Հանրապետության կողմից, վիճարկվում է ՉԺՀ-ի կողմից:

63) Չինաստան, Հոնգ Կոնգ, Մակաու - կառավարվում է ՉԺՀ-ի կողմից, վիճարկվում է Չինաստանի Հանրապետության կողմից:

64) Պատկոու Սան լեռնային շրջան - 33 կմ-ոց հատվածի համար վիճում են Չինաստանը և Հս. Կորեան:

65) Պալաու Բատեկ կղզի - Սավու ծովի արևելքում գտնվող կղզին կառավարվում է Ինդոնեզիայի կողմից, վիճարկվում է Թիմոր Լեշտիի կողմից:

66) Պարասեյան կղզիներ (Հոանգշա) - 7,8 կմ²: Կղզիներ Չինաստանի կազմում, որի պատկանելիությունը վիճարկում են Վիետնամը և Թայվանը: Գտնվում է Հարավչինական ծովում: Այն 1974 թ. զավթվել է ՉԺՀ-ի կողմից:

67) Պերևի - ԽՍՀՄ գոյության ընթացքում այս գյուղը մտնում էր Հարավ-Օսեթական ԻՄ-ի մեջ, որի հիման վրա այս գյուղի մի մասը (Փոքր Պերև) Հարավային Օսիայի ներկայիս իշխանությունները համարում են իրենց տարածքը: Ներկայումս այն վերահսկում է Վրաստանը, վիճարկում է Հվ. Օսիան:

68) Պիրդիվահ - կառավարվում է Հնդկաստանի կողմից, վիճարկվում՝ Բանգլադեշի կողմից:

69) Պոիպետ կոմունայի մաս - կառավարվում է Թայլանդի կողմից, վիճարկվում է Կամբոջայի կողմից:

70) Պրաչինբուրի մարզ - վիճելի է Կամբոջայի և Թայլանդի միջև:

71) Պրեահվիխեա - Շիվա Աստծուն նվիրված Կիսմերների կայսրության տաճարային համալիրը կառավարվում է Կամբոջայի կողմից, վիճարկվում՝ Թայլանդի կողմից:

72) Ջամմու և Քաշմիր - Հնդկաստանի հյուսիսում գտնվող տարածքը բաժանված է Հնդկաստանի, Պակիստանի և Չինաստանի միջև: Վիճարկվում է Հնդկաստանի և Չինաստանի, Հնդկաստանի և Պակիստանի միջև:

73) Ռ-առն շրջան - ԿԺԺՀ-ի ծայր հյուսիս-արևելքում գտնվող վարչական շրջանի մի մասի պատկանելիությունը վիճարկվում է Չինաստանի Հանրապետության կողմից (Տայվան):

74) Սաբահ (Հյուսիսային Բոռնեո) - կառավարվում է Մալայզիայի կողմից: Ֆիլիպինների հավակնությունները նրա նկատմամբ բացատրվում է նրանով, որ այն հանդիսանում է Սուլու Սուլթանության պատմական մարզ, որի իրավահաջորդը հանդիսանում են Ֆիլիպինները: Գտնվում է Արևելյան Մալայզիայի հյուսիսում: Ունի 73 619 կմ² տարածք:

75) Սահմանային վեճ Սաուդյան Արաբիայի և ԱՄԷ-ի միջև:

76) Սենկակու կղզիներ (Գաոյուդաո) - Արևելաչինական ծովում գտնվող 7 կմ² տարածքով կղզախումբը կառավարվում է Ճապոնիայի կողմից, վիճարկվում է Չինաստանի և Չինաստանի Հանրապետության կողմից:

77) Սեր Կրիկ - ճահճային ոչ մեծ հողակտորներ, որոնք վիճելի են Հնդկաստանի և Պակիստանի միջև:

78) Սիամի ծոցում գտնվող կղզիներ - ծոցի արևելքում գտնվող կղզիների և ծովային տարածքի համար վիճում են Կամբոջան և Վիետնամը:

79) Սիաչին սառցադաշտ և Մալտորո մարզ - 1984 թ. Հնդկաստանի կողմից գրավված տարածքի նկատմամբ հավակնություններ ունի Պակիստանը:

80) Սինգապուրյան նեղուցում ծովային սահման - նեղուցում ծովային սահմանը և մի շարք կղզիների պատկանելիությունը վիճարկվում են Սինգապուրի և Մալայզիայի կողմից:

81) Սիպադան և Լիգիտան կղզիներ, նավթով հարուստ շելֆային գոտի, Սաբահ նահանգ - Մալայզիայի կազմի մեջ մտնող կղզիների և շելֆային գոտու պատկանելիությունը վիճարկում են Ինդոնեզիան և Ֆիլիպինները: Ֆիլիպինները հավակնում են նաև Կալիմանտան կղզու հյուսիսում գտնվող Մալայզիայի Սաբահ նահանգին:

82) Սոկոտրա կղզախումբ - չորս կղզուց և երկու ժայռից բաղկացած 3 796 կմ² տարածքով կղզախմբի պատկանելիությունը վիճարկվում են Եմենը և Սոմալին:

83) Սպրատկ կղզիներ - 5 կմ² տարածքով անմարդաբնակ կղզիները Վիետնամը հայտարարել է իր տարածքը, սակայն դրանց պատկանելիությունը վիճարկում են ևս 5 երկիր՝ Չինաստանը, Ֆիլիպինները, Մալայզիան, Բրունեյը, Տայվանը: Գտնվում է Հարավչինական ծովի հարավ-արևմուտքում:

84) Սկարբորո կղզիներ - կառավարվում է Չինաստանի կողմից, վիճարկվում է Ճապոնիայի և Չինաստանի Հանրապետության կողմից:

85) Սարովիլիի գյուղ - Կիպրոսյան գյուղի պատկանելիությունը վիճարկվում են Հյուսիսային Կիպրոսի Թուրքական Հանրապետությունը և Միացյալ Թագավորությունը: Գյուղը գտնվում է ՀԿԹՀ և ՄԹ Դեկելիա ռազմաբազայի սահմանային մասում:

86) Վերածննդի կղզի (ներկայումս՝ թերակղզի) - վիճելի տարածք Արալյան ծովում՝ Ղազախստանի և Ուզբեկստանի միջև:

87) Տարբեր տարածքներ՝ Դակ Ջերման, Դակ Դանգ, Լա Դրանկ գոտի, Բե կղզի, Միլիյու, Էյու, Պիկ, Հյուսիսային Պիրատիս - վիճելի են Վիետնամի և Կամբոջայի միջև:

88) Տիբեթում Բիուտանի անկլավներ (Չերկիյա Գոմպա, Դիունգմար, Գեսուր, Գեզոն, Իսուե Գոմպա, Կհոչար, Մյանրի, Ռինգանգ, Սանմար, Տարչեն, Ջուֆիլֆուկ) - կառավարվում են Չինաստանի, վիճարկվում են Բիուտանի կողմից:

89) Տիգրիս և Եփրատ գետերի հոսք, Հատայ իլ - Սիրիան անհանգրստացած է Տիգրիս և Եփրատ գետերի հոսքերի կարգավորմանն ուղղված Թուրքիայի ծրագրերից, ինչպես նաև վիճարկում է Թուրքիայի կազմի մեջ մտնող Հատայ իլի պատկանելությունը:

90) Տիվա - Սիբիրի դաշնային օկրուգում գտնվող 168,6 հազար կմ² տարածքով Ռուսաստանի Դաշնության սուբյեկտի պատկանելիությունը վիճարկում են Չինաստանի Հանրապետությունը և Մոնղոլիան:

91) Տումանգան կամ Տումինցզյան գետի կղզիներ - Ճապոնական ծովի ավազանին պատկանող սահմանային գետում գտնվող կղզիների պատկանելիությունը վիճարկում են Չինաստանը և ԿԺԺՀ-ն:

92) Յգյանդաո - կառավարվում է Չինաստանի կողմից, վիճարկվում է Չինաստանի Հանրապետության, ԿԺԺՀ-ի և Հարավային Կորեայի կողմից:

93) Յուսիմա կղզախումբ - Ճապոնական ծովում, Կորեական նեղուցում գտնվող 696,3 կմ² մակերեսով տարածքը կառավարվում է Ճապոնիայի կողմից, վիճարկվում է Հվ. Կորեայի կողմից:

94) Ուկատնի, Ժյոսուկի, Մալոժեմչուժնի կղզիներ - կառավարվում են Ռուսաստանի, վիճարկվում են Ղազախստանի կողմից:

95) Քուվեյթի տարածք - թեև 1994 թ. Իրաքը ճանաչեց ՄԱԿ-ի կողմից որոշված Քուվեյթի սահմանը և դադարեց պահանջներ ներկայացնել նավթով հարուստ մայրցամաքային Քուվեյթի և նրա մասը կազմող Բուրիյան և Վարբա կղզիների նկատմամբ, սակայն այն հակամարտությունը ցանկացած պահի կարող է վերսկսվել, մասնավորապես ԻԼԻՊ-ի վերջնական հաղթանակի դեպքում:

96) Օազիս Բայրամի - Սաուդյան Արաբիան 1952 թ. օկուպացրել է նավթով հարուստ այս շրջանը: Թեև 1971 և 1974 թվականներին 3 և 6 բնակավայր փոխանցվել են համապատասխանաբար Օմանին և ԱՄԷ-ին, սակայն վեճն ամբողջ օազիսի համար երեք երկրների միջև շարունակվում է:

97) Օարուխ և Ում Ալ Մարադիմ - կառավարվում են Քուվեյթի, վիճարկվում՝ Սաուդյան Արաբիայի կողմից:

98) Օկինոտորի - Ֆիլիպինյան ծովում գտնվող կղզին խութերի հետ միասին զբաղեցնում է 7,8 կմ² տարածք: Կառավարվում է Ճապոնիայի կողմից, վիճարկվում է Չինաստանի կողմից:

99) Օկուսի Ամբենո - Թիմոր Լեշտիին պատկանող 817 կմ² մակերեսով շրջանը անկլավ է Ինդոնեզիայում, որն էլ վիճարկում է պատկանելիությունը:

100) Ֆաշտ Ադ Դիբալ և Քիթատ Ջարադեյ - խութերը վիճելի են Բահրեյնի և Քաթարի միջև:

101) Ֆերգանայի հովտի առանձին շրջաններ - վիճելի տարածքներ են Ուզբեկստանի, Տաջիկստանի և Դղղզստանի միջև:

Գ. ԱՖՐԻԿԱ

1) Աբյեյ - 10,5 հազ. կմ² տարածքով այս շրջանին հավակնում են ինչպես Սուդանը, այնպես էլ Հարավային Սուդանը: Հարավային Սուդանի անկախացումից հետո շրջանը կառավարվում է Սուդանի կողմից: Վարչականորեն մտնում է Սուդանի Հարավային Կորդոֆան մահանգի մեջ: Ներկայումս գտնվում է Եթովպիայի խաղաղարար կորպուսի վերահսկողության տակ:

2) Անժուան և Մոխելի կղզիներ - Ֆրանսիայի ենթակայության տակ գտնվող (Մալոթի միջոցով) կղզիների պատկանելիությունը վիճարկվում է Կոմորների կողմից:

3) Աուզու գոտի - Չադի ծայր հյուսիսում, Լիբիայի հետ սահմանի ամբողջ երկարությամբ ձգվող 100 կմ լայնությամբ գոտու պատկանելիությունը վիճարկում են Չադը և Լիբիան:

4) Բադմե - ներկայումս կառավարվում է Եթովպիայի կողմից: Այն 1998 թ. եթովպաերիթրեական պատերազմի առիթն էր:

5) Բանկ դյու Հեյզեր - Ֆրանսիան պնդում է, որ կղզին հանդիսանում է Հնդկական օվկիանոսում գտնվող Ֆրանսիական Հարավային և Անտարկտիկական Երկրի Տարածքի կազմի մեջ մտնող կղզիների խմբի մի մասը: Վիճարկվում է Մադագասկարի կողմից:

6) Բակասի - համաձայն Միջազգային դատարանի որոշման 665 կմ² տարածքով շրջանը Նիգերիայից փոխանցվել է Կամերունին, սակայն այն վիճելի հարց է Կամերունի և Նիգերիայի միջև:

7) Բասաա դա Ինդիա, Եվրոպա կղզի, Ժուան դի Նովա կղզի - փաստացի հանդիսանում է Ֆրանսիական Հարավային և Անտարկտիկական Երկրի Տարածքի մասը, սակայն վիճարկվում է Մադագասկարի կողմից:

8) Բուրե - քաղաքը կառավարվում է Եթովպիայի, վիճարկվում է Էրիթրեայի կողմից:

9) Գիկունբի շրջանի մաս, Հյուսիսային պրովինցիա - կառավարվում է Ռուանդայի, վիճարկվում՝ Ուգանդայի կողմից:

10) Գլորյոզ կղզիներ - փաստացի հանդիսանում է Ֆրանսիական Հա-րավային և Անտարկտիկական Երկրի Տարածքի մասը, սակայն վիճարկվում է Մադագասկարի, ՄեյՋելների և Կոմորների կողմից:

11) Դիեգո Գարսիա կղզի - Հնդկական Օվկիանոսի Բրիտանական Տարածքի մեջ մտնող Չագոս կղզախմբի կղզու պատկանելիությունը վիճարկում է Մավրիկիոսը:

12) Ենգի առափնյա հատված, Մակոն և Մոա գետերի ձախ ափ - կառավարվում է Սիեռա Լեոնեյի կողմից, վիճարկվում՝ Գվինեայի կողմից:

13) Էլ Արաբ գետի հարավային ափ - կառավարվում է Սուդանի կողմից, վիճարկվում է Հարավային Սուդանի կողմից:

14) Էվե ազգության բնակության արեալ - այս ազգությունն ապրում է Տոգոյում (700 հազար) և Գանայում (200 հազար): Նրանց բնակության արեալի համար վիճում են Տոգոն և Գանան:

15) Իեդո կղզի - ստորջրյա խութի և դրա հետ կապված ծովային սահմանի համար վիճում են Չինաստանը և Հվ. Կորեան:

16) Իլեմի եռանկյունի - եռանկյունու տեսք ունեցող մոտ 14 հազար կմ² մակերես ունեցող տարածքը ներկայումս վերահսկվում է Քենիայի կողմից, սակայն այն վիճարկում են Սուդանը և Եթովպիան:

17) Իսլաս Զաֆարինաս - կառավարվում է Իսպանիայի կողմից, վիճարկվում՝ Մարոկկոյի կողմից:

18) Լանչինդա Պվետո պրովինցիա - կառավարվում է Ջամբիայի կողմից, վիճարկվում՝ Կոնգոյի ԺՀ կողմից:

19) Կաբալե շրջանի մաս - կառավարվում է Ուգանդայի կողմից:

20) Կախենբա մարզի մաս - վիճելի տարածք Անգոլայի և Կոնգոյի ԺՀ-ի միջև:

21) Կակա - կառավարվում է Հարավային Սուդանի կողմից, վիճարկվում է Սուդանի կողմից:

22) Կա Նգվան - կառավարվում է ՀԱՀ-ի կողմից, վիճարկվում է Սվազիլենդի կողմից:

23) Կապրիվի գոտի - Նամիբիայի հյուսիս-արևելյան երկար ելուստի համար պայքար են մղում Բոտսվանան, Ջամբիան և Զիմբաբվեն:

24) Կասիկիլի կղզի - 1999 թ. Բոտսվանային տրված կղզու (գտնվում է Չոբե գետում) պատկանելիությունը վիճարկում է Նամիբիան:

25) Կաֆիա Կինգի - 25 հազար կմ² մակերես ունեցող տարածքը կառավարվում է Հարավային Սուդանի կողմից, վիճարկվում է Սուդանի կողմից:

26) Կպեաբա գյուղ - 2013թ. հունվարից այս գյուղը զբաղեցնում են գվինեական զորքերը, բայց իրավաբանորեն այն պատկանում է Կոտ դ' Իվուարին:

27) Կոուալոու գյուղ - վիճելի է Բենինի և Բուրկինա Ֆասոյի միջև:

28) Հալաիբ եռանկյունի - գրեթե ամբողջ 20-րդ դարի ընթացքում Սուդանին պատկանած 20 580 կմ² մակերես ունեցող տարածքը ներկայումս վերահսկվում է Եգիպտոսի կողմից: Երկուսն էլ հավակնում են տարածքին:

29) Հարավ-արևելյան Ալժիր - 32 հազար կմ² մակերեսով տարածքի պատկանելիությունը վիճարկվում է Լիբիայի կողմից:

30) Հեգլիզ - այս ոչ մեծ քաղաքը վերահսկվում է Հարավային Սուդանի կողմից, վիճարկվում է Սուդանի կողմից:

31) Մայոթ - 2009 թ. բնակչությունը հանրաքվեով որոշել է դառնալ Ֆրանսիայի անդրծովյան դեպարտամենտ, սակայն Կոմորները հավակնում են տարածքին:

32) Մբամբա ծոցի կղզիներ և Նյասա լիճ - կառավարվում են Տանզանիայի կողմից, վիճարկվում է Մալավիի կողմից՝ համաձայն 1890թ. անգլո-գերմանական համաձայնագրի:

33) Մբանե կղզի - Կորիսկո ծոցում գտնվող կղզու համար վիճարկում են Հասարակածային Գվինեան և Գաբոնը:

34) Մբանջե, Կոկոտիրես, Կոնգո կղզիներ - վիճելի են Կոնգոյի և Հասարակածային Գվինեայի միջև:

35) Մեգելիս լեռներ - կառավարվում է Սուդանի կողմից, վիճարկվում է Հարավային Սուդանի կողմից:

36) Մելիլա - Մարոկկոյի հյուսիսում գտնվող քաղաքը Իսպանիայի մասն է հանդիսանում, որը վիճարկում է Մարոկկոն:

37) Միզինգո կղզի - Վիկտորիա լճում գտնվող 2000 մ² տարածք ունեցող կղզու պատկանելիությունը վիճարկում են Քենիան և Ուգանդան:

38) Մոյո շրջան - վիճելի է Հարավային Սուդանի և Ուգանդայի միջև:

39) Նյասա լիճ - Մալավին և Տանզանիան չեն կարողանում որոշել լճով անցնող սահմանը:

40) Նտեմ գետի կղզիներ - վիճելի են Կամերունի և Հասարակածային Գվինեայի միջև:

41) Չագոս կղզախումբ - այն կառավարվում է Միացյալ Թագավորության կողմից, որպես Հնդկական Օվկիանոսի Բրիտանական Տարածք: Վիճարկվում է Մավրիկիոսի և Մեյշելների կողմից:

42) Չադ լիճ - լճի տարածքում սահմանը վիճարկում են Նիգերիան, Չադը և Կամերուն:

43) Պենգուին - կղզիները կառավարվում են Նամիբիայի կողմից, վիճարկվում են՝ ՀԱՀ-ի կողմից:

44) Պենյոն դե Ալուսեմաս - կառավարվում է Իսպանիայի կողմից, վիճարկվում՝ Մարոկկոյի կողմից:

45) Պենյոն դե Վելես դե լա Գոմերա - կառավարվում է Իսպանիայի կողմից, վիճարկվում՝ Մարոկկոյի կողմից:

46) Պերեհիլ կղզի - 0,15 կմ² մակերես ունեցող կղզին կառավարվում է Իսպանիայի կողմից, վիճարկվում՝ Մարոկկոյի կողմից:

47) Ջաու - կառավարվում է Սուդանի կողմից, վիճարկվում է Հարավա-յին Սուդանի կողմից:

48) Ջիկումբի շրջան - Ռուանդայի հյուսիսային պրովինցիայում գտնվող 829 կմ² մակերեսով շրջանի պատկանելիությունը վիճարկվում է Ուգանդայի կողմից:

49) Ջոդիա - կառավարվում է Սուդանի կողմից, վիճարկվում է Հարավային Սուդանի կողմից:

50) Ռաս Գումեյրա և Գումեյրա կղզի - կառավարվում է Էրիթրեայի կողմից, վիճարկվում՝ Ջիբութիի կողմից:

51) Ռուկվանգի կղզի և Սեմլիկի գետի հովիտ - վիճելի տարածքներ Կոնգոյի և Ուգանդայի միջև:

52) Ռուֆունգո հովիտ և Սաբաներվա - վիճելի տարածքներ Ռուանդայի և Բուրունդիի միջև:

53) Սահարական Արաբական Ժողովրդավարական Հանրապետության արևմտյան մաս - կառավարվում է Մարոկկոյի կողմից, վիճարկվում՝ ՍԱԺՀ-ի կողմից:

54) Սահարական Արաբական Ժողովրդավարական Հանրապետության արևելյան մաս - ազատ գոտին կառավարվում է ՍԱԺՀ-ի կողմից, վիճարկվում՝ Մարոկկոյի կողմից:

55) Սահմանն Օրանժ գետով - Նամիբիան պնդում է, որ սահմանն անցնում է գետի մեջտեղով, միաժամանակ ՀԱՀ-ը փաստում է, որ սահմանը ձգվում է հյուսիսային ափի երկայնքով:

56) Սեուտա - Մարոկկոյի հյուսիսում գտնվող քաղաքը Իսպանիայի մասն է հանդիսանում, որը վիճարկում է Մարոկկոն:

57) Սինդաբեգի կղզի - կառավարվում է Ջամբիայի կողմից, վիճարկվում՝ Ջիմբաբվեի կողմից:

58) Վադի Խալֆա - կառավարվում է Եգիպտոսի կողմից, վիճարկվում՝ Սուդանի կողմից:

59) Վիկտորիա լճի Միգինգո կղզու շրջակայք և շարունակությունը դեպի հյուսիս՝ Լոլվե, Օուասի, Ռեմբա, Ռինգիտի և Մուգուլու կղզիների մոտակայք - վիճահարույց տարածքներ Զենիայի և Ուգանդայի միջև:

60) Տիրան և Սանաֆիր կղզիներ - կառավարվում են Եգիպտոսի կողմից, վիճարկվում են Սաուդյան Արաբիայի կողմից:

61) Տոմոռ ռեզիդեն - Նիգերի հյուսիսում գտնվող 25 հազար կմ² մակերեսով ռեզիդենի պատկանելիությունը վիճարկվում է Լիբիայի կողմից:

62) Տսորոնա Չալամբեսա - վիճելի են Եթովպիայի և Էրիթրեայի միջև:

63) Տրոմլեն կղզի - փաստացի հանդիսանում է Ֆրանսիական Հարավային և Անտարկտիկական Երկրի Տարածքի մասը, վիճարկվում է Մավրիկիոսի և Սեյշելների կողմից:

64) Ուոլֆիշ Բեյ ծովախորշ - փաստացի Նամիբիայում գտնվող ծովախորշի պատկանելիությունը վիճարկվում է ՀԱՀ-ի կողմից:

65) Օգադեն - պատկանում է Եթովպիային, բայց բնակեցված է էթնիկ սոմալեցիներով, ինչը պատճառ է հանդիսացել Սոմալիի կողմից պահանջ ներկայացնելու համար:

66) Օկպարա գետի մոտակայքի գյուղեր - վիճահարույց տարածքներ Բենինի և Նիգերիայի միջև:

Դ. ՀՅՈՒՄԻՍԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

1) Բոֆորտի ծով - ԱՄՆ-ն և Կանադան չեն կարողանում որոշել սեփականության իրավունքը:

2) Գունատանամո - Կուբան հավակնում է իր տարածքում գտնվող ԱՄՆ ռազմա-ծովային բազային, որն անժամկետ վարձակալել է այն 1903 թ.:

3) Դիքսոն Էնտրանս - ԱՄՆ-ն և Կանադան չեն կարողանում որոշել սեփականության իրավունքը:

4) Խուան դե Ֆուկի նեղուց - ԱՄՆ-ն և Կանադան չեն կարողանում որոշել սեփականության իրավունքը:

5) Ծովային սահման - վիճահարույց սահման ԱՄՆ-ի և Բահամների միջև:

6) Հանս Ալլենդ - 1,3 կմ² մակերես ունեցող կղզին Կանադան և Դանիան (Գրենլանդիայի անունից) հայտարարում են կղզու նկատմամբ սեփականության իրավունքը:

7) Հյուսիս-արևմտյան անցում և արևտիկական ալլ ջրեր - գտնվում են կանադական տարածքային ջրերում, սակայն ԱՄՆ-ն իր իրավունքներն է հայտնում:

8) Մաքիաս Սիլ կղզի - ԱՄՆ-ն և Կանադան չեն կարողանում որոշել սեփականության իրավունքը:

9) Մեքսիկական ծոցի մայրցամաքային շելֆ 200 մղոն հեռավորության վրա - պատկանելիության համար վիճում են ԱՄՆ-ն, Կուբան և Մեքսիկան:

10) Նորդ Ռոք - ԱՄՆ-ն և Կանադան չեն կարողանում որոշել սեփականության իրավունքը:

11) Պորտլենդ ջրանցք - ԱՄՆ-ն և Կանադան չեն կարողանում որոշել սեփականության իրավունքը:

12) Քենեդու նեղուցում գտնվող կղզիներ - վիճարկվում են Կանադայի և Դանիայի կողմից (Գրենլանդիայի անունից):

Ե. ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

1) **Ավես կղզի** - Կարիբյան ծովում գտնվող վեներտելական կղզու պատկանելիությունը վիճարկվում է Դոմինիկայի կողմից:

2) **Բահո Նուվեո** - կառավարվում է Կոլումբիայի կողմից: Հոնդուրասը ճանաչել է Կոլումբիայի ինքնավարությունը, բայց այն չեն ճանաչում ԱՄՆ-ն, Նիկարագուան, Ջամայկան:

3) **Բելիզի հարավային կես** - վիճարկվում է Գվատեմալայի կողմից, որն առաջ հավակնում էր ամբողջ Բելիզին:

4) **Իսլա Ավես** - կառավարվում է Վենեսուելայի կողմից, Դոմինիկան քեն հրաժարվել է նրա նկատմամբ հավակնություններից, սակայն շարունակում է պայքարել սահմանակից ծովի համար:

5) **Կալերո կղզու հյուսիս** - կառավարվում է Կոստա Ռիկայի, վիճարկվում՝ Նիկարագուայի կողմից:

6) **Կանյետ կղզի** - կառավարվում է Հոնդուրասի կողմից, վիճարկվում՝ Էլ Սալվադորի կողմից:

7) **Նավասա, Հերո, Մաքդոնալդ կղզիներ** - կառավարվում են ԱՄՆ-ի կողմից, վիճարկվում են Հայիթիի կողմից:

8) **Սապոդիլա Քեյ** - կառավարվում է Բելիզի կողմից, վիճարկվում է Գվատեմալայի և Հոնդուրասի կողմից:

9) **Սերանիլա** - Ջամայկան ճանաչել է Կոլումբիայի ինքնավարությունը, բայց այն չեն ճանաչում ԱՄՆ-ն, Նիկարագուան, Հոնդուրասը:

10) **Ֆոնսեկա ծոցի կղզիներ, ծովային սահման և սահմանամերձ հատվածներ** - պատկանելիությունը վիճարկում են Էլ Սալվադորը և Հոնդուրասը:

Զ. ՀԱՐԱՎԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

1) **Անկոկա կղզի** - Վենեսուելայի և Գայանայի սահմանով հոսող Կույու գետում գտնվող 28 կմ² տարածք ունեցող կղզին կառավարվում է Վենեսուելայի կողմից, բայց վիճարկվում է Գայանայի կողմից: Այնտեղ տեղակայված է վենեսուելական ռազմական բազա:

2) **Արոյո դե լա Ինվերնադա (Ռինկոն դե Արտիգաս) և Վիլա Ալբորնոս** - Ուրուգվայը Բրազիլիայի հետ վիճարկում է Ինվերնադա գետի 237 կմ² մակերես ունեցող հատվածը Մասոլեր մարզի մոտակայքում:

3) **Բիզլ նեղուց և 3 կղզի** - Հորն հրվանդանից հյուսիս գտնվող նեղուցի և կղզիների համար վիճում են Արգենտինան և Չիլին:

4) **Գայանա Էսսեկիբո** - Գայանայի արևմտյան մասում, Էսսեկիբո գետից արևմուտք գտնվող շուրջ 159,5 հազար կմ² տարածքը կառավարվում է Գայանայի կողմից, բայց վիճարկվում է Վենեսուելայի կողմից:

5) Իսլա Բրազիլիերա - կողմն կառավարվում է Բրազիլիայի կողմից, բայց Ուրուգվայը պնդում է, որ այն մտնում է իրենց Արտիգաս դեպարտամենտի կազմի մեջ:

6) Իսլա Սուարես - կառավարվում է Բոլիվիայի կողմից, վիճարկվում է Բրազիլիայի կողմից:

7) Կարանտին գետի վերին հոսանքից արևելք Գայանայի տարածքը - կառավարվում է Գայանայի կողմից, վիճարկվում է Սուրինամի կողմից:

8) Գուայրա Ֆուլգ (Մեք Կվիդաս) - վիճելի կողմեր, որոնք մասամբ կառավարվում են Բրազիլիայի և Պարագվայի կողմից, որոնք մնացել են են Իտալյաու ջրամբարի ջրերի տակ:

9) Գրան Չակոյի շրջան - Պիկոմայո և Վերդե գետերի միջև ընկած նոսր բնակեցված տարածքի պատկանելիությունը վիճարկում են Բոլիվիան և Պարագվայը:

10) Կուարաի գետի կղզիներ - պատկանելիությունը վիճարկում են Արգենտինան, Բրազիլիան և Ուրուգվայը:

11) Հարավային Ջորջիա և Հարավային Սանդվիչյան կղզիներ - կառավարվում են Միացյալ Թագավորության կողմից, վիճարկվում է Արգենտինայի կողմից:

12) Մարոուինի գետից արևմուտք Ֆրանսիական Գվիանա - կառավարվում է Ֆրանսիայի կողմից, վիճարկվում՝ Սուրինամի կողմից:

13) Մոնտե Ֆիտց Ռոյի և Սիեռա Մուրալյոնի միջև գտնվող սառցային դաշտը Պատագոնիայում - սահմանը մինչ օրս պաշտոնապես որոշված չէ, սակայն և՛ Արգենտինան, և՛ Չիլին ունեն իրենց հավակնությունները:

14) Սան Անդրես և Պրովիդենսիա կղզիներ - պատկանում են Կոլումբիային, վիճարկվում են Նիկարագուայի կողմից:

15) Վենեսուելա ծոցի ծովային սահման - Կոլումբիան հաստատում է, որ նա իրավունք ունի այս ծոցի ջրերի նկատմամբ:

16) Ֆոլկլենդյան (Մալվինյան) կղզիներ - կառավարվում է Միացյալ Թագավորության կողմից, վիճարկվում՝ Արգենտինայի կողմից:

Է. ԱՎՍՏՐԱԼԻԱ ԵՎ ՕՎԿԻԱՆԻԱ

1) Ալբերտ Մայեր - խուր Խաղաղ օվկիանոսի հարավ-արևմուտքում: Կառավարվում է Տոնգայի, վիճարկվում է Նոր Զելանդիայի կողմից:

2) Բևերիջ - խուր Խաղաղ օվկիանոսի հարավ-արևմուտքում, Նիուեից 225 կմ հարավ-արևելք: Ունի 56 կմ² մակերես: Ծովային ուղիներից հեռու գտնվող այս խուրը կառավարվում է Տոնգայի, վիճարկվում է Նոր Զելանդիայի հետ սառցացված Նիուեի կողմից:

3) Հիբերնիա խուր - Ավստրալիային պատկանող խուրը վիճարկվում է Ինդոնեզիայի կողմից:

4) Մատյու և Հանտեր կղզիներ - վիճահարույց կղզիներ Վանուատուի և Ֆրանսիայի միջև:

5) Միներվա խութ - կառավարվում է Տոնգայի կողմից, վիճարկվում է Ֆիջի կողմից:

6) Նիլոտն (Լանկաստեր) խութ - վիճարկվում է Ֆրանսիայի կողմից (Ֆրանսիական Պոլինեզիա):

7) Սուեյն - կառավարվում է ԱՄՆ կողմից, վիճարկվում է Տոկելաուի կողմից, որը գտնվում է Նոր Զելանդիայի հետ ազատ ասոցացման մեջ, որը նույնպես չի ճանաչում ԱՄՆ իշխանությունը այս կղզու նկատմամբ:

8) Տորբեսի նեղուցում գտնվող կղզիներ (Ավստրալիայի Քեյփ Յորք թերակղզու և Նոր Գվինեա կղզու միջև) - կառավարվում է Ավստրալիայի կողմից, վիճարկվում՝ Պապուա Նոր Գվինեայի կողմից:

9) Տևա ի Ռա (նախկին՝ Կոնուեյ) - կառավարվում է Ֆիջիի կողմից, վիճարկվում՝ Ֆրանսիայի կողմից (Նոր Կալեդոնիա):

10) Ուեյկ կղզի - ԱՄՆ-ի կողմից կառավարվող կղզու պատկանելիությունը վիճարկվում է Մարշալյան Կղզիների կողմից:

66. Անջատողական շարժումներն աշխարհում

1. Ադրբեջան

1.1. Ավարստան - Ադրբեջանի հյուսիսում ապրող ժողովուրդը ցանկանում է միավորվել Դաղստանում ապրող իրենց ազգակիցներին և ստեղծել ինքնավարություն:

1.2. Արցախի Հանրապետություն - փաստացի գոյություն ունի ԱՀ-ն (տե՛ս 64.2. Բ, կետ1):

1.3. Թալիշտան - 1993թ. հունիսին թալիշները Ադրբեջանի հարավային 7 շրջաններում հռչակել են Թալիշ-Մուղանի ինքնավար հանրապետություն՝ 4 658 կմ² տարածքով: Սակայն նույն թվականի օգոստոսին ադրբեջանական իշխանություններին հաջողվեց բռնի ուժով ոչնչացնել Լենքորանի իշխանությունը: Անկախանալու և սեփական պետություն ունենալու գաղափարը թալիշների մոտ հիմա էլ առկա է:

1.4. Լեզգիստան - լեզգիները Ադրբեջանի հյուսիսում ձգտում են անկախության կամ վերամիավորման Դաղստանի հարավում ապրող իրենց ազգակիցների հետ:

1.5. Շիրվան- հյուսիսում ապրող ժողովուրդները ստեղծել է «Շիրվանի ազատագրության ճակատ»-ը, որի նպատակն է ստեղծել Շիրվանի Հանրապետությունը:

2. Ալժիր

2.1. Կաբիլիա - կաբիլները Ալժիրի հյուսիսում ապրող բերբերական ժողովուրդ են, որոնց ընդհանուր թվաքանակը աշխարհում մոտ 5 մլն է: Հայտնի

կաբիլներից են ֆուտբոլիստներ Ջինեդին Ջիդանը և Քարիմ Բենզեման: Կաբիլները պայքարում են անկախության կամ լայն ինքնավարության համար:

3. Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ

3.1. Ալյասկա - Տարածքի մեծությամբ ԱՄՆ-ի ամենամեծ նահանգն է՝ 1 717 854 կմ² մակերեսով: Ունի 750 հազար բնակիչ: Գտնվում է Հյուսիսային Ամերիկայի հյուսիս-արևմուտքում, իր մեջ ներառում է համանուն թերակղզին, Ալեույան և հարակից կղզիները: Ալյասկայի անկախության կուսակցությունը նպատակ ունի նահանգը դարձնել անկախ պետություն:

3.2. ԱՄՆ-ի հարավ - ինքնավարության պահանջով հարավային նահանգների միավորումով ձգտում են վերականգնել նախկինում 1 995 392 կմ² մակերես զբաղեցնող տարածքով Ամերիկայի Համադաշնային Նահանգներ անվանումով պետությունը: ԱՄՆ-ի հարավը ոչ պաշտոնական անվանում են Դիքսիենդ: Այս տարածաշրջանը ԱՄՆ ամենազարգացած տնտեսաաշխարհագրական շրջանն է:

3.3. ԱՄՆ-ի հարավ-արևմուտք + Հյուսիսային Մեքսիկա - ԱՄՆ-ի Արիզոնա, Նյու Մեքսիկո, Օկլահոմա, Տեխաս, Կալիֆորնիա (հատկապես հարավային մասը) և Մեքսիկայի հյուսիսային նահանգների միավորումով ցանկանում են ստեղծել ինքնավարություն:

3.4. Գուամ - կղզին ունի 541,3 կմ² մակերես և 160 հազար բնակիչ, որոնք հիմնականում չամորրո ազգից են: Նրանք պայքարում են անկախության համար:

3.5. Լակոտա - 2007թ. հնդկացիական լակոտա ցեղի ակտիվիստները հայտարարել է իրենց անկախ պետության՝ Լակոտայի Հանրապետության ստեղծման մասին: Շուրջ 200 հազար կմ² տարածքով պետությունն ընդգրկում է ԱՄՆ-ի Հս. և Հվ. Դակոտաներ, Նեբրասկա, Վայոմինգ, Մոնտանա նահանգների առանձին հատվածները, որտեղ ապրում է ընդհանուր հաշվով մոտ 100 հազար հնդկացի:

3.6. Խաղաղովկիանոյան հյուսիս-արևմուտք + Բրիտանական Կոլումբիա - 1970 թ. առաջարկվել է Կանադայի Բրիտանական Կոլումբիա պրովինցիայի, ԱՄՆ-ի Վաշինգտոն և Օրեգոն նահանգների միավորմամբ ստեղծել Կասկադիա Հանրապետությունը, որի ջատագովներն են այս երկու երկրների անջատականները: Ընդհանուր տարածքը կազմում է 1 384 000 կմ², բնակչությունն ավելի քան 15 մլն:

3.7. Հավայի Հանրապետություն - կղզու անկախության կողմնակիցները պայքարում են երբեմնի անկախ պետության վերականգնման համար: Պետության տարածքը 28 337 կմ² է:

3.8. Հյուսիսային Մարիանյան կղզիներ - ունեն 63,63 կմ² մակերես և 54 հազար բնակիչ, որոնք պայքարում են անկախության համար:

3.9. Նյու - Յորք - անջատականներն առաջարկում են ստեղծել անկախ Լոնգ Այլենդ՝ թվով 51-րդ նահանգը ԱՄՆ-ում: Տարածքի մեծությունը 3 629 կմ² է, բնակչությունը՝ 8,5 մլն մարդ:

3.10. Նոր Աֆրիկայի Հանրապետություն - ԱՄՆ հարավային նահանգներում, որտեղ բնակչության կազմում գերակշռում են աֆրոամերիկացիները, աֆրոամերիկյան կազմակերպությունը ձգտում է ստեղծել անկախ պետություն: Այդ պետության կազմի մեջ են մտնելու Լուիզիանա, Միսսիսիպի, Ալաբամա, Ջորջիա, Հարավային Կարոլինա նահանգներն ամբողջությամբ, ինչպես նաև Թենեսի, Արկանզաս, Ֆլորիդա նահանգների մի մասը:

3.11. Պուերտո Ռիկո - տվյալները տե՛ս 64.3. Բ.5 կետում: Պուերտո Ռիկոյի անկախության կուսակցությունը պայքարում է ԱՄՆ չներառված կազմակերպված տարածքի անկախության համար:

3.12. Վերմոնտ - ԱՄՆ-ի հյուսիս-արևելքում գտնվող ամենափոքր նահանգներից մեկն ունի 24 900 կմ² մակերես և 630 հազար բնակիչ: Անջատականները պայքարում են ինքնավարության համար:

3.13. Տեխաս - նահանգի անջատականները կարծում են, որ 1845 թ. Տեխասն անօրինական անեքսիայի է ենթարկվել և ներկայումս այն օկուպացված տարածք է ԱՄՆ-ի կողմից: Տեխասի անջատողական շարժում կազմակերպությունը ցանկանում է ստեղծել Տեխասի Հանրապետություն անկախ պետությունը՝ 696 241 կմ² տարածքով և 26 մլն բնակչությամբ՝ նահանգի սահմաններում:

4. Անգոլա

4.1. Լունդա Չոկվե - հիմնականում Կոնգոյում և Անգոլայում ապրող բանտու խմբի քրիստոնյա ժողովուրդ են՝ ընդհանուր 2 մլն թվաքանակով, որոնք ցանկանում են ստեղծել Լունդա Չոկվե միացյալ թագավորությունը:

4.2. Կաբինդա - տե՛ս 64.2. Գ, կետ 20:

5. Անդրիգուա և Բարբուդա

5.1. Բարբուդա - Բարբուդա կղզու ժողովուրդը պայքարում է անկախության համար:

6. Ավստրալիա

6.1. Արևմտյան Ավստրալիա - երկրի արևմտյան և, միաժամանակ, ամենամեծ նահանգն է՝ 2 529 875 կմ² տարածքով: Բնակչությունը 2,3 մլն է: Ժամանակին մուլինիսկ հանրաքվե է անցկացվել Ավստրալական Միության կազմից դուրս գալու և Միացյալ Թագավորությանը միանալու համար: Ներկայումս ցանկանում են լինել առանձին ռեգիոն Աուրալիա անվամբ:

6.2. Նորֆոլկ - կղզին պատրաստ է զրկվել իր ինքնավարությունից ֆինանսական աջակցության դիմաց: Տե՛ս 64.3. Բ, կետ 7:

7. Ավարդիս

7.1. Տիրույթ - պատմական մարզը, որը գտնվում է Կենտրոնական Եվրոպայում՝ Ալպերի արևելյան մասում իր մեջ ընդգրկում է Ավստրիայի դաշնային տիրույթ հանդիսացող Տիրույթը և Իտալիայի կազմի մեջ մտնող ինքնավար պրովինցիաներ Հարավային Տիրույթը և Տրենտոն: Տարածաշրջանում երբեմնեքեմն քննարկվում է գերմանալեզու այս մարզի ընդհանրության և իտալական հատվածում լեզվական և մշակութային արժեքների պահպանման մասին:

8. Արգենտինա

8.1. Այմարա - Արգենտինայում, Բոլիվիայում, Չիլիում և Պերուում ապրող այմարաները փորձում են վերականգնել երբեմնի ինկերի թագավորությունը՝ Կոլասույու անվամբ, որն Ինկերի Կայսրության 4 պրովինցիաներից մեկն էր: Այմարաների ընդհանուր թվաքանակը 3,8 մլն է:

8.2. Արաուկանի - մապուչե ինքնանվանումով ժողովուրդն ապրում է Արգենտինայի արևմուտքում և Չիլիի որոշ մարզերում: Նրանց ընդհանուր թվաքանակը 1,5 մլն է, որոնք ցանկանում են ստեղծել Արաուկանների Ազգային Պետությունը:

9. Աֆղանստան

9.1. Թալիբներ - իսլամական շարժումը, որը ստեղծվել է 1994 թ.-ին փուշտունների միջավայրում, Աֆղանստանը կառավարել է 1996-2001 թթ.-ին, որը կոչվել է Աֆղանստանի Իսլամական Էմիրություն: 2004 թ.-ից ղեկավարել է նաև Վազիրիստանի տարածաշրջանը, որը գտնվում է Պակիստանի հյուսիսում և կոչվել է Վազիրիստանի Իսլամական Հանրապետություն: 2003 թ. թալիբական շարժումը ՄԱԿ-ի կողմից ճանաչվել է որպես ահաբեկչական կազմակերպություն:

9.2. Հազարստան - շիա մահմեդական հազարները ցանկանում են ստեղծել անկախ պետություն ժամանակակից Աֆղանստանի տարածքի կենտրոնական հատվածում: Իրենց ապագա երկրի մայրաքաղաքը հազարները համարում են Բամիյանը:

9.3. Հյուսիսային (ուզբեկական) Աֆղանստան (նախկին՝ «Դուստու-միստան») - 1992-96 թթ. գեներալ Աբդուլ Ռաշիդ Դուստումը ղեկավարել է փաստացի անկախ տարածաշրջանը, որը միավորել է էթնիկ ուզբեկներով բնակեցված հյուսիսային Բազլի, Ջաուզան, Ֆարյաբ և Կունդուզ պրովինցիաները: Մայրաքաղաքը եղել է Մազարի Շարիֆը: Այն ներկայումս էլ հանդիսանում է անհանգիստ օջախներից մեկը:

9.4. Հյուսիս-արևելյան (տաջիկական) Աֆղանստան (նախկին՝ «Մաստոդիստան») - 1989-96 թթ. դաշտային հրամանատար, հետագայում Աֆղանստանի պաշտպանության նախարար Ախմադ Շահ Մաստուդը ղեկավարել է փաստացի անկախ տարածաշրջանը, որը միավորել է էթնիկ տաջիկներով բնակեցված հյուսիս-արևելյան Փարվան, Տահար, Բագլան և Բադախշան

պրովինցիաները: Մայրաքաղաքը եղել է Տալուկանը: Այն ներկայումս էլ հանդիսանում է անհանգիստ օջախներից մեկը:

10. Բանգլադեշ

10.1. Զիտտագոնգ - 8 149 կմ² տարածք ունեցող լեռնային շրջանում ապրող ջումմա աբորիգեն ցեղի ներկայացուցիչները ձգտում են անկախության կամ ինքնավարության Բանգլադեշի կազմում:

11. Բելգիա

11.1. Ֆլամանդական տարածաշրջան - նպատակն է ստեղծել Ֆլանդրիա պետությունը: Միավորում է Բելգիայի հյուսիսային 5 պրովինցիաները, որոնք միասին ունեն 13 522 կմ² տարածք և 6 353 հազար բնակիչ: Պաշտոնական լեզուն նիդերլանդերենն է:

11.2. Վալլոնական տարածաշրջան - նպատակն է ստեղծել Վալլոնիա պետությունը կամ միավորվել Ֆրանսիային: Միավորում է Բելգիայի հարավային 5 պրովինցիաները, որոնք միասին ունեն 16 844 կմ² տարածք և 3 498 հազար բնակիչ: Առավել տարածված լեզուն ֆրանսերենն է:

12. Բոսնիա և Հերցոգովինա

12.1. Արևմտյան Բոսնիա Հանրապետություն - այս անունով ինքնավար պետություն է գոյություն ունեցել Հարավսլավիայի կործանումից հետո: Ինքնավարությունը ոչնչացվել է Բոսնիա և Հերցոգովինայի կողմից 1995 թ.:

12.2. Բոսնիական տարածքներ - նպատակն է ստեղծել Բոսնիա և Հերցոգովինայի իսլամական հանրապետություն:

12.3. Գերցոգ Բոսնա - նպատակն է ստեղծել խորվաթական հանրապետություն Գերցոգ Բոսնա: Որպես չճանաչված պետություն գոյություն է ունեցել 1991-94 թվականներին:

12.4. Սերբական Հանրապետություն - պետական կազմավորում Բոսնիա և Հերցոգովինայի կազմում (տե՛ս 64.3. Զ, կետ 2):

13. Բրազիլիա

13.1. Հարավային ռեգիոն - «Հարավը՝ դա իմ երկիրն է» շարժումը նախաձեռնել է ստեղծել Պամպայի Դաշնային Հանրապետությունը: Այն նախատեսում է միավորել հարավային Պարանա, Սանտա Կատարինա և Ռիու Գրանդի դու Սուլ նահանգները, որոնք միասին ունեն 576 301 կմ² մակերես և մոտ 30 մլն բնակչություն:

13.2. Ռիու Գրանդի դու Սուլ - 19-րդ դարում Բրազիլիայի ծայր հարավում գոյություն ունեցած Ռիու Գրանդի ինքնահռչակ անկախ պետության վերականգնման համար են պայքարում ներկայիս նահանգի ծայրահեղականները՝ Գաուչու Պամպայի Հանրապետություն անունով: Նահանգն ունի 281 748,5 կմ² մակերես և ավելի քան 11 մլն բնակիչ:

13.3. Սան Պաուլու - Սան Պաուլույի Հանրապետության և Սան Պաուլույի անկախության համար շարժումները ձգտում են անկախացնել այս նա-

հանգը, որն ունի 248 197 կմ² մակերես և 45 մլն բնակչություն: Այն Բրազիլիայի տնտեսապես ամենազարգացած և ամենաշատ բնակեցված նահանգն է:

14. Բուլարիա

14.1. Արևելյան Թրակիա - Բուլղարիայի արևելքում և հարավ-արևելքում ապրող բուլղարները և իսլամ ընդունած բուլղարները, որոնք կազմում են երկրի ամբողջ բնակչության մոտ 10 %-ը, պայքարում են ինքնավարության համար:

15. Գերմանիա

15.1. Բավարիա - հատկապես Շոտլանդիայի անկախության հանրաքվեի դրական արդյունքն էլ ավելի կուժեղացնե՞ր Բավարիայի անկախության կողմնակիցների պայքարը: Երկիրն ունի 70 550,1 կմ² մակերես և 12,5 մլն բնակչություն: Հիմնական ազգություններն են բավարացիները, ֆրանկները, շվաբները և սուդետյան գերմանացիները:

15.2. Լուծիչյան սորբեր - Լուծիցյան պատմական մարզ է, որն այսօր բաժանված է 2 մասի՝ Ստորին Լուծիցյա, որը մտնում է Բրանդենբուրգի մեջ և Վերին Լուծիցյա, որը մտնում է Սաքսոնիայի մեջ: Ժամանակակից սորբերը համարվում են պոլաբյան սլավոնների մաս կազմող՝ սորբեր կոչվող ցեղային միության մնացորդ: Պայքարում են շակութային և լեզվական անկախության համար:

15.3. Հելգոլանդ - Գերմանիայի Շլեզվիգ-Հոլշտայն երկրին պատկանող կղզախումբը մտնում է Ֆրիզյան կղզիների կազմի մեջ: Ունի 1,7 կմ² մակերեսով տարածք և 1300 բնակիչ: Անջատականները պայքարում են Նիդերլանդների ֆրիզների հետ միասին ստեղծել միասնական Ֆրիսլանդիա պետությունը:

15.4. Շլեզվիգ - Գերմանիայի հյուսիսում գտնվող Շլեզվիգ-Հոլշտայն երկրի անջատողականները պայքարում են մշակութային ինքնավարության համար:

16. Դանիա

16.1. Գրենլանդիա - գրենլանդական «Ժողովրդական ընդհանրություն» կուսակցությունը պայքարում է անկախության համար (տե՛ս 64.3. Բ, կետ 9):

16.2. Ֆարերներ - ֆարերյան մի քանի կուսակցություններ և ուժեր պաշտպանում են անկախ պետություն դառնալու գաղափարը (տե՛ս 64.3. Բ, կետ 10):

17. Եգիպտոս

17.1. Ղպտիներ - հին եգիպտացիների ուղղակի հետնորդներն ու ժառանգները, որոնք ըստ իրենց աղբյուրների մոտ 20 մլն են, ցանկանում են ստեղծել Ղպտիական Փարավոնական Հանրապետություն: Ամենահայտնի ղպտիներից է ՍԱԿ-ի նախկին գլխավոր քարտուղար Բուտրոս Բուտրոս-Ղալին:

17.2. Նուբիացիներ - Եգիպտոսի հարավում և Սուդանի հյուսիսում բնակվող ժողովուրդը ցանկանում է ստեղծել Նուբիա անկախ պետությունը: Նրանց թվաքանակը մոտ 2 մլն է:

18. Եթովպիա

18.1. Գամբելա - Գամբելայի ժողովրդաազատագրական ճակատը պայքարում է Եթովպիայի արևմուտքում գտնվող այս շրջանի անկախացման համար, որն ունի 29 783 կմ² տարածք և 350 հազար բնակչություն:

18.2. Օգադեն - Երկրի արևելքում գտնվող 200 հազար կմ² մակերես ունեցող այս տարածաշրջանը բնակեցված է հիմնականում սոմալեցիներով, որոնք էլ պայքարում են Եթովպիայից անջատելու և Սոմալիին միանալու համար: Բնակչության թիվը մոտ 5 մլն է:

18.3. Օրոմիա - Եթովպիայի կենտրոնում գտնվող մարզի տարածքը 298 164 կմ² է, բնակչությունը՝ ավելի քան 27 մլն: Անկախության համար Օրոմյան շարժում ռազմական կազմակերպությունը և այլ քաղաքական ուժեր պայքարում են Օրոմիայի անկախության համար:

19. Եմեն

19.1. Հարավային Եմեն - չնայած 1990 թ. երկու Եմենների միավորմանը, այնուամենայնիվ մինչ օրս հարավային հատվածում պահպանվում են անջատական տրամադրությունները:

20. Չադիս

20.1. Բարոտսելենդ - 1 մլն թվաքանակով լոզի ժողովուրդը, որն ապրում է Նամիբիայում, Չիմբաբվեյում և հիմնականում Չադիսիայում, ցանկանում են ստեղծել Բարոտսելենդ անկախ պետությունը:

21. Էկվադոր

21.1. Գուայաս - երկրի արևմուտքում գտնվող պրովինցիայի Քրիստոնյա-սոցիալական կուսակցությունը պայքարում է 16 740 կմ² մակերես և 3,7 մլն բնակչություն ունեցող տարածաշրջանը դարձնել Գուայաս ինքնավար պրովինցիա:

21.2. Մանաբի - երկրի արևմուտքում գտնվող պրովինցիայի Ինքնավար սահմանադրական կառուցվածք կուսակցությունը պայքարում է 18 879 կմ² մակերես և 1,4 մլն բնակչություն ունեցող տարածաշրջանը դարձնել Մանաբի ինքնավար ռեգիոն:

22. Թայլանդ

22.1. Մահմեդականներ - նրանք ուզում են ազգային անկախ պետություն ստեղծել Նարատհիվատ և Սունգաի Կոլոկ պրովինցիաներում, որտեղ հաճախակի են զինված ընդհարումները: Ներկայումս իրենց ազդեցության ոլորտում են պահում Նարատհիվատ, Պատտանի և Յալա պրովինցիաները:

23. Թուրքիա

23.1. Քրդստան - նպատակն է Թուրքիայի Իրանի, Իրաքի, Սիրիայի տարածքում ապրող 35-40 մլն. քրդերին մոտ 500 հազար կմ² տարածքով պետությունում միավորելը:

23.2. Լազիստան - լազերով բնակեցված Թուրքիայի հյուսիս-արևելքը ձգտում է ինքնավարության:

23.3. Արևելյան Թուրքիա - Պատմական Հայաստանի մի մասն է (Արևմտյան Հայաստան), որի պահանջատերն է հայ ժողովուրդը:

24. Ինդոնեզիա

24.1. Աչեհ - մինչև 1904 թ. գոյություն է ունեցել Աչեհի սուլթանությունը, որն հետո մտել է Ինդոնեզիայի կազմի մեջ: Այդ պահից սկսած Աչեհի ժողովուրդը պայքարել է անկախության համար և 1976 թ. նրանց հաջողվել է հռչակել Աչեհի Հանրապետությունը, որը դադարել է գոյություն ունենալ 2005 թ. և ներկայումս միայն հասարակական շարժում է անկախության համար: Սումատրա կղզու հյուսիսային մասում գտնվող պրովինցիան զբաղեցնում է 57 956 կմ² մակերեսով տարածք և ունի 5 մլն բնակչություն:

24.2. Արևմտյան Պապուա Հանրապետություն - տե՛ս 64.2.Գ., կետ 7:

24.3. Մոլուքյան կղզիներ - 1950 թ. Ամբոն կղզում հռչակվել է Հարավային Մոլուքյան կղզիների հանրապետություն կամ Մալուկու Սելատան Հանրապետություն: Հիմնականում քրիստոնյաներով բնակեցված տարածքն անմիջապես ենթարկվել է ճնշման և կառավարությունը դիմել է փախուստի, որոնք մինչ այժմ գտնվում են Նիդերլանդներում:

24.4. Ռիաու - Սումատրա կղզու հյուսիս-արևելքում գտնվող պրովինցիայում որոշ ուժեր պայքարում են անկախություն ձեռք բերելու համար: Տարածքը 87 023 կմ² է, բնակչությունը՝ 5,5 մլն մարդ:

25. Իսպանիա

25.1. Անդալուզիա - որոշ քաղաքական կուսակցությունների և կազմակերպությունների նպատակն է ստեղծել անկախ պետություն: Գտնվում է Իսպանիայի հարավում, զբաղեցնում է 87 268 կմ² տարածք և ունի 8,5 մլն բնակչություն: Մայրաքաղաքն է Սևիլյան: Բաղկացած է 8 պրովինցիայից: Ներկայումս համարվում է ինքնավար համայնք Իսպանիայի կազմում:

25.2. Աստուրիա - քաղաքական մի քանի կուսակցությունների ու արհեստակցական միությունների նպատակն է ստեղծել Աստուրիա սոցիալիստական հանրապետությունը: Ջբաղեցնում է 10 604 կմ² տարածք և ունի 1,1 մլն բնակչություն: Մայրաքաղաքն է Օվիեդոն:

25.3. Արագոն - Իսպանիայի հյուսիս-արևելքում, կատալոնիայից արևմուտք գտնվող ինքնավար համայնքի քաղաքական կազմակերպությունների մի մասը ձգտում է անկախության և Արագոն պետության ստեղծմանը՝ Սարագոսա մայրաքաղաքով: Տարածքը 47 719 կմ² է, բնակչությունը՝ 1,4 մլն:

25.4. Բասկերի Երկիր - Իսպանիայի մարզ հանդիսացող Բասկերի Երկրի մեջ մտնող Բիսկայա, Գիպուսկոա և Ալավա պրովինցիաները և Նավարրան ցանկանում են ստեղծել Բասկերի Երկիր անկախ պետությունը, որը ներառելու է նշված մարզերը և Ֆրանսիայի ծայր հարավ-արևմտյան բասկերով բնակեցված Լաբուրդան, Ջուրերու և Ներքին Նավարրա շրջանները: Ընդհանուր մակերեսը կազմում է 20 494 կմ², 3,3 մլն բնակչությամբ: Խոսակցական լեզուն բասկերենն է: Գլխավոր նախաձեռնող և շարժիչ ուժը Բասկերի երկիր և ազատություն ռազմական կազմակերպությունն է (ETA):

25.5. Գալիսիա - Գալիսիական դիմադրություն ռազմական խմբավորման և մի շարք կուսակցությունների նպատակն է ստեղծել Գալիսիական Հանրապետությունը: Իսպանիայի ինքնավար համայնք հանդիսացող այս տարածքը գտնվում է Պիրենեյան թերակղզու հյուսիս-արևմուտքում և ունի 29 574 կմ² տարածք և 2,8 մլն բնակչություն: Վարչական կենտրոնն է Սանտյագո դե Կոմպոստելա քաղաքը՝ 95 հազար բնակչությամբ, իսկ ամենախոշոր քաղաք Վիգոն ունի 300 հազար բնակչություն:

25.6. Լեոն - Իսպանիայի հյուսիս-արևմուտքում գտնվող այս տարածաշրջանը ներկայումս կազմում է Կաստիլիա և Լեոն ինքնավար համայնքի մի մասը: Ազգայնական ուժերը ցանկանում են ստեղծել Լեոն Պետությունը՝ համանուն մայրաքաղաքով: Տարածքի մեծությունը 15 570 կմ² է, բնակչությունը՝ 500 հազար մարդ:

25.7. Կանարյան կղզիներ - որոշ քաղաքական ուժեր Ատլանտյան օվկիանոսում գտնվող ինքնավար համայնքը ձգտում են դարձնել անկախ պետություն (տե՛ս 64.3. Ե, կետ 3):

25.8. Կանտաբրիա - Իսպանիայի հյուսիսում գտնվող ինքնավար համայնքը ձգտում է ստեղծել առանձին պետություն: Զբաղեցնում է 5 321 կմ² մակերեսով տարածք, ունի 600 հազար բնակիչ: Մայրաքաղաքն է Սանտանդերը:

25.9. Կաստիլիա - ազգայնական և ձախ այլ կազմակերպություններ ձգտում են ստեղծել անկախ պետություն, որը կզբաղեցնի ներկայիս Իսպանիայի հյուսիս-արևմուտքից հարավ-արևելք ձգվող կենտրոնական ընդարձակ հատվածը:

25.10. Կատալոնիա, Վալենսիա, Բալեարյան կղզիներ - Իսպանիայի արևելքում, հյուսիս-արևելքում և Միջերկրական ծովի արևմուտքում գտնվող ինքնավար համայնքները ցանկանում են միավորել կատալոնական բոլոր հողերը և ստեղծել միասնական անկախ պետություն՝ Կատալոնիա: Ընդհանուր տարածքը 60 361 կմ² է՝ 13,9 մլն բնակչությամբ: Գլխավոր քաղաքներն են Բարսելոնը, Վալենսիան, Ալիկանտեն, Էլչեն, Պալման: Պաշտոնական լեզուներն են կատալոներենը, իսպաներենը, օքսիտաներենը:

26. *Իգալիա*

26.1. Պաղանիա - Իտալիայի հյուսիսային բոլոր շրջանները ձգտում են Հյուսիսի Լիգա քաղաքական ուժի միջոցով անկախանալ և ստեղծել առանձին պետություն: Այդ գաղափարի կողմնակիցներն են **Վալլե դ' Աոստա, Պյեմոնտ, Լոմբարդիա, Ինսուբրիա, Հարավային Տիրոլ, Վենետո, Ֆրիուլի, Վենետիկ, Ջուլիա, Լիգուրիա, Էմիլիա, Ռոմանիա, Տոսկանա, Մարկե, Ումբրիա** մարզերը: Ընդհանուր տարածքը 161 068 կմ² է, բնակչությունը՝ 33,8 մլն մարդ:

26.2. Սարդինիա - ձախ քաղաքական կուսակցությունները ձգտում են ստեղծել անկախ պետություն: 24 090 կմ² տարածք և 1,7 մլն բնակչություն ունեցող կղզին գտնվում է Միջերկրական ծովում:

26.3. Սիցիլիա - Իտալիայի ցամաքային մասից հարավ-արևմուտք գտնվող կղզու քաղաքական որոշ ուժեր պայքարում են Սիցիլիայի անկախության համար: Սիցիլիան հարակից ևս 5 կղզիների հետ ունի 25 711 կմ² տարածք և 5 մլն բնակչություն:

26.4. Հարավային Իտալիա - Իտալիայի հարավը ձգտում է ինքնավարության, որն ընդգրկում է մայրցամաքային Իտալիայի հարավը, ինչպես նաև Սիցիլիան և Սարդինիան:

27. *Իրան*

27.1. Ադրբեջան - ինչպես 1990-ականներին Ադրբեջանի այն ժամանակվա նախագահ Աբուլֆազ Էլչիբեյը, այնպես էլ ներկայումս ադրբեջանցի ազգայնականները ամեն ինչ անում են, որ Իրանի հյուսիս-արևմուտքում անջատողական տրամադրություններ ստեղծել հիմնականում ադրբեջանցիներով բնակեցված շրջանները Ադրբեջանին միացնելու և Մեծ Ադրբեջան ստեղծելու համար:

27.2. Արաբստան - երկրի հարավ-արևմուտքում ապրող արաբները, որոնք հիմնականում կենտրոնացած են Խուզիստանում, ցանկանում են ստեղծել Խուզիստան պետությունը, որի հիմնական ջատագովն է Ալ-Սիվազի ազատագրության կազմակերպությունը: Խուզիստանի տարածքը 64 055 կմ² է, բնակչությունը՝ 4,3 մլն մարդ:

27.3. Բախտիարներ - հարավ-արևմուտքում ապրող ազգությունը ձգտում է ինքնավարության:

27.4. Բելուջներ - Իրանի հարավ-արևելքում, Աֆղանստանում և Պակիստանում ապրող բելուջները ցանկանում են ստեղծել միասնական պետություն՝ Բելուջիստան:

27.5. Գիլյան - իրանալեզու 2-3 միլիոնանոց ժողովուրդը, որն ապրում է երկրի հյուսիս-արևմուտքում, պայքարում է ինքնորոշման համար:

27.6. Թալիշներ - երկրի հյուսիսում, Կասպից ծովի հարավ-արևմտյան ափամերձ հատվածում ապրող 430 հազարանոց ժողովուրդը ձգտում է Ադրբեջանում ապրող իրենց ազգակիցների հետ ինքնորոշվել:

27.7. Թուրքմեններ - մոտ 1 մլն թվաքանակով ազգը ապրում է Թուրքմենստանին հարակից տարածքներում և մտածում են նրա հետ միանալու մասին:

27.8. Լակեր - 1,5 մլն թվաքանակով ազգությունը ապրում է Կենտրոնական Չագրոտում և չունի ինքնավարություն:

27.9. Մազենդերան - մոտ 4 մլն մազենդերանցիները ապրում են Կասպից ծովի հարավային ափամերձ մարզերում: Պայքարում են ինքնավարության համար:

27.10.Քրդեր - Իրանի քրդերը պայքարում են ինքնավարություն ունենալու կամ համայն քրդերի հետ միասնական մեկ Քրդստանում ապրելու համար:

28. Իրաք

28.1. Իրաքի և Լևանտի իսլամական պետություն - տե՛ս 64.2. Գ. կետ 16:

28.2. Քրդստան - տե՛ս 64.2. Գ. կետ 15:

29. Լաոս, Չինաստան, Թայլանդ, Վիետնամ

29.1. Հմոնգ - Լաոսի հյուսիսում ապրող ժողովուրդը հաճախակի է պայքարի դուրս գալիս երկրի իշխանությունների դեմ՝ տարբեր պահանջներով, որոնցից կարևորագույնը Չինաստանում, Թայլանդում, Լաոսում, Վիետնամում ապրող իրենց հայրենակիցների հետ մեկ միասնական ինքնավարություն ունենալն է:

30. Լատվիա

30.1. Լատգալիա - Լատվիայի արևելքում գտնվող այս երկրամասն ունի շուրջ 300 հազար բնակիչ և զբաղեցնում է Լատվիայի տարածքի 1/4-ը: Բնակչության մեծ մասը լատգալեր են: Ձգտում են ինքնորոշման:

31. Լեհաստան

31.1. Վերին Սելեզիա - «Սելեզիայի ինքնորոշման համար շարժումը» ձգտում է ինքնավարության Լեհաստանի հարավ-արևելյան մասում գտնվող պատմական տարածքում:

32. Լիբիա

32.1. Ժեմալտիա - էթնիկ շրջան Լիվիայի հյուսիս-արևմուտքում, որն զբաղեցնում է մոտ 21 հազար կմ² տարածք և ունի շուրջ 500 հազար բնակիչ: Ձգտում են ինքնորոշման:

33. Խորվաթիա

33.1. Իստարսկա ժուպանիա - Իստրիայի ժողովրդական ասամբլեան պայքարում է Խորվաթիայի արևմուտքում գտնվող ժուպանիան դարձնել ինքնավարություն: 2 813 կմ² տարածք և 210 հազար բնակիչ ունեցող շրջանը գրեթե ամբողջությամբ ընդգրկում է Իստրիա թերակղզին:

33.2. Սերբական Կրաինա - նախկին չճանաչված պետություն Խորվաթիայի տարածքում, որը գոյություն է ունեցել 1991-95 թթ.: Ջբաղեցրել է 17 040

կմ² տարածք և ունեցել 435 հազար բնակիչ: Ներկայումս Խորվաթիայի սերբերին չի բավարարվում իրենց ունեցած ինքնավարությունը և ձգտում են ավելիին:

34. Կամերուն

34.1. Բակասի - քերակղզի Կամերունում (տե՛ս 64.2. Գ. կետ 8):

34.2. Հարավային Կամերուն - Հարավային Կամերունի ազատագրական շարժման նպատակն է ստեղծել Հարավային Կամերունի Միութենական Հանրապետություն՝ Ամբազանիա՝ 42 383 կմ² մակերեսով տարածքում:

35. Կանադա

35.1. Ալբերտա - Կանադայի արևմուտքում գտնվող պրովինցիայի անջատականները պայքարում են անկախ պետություն ստեղծելու համար: Տարածքի մեծությունը 661 848 կմ² է, բնակչությունը՝ 3,9 մլն մարդ:

35.2. Բրիտանական Կոլումբիա + ԱՄՆ խաղաղօվկիանոսյան հյուսիս-արևմուտք - տե՛ս 66, 3.6. կետը:

35.3. Նյուֆաունդլենդ և Լաբրադոր - երկրի արևելքում գտնվող պրովինցիան պայքարում է ինքնավարության համար: Այն ունի 405 212 կմ² մակերեսով տարածք և 515 հազար բնակիչ:

35.4. Նուշալկ - այս ժողովուրդն ապրում է Բրիտանական Կոլումբիա պրովինցիայում՝ մոտ 16 000 կմ² մակերեսով տարածքում: Նրանց թվաքանակը 3 հազար է: Բաժանվում են 4 հիմնական ցեղերի, որոնք համախմբված պայքարում են ինքնավարության համար:

35.5. Սասկաչևան - Սասկաչևանի արևմտյան անկախ կուսակցությունը պայքարում է Կանադայի կենտրոնական մասի հարավում գտնվող պրովինցիայի անկախության համար: Այն ունի 651 036 կմ² մակերես և 1,1 մլն բնակչություն:

35.6. Քվեբեկ - անկախ պետության ստեղծման համար պայքարում են բազմաթիվ հասարակական և քաղաքական կազմակերպություններ: Կանադայի արևելքում գտնվող ֆրանսախոս պրովինցիան ունի 1 667 441 կմ² տարածք և 8 մլն բնակչություն: Պաշտոնական լեզուն ֆրանսերենն է:

36. Կիպրոս

36.1. Հյուսիսային Կիպրոսի Թուրքական Հանրապետություն (տե՛ս 64.2. Ա, կետ 4):

37. Կիրիբատի

37.1. Բանաբա - Խաղաղ օվկիանոսի գրեթե կենտրոնական մասում գտնվող կղզին ունի ընդամենը 6,39 կմ² մակերես և 300 բնակիչ, որոնք ձգտում են անկախության:

38. Կոլումբիա

38.1. Անտիոքիա - երկրի հյուսիս-արևմուտքում գտնվող դեպարտամենտի որոշ ուժեր պայքարում են նավթով, ոսկով և արծաթով հարուստ այս

դեպարտամենտի տարածքում ստեղծել Անտիոքիայի Հանրապետություն ակախ պետությունը: Տարածքը կազմում է 63 612 կմ², բնակչությունը 6 մլն է:

38.2. Կոլումբիայի Կարիբյան ռեգիոն - այս տարածաշրջանը ցանկանում են դարձնել նույն անունով ինքնավար տարածք:

38.3. Մարկետալիայի Հանրապետություն - մարքսիզմ-լենինիզմ և բոլիվարիանիզմ քարոզող «Կոլումբիայի հեղափոխական ռազմական ուժեր-ժողովրդի բանակ» ռազմական կազմակերպությունը պայքարում է անկախ պետություն ստեղծելու համար:

38.4. Սան Անդրես և Պրովիդենսի - Կարիբյան ծովի հարավ-արևմուտքում գտնվող կղզիներից բաղկացած դեպարտամենտի կազմում գտնվող Սան Անդրես կղզին ցանկանում է ինքնորոշվել: Այն զբաղեցնում է 26 կմ² տարածք և ունի 55 հազար բնակիչ:

39. Կոմորներ

39.1. Անժուան - Կոմորյան կղզիների կազմի մեջ մտնող 424 կմ² տարածքով կղզին ինքնավար ռեգիոն է, որը 2007-08 թթ. եղել է չճանաչված անկախ պետություն: Մոտ 280 հազար բնակչություն ունեցող կղզին հիմա էլ պայքարում է անկախության համար:

39.2. Մվալի - Հնդկական օվկիանոսում Կոմորների կազմի մեջ մտնող մեկ այլ կղզի, որն ունի 290 կմ² մակերեսով տարածք և 40 հազար բնակչություն, ցանկանում է ստեղծել Մվալի Ժողովրդավարական Հանրապետությունը:

40. Կոնգոյի Ժողովրդական Հանրապետություն

40.1. Կատանգա - ներկայումս 496,9 հազար կմ² մակերեսով և 4,3 մլն բնակչությամբ պրովինցիան, որը գտնվում է երկրի հարավ-արևելքում, դեռևս 1960 թ. իրեն հռչակել է անկախ պետություն, ինչը հանդիսացել է մարտական գործողությունների պատճառ: 1963 թ. ՄԱԿ-ի «խաղաղարար» ուժերի շնորհիվ պրովինցիան վերադարձվել է Կոնգոյի ԺՀ-ին: 1971-95 թթ. կոչվել է Շաբա: Անկախության ձգտումը պահպանվում է մինչ օրս:

40.2. Կոնգոյի Թագավորություն - մինչգաղութատիրական ժամանակաշրջանը՝ 1395-1914 թթ., Կենտրոնական Աֆրիկայում գոյություն է ունեցել Կոնգոյի Թագավորությունը, որը զբաղեցրել է 129,4 հազար կմ² տարածք, ընդգրկելով ներկայիս Անգոլայի հյուսիսը, Կոնգոն, Կոնգոյի ԺՀ-ի արևմտյան մասը: Նպատակն է վերականգնել թագավորությունը:

40.3. Հարավային Կասաի - 1960-ականներին ներկայիս Կոնգոյի ԺՀ - տարածքում գոյություն է ունեցել Հարավային Կասաի լեռնահանքային հանրապետությունը, որի մայրաքաղաքը եղել է Բակվանգան: Հետագայում այն կործանվել է և, որպեսզի անջատականների ուժերը թուլացնեն, պետության տարածքը բաժանվել է տարբեր պրովինցիաների միջև:

41. Կոպ դժվուար

41.1. Հյուսիսային ռեզիդենտ - հայրենասիրական և մի շարք այլ կազմակերպություններ ցանկանում են ստեղծել Հյուսիսային Ռեզիդենտի Հանրապետություն անունով անկախ պետություն:

42. Հասարակածային Գվինեա

42.1. Բիոկո - Ատլանտյան օվկիանոսի Գվինեական ծոցի մասը կազմող Բիաֆրա ծոցում գտնվող կղզին Հասարակածային Գվինեայի ամենամեծ կղզին է 2 017 կմ² մակերեսով և 260 հազար բնակչությամբ: Այստեղ է գտնվում Երկրի մայրաքաղաք Մալաբոն: Կղզու բնակիչները պայքարում են ինքնորոշման համար:

43. Հարավաֆրիկյան Հանրապետություն

43.1. Բուրեր - սպիտակները, ինչպես հաճախ անվանում են այս ժողովրդին, ձգտում են ստեղծել իրենց ազգային պետությունը՝ Ֆոլկստատը:

43.2. Կվազուլու - 1800-ականներին Աֆրիկայի հարավում գոյություն է ունեցել Զուլու կայսրությունը կամ զուլուների երկիրը: Այն վերականգնելու բազմաթիվ փորձերից հետո զուլուները 1977-1994 թթ. ստեղծել են Կվազուլու պետությունը, որը գրեթե համընկնում է ներկայիս Կվազուլու-մատալ պրովինցիայի տարածքին: Ներկայումս էլ զուլուների պայքարը ինքնուրույնության համար շարունակվում է:

43.3. Վենդա - ՀԱՀ-ի ծայր հյուսիս-արևելքում 1970-ականներից մինչև 1994թ. Տրանսվալ պրովինցիայի (ներկայումս՝ Լիմպոպո) տարածքում գոյություն է ունեցել Վանդալի Հանրապետություն անկախ պետությունը (Բանտուստան): Այն նախատեսված է եղել վենդա ցեղատեսակի բոլոր ներկայացուցիչների համար: Մայրաքաղաքը եղել է Տոնդուանջոու քաղաքը: Պետության տարածքի մեծությունը կազմել է 7410 կմ², բնակչությունը՝ մոտավորապես 560 հազար մարդ: 1990 թ. հեղաշրջման արդյունքում 1994 թ. կրկին ՀԱՀ-ի կազմի մեջ մտած այս տարածաշրջանում անկախության համար պայքարի կրքերը չեն հանդարտվել:

43.4. Տհենբու - այս ցեղախումբը ցանկանում է ստեղծել Տհենբուլանդիա պետությունը:

43.5. Օրանիա - ՀԱՀ-ի կենտրոնական հատվածում գտնվող այս քաղաքը միակն է երկրում, որտեղ ապրում են բացառապես սպիտակամաշկ աֆրիկաներները՝ միդերլանդացի, գերմանացի և ֆրանսիացի նախկին գաղութարարների սերունդները: Բնակչությունը մոտ 1600 մարդ է, որոնք ցանկանում են ստեղծել Օրանիա անկախ քաղաք-պետությունը:

44. Հնդկաստան

44.1. Ասսամ - ազգայնական շարժում Ասսամ նահանգում: Տարբեր խմբավորումներ պահանջում են Կարբի շրջանին շնորհել ինքնավարություն:

44.2. Բողոլանդ - Ասսամի ներքին շրջանում ապրող բոլ ժողովուրդը պայքարում է ինքնուրույնության համար:

44.3. Գորկիալանդ - Դարջիլինգ քաղաքի մոտակայքում գտնվող շրջաններն են Արևմտյան Բենգալիա նահանգում, որը բնակեցված է հիմնականում գուրկիերով: Նրանք խոսում են նեպալերեն և պայքարում են ինքնավարության համար:

44.4. Թամիլնադ - Հնդկաստանի հարավային հիմնականում թամիլներով բնակեցված նահանգում պարբերական բնույթ են կրում ռազմական և ահաբեկչական գործողությունները, որոնց նպատակն է ապակայունացնել իրավիճակը տարածքում և նահանգը դարձնել անկախ պետություն:

44.5. Միզորամ - երկրի արևելքում գտնվող և գերազանցապես քրիստոնյաներով բնակեցված փոքր նահանգում կան անկախական տրամադրություններ: Նահանգը ժամանակին անջատվել է Ասսամ նահանգից:

44.6. Նագա, Նագալենդ, Նագալիմ - տե՛ս 64.2.Գ, կետ 25:

44.7. Սիկհեր, Փենջաբ, Խալիստան - տե՛ս 64.2.Ա, կետ 8:

44.8. Տրիպուրա - ոչ մեծ տարածքով նահանգ է Հնդկաստանի արևելքում: Ունի 10 492 կմ² մակերես և 3,7 մլն բնակչություն: Բենգալներով բնակեցված տարածքը պայքարում է ինքնորոշման համար:

44.9. Քաշմիր, Ազադ Քաշմիր - տե՛ս 64.2.Ա, կետ 7:

45. Հունաստան

45.1. Իկարիա - հունական կղզին, որը գտնվում է Էգեյան ծովում, Արևելյան Սպորադներ կղզախմբում, ցանկանում է միանալ Ավստրիային: Կղզին ունի 255,3 կմ² մակերես և 8,5 հազար բնակչություն:

45.2. Էպիր - ալբանական Չամերիայի ազատագրական բանակ ռազմական կազմակերպությունը առաջարկում է ստեղծել Չամերիա ինքնավար ռեգիոնը: Էպիրը գտնվում է Հունաստանի հյուսիս-արևմուտքում, ունի 9 203 կմ² մակերես և 337 հազար բնակչություն: Հանդիսանում է պատմական Հելլադայի մի մասը:

46. Հունաստան, Մակեդոնիա, Սերբիա

46.1. Մեծ Ալբանիա - էթնիկ ալբանացիները, որոնք ապրում են նշված երկրներում ցանկանում են ինքնորոշվել, իսկ ծայրահեղական ուժերը ձգտում են միավորվել մեկ տարածքում և ստեղծել Մեծ Ալբանիա պետությունը:

47. Ղազախստան

47.1. Հյուսիսային և հյուսիս - արևելյան Ղազախստան - մեծամասամբ ռուսներով բնակեցված մարզերը լուրջ վտանգ են Ղազախստանի ամբողջականության համար, մանավանդ, որ երբեմն բարձրաձայնվում է ռուսների այս մարզերում ինքնավարության մասին:

47.2. Ուլդուրներ - հարավ-արևելքում ապրող թյուրքալեզու ժողովուրդը ցանկանում է միավորվել Չինաստանի հյուսիս-արևմուտքում ապրող ուլդուրների հետ և ստեղծել միասնական պետություն:

48. Ղրղզստան

48.1. Ուլդուրներ, տաջիկներ և ուզբեկներ - այս ազգերի ներկայացուցիչները վտանգ են ներկայացնում իրենց անջատողական տրամադրվածությամբ և գործողություններով:

49. Ճապոնիա

49.1. Օկինավա - Ռյուկյու կղզախմբի մեջ մտնող ամենամեծ կղզին պայքարում է անկախության համար: Տարածքը 1207 կմ² է, բնակչությունը՝ 1,4 մլն:

50. Մալայզիա

50.1. Սաբահ - Մալայզիայի արևելքում գտնվող այս մարզում հաճախակի են բախումները Սուլու սուլթանության կողմնակիցների և Մալայզիայի իշխանությունների միջև:

50.2. Սարավակ - Մալայզիայի արևելքում գտնվող երկրի ամենամեծ մարզում երբեմն բախումներ են լինում անկախության կողմնակիցների և Մալայզիայի իշխանությունների միջև:

51. Մալի

51.1. Ազավադ - տե՛ս 64.2. Գ, կետ 3:

52. Մակեդոնիա

52.1. Իլլիրիա - բալկաններում գտնվող հին պատմական տարածքն են ուզում վերականգնել մակեդոնական քաղաքական որոշ ուժեր: Այն ընդգրկում է Բոսնիայի, Խորվաթիայի, Սերբիայի, Մակեդոնիայի մեծ մասը:

53. Մավրիկիոս

53.1. Ռոդրիգես - Հնդկական օվկիանոսի հարավ-արևմուտքում գտնվող կղզին հանդիսանում է Մավրիկիոսի ինքնավար տարածք, մտնում է Մասկերանյան կղզիների կազմի մեջ: Ունի 104 կմ² մակերես և 40 հազար բնակչություն: Նպատակն է դառնալ անկախ պետություն:

54. Մարոկկո

54.1. Սահարական Արաբական Ժողովրդավարական Հանրապետություն - տե՛ս 62.2. Ա, կետ 6:

55. Մեքսիկա

55.1. Չյապաս - Մեքսիկայի հարավ-արևելքում գտնվող նահանգը զբաղեցնում է 73 887 կմ² մակերեսով տարածք, բնակչության թիվը 5 մլն է: Ամբողջական անունն է Ազատ և Անկախ Նահանգ Չյապաս: Չախ ռադիկալ և այլ կուսակցություններ և ռազմական խմբավորումներ պայքարում են անկախության համար:

56. Միացյալ Թագավորություն

56.1. Անգլիա - ձգտում է դառնալ անկախ պետություն կամ ունենալ լայն ինքնավարություն (տե՛ս 64.3. Բ, կետ 14):

56.2. Անգլիա - Անգլիայի ժողովրդա-ազատագրական ասոցիացիան առաջարկում է ստեղծել առանձին պետություն:

56.3. Քերմոնդաներ - որոշ քաղաքական ուժեր պայքարում են անկախության համար (տե՛ս 64.3. Բ, կետ 15):

56.4. Գեռնսի - ձգտում է դառնալ անկախ պետություն (տե՛ս 64.3. Բ, կետ 11):

56.5. Կոռնուոլ - Կոռնուոլի ազգայնական կուսակցության նպատակն է ստեղծել կամ անկախ պետություն՝ Կոռնուոլ կամ ինքնավար ռեգիոն նույն անունով: Զբաղեցնում է 3 563 կմ² տարածք և ունի 517 հազար բնակիչ:

56.6. Հյուսիսային Իռլանդիա - ազգայնական և մի շարք այլ կուսակցություններ և միավորումներ ձգտում են վերամիավորման Իռլանդիայի հետ և ստեղծել միասնական Մեծ Իռլանդիան կամ ստեղծել անկախ պետություն: Հս. Իռլանդիան գտնվում է Իռլանդիա կղզու հյուսիսային մասում, ունի 13 843 կմ² մակերես, 1,8 մլն բնակչություն: Մայրաքաղաքն է Բելֆաստը՝ 580 հազար բնակչությամբ: Պաշտոնական լեզուներն են անգլերենը, իռլանդերեն և օլսթերական շոտլանդերենը:

56.7. Մեն կղզի - ձգտում է դառնալ անկախ պետություն (տե՛ս 64.3. Բ, կետ 12):

56.8. Մոնսեռատ - կղզու անջատականները պայքարում են անկախ պետություն ստեղծելու համար: Տես 64.3. Բ, կետ 18:

56.9. Յորքշիր - առաջարկվում է ստեղծել Յորքշիրի ինքնավար ռեգիոն: Պատմական մարզ է Անգլիայի հյուսիսում, ունի 15 712 կմ² մակերես:

56.10. Շեոտլանդյան կղզիներ - Օրկնեյան և Շեոտլանդական շարժում կուսակցության նպատակն է ստեղծել Ֆորվիկ անկախ պետությունը կամ վատագույն դեպքում Շեոտլանդական կղզիներ ինքնավար ռեգիոնը՝ ՄԹ կազմում: Կղզախումբը հանդիսանում է Շոտլանդիայի 32 մարզերից մեկը և գտնվում է Բրիտանական կղզիների հյուսիսային մասում՝ Հյուսիսային ծովի և Ատլանտյան օվկիանոսի սահմանագծում: Բաղկացած է 100-ից ավելի կղզիներից, որոնցից բնակեցված է 16-ը: Ունի 1 471 կմ² մակերես, 24 հազար բնակչություն: Վարչական կենտրոնն է Լերուիկը՝ 10 հազար բնակչությամբ: Պաշտոնական լեզուներն են անգլերենը և գելերենը:

56.11. Շոտլանդիա - նպատակն է ստեղծել անկախ պետություն: Չնայած անցկացված հանրաքվեի արդյունքում այդ գաղափարը կյանքի չկոչվեց, սակայն անկախական տրամադրությունը և ձգտումները մնում են: Շոտլանդիան ունի 78 772 կմ² մակերեսով տարածք և 5,3 մլն բնակչություն: Մայրաքաղաքն է Էդինբուրգը՝ 470 հազար բնակչությամբ: Պաշտոնական լեզուներն են անգլերենը, շոտլանդերենը և գելերենը: Վերջինիս լեզվով շոտլանդիան անվանում են Ալբա: Շոտլանդիան մինչև 1707 թվականը եղել է անկախ թագավորություն: Ներկայումս Միացյալ Թագավորության կազմի մեջ մտնող մյուս վարչական միավորներից ամենաշատն ունի ինքնու-

բույնություն՝ իր սեփական խորհրդարանով, իրավական համակարգով և պետական եկեղեցիով:

56.12.Ձերսի - ձգտում է դառնալ անկախ պետություն (տե՛ս 64.3. Բ, կետ 13):

56.13.Ձիբրալթար - ձգտում է դառնալ անկախ պետություն (տե՛ս 64.3. Բ, կետ 19):

56.14.Տյոքս և Կայկոս - կղզիների անջատականները պայքարում են անկախ պետություն ստեղծելու համար: Տես 64.3. Բ, կետ 21:

56.15. Ուայտ կղզի - ձգտում է դառնալ ինքնավար ռեգիոն ՄԹ կազմում: Գտնվում է Լա Մանշ նեղուցում և հանդիսանում է Անգլիայի ամենամեծ կղզին՝ 380 կմ² մակերեսով: Ունի 380 հազար բնակիչ:

56.16. Ուելս - քաղաքական որոշ կուսակցություններ և ռազմական խմբավորումներ պայքարում են անկախ պետության ստեղծման համար: 20 779 կմ² մակերես և 3,1 մլն բնակչություն ունեցող Ուելսը գտնվում է ՄԹ-ի հարավ-արևմուտքում: Մայրաքաղաքն է Կարդիֆը՝ 350 հազար բնակչությամբ: Պաշտոնական լեզուներն են անգլերենը և վալերենը: Վերջինիս լեզվով երկիրը կոչվում է Կեմրի:

56.17. Ուեստեկս - Ուեստեկսի ռեգիոնալ կուսակցությունը առաջարկում է ստեղծել ինքնավար ռեգիոն, որին պաշտպանում է նաև Ուեստեկսի Սահմանադրական Կոնվենցիան: Սաքսերի կողմից 6-րդ դարում ստեղծված անգլոսաքսոնական հեպտարխիայի (բառացի՝ 7 թագավորության) 7 թագավորություններից մեկն է, որն հետագայում դարձել է Անգլիայի մաս: Գտնվում է Անգլիայի հարավ-արևմուտքում՝ Կոռնուոլից արևելք:

57. Մյանմա

57.1. Արական - արականներն ապրում են Ռակհայն մահանգում, որն ունի 36 778 կմ² մակերես և 3,2 մլն բնակչություն: Պայքարում են պատմական մարզի ինքնորոշման համար:

57.2. Կաչին - Կաչինները պայքարում են ինքնորոշման համար: Նահանգն ունի 89 041 կմ² մակերես և 1,5 մլն բնակիչ:

57.3. Կարեն - կարեններով բնակեցված մահանգն ունի 30 383 կմ² մակերես և 1,7 մլն բնակիչ: Նրանք իրենց երազած ապագա անկախ երկիրը և ներկայիս մահանգը անվանում են Կոտիոլեյ:

57.4. Մոներ - ապրում են Մոն մահանգում, որն ունի 12 257 կմ² մակերես և 3,1 մլն բնակիչ: Այն պատմական մարզ է երկրի հարավում, որը ժամանակին եղել է անկախ պետություն:

57.5. Շան - տե՛ս 64.2. Գ, կետ 27:

57.6. Չին - մահանգ հյուսիս - արևմուտքում, ունի 36 019 կմ² մակերես և 520 հազար բնակիչ: Պայքարում են ինքնորոշման համար:

57.7. Վա - տե՛ս 64.2. Գ, կետ 37:

58. Մոլդովա

58.1. Մերձդնեստրի Մոլդովական Հանրապետություն - տե՛ս 64.2., Բ, կետ 4:

58.2. Գագաուզիա - Մոլդովայի հարավում ստեղծված Գագաուզիայի ինքնավար տարածքային կազմավորումը ձգտում է ավելի մեծ ինքնավարության՝ ընդհուպ մինչև անկախության: Մեծամասամբ գագաուզներով բնակեցված տարածաշրջանն ունի 1 846,46 կմ² տարածք և մոտ 163 հազար բնակիչ: Վարչական կենտրոնն է Կոմրատը:

59. Նամիբիա

59.1. Կապրիվի գոտի - տե՛ս 65. Գ, կետ 23:

59.2. Ռեհոթոթ (Բանտուստան, Բաստերլենդ) - ռեհոթոթյան բաստերների հայրենիքը հանդիսացող այս տարածաշրջանը ներկայումս զբաղեցնում է 13 860 կմ² մակերես և ունի 60 հազար բնակիչ: 1976թ. ներկայիս Ռեհոթոթը «Օդենդաալի» պլանով ստացել է Բաստերլենդ անունը: Բաստերները հողանդացի առաջին գաղութարարների և օրլամ-մամա սևամորթ ցեղատեսակի ժառանգներն են: 1990-ականներից սկսած բաստերները պայքարում են անկախ պետություն ստեղծելու համար: Ժամանակին այստեղ գոյություն է ունեցել Ռեհոթոթի Ազատ Հանրապետությունը:

60. Նիգեր

60.1. Ագադես - ռեզիդն Նիգերի հյուսիսում, զբաղեցնում է 667,8 հազար կմ² տարածք, բնակչությունը՝ 512 հազար մարդ: Հիմնականում բնակեցված է տուարեզներով: Որոշ քաղաքական և ռազմական խմբավորումներ ցանկանում են ստեղծել Տեներյան Հանրապետությունը:

61. Նիգերիա

61.1. Բակասի - տե՛ս 64.2. Գ, կետ 8:

61.2. Բիաֆրա - 1967-70 թթ. Նիգերիայի հարավ-արևելքում գոյություն է ունեցել Բիաֆրայի Հանրապետություն ինքնահռչակ պետությունը: Այն ունեցել է 76 400 կմ² տարածք, բնակչությունը՝ մոտավորապես 14 մլն մարդ: Մայրաքաղաքը եղել է Էնուգուն, որին հետագայում փոխարինել են Ումուխիան և Օվերին: 1970 թ. պետության բռնի ուժով լուծարումից հետո էլ կրքերը մինչ օրս չեն հանդարտվել այս տարածաշրջանում:

61.3. Իգբո - Նիգերիայի հարավում բնակվող իգբո ժողովուրդը 1967թ. հռչակել է Բիաֆրա չճանաչված պետությունը, որը 1970 թ. ճնշվել և ոչնչացվել է: Իգբո ժողովուրդը ներկայումս էլ տրամադրված է պայքար մղելու իր անկախության համար: Պետության տարածքը կազմել է 77 306 կմ² տարածք և 13,5 մլն բնակչություն:

61.4. Իջո - Նիգերի դելտայի ազատագրության համար շարժումը ցանկանում է Նիգերիայի հարավում բնակվող էթնիկ իջո ժողովուրդի բնակեցման արեալում ստեղծել Նիգերի Դելտա հանրապետությունը՝ ներկայիս համայնքի տեղում, որը զբաղեցնում է 70 հազար կմ² տարածք:

61.5. Յորուբա - հիմնականում Նիգերիայում ապրող 30 միլիոնանոց ժողովուրդը ցանկանում է ստեղծել Յորուբացիների Օդուդուվյան Հանրապետություն անկախ պետությունը:

61.6. Օգոնի - Գվինեական ծովածոցի առափնյա շրջաններում ապրող 650 հազար օգոնիները պայքարում են իրենց գոյատևման համար և ձգտում են ինքնավարության:

62. Նիդերլանդներ

62.1. Արուբա - Նիդերլանդների անդրծովյան տարածքը ձգտում է անկախության կամ լայն ինքնավարության (տե՛ս 64.3. Բ, կետ 24):

62.2. Ֆրիսլանդիա - Նիդերլանդների հյուսիսային մասում գտնվող պրովինցիայի Ժողովրդական շարժումը պահանջում է առավել լայն ինքնավարություն տարածաշրջանի համար, որտեղ բնակչության մեծամասնությունը ֆրիզներն են: Ֆրիսլանդիան ունի 5 748,74 կմ² տարածք և մոտ 650 հազար բնակիչ:

63. Նոր Զելանդիա

63.1. Հարավային կղզի - տարածքի մեծությունը 150 437 կմ² է, բնակչությունը՝ 1,1 մլն մարդ: Առաջարկվում է ստեղծել Նոր Մանստեր անկախ պետություն կամ Նոր Մանստեր պրովինցիա ինքնավար ռեզիոն:

63.2. Կուկի կղզիներ - Նոր Զելանդիայի հետ ազատ ասոցացված ինքնակառավարվող պետական միավորումը ձգտում է ավելի մեծ ինքնավարության կամ անկախության: Տե՛ս 64.3. Բ, կետ 27:

63.3. Նիուե - Նոր Զելանդիայի հետ ազատ ասոցացված ինքնակառավարվող պետական միավորումը ձգտում է ավելի մեծ ինքնավարության կամ անկախության: Տե՛ս 64.3. Բ, կետ 28:

63.4. Տոկելաու - Նոր Զելանդիայի ինքնավար կախյալ տարածքը ձգտում է ավելի մեծ ինքնավարության կամ անկախության: Տե՛ս 64.3. Բ, կետ 29:

64. Նորվեգիա

64.1. Լապլանդիա - սաամները, որոնք բնակվում են հիմնականում Եվրոպայի հյուսիսում՝ Նորվեգիայի, Շվեդիայի, Ֆինլանդիայի և ՌԴ Մուրմանսկի մարզի հյուսիսում, ձգտում են ինքնավարության կամ սեփական պետության ստեղծմանը:

65. Շվեդիա

65.1. Լապլանդիա - տե՛ս 66, կետ 66.1:

65.2. Սկանիա - Շվեդիայի ծայր հարավային ծովափնյա շրջանը Բորնհոլմ կղզու հետ միասին ժամանակին եղել է Դանիական թագավորության կազմում: Ներկայումս Բորնհոլմը պատկանում է Դանիային, իսկ մայրցամաքային Սկանիան Շվեդիայի կազմում է, որտեղ խոսակցական լեզուն ավելի մոտ է դանիերենին, քան շվեդերենին:

66. Շվեյցարիա

66.1. Յուրա - ամենաերիտասարդ կանտոնն է Շվեյցարիայի կազմում, որը գտնվում է հյուսիս-արևմուտքում: Ունի 838,8 կմ² մակերես և 71 հազար բնակիչ: Անկախության համար Յուրայական շարժում քաղաքական ուժը պայքարում է ինքնավարության կամ անկախության համար: Վարչական կենտրոնը Դելեմոն քաղաքն է:

67. Շրի Լանկա

67.1. Թամիլներ - Թամիլ Իլամ, տե՛ս 64.2.Գ, կետ 14:

68. Չեխիա

68.1. Մորավիա - պատմական մարզ Չեխիայի արևելքում, Բոհեմներից արևելք: Մորավները սլավոնական ժողովուրդ են, որոնք ապրում են Չեխիայում և Սլովակիայում: 525 հազար թվաքանակով մորավները ձգտում են ինքնավարության:

69. Չեռնոգորիա

69.1. Նովո-Պազարի Սանջակ - առաջարկվում է ստեղծել Սանջակ պետությունը, որի տարածքները ներկայումս բաժանված են երկու պետությունների՝ Սերբիայի և Չեռնոգորիայի միջև: Ընդհանուր մակերեսը կազմում է 8 403 կմ², որտեղ ապրում է շուրջ 430 հազար բնակիչ, որոնք հիմնականում մահմեդական սլավոններ են:

69.2. Կոտորի ծոց - Ադրիատիկ ծովի խոշորագույն ծովախորշը մի ժամանակ եղել է Իտալիայի կազմում, որը ներկայումս հավակնություններ ունի 87 կմ² մակերեսով տարածքի նկատմամբ:

69.3. Ուլցին - 11 հազար բնակիչ ունեցող քաղաքը գտնվում է Չեռնոգորիայի հարավում, Ադրիատիկ ծովի ափին: Բնակեցված է հիմնականում էթնիկ ալբանացիներով: Մեծ Ալբանիայի թիրախներից մեկն է:

70. Չիլի

70.1. Իսլա դե Պասկուա - Վալպարաիսո մարզի մեջ մտնող պրովինցիան գտնվում է Խաղաղ օվկիանոսում, որն իր մեջ ընդգրկում է Ջատկի կղզին և հարակից մի քանի կղզիները: Ունի 163,6 կմ² մակերես և 5 806 բնակիչ: Պայքարում են ինքնորոշման համար:

70.2. Մագալյանես - երկրի ամենահարավային վարչական մարզն է, որը բաղկացած է ինչպես մայրցամաքային, այնպես էլ կղզային հատվածներից: Տարածքի մեծությունը 132 291 կմ² է, բնակչությունը՝ 150 000 մարդ: Զաղաքական մի շարք կուսակցություններ պայքարում են Մագալյանեսի Անկախ Հանրապետության ստեղծման համար:

70.3. Չիլոե - այս կղզախումբը մտնում է Չիլիական կղզախմբի կազմի մեջ: Ցանկանում է ձեռք բերել ինքնավարություն: Տարածքի մեծությունը 9 181 կմ² է, բնակչությունը՝ 168 000 մարդ:

71. Չինաստան

71.1. Ներքին Մոնղոլիա - Չինաստանի հյուսիսում և հյուսիս-արևելքում գտնվող ինքնավար շրջանը, որն ունի 1 181 104 կմ² մակերես և 25 մլն բնակիչ, պայքարում է Չինաստանի կազմից դուրս գալու և Մոնղոլիայի հետ միավորվելու համար:

71.2. Սինցզյան, Արևելյան Թուրքեստան - հիմնականում ույղուրներով բնակեցված Սինցզյան-Ույղուրական ինքնավար շրջանը գտնվում է երկրի հյուսիս-արևմուտքում: Նպատակը ույղուրներով բնակեցված բոլոր տարածքները մեկ պետության՝ Արևելյան Թուրքեստանի կազմում միավորելն է: Ինքնավար շրջանն ունի 1 743 441 կմ² է, բնակչությունը՝ 22 մլն:

71.3. Տայվան - տե՛ս 64.2. Ա, կետ 5:

71.4. Տիբեթ - Տիբեթի ինքնավար շրջանը գտնվում է Չինաստանի արևմուտքում և զբաղեցնում է 1 178 441 կմ² տարածք, բնակչությունը 3 մլն է: Դալայ Լամայի գլխավորությամբ տիբեթցիները պայքարում են անկախության համար:

72. Պակիստան

72.1. Բելուջիստան - հակամարտությունը բելուջների և կառավարական ուժերի միջև սկսվել է դեռևս 1948թ.-ին և շարունակվում է մինչ օրս: Իրանի և Պակիստանի կառավարությունները ընդդիմանում են բելուջներին, որոնք պայքարում են անկախության համար:

72.2. Բալտիստան - Պակիստանի հյուսիսում գտնվող Գիլգիտ-Բալտիստանը կամ պարզապես Բալտիստանը հանդիսանում է նախկին Ջամմու և Բաշմիր իշխանապետության մի մասը: Պայքարում են ինքնավարության համար:

72.3. Սինդհեր - Պակիստանում և Հնդկաստանում ապրող 60 մլն-ոց ժողովուրդը պայքարում է ինքնորոշման և անկախ պետականություն ունենալու համար:

72.4. Վազիրիստան - տե՛ս 64.2. Գ., կետ 38:

72.5. Փուշտունիստան - Պակիստանի հյուսիս-արևմուտքում և Աֆղանստանի հարավ-արևելքում ապրող փուշտունների նպատակն է միասնական պետություն ստեղծելը: Նրանց ընդհանուր թվաքանակը 40 մլն է:

73. Պապուա Նոր Գվինեա

73.1. Բուգենվիլ - դեռևս 1975 թ. միակողմանի հռչակվել է անկախ պետություն, որը գոյատևել է 1 տարի: Նույնը եղել է 1990-98 թթ.: Պայքարը ներկայումս էլ շարունակվում է Սողոմոնի Կղզիների կազմի մեջ մտնող Բուգենվիլ կղզում, որն ունի 9 375 կմ² մակերեսով տարածք և 235 հազար բնակիչ: Նպատակն է ստեղծել Հյուսիսային Սողոմոնի Կղզիների Հանրապետություն անկախ պետությունը:

74. Պերու

74.1. Արեկիպա - հարավում գտնվող այս պրովինցիան հին քաղաքակրթական կենտրոններից մեկն է, որի անկախ պետականության վերականգնման համար պայքարում են տեղաբնակ հնդկացիական ազգությունները: Այն ունի 63 345 կմ² տարածք և 1,3 մլն բնակչություն:

75. Ռուանդա

75.1. Տվա - Տվա կամ Բատվա պիգմեյան ժողովուրդը պայքարում է ինքնավարության համար: Ռուանդայում ապրում է 185 հազար, ամբողջ Կենտրոնական Աֆրիկայում շուրջ 325 հազար տվա ժողովրդի ներկայացուցիչ:

76. Ռումինիա

76.1. Տրանսիլվանիա - Հունգարական Տրանսիլվանիայի վերածննդի միությունը ձգտում է Ռումինիայի հյուսիս-արևմուտքը, որտեղ ապրում է շուրջ 1,5 մլն հունգար, վերամիավորել Հունգարիայի հետ կամ ստանալ ինքնավարություն:

76.2. Մեկուի երկրամաս - Տրանսիլվանիայի արևելքում, Ռումինիայի գրեթե կենտրոնում 2009 թ. սեկեյները հռչակել են ազգային տարածքային ինքնավարություն, որը չի ճանաչվում մինչ օրս: Հունգարական ծագում ունեցող այս ժողովուրդը պայքարում է ինքնավարության համար: Երկրամասն ունի 13,5 հազար կմ² տարածք և մոտ 700 հազար բնակիչ:

77. Ռուսաստան

77.1. Ադրգեյա - Կրասնոդարի երկրամասի տարածքով շրջապատված Ադրգեյայի Հանրապետությունը զբաղեցնում է 7 792 կմ² տարածք և ունի 446 հազար բնակչություն: Ադրգեյները կամ արևմտյան չերքեզները սուննի մահմեդական են և ազգայնական ուժերը ցանկանում են դուրս գալ Ռուսաստանի կազմից և լինել անկախ պետություն կամ կազմել մահմեդական մեծ ընտանիքի՝ Կովկասյան էմիրության մի մասը:

77.2. Քաշկորտոստան - իսլամիստ անջատողականները պայքարում են ՌԴ- կազմից դուրս գալու և անկախ պետություն դառնալու համար: Տարածքը 142 947 կմ² է, բնակչությունը՝ 4,1 մլն մարդ:

77.3. Քուրյաքիա - Սիբիրի հարավում գտնվող սուրբյեկտի անջատողականները պայքարում են հանրապետությունը ՌԴ- կազմից դուրս բերելու համար: Տարածքի մեծությունը 351 334 կմ² է, բնակչությունը՝ 1 մլն:

77.4. Թաթարստան -1990 թ. ընդունվել է դեկլարացիա Թաթարստանի ինքնավարության մասին: Ներկայումս ՌԴ- սուրբյեկտ է, բայց ծայրահեղական իսլամիստները պայքարում են ՌԴ- կազմից դուրս գալու և անկախ պետություն ստեղծելու համար: Տարածքի մեծությունը 67 847 կմ² է, բնակչությունը՝ 3,9 մլն:

77.5. Չեչնիա - սուննի մահմեդականներով բնակեցված տարածաշրջանը դեռևս 1991թ. հռչակվել է անկախ պետություն՝ Իչկերիա չեչենական

հանրապետություն: Սակայն Ռուսաստանի իշխանություններին հաջողվեց 2000 թ. ուժով վերադարձնել Չեչնիան և ներկայումս որպես Չեչենական Հանրապետություն հանդիսանում է ՌԴ սուբյեկտ: Չեչեն անջատականներն իրենց երկիրը ներկայումս համարում են որպես 2007 թ. հռչակված Կովկաս էմիրության մի վիլայեթ: Իչկերիան զբաղեցրել է 15,9 հազար կմ² տարածք, Չեչենական Հանրապետությունն ունի 15,6 հազ. կմ² տարածք և 1,4 մլն բնակչություն:

77.6. Գաղստան - ՌԴ ամենահարավային սուբյեկտն այսօր ամենապայթյունալուսանգ տարածաշրջաններից է: Զբաղեցնում է 50 270 կմ² տարածք և ունի շուրջ 3 մլն բնակչություն: Այստեղ ապրող տարբեր ազգերը պայքարում են անկախության կամ միասնական իսլամական պետության ստեղծման համար:

77.7. Ինգերմանլանդիա - ներկայումս ՌԴ-ի և Էստոնիայի տարածքներում գտնվող այս մարզը, որը ռուսերեն անվանվում է Իժորայի երկիր կամ Ինգրիա, ժամանակին պատկանել է մերթ Շվեդիային, մերթ Ֆարական Ռուսաստանին: Ներկայումս ձգտում են նախևառաջ վերամիավորել իրենց պատմական հողերը:

77.8. Ինգուշեթիա - ՌԴ ամենափոքր սուբյեկտն է հանդիսանում՝ 3 685 կմ² տարածքով, որտեղ ապրում է շուրջ 453 հազար բնակիչ: Մայրաքաղաքն է Մագադար: Նախկինում մտել է Չեչենո-Ինգուշական ինքնավար հանրապետության կազմի մեջ: Կովկասի անհանգիստ տարածաշրջաններից մեկն է:

77.9. Կաբարդինո - Բալկարիա - ՌԴ կովկասյան մեկ այլ անհանգիստ սուբյեկտներից է: Այստեղ ապրող ժողովուրդների՝ կաբարդինների ու բալկարների անջատականները ձգտում են ինքնավարության: Հանրապետությունն ունի 12 470 կմ² մակերեսով տարածք և 860 հազար բնակիչ: Մայրաքաղաքն է Նալչիկը:

77.10. Կալինինգրադի մարզ - Բալթյան Հանրապետության ստեղծման գաղափարի կողմնակիցն է այս մարզի յուրաքանչյուր երրորդ բնակիչը:

77.11. Կալմիկիա - գտնվում է ՌԴ հյուսիսկովկասյան տարածաշրջանում, անհանգիստ գոտիներից մեկն է, չնայած արտաքին հանգստությանը: Զբաղեցնում է 74 731 կմ² տարածք, բնակչությունը 282 հազար է: Սահմանակից է Դաղստանին, Վոլգոգրադի և Աստրախանի մարզերին, Ստավրոպոլի երկրամասին: Մայրաքաղաքն է Էլիստան:

77.12. Կարելիա - Ռուսաստանի և Ֆինլանդիայի միջև բաժանված պատմական երկրամասը կարել ազգայնականները ցանկանում են միավորել մեկ պետության կազմում՝ միասնական Կարելիայի:

77.13. Հյուսիսային Օսեթիա - ցանկություն ունեն վերամիավորվել Հարավային Օսիայի հետ և կազմել մեկ միասնական պետություն՝ ՌԴ կազմում կամ անկախ: Հս.Օսեթիան զբաղեցնում է 7 987 կմ² տարածք և ունի 705 հազար բնակիչ:

77.14. Մորդովիա - ՌԴ-ի սուբյեկտը զբաղեցնում է 26 128 կմ² տարածք և ունի 812 հազար բնակիչ, որից 40 %-ն են էթնիկ մորդովացիները: Վերջիններս իրենց հերթին բաժանվում են 2 ազգությունների՝ մոկշաներ, որոնք ապրում են հանրապետության արևմտյան հատվածում և էրզյաներ, որոնք ապրում են արևելյան հատվածում: Ազգայնական ուժերը պայքարում են անկախության համար:

77.15. Չեչնիա, Դաղստան, Ինգուշեթիա - առաջարկվող պետությունը՝ Կովկասյան Էմիրաթ - այս հանրապետությունների անջատականների երազանքն է միավորել Հյուսիսային Կովկասի մահմեդականներին մեկ պետության կազմում՝ Կովկասյան Էմիրաթում: 2007 թ. հռչակված ինքնահռչակ այս պետության կազմի մեջ են մտնում Դաղստանը, Չեչնիան, Ինգուշեթիան, Կարաբաղինո-Բալկարիան, Կարաչաևո-Չերքեզիան, Ադրգեյան, Հս. Օսիան, Ստավրոպոլի և Կրասնոդարի երկրամասերը: Նշված սուբյեկտները Էմիրության կազմում կոչվում են վիլայաթներ:

77.16. Չերքեզիա - Կրասնոդարի, Ստավրոպոլի երկրամասերի, Կարաբաղինո-Բալկարիայի, Կարաչաևո-Չերքեզիայի մեծ մասը և Ադրգեյան միավորող մեկ այլ գաղափար է, որի նպատակն է միավորել չերքեզներով բնակեցված բոլոր տարածքները:

77.17. Սախա-Յակուտիա - ՌԴ-ի ամենամեծ սուբյեկտի անջատողականները պայքարում են բնական պաշարներով հարուստ հանրապետությունը դարձնել ինքնուրույն պետություն: Տարածքի մեծությամբ 3 083 523 կմ² է, բնակչությունը 1 մլն:

77.18. Սիբիր - ծայրահեղականները և անջատողականները հայտարարում են, որ Սիբիրը Ռուսաստան չէ և բավական է իրենք աշխատեն, իրենց հարստությունները վաճառեն, իսկ ֆինանսները հոսեն դեպի Մոսկվա: Ցանկանում են վերականգնել 1918 թ. գոյություն ունեցած Սիբիրի Հանրապետությունը:

77.19. Տիվա - ՌԴ-ի հարավում գտնվող սուբյեկտի անջատողականները պայքարում են անկախության համար: Տարածքը 168 604 կմ² է, բնակչությունը՝ 312 հազար:

77.20. Ուդմուրդիա - Պոլովոժիեյում գտնվող ՌԴ-ի սուբյեկտն ունի 42 061 կմ² տարածք և 1,5 մլն բնակչություն: Անջատականների նպատակն է ստեղծել անկախ պետություն: Մայրաքաղաքն է Իժմսկը:

77.21. Ուրալ - 1990-ականների սկզբներին գոյատևած Ուրալյան Հանրապետությունը ՌԴ-ի Սահմանադրությամբ չնախատեսված սուբյեկտ է եղել: Անջատականները պայքարում են առավել մեծ ինքնավարության համար:

78. Մենեզալ

78.1. Կազամանս - Մենեզալի հարավ-արևմտյան հատվածում մոտ 28 հազար կմ² տարածք զբաղեցնող մարզում, որտեղ ապրում են էթնիկ դիու-

ները, դեռևս 1982 թ. պայքար է սկսվել անջատողականների և կառավարական ուժերի միջև՝ ինքնավարության համար:

79. Սենթ Քիթս և Նևիս

79.1. Նևիս - կազմում է Սենթ Քիթս և Նևիս պետության մի մասը, նրանից դուրս գալու իրավունքով: Ունի 93 կմ² մակերես և 12 000 բնակիչ:

80. Սերբիա

80.1. Կոսովո և Մետոխիա - փաստացի գոյություն ունի Կոսովո պետությունը (տե՛ս 64.2. Ա, կետ 2): Վերջնական նպատակն է ստեղծել Մեծ Ալբանիան: Սա համաալբանական ազգայնական գաղափարախոսություն է: Մեծ Ալբանիայի կազմի մեջ են մտնելու ներկայիս Ալբանիան, Կոսովոն, Սերբիայի Պրեշևի շրջանը, Մակեդոնիայի հյուսիս-արևմտյան շրջանները, Չեռնոգորիայի հարավային շրջանները, Հունաստանի հյուսիսային շրջանները:

80.2. Վոևոդինա - ինքնավար երկրամասը ձգտում է ավելի մեծ ինքնավարության: Երկրամասն ունի 21 532 կմ² մակերեսով տարածք և մոտ 2 մլն բնակչություն:

80.3. Հյուսիսային Վոևոդինա - հիմնականում հունգարներով բնակեցված այս հատվածը պահանջում է ստեղծել Հունգարական Ռեզիդուալ Ինքնավարություն:

80.4. Նովո-Պազարի Սանջակ - տե՛ս 66, 69.1. կետը:

80.5. Հյուսիսային Կոսովո - Կոսովոյի հյուսիսային մասի ոչ պաշտոնական անվանումն է, որը հիմնականում բնակեցված է սերբերով: Տարածքի մեծությունը 1 200 կմ² է, բնակչությունը՝ 68 հազար: Նպատակն է ստեղծել անկախ պետություն կամ միանալ Սերբիային:

81. Սոմալի

81.1. Հարավ-Արևմտյան Սոմալի - այս պետությունը գոյություն է ունեցել 2002-06թթ.:

81.2. Մաախիբ - պաշտոնապես Մաախիբ Սոմալի պետությունը գոյություն է ունեցել 2007-09 թթ.՝ Սոմալիլենդի և Պունտլենդի տարածքում, հետո մտել է Պունտլենդի կազմի մեջ:

81.3. Պունտլենդ - տե՛ս 64.2. Գ, կետ 28:

81.4. Ջուբալենդ - տե՛ս 64.2. Գ, կետ 29:

81.5. Սոմալիլենդ - տե՛ս 64.2. Գ, կետ 34:

82. Սուդան

82.1. Բեջա - հիմնականում Սուդանի հյուսիս-արևելքում ապրող քոչվոր անասնապահ ժողովուրդը երկրի անջատական ուժերից մեկն է հանդիսանում:

82.2. Դարֆուր - Սուդանի արևմուտքում գտնվող մարզը զբաղեցնում է 503 180 կմ² տարածք և ունի 7,5 մլն բնակիչ: Այստեղ ժամանակին գոյություն է ունեցել Դարֆուրի սուլթանությունը:

82.3. Կորդոֆան - Սուդանի հարավային մասում մինչև 1994 թ. գոյություն է ունեցել Կորդոֆան պատմական պրովինցիան, որն այդ ժամանակ բաժանվել է 3 մասի՝ հյուսիսային, հարավային և արևմտյան: Անջատականները պայքարում են վերամիավորման և ինքնավարության համար (Հարավային Կորդոֆանում՝ Հարավային Սուդանին միանալու համար):

82.4. Նուբիա - տե՛ս 66, 17.2. կետը:

83. Վանուատու

83.1. Էսպիրիտու Սանտու և հյուսիսային այլ կղզիներ - Վանուատուի ամենամեծ կղզին է 3 955,5 կմ² մակերեսով: Ունի 40 000 բնակիչ: Ցանկանում են ստեղծել Վաներանա պետությունը:

83.2. Մալեկուլա - Նոր Հեբրիդյան կղզախմբի կազմում մեծությամբ 2-րդ կղզին է՝ 2041,3 կմ² մակերեսով: Ունի 23 000 բնակիչ: Պայքարում է Մալեկուլա պետության ստեղծման համար:

83.3. Տաննա - Տաննա Թագավորության անկախությունը հռչակվել է 1973թ., որը գոյատևել է մինչև 1974 թ. կեսերը: Կղզու արքրիզենները շարունակում են իրենց պայքարն անկախության համար:

83.4. Տաֆեա -1980 թ. կղզին հռչակել է անկախություն, որից հետո զինված հարձակման է ենթարկվել Վանուատուի իշխանությունների կողմից՝ բրիտանական զորքերի օգնությամբ: Կղզու բնակիչների մոտ պահպանվում են անկախական տրամադրությունները:

84. Վենեսուելա

84.1. Սուլիա - երկրի արևմուտքում գտնվող մահանգի որոշ քաղաքական ուժեր և խմբեր պայքարում են Սուլիա և Մարակայբո Ազատ պետության ստեղծման համար: Տարածքը 631 000 կմ² է, բնակչությունը 3,7 մլն:

85. Վրաստան

85.1. Աբխազիա - տե՛ս 64.2. Ա, կետ 1:

85.2. Աջարիա - ինքնավար տարածք երկրի ծայր հարավ-արևմուտքում: Տարածքի նկատմամբ իր հավակնություններն է հայտնում Թուրքիան, Աջարիան էլ դեմ չէ միանալ նրան կամ լինել անկախ պետություն: Ձբաղեցնում է 2 899 կմ² տարածք և ունի 385 հազար բնակիչ: Տարածքի նկատմամբ հավակնություններ ունի նաև Ռուսաստանը:

85.3. Գուրիա - Վրաստանի արևմուտքում ապրող ավելի քան 300 000 գուրիացիները ապրում են երկրի 3 շրջաններում և չունեն ինքնավարություն:

85.4. Իմերեթիա - իմերեթներն ապրում են երկրի կենտրոնում, հիմնականում Քութայիսում և չունեն ինքնավարություն:

85.5. Կվեմո-Քարթլի, Բորչալո - հարավ-արևելյան շրջանները բնակեցված են մոտ 650 000 աղքեղացիներով, որոնք կազմում են մեծամասնություն: Նրանք պահանջում են տարածքը միացնել Աղքեղացիին:

85.6. Հարավային Օսիա - տե՛ս 64.2. Ա, կետ 3:

85.7. Մեգրելիա - հին և խիստ ավանդապաշտ ժողովուրդն ապրում է պարփակ տարածքում, չունի ինքնավարություն: Երբեմն-երբեմն բարձրաձայնում են ինքնավարության կամ անկախության մասին:

85.8. Ռաչա - հյուսիսային պատմական մարզում ապրող համանուն ժողովուրդը բնակվում է հիմնականում Ռիոնի գետի վերնագավառում՝ Ամբուլատրի կենտրոնով: Պայքարում են ինքնավարության համար:

85.9. Սամցխե - Ջավախք - հայկական ուժերը ձգտում են ինքնավարության և ցանկանում են ստեղծել Ջավախք ինքնավար շրջան: Տարածաշրջանն ունի 6 413 կմ² տարածք և մոտ 210 հազար բնակիչ, որից 55 % -ը հայեր են:

85.10. Սվանեթիա - սվանները ապրում են Ինգուրի գետի վերին հոսանքի շրջաններում՝ 3 154 կմ² ընդհանուր մակերեսով տարածքում: Պայքարում են ինքնավարության համար:

86. Տանգանիա

86.1. Չանգիբար - կոգիներ են Հնդկական օվկիանոսում, աֆրիկյան ափերին մոտ: Ունի 2 654 կմ² տարածք և 1,3 մլն բնակչություն: Նախկինում եղել է սուլթանություն, մինչև որ միավորվել է Տանգանիկա պետության հետ ու կազմավորել Տանգանիան: Այժմ կիսաինքնավար վարչական միավոր է, ձգտում են ավելի մեծ ինքնավարության:

86.2. Մասաի - Տանգանիայի հյուսիսում և Քենիայի հարավում ապրում են համապատասխանաբար 500-550 հազար և 400-450 հազար աֆրիկյան բնիկ մասաի կիսաքոչվոր ժողովուրդը: Պայքարում են ազգային ինքնուրույնությունը պահպանելու համար:

87. Տաջիկստան

87.1. Լեռնային Բադախշանի ինքնավար մարզ - պարբերաբար մարտական գործողություններ են տեղի ունենում Տաջիկստանի ամենամեծ վարչական միավորում, որոնց նպատակը անկախությունն է: Ջրաղեցնում է 64 200 կմ², բնակչությունը՝ 213 հազար մարդ:

87.2. Ուզբեկներ և դրոզներ - Տաջիկստանում ապրող այս ազգերի ներկայացուցիչները ցանկանում են իրենց բնակեցման արեալներում ձեռք բերել ինքնավարություն կամ միանալ իրենց մայր երկրին:

88. Տոնգա

88.1. Միներվա - 1972թ. հունվարի 19-ին Ֆիջիից հարավ գտնվող Միներվա կորալյան խութում հռչակվել է Միներվայի Հանրապետություն չճանաչված անկախ միկրոպետությունը: Նույն թվականի փետրվարին Տոնգան հայտարարել է խութը և նրան հարակից տարածքները՝ որպես իր սեփականություն: Հետագայում փորձեր արվել են պետությունը վերստեղծելու ուղղությամբ, սակայն մինչ օրս փախուստի մեջ գտնվող «կառավարության» կողմից այդ պայքարը արդյունք չի տվել:

89. Տրինիդադ և Տոբագո

89.1. Տոբագո - կղզին ունի 303 կմ² մակերես և մոտ 60 հազար բնակիչ: Պարբերաբար բարձրացվում է կղզու անկախանալու հարցը:

90. Ուզբեկստան

86.1. Կարակալպակստան - դեռևս խորհրդային տարիներին Ուզբեկստանի արևմուտքում ապրող ժողովրդի համար առանձնացված էր ինքնավար հանրապետություն: 1990 թ. կարակալպակները հայտարարել են իրենց ինքնավարության մասին, սակայն ներկայումս որպես ինքնուրույն հանրապետություն մտնում են Ուզբեկստանի կազմի մեջ՝ Կարակալպակըստանի Հանրապետություն անվամբ:

86.2. Տաջիկներ և դրոզներ - Ուզբեկստանում ապրող այս ազգերի ներկայացուցիչները ցանկանում են իրենց բնակեցման արեալներում ձեռք բերել ինքնավարություն կամ միանալ իրենց մայր երկրին:

91. Ուկրաինա

91.1. Անդրկարպատներ - այս տարածաշրջանում ապրող հունգարները Դոնբասում ընթացող իրադարձություններով ոգևորված բարձրաձայնեցին իրենց մայր հայրենիքին վերամիավորվելու կամ ինքնավարություն ձեռք բերելու մասին:

91.2. Դոնբաս - փաստացի գոյություն ունի Դոնեցկի Ժողովրդական Հանրապետությունը (տե՛ս 64.2. Բ, կետ 2):

91.3. Լուգանշինա - փաստացի գոյություն ունի Լուգանսկի Ժողովրդական Հանրապետությունը (տե՛ս 64.2. Բ, կետ 3):

91.4. Ղրիմ - փաստացի Ղրիմը ներկայումս մտնում է Ռուսաստանի Դաշնության կազմի մեջ:

92. Ֆիլիպիններ

92.1. Կենտրոնական Կորդիլիերա - Լուսոն կղզու այս խոշոր լեռնային համակարգի տարածքում ապրում են մի քանի ազգություններ, որոնք պայքարում են իրենց լեզվական և մշակութային ինքնավարության համար:

92.2. Մորո - ավելի քան 40 տարի ազգային ազատարական պայքար մղող մորո ժողովուրդը ցանկանում է անկախ իսլամական պետություն ստեղծել՝ Ֆիլիպինների հարավում: Նրանք մոտ 3 մլն են:

93. Ֆինլանդիա

93.1. Օլանդներ - առաջարկվող պետությունն է Օլանդյան կղզիները (տե՛ս 64.3. Ա, կետ 3):

93.2. Լապլանդիա - տե՛ս 66, 64.1 կետը:

94. Ֆիջի

94.1. Ռոտումա - հրաբխային ծագման կղզու մելանեզիական ռոտումա ժողովուրդը պայքարում է ինքնորոշման համար: Կղզին ունի 43 կմ² մակերես և 2002 բնակիչ:

95. Ֆրանսիա**95.1. Բասկերի Երկիր** - տե՛ս 66, 25.4. կետը:**95.2. Բրետան** - Կելտական լիգան քաղաքական և ռազմական այլ խմբավորումների հետ պայքարում է անկախ պետության ստեղծման համար: Բրետանը գտնվում է Ֆրանսիայի հյուսիս-արևմուտքում, զբաղեցնում է մոտ 30 հազար կմ² տարածք, որտեղ բնակվում է 4,5 մլն մարդ:**95.3. Գվիանա** - «Ապագադության և սոցիալական ազատության համար շարժում» կուսակցությունը ցանկանում է ստեղծել Անդրծովյան Անկախ Հանրապետությունը:**95.4. Էլզաս** - Ֆրանսիայի հյուսիս-արևելքում գտնվող ռեգիոնն իր մեջ ընդգրկում է 2 դեպարտամենտ՝ ընդհանուր 828 կմ² մակերեսով և 1,9 մլն բնակչությամբ: Գլխավոր քաղաքը Ստրասբուրգն է: Հիմնական բնակիչները էթնիկ էլզասցիներն են, որոնց շրջանում 1990-ականներից հետո ֆրանսերենից և գերմաներենից բացի ավելի մեծ տարածում է ստանում էլզասերենը: Երբեմն-երբեմն բարձրաձայնվում է այս ռեգիոնի՝ միասնական Էլզասի առավել մեծ ինքնավարության կամ անկախության մասին:**95.5. Կորսիկա** - Միջերկրական ծովի մեծությամբ 4-րդ կղզու տարածքը 8 680 կմ² է, բնակչությունը 315 հազար մարդ: Այն Ֆրանսիայի հատուկ կարգավիճակ ունեցող տարածքներից մեկն է և կոչվում է Կորսիկայի տարածքային համայնք: Վարչականորեն բաժանվում է 2 դեպարտամենտի: Կորսիկացիները վաղուց պայքարում են առավել մեծ ինքնավարության կամ անկախության համար: Մայրաքաղաքն է Այաչչոն:**95.6. Մայոթ** - տե՛ս 64.3.Գ, կետ 5:**95.7. Մարտինիկ** - կղզու անջատականները պայքարում են անկախության համար: Տե՛ս 62.3.Գ, կետ 6:**95.8. Նիցցա** - ֆրանսիական Ռիվերայի կամ Լազուր Ափին գտնվող 71,92 կմ² մակերես և 360 հազար բնակչություն ունեցող խոշոր նավահանգստային քաղաքի նկատմամբ հավակնություններ ունի Իտալիան, պատճառաբանելով, որ այն նախկինում եղել է Իտալիայի կազմում: Նիցցայի ազգայնականները դեմ չեն Իտալիայի հետ վերամիավորման գաղափարին:**95.9. Նոր Կալեդոնիա** - «Ազգային ազատագրության կանաչյան սոցիալիստական ճակատ» քաղաքական կուսակցությունը և այլ ուժեր պայքարում են Նոր Կալեդոնիայի անկախության համար: Տե՛ս 64.3.Բ, կետ 35:**95.10. Նորմանդիա** - Ֆրանսիայի հյուսիս-արևմուտքում գտնվող պատմական մարզը ներկայումս բաժանված է 2 մասի՝ Վերին և Ստորին Նորմանդիայի: Նորմանդացիները պայքարում են երկու մասերը միավորելու համար և ցանկանում են ձեռք բերել ավելի մեծ ինքնավարություն: Տարածաշրջանում ապրում է 3,2 մլն մարդ: Խոշոր քաղաքներն են Կանը, Շերբուրը, Ռուանը, Հավրը:**95.11. Ռեյունիոն** - տե՛ս 64.3.Գ, կետ 7:

95.12. Սավոյա - Ֆրանսիայի հարավ-արևելքում, Ալպերի ստորոտներում գտնվող պատմական մարզը նույնպես բաժանված է 2 դեպարտամենտների միջև՝ Սավոյա և Վերին Սավոյա: Նախկինում եղել է ինքնուրույն հերցոգություն, որի մեջ են մտել Նիցցան, Ջենովան, Ժնևը, Պյեմոնտը: Սավոյայի որոշ ուժեր ցանկանում են վերամիավորել բոլոր հողերը:

95.13. Օքսիտանիա - Ֆրանսիայի ամբողջ հարավային մերձծովյան շրջանը, ինչպես նաև Իտալիայի և Իսպանիայի փոքր հատվածները միավորող տարածքը ժամանակին եղել է պատմական մարզ: Իտալական և իսպանական հատվածներում օքսիտերենը դարձել է պաշտոնական լեզու: Օքսիտակտիվիստները ցանկանում են վերամիավորվել մեկ պետության կազմում:

95.14. Ֆրանսիական Պոլինեզիա - պոլինեզիացիները պայքարում են ինքնորոշման համար: Տես 64.3. Բ, կետ 34:

67. Խոշորագույն միջազգային կազմակերպությունները

1) Ազատ առևտրի եվրոպական ասոցիացիա (ԱԱԵԱ, EACT, AELE) - ստեղծվել է 1960 թ.՝ ազատ առևտրի գոտի ստեղծելու նպատակով: Սկզբնապես կազմակերպության անդամ են եղել Սիացյալ Թագավորությունը, Դանիան, Նորվեգիան, Ավստրիան, Շվեյցարիան, Պորտուգալիան, հետո միացել են Ֆինլանդիան, Իսլանդիան և Լիխտենշտայնը: Ներկայումս կազմակերպության անդամ են միայն **Իսլանդիան, Նորվեգիան, Շվեյցարիան և Լիխտենշտայնը**: Կազմակերպության շտաբ-բնակարանը գտնվում է Շվեյցարիայի Ժնև քաղաքում:

2) Ազատ առևտրի հյուսիսամերիկյան գոտի (ԱՀԳ, НАФТА, NAFTA) - կազմակերպությունը ստեղծվել է 1992 թ., գործողության մեջ է 1994 թ.: Անդամներն են **ԱՄՆ-ն, Կանադան, Մեքսիկան**: Կազմակերպության նպատակներից են այս երկրների միջև առևտրի և ինվեստիցիայի ոլորտների արգելքների վերացումը, անձնագրային և մաքսային արգելքների հաղթահարումը, միասնական մայրցամաքային շուկայի ստեղծումը և այլն:

3) Ամերիկյան պետությունների կազմակերպություն (ԱՄԿ, ՕԱԳ, OAS) - միջկառավարական տարածաշրջանային կազմակերպություն է, որի անդամներն են Արևմտյան կիսագնդի պետությունների մեծագույն մասը: Ստեղծվել է 1948 թ.: Կենտրոնակայանը ԱՄՆ մայրաքաղաք **Վաշինգտոնում** է: Կազմակերպության անդամ է **35** պետություն: Հիմնական նպատակներն են՝ ամերիկյան մայրցամաքում խաղաղության և անվտանգության ապահովումը, անդամ-պետությունների միջև վեճերի խաղաղ կարգավորումը, ագրեսիայի դեմ համատեղ պայքարը, քաղաքական, տնտեսական և իրավական հիմնախնդիրների լուծմանն աջակցելը և այլն: Բարձրագույն մարմինը Գլխավոր վեհաժողովն է:

4) Անկախ Պետությունների Համագործակցություն (ԱՊՀ, СНГ) – միջազգային կազմակերպություն, որն ստեղծվել է նախկին ԽՍՀՄ-ի երկրների՝

Ռուսաստանի, Ուկրաինայի և Բելառուսի կողմից: Ներկայումս կազմակերպությունն ունի 9 անդամ՝ **Ադրբեջան, Բելառուս, Հայաստան, Ղազախստան, Ղրղզստան, Մոլդովա, Ռուսաստան, Տաջիկստան, Ուզբեկստան**: ԱՊՀ կանոնադրության մեջ նշված են պետությունների համատեղ գործունեության ոլորտները՝ մարդու իրավունքների և ազատության ապահովում, արտաքին քաղաքական գործունեության համադրում, համագործակցության ընդհանուր տնտեսական տարածքի ձևավորում, տրանսպորտի և կապի զարգացում, սոցիալական և միգրացիայի խնդիրների կարգավորում և այլն: ԱՊՀ մշտական գործող մարմնի՝ համակարգող խորհրդատվական կոմիտեի նստավայրը **Սինսկում** է:

5) Առևտրի համաշխարհային կազմակերպություն (ԱՀԿ, ВТО, WTO) - ստեղծվել է 1995 թ., որի նպատակն է միջազգային առևտրի ազատականացումը և անդամ-պետությունների առևտրաքաղաքական հարաբերությունների կարգավորումը: Այն պատասխանատու է նոր առևտրային համաձայնագրերի մշակման և ներդրման համար, ինչպես նաև հետևում է, որ անդամները հետևեն այդ համաձայնագրերին: **Ներկայումս ունի 159 անդամ-պետություն**: Կենտրոնակայանը գտնվում է Շվեյցարիայի **Ժնև** քաղաքում:

6) Ատոմային էներգիայի միջազգային գործակալություն (ԱԷՄԳ, МАГАТЭ, IAEA) - միջազգային միջկառավարական կազմակերպություն է՝ ատոմային էներգիայի խաղաղ օգտագործման բնագավառում միջազգային համագործակցության համար: Ստեղծվել է 1956 թ., գործողության մեջ է 1957 թ.: ՀՀ-ն ԱԷՄԳ-ին անդամակցել է 1993 թ.: Ներկայումս կազմակերպությունն ունի **168** երկիր: Շտաբ բնակարանը գտնվում է Ավստրիայի մայրաքաղաք **Վիեննայում**:

7) Արաբական Մադրիբի միություն (ԱՄՄ, CAM, UMA) - ստեղծվել է 1989 թ.: **Ալժիրի, Թունիսի, Լիբիայի, Մարոկկոյի և Մավրիտանիայի** տնտեսական ու քաղաքական միավորման նպատակով: Միության անդամ երկրների միջև հակասությունների հետևանքով կազմակերպության գործունեությունն ըստ էության սառեցված է:

8) Արաբական պետությունների լիգա - (ԱՊԼ, ЛАГ, LEA) - ստեղծվել է 1945 թ.: Միավորում է **22** արաբական երկիր՝ **Ալժիր, ԱՄԷ, Բահրեյն, Եգիպտոս, Եմեն, Թունիս, Իրաք, Լիբանան, Լիբիա, Կոմորներ, Հորդանան, Մավրիտանիա, Մարոկկո, Պաղեստին, Ջիբութի, Սաուդյան Արաբիա, Սոմալի, Սուդան, Քաթար, Քուվեյթ, Օման**: **Սիրիայի** անդամակցությունը կասեցված է: Կազմակերպության բարձրագույն մարմինը Լիգայի խորհուրդն է: Կենտրոնակայանը գտնվում է Եգիպտոսի մայրաքաղաք **Կահիրեյում**: Կազմակերպության գլխավոր նպատակներն են մասնակից պետությունների միջև կապերի ամրապնդումը, միացյալ քաղաքական ուղու հիմնումը՝ անդամ երկրների միջև համագործակցությունը, անկախությունը և գերիշխանությունը պաշտպանելու և արաբական երկրների գործերը և շահերը քննարկելու հա-

մար: Այն ներառում է նաև այնպիսի հարցեր, ինչպիսիք են քաղաքացիությունը, անձնագրերը, վիզաները, հանցագործների հանձնումը և այլն:

9) Արժույթի միջազգային հիմնադրամ (ԱՄՀ, МБФ, IMF) - հիմնադրվել է 1944 թ., որին **անդամակցում է 188 երկիր:** ՄԱԿ-ի մասնագիտացված հաստատություններից է: Կենտրոնական գրասենյակը գտնվում է **Վաշինգտոն** քաղաքում: Ստեղծման հիմնական նպատակն է եղել կայունացնել փոխարժեքները և Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հետո աջակցել միջազգային վճարման համակարգի վերակառուցմանը:

10) Աֆրիկյան միություն (ԱՄ, АС, АУ) - այս միությանը նախորդել են աֆրիկյան պետությունների միասնությունը, որը հիմնադրվել է 1963 թ. և աֆրիկյան տնտեսական միությունը, որը ստեղծվել է 1991 թ.: Աֆրիկյան միությունը ստեղծվել է 2002 թ., որի հիմնական նպատակներն են աֆրիկյան պետությունների համերաշխության, պաշտպանության, ինքնիշխանության, տարածքային ամբողջականության և անկախության ամրապնդումը, մայրցամաքում քաղաքական և սոցիալ-տնտեսական ինտեգրման արագացումը, մարդու իրավունքների պաշտպանությունը և այլն: Կազմակերպությունն ունեցել է **52** անդամ, որից մեկի՝ Մարոկկոյի անդամակցությունը դադարեցվել է, իսկ Կենտրոնաաֆրիկյան Հանրապետության, Եգիպտոսի և Գվինեա-Բիսսաուի՝ ժամանակավոր կասեցվել: Նստավայրը գտնվում է Եթովպիայի մայրաքաղաք **Ադիս-Աբեբայում:**

11) Բալթիկ ծովի պետությունների խորհուրդ (ԲԾՊԽ, СГБМ, CBSS) - այն ստեղծվել է 1992 թ., որն ունի **12** անդամ՝ **Գերմանիա, Գանիա, Էստոնիա, Իսլանդիա, Լատվիա, Լեհաստան, Լիտվա, Նորվեգիա, Շվեդիա, Ռուսաստան, Եվրոպական հանձնաժողով, Ֆինլանդիա:** Ստեղծված են աշխատանքային խմբեր, որտեղ քննարկվում են տնտեսական համագործակցության, ժողովրդավարական իմստիտուտների, ճառագայթային և միջուկային անվտանգության, երիտասարդներին ուղղված քաղաքականության հարցերը:

12) Բոլիվարյան ալյանս Ամերիկաների համար (ԲԱԱՀ, АЛБА, ALBA) - տարածաշրջանային սոցիալիստական, քաղաքական, տնտեսական, գաղափարական կազմակերպությունը ստեղծվել է 2004 թ.: Գործունեության հիմնական նպատակը անդամ-պետությունների միջև առևտրի ոլորտում համագործակցությունն է, տնտեսական ինտեգրացիան, անկախության կոլեկտիվ պահպանումը և զարգացումը սոցիալիզմի գաղափարների հիման վրա: Կազմակերպության անդամ են **11** երկիր՝ **Անտիգուա և Բարբուդա, Բոլիվիա, Գրենադա, Գոմինիկա, Էկվադոր, Կուբա, Նիկարագուա, Սենթ Լյուսիա, Սենթ Վինսենթ և Գրենադիններ, Սենթ Քիտս և Նևիս, Վենեսուելա:** Կենտրոնականը գտնվում է Վենեսուելայի մայրաքաղաք **Կարակասում:**

13) ԲՐԻԿՍ (БРИКС, BRICS) - հինգ երկրների խումբ է, միջազգային առևտրա-տնտեսական կազմակերպություն, որի մեջ մինչև 2011 թ. մտնում էին Բրազիլիան, Ռուսաստանը, Հնդկաստանը և Չինաստանը և կոչվում էր

ԲՐԻԿ: 2011 թ.-ին կազմակերպությանը միացել է Հարավաֆրիկյան Հանրապետությունը և ստացել է ներկայիս անվանումը (**B, R, I, C, S**) **B**razil, **R**ussia, **I**ndia, **C**hina, **S**outh Africa երկրների առաջին տասերի անվանումով): ԲՐԻԿՍ-ի անդամները բնութագրվում են որպես արագ զարգացող հզոր երկրներ: Այս երկրների բարենպաստ դիրքը ապահովում է համաշխարհային տնտեսության մեջ նրանց կարևոր դերը:

14) ԳՈՒԱՄ - Կազմակերպություն ժողովրդավարության և տնտեսական զարգացման համար (GYAM, GUAM) - տարածաշրջանային կազմակերպություն է, որն ստեղծվել է 1997 թ.: Ներկայումս այն ունի 4 անդամ՝ **Վրաստան, Ուկրաինա, Ադրբեջան, Մոլդովա:** Նրանց անվան սկզբնատառերով էլ կոչվում է ԳՈՒԱՄ: Նստավայրը գտնվում է Ուկրաինայի մայրաքաղաք **Կիևում:** Կազմակերպության անդամները ԱՊՀ-ի հետ կապերը խզած կամ սառեցրած պետություններն են, որոնք իրենց համագործակցությունը պատկերացնում էին այլ կերպ:

15) Եվրոպական Միություն (ԵՄ, EC, EU) - հիմնվել է 1992 թ.: Եվրոպական Միության մասին պայմանագրով՝ Մասստրիխտի պայմանագրով: Միության անդամ դառնալու համար անհրաժեշտ պայմաններն են՝

-պետությունը պետք է լինի «Եվրոպական», որը պայմանավորված է ոչ այնքան աշխարհագրական դիրքով, որքան երկրի մշակույթով՝ ներառյալ նրա քաղաքական և իրավական ավանդույթները,

-Միության անդամ դառնալ ցանկացող պետությունը պարտավոր է հարգել Եվրոպական Միության պայմանագրում ամրագրված սահմանադրական՝ «ազատության, ժողովրդավարության, մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների, ինչպես նաև իրավական պետության սկզբունքները»:

Եվրոմիության հիմնական մարմիններն են՝ Եվրոպական խորհուրդը, Եվրոպական խորհրդարանը, Եվրոպական Միության խորհուրդը, Եվրոպական դատարանը: Կազմակերպության քաղաքական կենտրոններն են՝ **Բրյուսելը, Ստրասբուրգը և Լյուքսեմբուրգը:** Միության կազմի մեջ մտնում է 28 պետություն՝ **Ավստրիա, Բելգիա, Բուլղարիա, Գերմանիա, Գանիա, Էստոնիա, Իռլանդիա, Իսպանիա, Իտալիա, Լատվիա, Լեհաստան, Լիտվա, Լյուքսեմբուրգ, Խորվաթիա, Կիպրոս, Հունաստան, Հունգարիա, Մալթա, Միացյալ Թագավորություն, Նիդերլանդներ, Շվեդիա, Չեխիա, Պորտուգալիա, Ռումինիա, Սլովակիա, Սլովենիա, Ֆինլանդիա, Ֆրանսիա:** Ընդհանուր տարածքը 4 324 782 կմ² է, բնակչությունը՝ մոտ 510 մլն:

16) Եվրոպայի խորհուրդ (ԵԽ, CE, CE) - ստեղծվել է 1949 թ.: Անդամակցում է 47 երկիր: Այն նպաստում է մարդու իրավունքների հիմնական սկզբունքների առաջխաղացմանը: Կազմակերպությունը ձգտում է խթանել այդ ոլորտում անդամ-երկրների օրենսդրությունների նույնականացումը: Իրավասու է մարդու իրավունքների պաշտպանության մակարդակի փորձա-

քննություն անցկացնել կոնկրետ երկրում, ինչպես օրենսդրության, այնպես էլ գործնականում օրենքների կիրառման առումով: Կենտրոնակայանը գտնվում է Ֆրանսիայի **Ստրասբուրգ** քաղաքում:

17) Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության կազմակերպություն (ԵԱՀԿ, ОБСЕ, OSCE) - հիմնվել է 1973 թ.: Իր մեջ ներառում է 57 երկիր Եվրոպայից, Կենտրոնական Ասիայից և Հյուսիսային Ամերիկայից: Կազմակերպությունը կոչված է կանխելու տարածաշրջանում ծագող հակամարտությունները: Հիմնական մարմիններն են՝ Պետությունների ղեկավարների և կառավարությունների հանդիպում, Նախարարների խորհուրդ, Մշտական խորհուրդ (**նիստերը՝ Վիեննայում**), խորհրդարանական ասամբլեա (**քարտուղարությունը՝ Կոպենհագենում**), Տնտեսական ֆորում, Անվտանգության ոլորտում համագործակցության ֆորում (**Պրահա**), Մարդու իրավունքների և ժողովրդավարության ինստիտուտ (**Վարշավա**), քարտուղարություն (**Վիեննա**):

18) Չարգացման և վերականգնման համաշխարհային բանկ (ՉՎՀԲ, МБПР, IBRD) - սա 1944 թ.-ին ստեղծված Համաշխարհային բանկի հաստատություններից է: ՉՎՀԲ-ի նպատակն է աղքատության նվազեցումը, ռիսկային կառավարման, ապրանքների, վերլուծական ծառայությունների մատուցումը միջին եկամուտ ունեցող և վարկառու երկրներին: **Այն ունի 189 անդամ երկիր**: Նստավայրը ԱՄՆ մայրաքաղաք **Վաշինգտոն** է:

19) Թյուրքական խորհուրդ (ԹԽ, TC, TC) - թյուրքալեզու պետությունները միավորող միջազգային կազմակերպությունը ստեղծվել է 2009 թ.՝ Նախիջևանում: Կազմակերպության գլխավոր նպատակն է անդամ-պետությունների համակողմանի համագործակցության զարգացումը: **Այն ունի 4 անդամ՝ Ադրբեջան, Թուրքիա, Ղազախստան, Ղրղզստան**: Քարտուղարության շտաբ-բնակարանը գտնվում է Թուրքիայի **Ստամբուլ** քաղաքում, խորհրդարանական ասամբլեան՝ **Բաքվում**, Թյուրքական խորհրդի ակադեմիան՝ Ղազախստանի մայրաքաղաք **Աստանայում**:

20) Թյուրքական մշակույթի միջազգային կազմակերպություն (ԹՄՄԿ, ТЮРКСОЙ, TURKSOY) - թյուրքալեզու երկրները միավորող միջազգային մշակութային կազմակերպությունը ստեղծվել է 1993 թ.: Հիմնական նպատակն է թյուրքական ժողովուրդների միջև համագործակցությունը՝ թյուրքական ժողովուրդների ընդհանուր նյութական և մշակութային հուշարձանների պահպանման, զարգացման և ապագա սերնդին փոխանցման համար: Շտաբ-բնակարանը գտնվում է Թուրքիայի մայրաքաղաք **Անկարայում**: Կազմակերպությունն ունի 16 անդամ, որոնց թվում են ինչպես անկախ պետություններ, այնպես էլ երրորդ երկրի դաշնային սուբյեկտներ կամ ինքնավար տարածաշրջաններ՝ **Ադրբեջան, Ալբանի Հանրապետություն, Բաշկորտոստան, Գազաուդիա, Թաթարստան, Թուրքիա, Թուրքմենստան, Խակասիա, Կարակալպակստան, Հյուսիսային Կիպրոսի Թուրքական Հանրապե-**

տություն, Ղազախստան, Ղրղզստան, Սախայի Հանրապետություն, Տիվա, Ուզբեկստան:

21) Ինտեգրման լատինաամերիկյան ասոցիացիա (ԼԱԱ, ԼԱԻ, ALADI) - ստեղծվել է 1980 թ., որ միավորում է Լատինական Ամերիկայի 13 պետություն՝ **Արգենտինա, Բոլիվիա, Բրազիլիա, Էկվադոր, Կոլումբիա, Կուբա, Մեքսիկա, Չիլի, Պանամա, Պարագվայ, Պերու, Վենեսուելա, Ուրուգվայ:** Հիմնական նպատակը տարածաշրջանային տնտեսական համագործակցության և առևտրի զարգացումն է:

22) Իսլամական համագործակցություն կազմակերպություն (ԻՀԿ, ՕԻՇ, OIC) - կրոնաքաղաքական կազմակերպությունը ստեղծվել է 1969 թ.: Ընդգրկում է **57** իսլամական պետություն: Բարձրագույն մարմիններն են՝ անդամ պետությունների խորհրդարանների խոսնակների գագաթաժողովը, խորհուրդը, գործադիր կոմիտեն և քարտուղարությունը: Կազմակերպության նպատակն է ամրապնդել անդամ պետությունների միջև իսլամական համերաշխությունը, սոցիալ-տնտեսական, մշակութային, գիտական և այլ բնագավառներում համագործակցությունը, վերացնել ռասսայական խտրականությունը, աջակցել Պաղեստինի ժողովրդի պայքարին և այլն: Կենտրոնականը գտնվում է Սաուդյան Արաբիայի **Ջիդդա** քաղաքում:

23) Լատինաամերիկյան տնտեսական համակարգ (ԼԱՏՀ, ԼԱՅՇ, SELA) - տարածաշրջանային տնտեսական կազմակերպությունը ստեղծվել է 1975 թ., որի կազմի մեջ մտնում է **26** երկիր՝ **Արգենտինա, Բարբադոս, Բոլիվիա, Բրազիլիա, Գայանա, Գվատեմալա, Գրենադա, Դոմինիկյան Հանրապետություն, Էլ Սալվադոր, Էկվադոր, Կոլումբիա, Կոստա Ռիկա, Կուբա, Հայիթի, Հոնդուրաս, Մեքսիկա, Նիկարագուա, Չիլի, Պանամա, Պարագվայ, Պերու, Ջամայկա, Սուրինամ, Վենեսուելա, Տրինիդադ և Տոբագո, Ուրուգվայ:** Կազմակերպության հիմնական նպատակներն են՝ տարածաշրջանի երկրների տնտեսության ցանկացած ոլորտում համագործակցության ամրապնդումը, միջազգային համաժողովներում իրենց գործողությունների կոորդինացումը՝ այլ խմբավորումների և պետությունների նկատմամբ: Կենտրոնականը գտնվում է Վենեսուելայի մայրաքաղաք **Կարակասում:**

24) Խաղաղօվկիանոսյան անվտանգության դաշնագիր (ԽԱԴ, ԱՆՀՅՈՇ, ANZUS) - ագրեսիվ ռազմաքաղաքական միավումը ստեղծվել է 1978 թ., որի մեջ մտնում են **Ավստրալիան, Նոր Զելանդիան և ԱՄՆ-ն:** Ստեղծվել է վերջինիս նախաձեռնությամբ՝ կոլեկտիվ պաշտպանության ամրապնդման համադասման նպատակով: Կազմակերպությունը մասնակցել է մի շարք պատերազմական գործողությունների, ինչպիսիք են կորեականը և վիետնամականը, ինչպես նաև ներգրավվել են Կամբոջայի և Լաոսի ներքին գործերի մեջ:

25) Կարիբյան համագործակցություն (ԿՀ, ԿԱՐԻԿՈՄ, ԿԱՐԻԿՈՄ, CARICOM) - առևտրա-տնտեսական միությունը ստեղծվել է 1973 թ., որի

կազմի մեջ մտնում է 15 երկիր՝ **Անտիգուա և Բարբուդա, Բահամներ, Բարբադոս, Բելիզ, Գոմինիկա, Գայանա, Գրենադա, Հայիթի, Մոնսեռատ, Ջամայկա, Սենթ Քիթս և Նևիս, Սենթ Լյուսիա, Սենթ Վինսենթ և Գրենադիններ, Սուրինամ, Տրինիդադ և Տոբագո**: Նպատակը անդամ-պետությունների տնտեսության մերձեցումն ու մաքսային պարտականությունների վերացումն է, ընդհանուր մաքսային ռեժիմի սահմանումը, միասնական առևտրային քաղաքականության և գյուղատնտեսության ոլորտում ընդհանուր քաղաքականության վարումը ենթակառուցվածքների, զբոսաշրջության, կապի և տրանսպորտի ոլորտներում համագործակցությունը և այլն:

26) Կարմիր խաչի միջազգային կոմիտե (ԿԽՄԿ, MKKK, ICRC) - հիմնվել է 1863 թ.: Այն անկողմնակալ, չեզոք և անկախ կազմակերպություն է, որի առաքելությունը պատերազմից և ներքին ընդհարումներից տուժածներին օգնելը և նրանց կյանքի ու արժանապատվության պաշտպանությունն է: Կենտրոնական գրասենյակը գտնվում է շվեյցարական **Ժնև** քաղաքում:

27) Կենտրոնաամերիկյան պետությունների կազմակերպություն (ԿԱՊԿ, OICAT, OCAS) - ստեղծվել է 1951 թ., որը միավորում է 6 երկիր՝ **Գվատեմալա, Էլ Սալվադոր, Կոստա Ռիկա, Հոնդուրաս, Նիկարագու, Պանամա**: Կենտրոնակայանը գտնվում է Էլ Սալվադորի մայրաքաղաք Սալվադոր քաղաքում: Կազմակերպության նպատակը մշակութային, տնտեսական և քաղաքական համագործակցությունն է:

28) Համագործակցություն (մինչև 1947 թ.՝ Ազգերի Բրիտանական Համագործակցություն) - հիմնվել է 1931 թ.-ին: Միջկառավարական կազմակերպություն է՝ **52 անդամ անկախ պետությունների** համագործակցություն: Բոլոր անդամները, բացառությամբ Ռուանդայի և Մոզամբիկի Բրիտանական կայսրության մաս են կազմել: Բրիտանական կայսրությունից է զարգացել ազգերի համագործակցությունը: Անդամ-երկրները համագործակցում են ընդհանուր արժեքների և նպատակների շրջանակներում:

29) Համագործակցության շանհայան կազմակերպություն (ՀՇԿ, ШОС, SCO) - կազմակերպությունը ստեղծվել է 2001 թ. Չինաստանի Շանհայ քաղաքում: Այն մշտապես գործող միջկառավարական կազմակերպություն է, որի անդամներն են **Չինաստանը, Ռուսաստանը, Ղազախստանը, Ղրղզստանը, Տաջիկստանը, Ուզբեկստանը, Հնդկաստանը և Պակիստանը**: Կազմակերպությունը ստեղծված է անդամ-պետությունների միջև համագործակցության ամրապնդման, տարածաշրջանում խաղաղության պահպանման և ապահովման, անվտանգության և կայունության ապահովման համար: Հիմնական մարմիններն են՝ անդամ-երկրների ղեկավարների խորհուրդ, կառավարությունների ղեկավարների խորհուրդ, քարտուղարություն (**Պեկին**), Տարածաշրջանային հակաահաբեկչական կառուցվածքի գործադիր կոմիտե (**Տոշքենդ**):

30) Համաշխարհային բանկ (ՀԲ, WB, WB) - միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունը ստեղծվել է 1945 թ., որն այսօր ունի **189** անդամ-պետություն: Կազմակերպության նպատակն է զարգացող երկրներին ֆինանսական և տեխնիկական աջակցության ցուցաբերումը: Ունի գործունեության մոտ 35 ոլորտ, որոնցից են՝ աղքատության, պարենի, գյուղատնտեսության, անտառային տնտեսության, կրթության, վարակային հիվանդությունների, ֆինանսական ճգնաժամերի, կոռուպցիայի, գլոբալիզացիայի և այլ խնդիրները: Շտաբ բնակարանը գտնվում է **Վաշինգտոնում**:

31) Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպությունը (ՀԱՊԿ, ОДКБ, CSTO) - կազմակերպությունը հիմնադրվել է 1992 թ.՝ հավաքական անվտանգության մասին պայմանագրի (ՀԱՊ) ստորագրմամբ: 2002 թ. որոշվել է ՀԱՊ-ը վերածել լիարժեք միջազգային կազմակերպության: ՀԱՊԿ-ի խնդիրներն են՝ պաշտպանել անդամ երկրների տարածքային-տնտեսական տարածությունը բանակների և օժանդակ ստորաբաժանումների համատեղ ջանքերով՝ ցանկացած արտաքին ռազմաքաղաքական ագրեսիայից, միջազգային ահաբեկիչներից, ինչպես նաև խոշոր չափերի բնական աղետներից: Ներկայումս ունի **6** անդամ՝ **Բելառուս, Հայաստան, Ղազախստան, Ղրղզստան, Ռուսաստան, Տաջիկստան**: Շտաբ բնակարանը գտնվում է **Մոսկվայում**: Ընդհանուր տարածքը 20 428 032 կմ² է, բնակչությունը՝ մոտ 190 մլն:

32) Հարավամերիկյան ազգերի միություն (ՀԱՄ կամ ՅՈՒՆԱՍՈՒՐ, ЮНАСУР, UNASUR) – տարածաշրջանային քաղաքական և տնտեսական կազմակերպությունը միավորում է Հարավային Ամերիկայի երկրներին, որը ստեղծվել է 2004 թ.: Անդամ-պետություններն են՝ **Արգենտինա, Բոլիվիա, Բրազիլիա, Գայանա, Էկվադոր, Կոլումբիա, Չիլի, Պարագվայ, Պերու, Սուրինամ, Վենեսուելա, Ուրուգվայ**: Քաղաքական կենտրոններն են Էկվադորի մայրաքաղաք **Կիտոն (Ման Ֆրանցիսկո դե Կիտո)** և Բոլիվիայի **Կոչաբամբա** քաղաքը:

33) Հարավ-Արևելյան Ասիայի պետությունների ասոցիացիա (ՀԱԱՊԱ կամ ԱՍԵԱՆ, ACEAH, ACEAN) - տարածաշրջանային կազմակերպություն է, որի կազմի մեջ մտնում են **10** երկիր՝ **Բրունեյ, Թայլանդ, Ինդոնեզիա, Լաոս, Կամբոջա, Մալայզիա, Մյանմա, Սինգապուր, Վիետնամ, Ֆիլիպիններ**: Կենտրոնակայանը գտնվում է Ինդոնեզիայի մայրաքաղաք **Ջակարտայում**: Կազմակերպությունը կոչված է մասնակից երկրների տնտեսական, սոցիալական, մշակութային համագործակցության զարգացմանը, տարածաշրջանում խաղաղության և կայունության հաստատմանը: Դեկլարար մարմիններն են՝ արտաքին գործերի նախարարների խորհրդի ամենամյա նստաշրջանը, նստաշրջանների միջև՝ Մշտական կոմիտե:

34) Հյուսիսային խորհուրդ (ՀԽ, CC, NC) - 1952 թ. ստեղծված կազմակերպության նպատակն է Հյուսիսային Եվրոպայի երկրների խորհրդարան-

ների միջև համագործակցության համադասումը: Կազմակերպությունն ունի 8 անդամ-պետություն և տարածք՝ **Ղանիա, Իսլանդիա, Նորվեգիա, Շվեդիա, Ֆինլանդիա, Օլանդներ (Ֆինլանդիա), Գրենլանդիա, Ֆարերներ (երկուսն էլ՝ Ղանիա):** Կենտրոնակայանը գտնվում է Ղանիայի մայրաքաղաք **Կոպենհագենում:**

35) Հյուսիսատլանտյան համաձայնագրի կազմակերպություն, Հյուսիսատլանտյան դաշինք (ՆԱՏՕ, HATO, NATO) - ստեղծվել է 1949 թ.: Երկրորդ աշխարհամարտի ավարտից և սառը պատերազմի մեկնարկից հետո Արևմտյան Եվրոպայի և Կանադայի ու ԱՄՆ-ի միջև ստեղծվել է հյուսիսատլանտյան դաշինքը, որի նպատակն էր անվտանգության երաշխիքներ ապահովել Խորհրդային Միությունից եկող սպառնալիքների դեմ: Սառը պատերազմի ավարտից հետո զարկ տրվեց ՆԱՏՕ-ի ընդլայնմանը: Ներկայումս ՆԱՏՕ-ի գլխավոր մարտահրավեր է սահմանված ահաբեկչությունը: Այժմ ունի **28** անդամ պետություն՝ **Ալբանիա, ԱՄՆ, Բելգիա, Բուլղարիա, Գերմանիա, Ղանիա, Էստոնիա, Թուրքիա, Իսլանդիա, Իսպանիա, Իտալիա, Լատվիա, Լեհաստան, Լիտվա, Լյուքսեմբուրգ, Խորվաթիա, Կանադա, Հունաստան, Հունգարիա, Միացյալ Թագավորություն, Նիդերլանդներ, Նորվեգիա, Չեխիա, Պորտուգալիա, Ռումինիա, Սլովակիա, Սլովենիա, Ֆրանսիա:** Գլխավոր գրասենյակը գտնվում է Բելգիայի մայրաքաղաք **Բրյուսելում:**

36) Մաքսային միություն Եվրասիական տնտեսական ընկերակցության շրջանակներում կամ Բելառուսի, Ղազախստանի և Ռուսաստանի Մաքսային Միություն (ՄՄ, TC) - միջազգային տնտեսական կազմակերպությունն ունի ընդհանուր արտաքին մաքսային սահմանների ձևավորման, միասնական արտաքին տնտեսական քաղաքականության, սակագների, գների և ընդհանուր շուկայի գործառնության այլ բաղկացուցիչների մշակման նշանակություն: Կազմակերպությունը ստեղծվել է 2010 թ., որի անդամներն են **Բելառուսը, Ղազախստանը, Ռուսաստանը և Հայաստանը (2014 թ. հոկտեմբերի 10-ից):**

37) Մեծ յոթնյակ կամ Մեծ ութնյակ (G7 կամ G8) - միջազգային ակումբ է, որը սկզբնապես միավորում էր **ԱՄՆ-ն, Գերմանիան, Իտալիան, Կանադան, Միացյալ Թագավորությունը, ճապոնիան և Ֆրանսիան**, որոնց 1996 թ. միացել է **Ռուսաստանը:** Միջազգային կազմակերպության կարգավիճակ չունի: Այն տնտեսապես առավել զարգացած **7 կամ 8 երկրների** ղեկավարների հանդիպում է, որի շրջանակներում քննարկվում և իրականացվում են միջազգային արդիական խնդիրների նկատմամբ մոտեցումների համաձայնեցումը:

38) Մեծ քսանյակ (G20 կամ G-20) - առավել զարգացած տնտեսություն ունեցող երկրների կառավարությունների և կենտրոնական բանկերի նախագահների միջազգային խորհրդաժողովի ձևաչափ է: Ընդհանուր առմամբ G20-ն իրենից ներկայացնում է համաշխարհային համախառն ներքին արդ-

յունքի 85 %-ը, համաշխարհային առևտրի 75 %-ը և Երկրի բնակչության 2/3-ը ընդգրկող տարածքը: Կազմակերպության անդամ են **19** պետություն և մեկ Միություն՝ **ԱՄՆ, Ավստրալիա, Արգենտինա, Բրազիլիա, Գերմանիա, Թուրքիա, Ինդոնեզիա, Իտալիա, Կանադա, ՀԱՀ, Հարավային Կորեա, Հնդկաստան, Ճապոնիա, Մեքսիկա, Միացյալ Թագավորություն, Չինաստան, Ռուսաստան, Մաուլդյան Արաբիա, Ֆրանսիա, Եվրոմիություն:**

39) Միավորված Ազգերի Կազմակերպություն (ՄԱԿ, OOH, UN) - միջազգային կազմակերպություն, որն ստեղծվել է միջազգային անվտանգության և խաղաղության պահպանման համար, երկրների միջև համագործակցության զարգացման համար: Միացյալ ազգեր անվանումն առաջին անգամ օգտագործվել է 1942 թ. հունվարի 1-ին: Որպես կազմակերպություն ստեղծվել է 1945 թ. հոկտեմբերի 24-ին՝ 51 երկրի կողմից: **Ներկայումս անդամակցում է 193 երկիր:** Գլխավոր կենտրոնակայանը ԱՄՆ **Նյու Յորք** քաղաքում է: Հայաստանի Հանրապետությունը ՄԱԿ-ի անդամ է 1992 թ. մարտի 2-ից:

40) Միավորված Ազգերի Կրթության, Գիտության և Մշակույթի Կազմակերպություն (ՅՈՒՆԵՍԿՕ, ЮНЕСКО, UNESCO) - հատուկ գործակալություն է, որն հիմնվել է 1945 թ.: Նրա նպատակն է համերաշխության և անվտանգության օժանդակությունը՝ կրթության, գիտության և մշակույթի ոլորտներում համագործակցության խրախուսման միջոցով՝ համընդհանուր հարգանքի և արդարության տարածման համար: Կազմակերպության գլխավոր վարչությունը գտնվում է **Փարիզում: Միավորում է 195 երկիր:**

41) 77-ի խումբ (G77) - հիմնվել է 1964 թ. զարգացող երկրների տնտեսական շահերն առաջ մղելու համար: Սկզբնապես ուներ 77 անդամ-պետություն, ներկայումս այն ունի **130** անդամ: Ներկայումս այն զարգացող երկրների խոշորագույն միջպետական կազմակերպությունն է, որը գործում է ՄԱԿ-ի ու նրա մարմինների շրջանակներում:

42) Նավթ արտահանող երկրների կազմակերպություն (ՆԱԵԿ կամ ՕՊԵԿ, ОПЕК, OPEC) - նավթի գների կայունացման նպատակով նավթարդյունահանող երկրների կողմից 1960 թ. ստեղծված կազմակերպությունը միավորում է **13** երկիր՝ **Ալժիր, ԱՄԷ, Անգոլա, Էկվադոր, Ինդոնեզիա, Իրան, Իրաք, Լիբիա, Նիգերիա, Սաուդյան Արաբիա, Վենեսուելա, Քաթար, Քուվեյթ:** Կենտրոնակայանը գտնվում է **Վիեննայում:** Կազմակերպության նպատակն է նավթ արդյունահանող և արտահանող անդամ-երկրների շահերի պաշտպանությունը, նավթի վաճառքի միասնական գների սահմանումը և այլն:

43) Ներկայացուցչություն չունեցող ազգերի կազմակերպություն (ՆՉԱԿ, ОНН, UNPO) - կազմակերպությունը ստեղծվել է 1991 թ.: Նախաձեռնողները հիմնականում եղել են Չինական տիրապետության տակ գտնվող ժողովուրդների՝ տիբեթցիների և ույղուրների առաջնորդները: Միջազգային ոչ կառավարական կազմակերպության հիմնական նպատակը սե-

փական պետություն չունեցող բնիկ ժողովուրդների կամ վիճելի և օկուպացված տարածքներում ապրող ժողովուրդների շահերի պաշտպանությունն է: Կազմակերպությունն ունի 52 անդամ՝ **Աբխազիա, Աչեհ, Ամազիզ (Բերբերիա), Արևելյան (պակիստանյան) Բելուջիստան, Արևմտյան (իրանյան) Բելուջիստան, Արևմտյան Բենգալիա, Արևմտյան Պապուա, Ատրեստան, Արաբստան (Խուզիստան), Աֆրիկաներներ, Բատվալենդ, Բարոտսելենդ, Բրետան, Գիլգիտ-Բալտիստան (Բալավարիստան), Դեգար (Տիրունգի), Չանգիբար, Տայվան, Իրանյան Թալիշտան, Թուրքմենելի, Իրանյան Քրդստան, Իրաքյան Քրդստան, Լեզգիներ, Կհմեր-կրոմ, Կոսովո, Կորդիլիերա, Հարավային Ադրբեջան, Հարավային Կամերուն, Հարավային Մոլուբյան կոզիներ, Հարատին, Հմոնգներ, Դրիմի թաթարներ, Մապուչե, Մասաի, Մորո, Նագալենդ, Ներքին Մոնղոլիա, Չերքեզիա, Չին, Չիտագոնգի լեռնային շրջան, Ռեհոթո, Ռումինիայի հունգարներ (Տրանսիլվանիա), Սավոյա, Սինդ, Սոմալիլենդ, Սուլու, Վենդա, Ուլդուստան (Արլ. Թուրքեստան), Տիբեթ, Տրիեստ, Օգադեն, Օգոնի, Օրոմիա: Շտաբ-բնակարանը գտնվում է հոլանդական Հաագա քաղաքում: Լրացուցիչ գրասենյակները գտնվում են Բելգիայի մայրաքաղաք Բրյուսելում և շվեյցարական Ժնևում:**

44) Չմիացման շարժում (ՉՇ, ДН, NAM) - 120 երկրներ (1 եվրոպական, 37 ասիական, 53 աֆրիկյան, 26 ամերիկյան, 3 օվկիանյան) միավորող կազմակերպությունը ստեղծվել է 1961 թ., որը ձևավորվել է ռազմական դաշինքներին մասնակցելուց զերծ մնալու սկզբունքի հիման վրա (շարժման հիմնադրման պահին այդպիսի դաշինքներ էին հանդիսանում ՆԱՏՕ-ն և Վարշավայի պայմանագրի կազմակերպությունը, Բաղդադի պակտը և այլն):

45) Պաշտպանության տարածաշրջանային համակարգ (ՊՏՀ, PCO, RSS) - կազմակերպությունը ստեղծվել է 1982 թ., որի նպատակն է ապահովել անդամ-պետությունների կոլեկտիվ անվտանգությունը, տարերային աղետների հետևանքների վերացումը, թմրանյութերի մաքսանենգության դեմ պայքարը և այլն: Ունի 7 անդամ՝ Անտիգուա և Բարբուդա, Բարբադոս, Գրենադա, Դոմինիկա, Սենթ Լյուսիա, Սենթ Վինսենթ և Գրենադիններ, Սենթ Քիթս և Նևիս:

46) Պարսից ծոցի արաբական պետությունների համագործակցության խորհուրդ (ՊԾԱՊՀԽ, CCAFPB, CCASG) - տարածաշրջանային փակ կազմակերպությունը ստեղծվել է 1981 թ.: Պաշտոնական անվանման «Պարսից» բառը բացակայում է, քանի որ արաբական երկրները նախընտրում են այդ ծոցն անվանել Արաբական: Հիմնական կանոնակարգվող և քննարկվող հարցերն են՝ տնտեսական, սոցիալական, ֆինանսական, ձեռնարկատիրության, մշակույթի և կրթության, առողջապահության հետ կապված թեմաները: Կենտրոնակայանը գտնվում է Սաուդյան Արաբիայի մայրաքաղաք Ար Ռիադում: Կազմակերպությունն ունի անդամ 6 անդամ՝ ԱՄԷ, Բահրեյն, Սաուդյան Արաբիա, Բաքար, Քուվեյթ, Օման:

47) Պլան Կոլոմբո (ՊԿ, PK, PC) - սոցիալ տնտեսական զարգացման համար համախմբված միջազգային կազմակերպությունը ստեղծվել է 1950 թ.: Այն ունի 27 անդամ-պետություն՝ **ԱՄՆ, Ավստրալիա, Աֆղանստան, Բանգլադեշ, Բիստան, Բրունեյ, Թայլանդ, Ինդոնեզիա, Իրան, Լաոս, Կորեայի Հանրապետություն, Հնդկաստան, Ճապոնիա, Մալայզիա, Մալդիվներ, Մյանմա, Մոնղոլիա, Նեպալ, Նոր Զելանդիա, Շրի Լանկա, Պակիստան, Պապուա Նոր Գվինեա, Սաուդյան Արաբիա, Սինգապուր, Վիետնամ, Ֆիլիպիններ, Ֆիջի:**

48) Պորտուգալալեզու երկրների համագործակցություն (ՊԵՀ, CPLP, CPLP) - ստեղծվել է 1996 թ.-ին, որը միավորում է այն երկրներին, որտեղ պորտուգալերենը համարվում է պաշտոնական պետական լեզու: Անդամներն են **Պորտուգալիան** և իր նախկին գաղութները՝ **Անգոլան, Բրազիլիան, Գվինեա-Բիսսաուն, Կաբո Վերդեն, Մոզամբիկը, Սան Թոմե և Պրինսիպին, Թիմոր Լեշտին:** Շտաբ-բնակարանը գտնվում է Պորտուգալիայի մայրաքաղաք **Լիսաբոնում:**

49) Ռիո խումբ (ՌԽ, GP, CPLP) - ստեղծվել է 1986 թ.՝ տարածաշրջանային և միջազգային հիմնախնդիրների վերաբերյալ միասնական լատինաամերիկյան դիրքորոշում ձևավորելու նպատակով: Կազմակերպությունն ունի **25** անդամ՝ **24** պետություն և **1** կազմակերպություն՝ **Արգենտինա, Բելիզ, Բոլիվիա, Բրազիլիա, Գայանա, Գվատեմալա, Դոմինիկյան Հանրապետություն, Էլ Սալվադոր, Էկվադոր, Կոլումբիա, Կոստա Ռիկա, Կուբա, Հաիթի, Հոնդուրաս, Մեքսիկա, Նիկարագուա, Չիլի, Պանամա, Պարագվայ, Պերու, Չադայկա, Սուրինամ, Վենեսուելա, Ուրուգվայ, ինչպես նաև Կարիբյան համագործակցությունն՝ իր 15 անդամ-պետություններով:**

50) Սևծովյան տնտեսական համագործակցություն (ՄԾՏՀ, ՕԿՅՇ, BSEC) - միջկառավարական կազմակերպությունը ստեղծվել է 1999 թ., որը միավորում է մերձսևծովյան և Հարավային Բալկանների երկրները: Կազմակերպությունն ունի **12** անդամ՝ **Ադրբեջան, Ալբանիա, Բուլղարիա, Թուրքիա, Հայաստան, Հունաստան, Մոլդովա, Ռումինիա, Ռուսաստան, Սերբիա, Վրաստան, Ուկրաինա:** Շտաբ-բնակարանը գտնվում է Թուրքիայի **Ստամբուլ** քաղաքում: Կազմակերպության հիմնական նպատակն է սևծովյան տարածաշրջանում ապահովել կայունություն, տնտեսական զարգացում, բարգավաճում և խաղաղություն:

51) Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպություն (ՏՀԶԿ, ՕԵՇՄ, OECD) - ստեղծվել է 1947 թ., որպես մի շարք եվրոպական երկրների տնտեսական հարթակ և այն ժամանակ կոչվում էր «Տնտեսական համագործակցության եվրոպական կազմակերպություն»: Ներկայումս այն սոցիալ-տնտեսական համագործակցությունը խթանելու համար է, որին **անդամակցում է 35 պետություն:** Կենտրոնակայանը գտնվում է **Փարիզում:**

52) Եվրասիական տնտեսական միություն (ԵՏՄ, EAԶԸ, EEU) - միջազգային ինտեգրացիոն տնտեսական միավորումը, որը ստեղծվել է Եվրասիական տնտեսական միության մաքսային միության հիման վրա, ստեղծվել է 2014 թ.-ի մայիսի 29-ին և ուժի մեջ է մտել 2015 թ. հունվարի 1-ից: Հիմնական նպատակը անդամ-պետությունների տնտեսության ամրապնդումն է և մերձեցումը՝ համաշխարհային շուկայում մրցակցությանը դիմագրավելու համար: Կազմակերպությունն ունի **5 անդամ՝ Բելառուս, Հայաստան, Ղազախստան, Ղրղզստան, Ռուսաստան:** Կենտրոնական գրասենյակը գտնվում է ՌԴ մայրաքաղաք **Մոսկվայում:**

53) Ֆրանկոֆոնիա (La Francophonie) - ֆրանսախոս երկրների միջազգային կազմակերպությունը ստեղծվել է 1970 թ.: Կազմակերպության անդամ դառնալու գլխավոր չափանիշը ոչ թե այս կամ այն երկրում բնակչության ֆրանսերեն լեզվին տիրապետելու աստիճանն է, այլ մշակութային կապը Ֆրանսիայի հետ: Կազմակերպությունն ունի **54 անդամ-պետություն**, այդ թվում՝ **Հայաստանը:** Կենտրոնական գրասենյակը գտնվում է **Փարիզում:**

68. Անկախ պետությունների պետական դրոշները և զինանշանները

ԱՇԽԱՐՀԸ ԹՎԵՐՈՎ ՈՒ ՓԱՍՏԵՐՈՎ

ԳՎԱՏԵՄԱԼԱ

ԳՎԻՆԵԱ

ԳՎԻՆԵԱ-ԲԻՍՍԱՈՒ

ԳՐԵՆԱՂԱ

ԴԱՆԻԱ

ԴԵՄԵՆԿԱ

ԳՈՄԵՆԿԵԱ ՂԱՎԱՐՈՏՈՑՈՒՄԻՆ

ԵԳԻՊՏՈՍ

ԵՐԹՐՊԻԱ

ԵՍՏՆ

ԶԱՄԲԻԱ

ՋԻԲՈՒՏԻ

ԷԼ-ՍԱԼՎԱԴՈՐ

ԷԿՎԱԴՈՐ

ԷՍՏՈՆԻԱ

ԷՐԻԹՐԵԱ

ԹԱՅԼԱՆԴ

ԹԻՄՈՐ ԼԵՇՏԻ

ԹՈՒՐԿԻԱ

ԹՈՒՐԿԻԱ

ԹՈՒՐԿՄԵՆԻՍՏԱՆ

ԻՆԴՈՆԵԶԻԱ

ԻՌԼԱՆԴԻԱ

ԻՍՊԱՆԻԱ

ԻՍՊԱՆԻԱ

ԻՍՐԱԵԼ

ԻՏԱԼԻԱ

ԻՐԱՆ

ԻՐԱԿ

ԼԱՈՍ

ԼԱՏՎԻԱ

ԼԵՂԱՏԱՆ

ԼԵՍՈՏՈ

ԼԻԲԱՆՈՆ

ԼԻԲԵՐԻԱ

ԼԻԲԻԱ

ԼԻԽՏԵՆՇՏԱՅՆ

ԼԻՏՎԱ

ԼՅՈՒՔՍԵՄԲՐՈՒՐԳ

ԽՈՐՎԱԹԻԱ

ԿԱՔՈՒ ՎԵՐԴՆԵ

ԿԱՄԲՈՋԱ

ԿԱՄԵՐՈՒՆ

ԿԱՆԱԴԱ

ԿԱՀ

ԿԻՊՐՈՍ

ԿԻՐԻԲԱՏԻ

ԿՈԼՈՒՄԲԻԱ

ԿՈՄՈՐՆԵՐ

ԿՈՆԳՈՅԻ ԺՀ

ԿՈՆԳՈ

ԿՈՍՏԱ ՌԻԿԱ

ԿՈՏ ԴԻՎՈՒԱՐ

ԿԺԺՀ

ՀՎ. ԿՈՐԵԱ

ԿՈՒԲԱ

ՀԱՅԻԹԻ

ՀԱՄԱՐԱԿԱՄԱՅԻՆ ԳՎԻՆԵԱ

ՀԱՀ

ՀԱՐԱՎԱՅԻՆ ՍՈՒԴԱՆ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

ՀՈՐԿՈՒՄԱՆ

ՀՈՐԴԱՆԱՆ

ՀՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ

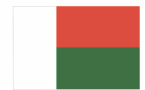
ՂԱԶԱԽԱՍՏԱՆ

ՂՐԶՍՏԱՆ

ՃԱՊՈՆԻԱ

ՄԱԴԱԳԱՍԿԱՐ

ՄԱԼԱԵՉԻԱ

ՄԱԼԴԻՎԻ

ՄԱԼԴԻՎՆԵՐ

ՄԱԼԹԱ

ՄԱԼԻ

ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ

ՄԱԿԻՆԻԱ

ՄԱԿԻՆԻԱ

ՄԱԿԻՆԻԱ

ՄԱԿԻՆԻԱ

ՄԱԿԻՆԻԱ

ՄԵԶԻՎԻԱ

ՄԵԶԻՎԻԱ

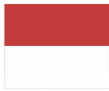
ՄԵԶԻՎԻԱ

ՄԵԶԻՎԻԱ

ՄԵԶԻՎԻԱ

ՄԵԶԻՎԻԱ

ՄԵԶԻՎԻԱ

ՄԵԶԻՎԻԱ

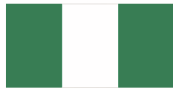
ՄԵԶԻՎԻԱ

ՄԵԶԻՎԻԱ

ՆԻԳԵՐ

ՆԻԳԵՐԻԱ

ՆԻԳԵՐԼԱՆԴՆԵՐ

ՆԻԿԱՐԱԳՈՒԱ

ՆՈՐ ԶԵԼԱՆԴԻԱ

ՆՈՐՎԵԳԻԱ

ՇՎԵԴԻԱ

ՇՎԵԻՑԱՐԻԱ

ՇՐԻԼԱՆԿԱ

ՉԱԴ

ՉԵԽԻԱ

ՉԵԽՈՎԱԿԻԱ

ՉԻԼԻ

ՉԻՆԱՄԱՐ

ՊԱԼԱՈՒ

ՊԱԿԻՍՏԱՆ

ՊԱՐՆԵՍՏԻՆ

ՊԱՆԱՄԱ

ՊԱՊՈՒՆԱՆՈՐ ԳՎԻՆԵԱ

ՊԱՐԱԳՎԱՅ

ՊԵՐՈՒ

ՊՈՐՏՈՒԳԱԼԻԱ

ՋԱՄԱԵԿԱ

ՋԻԲՈՒԹԻ

ՈՒՐԱԴԱ

ՌՈՒՄԻՆԻԱ

ՌՈՍԻԱՏԱՆ

ՍԱՄՈԱ

ՍԱՆ ԹՈՄԵ ԵՎ ՊՐԻՆՍԻՊԻ

ՍԱՆ ՄԱՐԻՆՈ

ՍԱՈՒԴՅԱՆ ԱՐԱԲԻԱ

ՍԱՆՅՇՆԵՐ

ՍԵՆԵԳԱԼ

ՍԵՆԵՂՆՈՒՍԻԱ

ՍԵՆԹՈՒՆԵՐ ԵՎ ԳՐԵՆԱԳԵՆԵՐ

ՍԵՆԹ ԶԻԹՄ ԵՎ ՆԵՎԻՍ

ՍԵՐԲԻԱ

ՍԻԵՐԱ ԼԵՈՆԵ

ՍԻԵԳԱՊՈՐ

ՍԻՐԻԱ

ՍԼՈՎԱԿԻԱ

ՍԼՈՎԵՆԻԱ

ՍՈՂՈՄՈՆԻ ԿՂՋԻՆԵՐ

ՍՈՄԱԼԻ

ՍՎԱՋԻԼԵՆԴ

ՍՈՒԴԱՆ

ՍՈՒԵՆԱՄ

ՎԱՆՈՒԱՏՈՒ

ՎԱՍԻԿԱՆ

ՎԵՆԵՍՈՒԵԼԱ

ԱՇԽԱՐՀԸ ԹՎԵՐՈՎ ՈՒ ՓԱՍՏԵՐՈՎ

ՎԻԵՏՆԱՄ

ՎՐԱՍՏԱՆ

ՏԱՆԶԱՆԻԱ

ՏԱԶԻԿՏԱՆ

ՏՈԳՈ

ՏՐՈՒՆԻ

ՏՐԻՆԻԴԱԴ ԵՎ ՏՈԲԱԳՈ

ՏՈՒՎԱԼՈՒ

ՈՒԳԱՆԴԱ

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆ

ՈՒԿՐԱԻՆԱ

ՈՒՐՈՒԳՎԱՅ

ԶԱԹԱՐ

ՔԵՆԻԱ

ՔՈՒՎԵՅԹ

ՕՍՆԱ

ՖԻԼԻՊԻՆՆԵՐ

ՖԻՆԼԱՆԴԻԱ

ՖԻԺԻ

ՖՐԱՆՍԻԱ

ՄԱՍ 6. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ**69. Հայաստանի Հանրապետության և Արցախի Հանրապետության ամենաբարձր լեռնագագաթները (3300 մ և ավելի բարձրություն ունեցող)**

Հ/հ	Լեռնագագաթը	Լեռնային համակարգը	Բարձրությունը, մ
1.	Արագած	Արագածի լեռնազանգված	4090 (հյուսիսային գագաթ) 3995 (արևելյան գագաթ) 3908 (արևմտյան գագաթ) 3888 (հարավային գագաթ)
2.	Կապուտջուղ	Զանգեզուրի լեռնաշղթա	3906
3.	Գազանալեռ	Զանգեզուրի լեռնաշղթա	3829
4.	Սիսկատար	Զանգեզուրի լեռնաշղթա	3827
5.	Փառական	Զանգեզուրի լեռնաշղթա	3826
6.	Արիության (Գոմշասար)	Մռավի լեռնաշղթա (Արցախ)	3724
7.	Ալուկ	Զանգեզուրի լեռնաշղթա	3707
8.	Եկեղյաց	Քաջարանի լեռնաքազուկ	3621
9.	Ծռասար	Ծռասարի լեռնաշղթա (Արցախ)	3616
10.	Աժդահակ	Գեղամա լեռնազանգված	3598
11.	Թրասար	Սյունիքի լեռնազանգված	3594
12.	Ծղուկ	Սյունիքի լեռնազանգված	3582
13.	Շեկ	Զանգեզուրի լեռնաշղթա	3576
14.	Սևքար	Քաջարանի լեռնաքազուկ	3574
15.	Ուղտասար	Զանգեզուրի լեռնաշղթա	3563
16.	Սպիտակասար	Գեղամա լեռնազանգված	3555

Հ/հ	Լեռնագագաթը	Լեռնային համա- կարգը	Բարձրությունը, մ
17.	Մեծ Իշխանա- սար	Սյունիքի լեռնա- զանգված	3549
18.	Վարդենիս	Վարդենիսի լեռ- նաշղթա	3522
19.	Աստղոնք	Վարդենիսի լեռ- նաշղթա	3470
20.	Քարապար	Արագածի լեռնա- զանգված	3476
21.	Սանդուխտասար	Վարդենիսի լեռ- նաշղթա	3454
22.	Փոքր Իշխանա- սար	Սյունիքի լեռնա- զանգված	3451
23.	Գեղասար	Գեղամա լեռնա- զանգված	3443
24.	Մեծ Ծարասար	Արևելյան Սևանի լեռնաշղթա	3441
25.	Սառցալի	Զանգեզուրի լեռ- նաշղթա	3434
26.	Փոքր Ծարասար	Արևելյան Սևանի լեռնաշղթա	3427
27.	Նիգասար	Արագածի լեռնա- զանգված	3424
28.	Քարուտ	Արագածի լեռնա- զանգված	3424
29.	Թեժառույզ	Արագածի լեռնա- զանգված	3423
30.	Սխաթիք	Ծռասարի լեռնա- շղթա (Արցախ)	3411
31.	Քաջարանց	Զանգեզուրի լեռնա- շղթա	3403
32.	Արամազդ	Բարգուշատի լեռնա- բազուկ	3399
33.	Ամուր	Մռավի լեռնաշղթա (Արցախ)	3395
34.	Մեծ Սևքար	Վարդենիսի լեռնա- շղթա	3393
35.	Դարանակ	Զանգեզուրի լեռ- նաշղթա	3388
36.	Մեմասար	Թեքսարի լեռնաբա- զուկ	3385
37.	Նահապետ	Զանգեզուրի լեռ- նաշղթա	3376

Հ/հ	Լեռնագագաթը	Լեռնային համակարգը	Բարձրությունը, մ
38.	Երնջակ	Զանգեզուրի լեռնաշղթա	3368
39.	Տոնասար	Սյունիքի լեռնազանգված	3357
40.	Խոյաքար	Զանգեզուրի լեռնաշղթա	3354
41.	Գեղաքար	Բարգուշատի լեռնաքաղով	3348
42.	Մռավ	Մռավի լեռնաշղթա (Արցախ)	3341
43.	Դիմացլեռ	Գեղամա լեռնազանգված	3335
44.	Ճաղատսար	Վարդենիսի լեռնաշղթա	3334
45.	Գեղմաղան	Գեղամա լեռնազանգված	3319
46.	Նագելի	Գեղամա լեռնազանգված	3312
47.	Մեծ Հինալ	Մռավի լեռնաշղթա (Արցախ)	3310
48.	Սոխասար	Վարդենիսի լեռնաշղթա	3308
49.	Եռաթմբեր	Գեղամա լեռնազանգված	3307
50.	Կաքավասար	Արագածի լեռնազանգված	3303
51.	Գոմայր	Սյունիքի լեռնազանգված	3301

70. Հայաստանի Հանրապետության և Արցախի Հանրապետության լեռնային համակարգերը

Հ/հ	Լեռնային համակարգը	Ամենաբարձր գագաթը	Բարձրությունը, մ
1.	Արագածի լեռնազանգված	Արագած	4090
-	Քարապարի լեռնաքաղով	Քարապար	3476
-	Թեժառույզի լեռնաքաղով	Թեժառույզ	3423
-	Շարայի լեռնաքաղով	Շարա	2475
2.	Զանգեզուրի լեռնաշղթա	Կապուտջուղ	3906
-	Գողթանի լեռներ	Գազանալեռ	3829
-	Քաջարանի լեռնաքաղով	Եկեղյաց	3621

Հ/հ	Լեռնային համակարգը	Ամենաբարձր գազաթը	Բարձրությունը, մ
-	Ամուլսարի լեռներ	Սառցայի	3434
-	Բարգուշարի լեռնաշղթա	Արամազդ	3399
-	Մեղրու լեռնաշղթա	Բաղասար	3249
-	Սիսիանի լեռներ	Շահապոնք	3204
-	Խուսրուի-Կալարի լեռնաբազուկ	Խուսրուի	3201
-	Գլուրի լեռներ	Գողթան	3146
-	Կապրուսարի լեռնաբազուկ	Եսայուսար	3025
-	Խաչքարի լեռներ	Կապնուսար	2818
-	Կարմրակողի լեռնաբազուկ	Կարմրակող	2712
-	Եզնարոտի լեռնաբազուկ	Չոչրո	2280
3.	Մռավի լեռնաշղթա (Արցախ)	Արիության (Գոմշասար)	3724
-	Հակառակաբերդի լեռնաբազուկ	Բուզդուխ	2375
-	Առաքելոց լեռնաբազուկ	Ճաղարսար	2226
-	Ջրաբերդի լեռնաբազուկ	Ցիցքար	1813
-	Արեգասարի լեռնաշղթա	Արեգասար	1306
4.	Ծռասարի լեռնաշղթա (Արցախ)	Ծռասար	3616
5.	Գեղամա լեռնազանգված	Աժդահակ	3598
-	Մժկալարի լեռնաբազուկ	Մժկալար	2864
-	Տասանորդի լեռնաբազուկ	Տասանորդ	2535
-	Գեղարքունյաց լեռներ	Գեղարքունյաց սար	2439
-	Երանոսի լեռնաշղթա	Հանդասար	2293
-	Դահնակի լեռնաբազուկ	Շամամներ	2290
-	Պուրասարի լեռնաբազուկ	Պուրասար	2260
-	Ողջաբերդի լեռնաբազուկ	Այծասար	2242
-	Կուրուցի լեռնաբազուկ	Կուրուց	2061
-	Երախի լեռնաբազուկ	Քառագագաթ	1959
-	Խոսրովասարի լեռնաբազուկ	Խոսրովասար	1988
-	Այսարի լեռնաբազուկ	Այսար	1853
6.	Սյունիքի բարձրավանդակ	Թրասար	3594
-	Ծղուկի լեռներ	Ծղուկ	3582
7.	Վարդենիսի լեռնաշղթա	Վարդենիս	3522
-	Թեքսարի լեռնաբազուկ	Սեմասար	3385
-	Հուստսարի լեռնաբազուկ	Հուստսար	3214
-	Գնդասարի լեռնաբազուկ	Մկնասար	2947
-	Երկայնաթև լեռնաբազուկ	Երկայնաթև	2912
-	Քարկալարի լեռնաբազուկ	Քարկալար	2898
-	Կապույտսարի լեռնաբազուկ	Կանաչկող	2593

Հ/հ	Լեռնային համակարգը	Ամենաբարձր գազաթը	Բարձրությունը, մ
8.	Արևելյան Սևանի լեռնաշղթա	Մեծ Ճարասար	3441
-	Հայաշորի լեռնաքազուկ	Հայաշոր	2415
9.	Սևանի լեռնաշղթա	Փերեզակ	3290
10.	Ջավախքի լեռնաշղթա	Աչքասար	3196
-	Քարախաչի լեռնաքազուկ	Քարախաչ	2305
11.	Վալքի լեռնաշղթա	Գոգի	3120
12.	Փամբակի լեռնաշղթա	Թեփեռ	3101
-	Չիֆհանից լեռնաքազուկ	Չիֆհանից սար	3081
-	Արջանոցի լեռնաքազուկ	Չոր	2629
-	Ջրաշենի լեռնաքազուկ	Սալաքար	2255
13.	Եղնախաղի լեռնաշղթա	Մեծ Եղնախաղ	3042
14.	Բովաքարի լեռնաշղթա	Բովաքար	3016
-	Մարգավեդի լեռնաքազուկ	Կապույտակն	2758
15.	Բազումի լեռնաշղթա	Ուրասար	2995
-	Գյուլագարակի լեռնաքազուկ	Վահագնասար	2255
-	Արջի լեռնաքազուկ	Սողասար	2204
16.	Միափորի լեռնաշղթա	Միափոր	2993
-	Ճաղարասարի լեռնաքազուկ	Ոսկեխան	2356
-	Ծաղկուրի լեռնաքազուկ	Մակադաքար	2170
-	Խնչորուրի լեռնաքազուկ	Լորյունուկ	2144
-	Վարագի լեռնաքազուկ	Միհր	2144
-	Կենաց լեռնաքազուկ	Կենացսար	2139
-	Պալարապարի լեռնաքազուկ	Շունքար	2079
-	Տավուշի լեռնաքազուկ	Մեծխան	2052
17.	Զարիշատի լեռնաշղթա	Զարիշատ	2982
18.	Ծաղկունյաց լեռնաշղթա	Թեղենիս	2851
-	Թեղենյաց լեռնաքազուկ	Թեղենիս	2851
-	Բուժականի լեռնաքազուկ	Բուժականի սար	2806
-	Մարմարիկի լեռնաքազուկ	Կապույտկող	2561
19.	Արեգունու լեռնաշղթա	Պուտաքար	2743
-	Կարմիրի լեռնաքազուկ	Պուտաքար	2743
-	Արտանիշի լեռնաքազուկ	Արտանիշ	2461
20.	Արցախի լեռնաշղթա (Արցախ)	Մեծ Քիրս	2724
-	Դիզախյարի լեռնաքազուկ	Դիզախյար	2478
-	Օխրնադրյուրի լեռնաքազուկ	Վահին	2389
-	Հավքախաղաց լեռնաքազուկ	Հաչա	2087
-	Խոյախանի լեռնաքազուկ	Խոյախան	2076
-	Թեքսարի լեռնաքազուկ	Թեքսար	1912

Հ/հ	Լեռնային համակարգը	Ամենաբարձր գազաթը	Բարձրությունը, մ
-	Առաքելի լեռնաքաղով	Թոխքար	1722
-	Թովմասարի լեռնաքաղով	Թովմասար	1582
-	Կարմրաքարի լեռնաքաղով	Կարմրաքար	1541
21.	Արայի լեռնազանգված	Արա	2605
22.	Շիրակի լեռնաշղթա	Յուլասար	2556
23.	Վիրահայոց լեռնաշղթա	Լավար	2543
24.	Կոտայքի սարավանդ	Հատիս	2528
25.	Ուրծի լեռնաշղթա	Ուրծ	2445
-	Գեղուտի լեռնաքաղով	Գեղուտ	2066
-	Գիհուտի լեռնաքաղով	Թեժդրունք	2050
-	Դժոխասարի լեռնաքաղով	Սքնասար	1932
-	Ասնու լեռնաքաղով	Ասնի	1162
26.	Թալինի սարավանդ	Մեծ Արտենի	2407
27.	Աշոցքի սարահարթ (Մեղրա-շատի լեռնաշղթա)	Մեղրասար	2332
28.	Գուգարաց լեռնաշղթա	Դժասար	2245
-	Իջևանի լեռնաքաղով	Սառցապար	2532
-	Սևորդյաց լեռնաքաղով	Մրչաքար	2203
-	Սքնասարի լեռնաքաղով	Կոմոնուտ	2091
-	Ոսկեպարի լեռնաքաղով	Յգասար	2012
-	Կուրմանի լեռնաքաղով	Սալերք	1264
-	Պապաքարի լեռնաքաղով	Պապաքար	959

71. Հայաստանի Հանրապետության ամենաերկար գետերը

Հ/հ	Գետը	Երկարությունը ՀՀ սահմաններում, կմ	Ամբողջ երկարությունը, կմ
1.	Արաքս	192	1072
2.	Ախուրյան	186	186
3.	Դեբեդ	154	176
4.	Հրազդան	141	141
5.	Որոտան	111	178
6.	Արփա	92	126
7.	Քասաղ	89	89
8.	Փամբակ	84	86
9.	Աղստև	81	121
10.	Վեդի	58	58
11.	Չորագետ	67	57
12.	Ողջի	56	88
13.	Ազատ	56	56
14.	Կարկաչան	55	55
15.	Արգիճի	51	51

Հ/հ	Գեղը	Երկարությունը ՀՀ սահմաններում, կմ	Ամբողջ երկարությունը, կմ
16.	Գետիկ	48	48
17.	Եղեգիս	47	47
18.	Մասրիկ	43	43
19.	Մարմարիկ	42	42
20.	Սևջուր	40	40

72. Հայաստանի Հանրապետության ամենամեծ լճերը

Հ/հ	Լիճը	Մակերեսը, կմ ²	Բարձրությունը ծովի մակարդակից, մ	Խորություն- նը, մ ²
1.	Սևան	1275,4	1900	83
2.	Արփի լճի ջրամբար	22,5	2023	8
3.	Սև	2,0	2666	7,5
4.	Ակնա	0,8	3032	15
5.	Քարի	0,3	3190	8
6.	Գազանա	0,25	3590	10
7.	Կապուտան	0,1	3299	22
8.	Արնոտ	0,04	2350	12,6
9.	Մեծամոր	0,03	853	9,4

73. Հայաստանի Հանրապետության ջրամբարները

Հ/հ	Ջրամբարը	Ծավալը, մ ³	Հայելու մակե- րեսը, հա
1.	Ախուրյան	525,0	4 180
2.	Սպանդարյան	257,0	1 025
3.	Թուրքս	96,0	480
4.	Ապարան	91,0	735
5.	Ազատ	70,0	285
6.	Ջողազ	45,0	230
7.	Հեր-Հեր	26,0	115
8.	Կեչուտ	25,0	135
9.	Կառնուտ	24,7	234
10.	Մարմարիկ	24,2	120
11.	Գեղի	15,0	35
12.	Շամբ	13,6	112
13.	Հախում	12,0	83

Հ/հ	Ջրամբարը	Ծավալը, մ ³	Հայելու մակերեսը, հա
14.	Մանթաշ	8,2	76,4
15.	Թավշուտ	6,0	60
16.	Սևաբերդ	6,0	45
17.	Ախպարա	5,6	170
18.	Հալավար	5,5	38
19.	Սեծավան	5,4	330
20.	Տավուշ	5,3	40
21.	Արփի	4,5	450
22.	Վարդաքար	5,0	86
23.	Սառնաղբյուր	4,9	56
24.	Երևանյան	4,8	95
25.	Ակնալիճ	3,9	53
26.	Դավիթ Բեկ	2,5	14
27.	Արշվաշեն	2,0	26
28.	Գեղարդալիճ	1,5	25
29.	Քարահունջ	1,3	18,3
30.	Ծիլքար	1,2	26
31.	Հացաշեն	1,1	37

74. Հայաստանի Հանրապետության սահմանի երկարությունը

Հ/հ	Պեղությունը	Սահմանի երկարությունը, կմ
1.	Ադրբեջան	533 ¹
2.	Արցախի Հանրապետություն	380
3.	Թուրքիա	280
4.	Վրաստան	196
5.	Իրան	42
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ	1431

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

¹ Այդ թվում՝ 235 կմ Նախիջևանի հետ:

75. Հայաստանի Հանրապետության համայնքների և բնակավայրերի թվաքանակը 2017 թ. հունվարի 1-ի դրությամբ

	Համայնքների թվաքանակը			Բնակավայրերի թվաքանակը
	ընդա- մենը	քաղա- քային	գյուղա- կան	
Հայաստանի Հանրապետություն	793	49	744	1002
ք.Երևան	1	1	-	1
Արագածոտն	114	3	111	120
Արարատ	95	4	91	99
Արմավիր	97	3	94	98
Գեղարքունիք	92	5	87	98
Լոռի	107	8	99	130
Կոտայք	67	7	60	69
Շիրակ	79	3	76	131
Սյունիք	72	7	65	134
Վայոց ձոր	29	3	26	55
Տավուշ	70	5	65	67

**76. Հայաստանի Հանրապետության և մարզերի բնակչության թվա-
քանակը 2017 թ. հունվարի 1-ի դրությամբ**

	Տարածքի մ- եծությունը, կմ ²	Բնակչության թվաքանակը, հազար մարդ		
		Ընդամենը	Քաղաքային	Գյուղական
Հայաստանի Հանրապե- տություն	29743	2986,1	1901,4	1084,7
ք.Երևան	223	1075,8	1075,8	-
Արագածոտն	2756	128,5	28,3	100,2
Արարատ	2090	258,4	72,7	185,7
Արմավիր	1242	265,8	84,0	181,8
Գեղարքունիք	5349	230,7	68,4	162,3
Լոռի	3799	221,1	130,8	90,3
Կոտայք	2086	252,8	137,5	115,3
Շիրակ	2680	239,3	139,9	99,4
Սյունիք	4506	138,9	93,9	45,0
Վայոց ձոր	2308	50,3	17,6	32,7
Տավուշ	2704	124,5	52,5	72,0

**77. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքների
բնակչությունը 2016 թ. հունվարի 1-ի դրությամբ**

<i>Քաղաքի անվանումը</i>	<i>Բնակչության թվաքանակը, մարդ</i>
Երևան	1 075 800 ¹
Գյումրի	117 147
Վանաձոր	82 221
Վաղարշապատ	46 749
Աբովյան	44 417
Կապան	42 640
Հրազդան	41 170
Արմավիր	28 885
Արտաշատ	20 679
Իջևան	20 723
Չարենցավան	20 490
Մասիս	20 484
Արարատ	20 366
Գորիս	20 342
Գավառ	19 490
Սևան	19 169
Արթիկ	18 757
Աշտարակ	18 005
Դիլիջան	17 587
Սիսիան	14 856
Ալավերդի	13 583
Սպիտակ	12 954
Ստեփանավան	12 783
Վարդենիս	12 597
Մարտունի	12 209
Եղվարդ	11 880
Վեդի	11 579
Նոր Հաճն	9 352
Բյուրեղավան	9 348
Մեծամոր	8 988
Բերդ	7 746
Եղեգնաձոր	7 675
Տաշիր	7 531
Քաջարան	7 061

<i>Քաղաքի անվանումը</i>	<i>Բնակչության թվաքանակը, մարդ</i>
Ապարան	6 291
Ճամբարակ	5 715
Վայք	5 702
Մարալիկ	5 492
Նոյեմբերյան	4 930
Թալին	4 753
Մեղրի	4 542
Ջերմուկ	4 400
Ագարակ	4 284
Ախթալա	2 050
Այրում	1 957
Թումանյան	1 603
Ծաղկաձոր	1 214
Շամլուղ	655
Դաստակերտ	301

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ¹ 01.01.2017 թ. դրությամբ**78. Հայաստանի Հանրապետության խոշորագույն գյուղերը
(5000 և ավելի բնակչությամբ) 2016 թ. հունվարի 1-ի դրությամբ**

<i>Գյուղական համայնքը</i>	<i>Գտնվելու տեղը</i>	<i>Բնակչության թվաքանակը, մարդ</i>
Ախուրյան	Շիրակի մարզ	9682
Այնթափ	Արարատի մարզ	9274
Վարդենիկ	Գեղարքունիքի մարզ	8811
Արարատ	Արարատի մարզ	8745
Ներքին Գետաշեն	Գեղարքունիքի մարզ	8558
Սարուխան	Գեղարքունիքի մարզ	8241
Գառնի	Կոտայքի մարզ	7734
Նոր Խարբերդ	Արարատի մարզ	7046
Ջուլաքար	Գեղարքունիքի մարզ	6741
Մրգաշատ	Արմավիրի մարզ	6438
Գեղիհովիտ	Գեղարքունիքի մարզ	6337
Ջրվեժ	Կոտայքի մարզ	6308
Նոր Գեղի	Կոտայքի մարզ	6303
Սարդարապատ	Արմավիրի մարզ	6295

<i>Գյուղական համայնքը</i>	<i>Գյուղակից տեղը</i>	<i>Բնակչության թվաքանակը, մարդ</i>
Առինջ	Կոտայքի մարզ	6214
Կարմիրգյուղ	Գեղարքունիքի մարզ	6213
Արագածավան	Արագածոտնի մարզ	6163
Քասախ	Կոտայքի մարզ	6095
Փարաքար	Արմավիրի մարզ	6079
Նորատուս	Գեղարքունիքի մարզ	6043
Օշական	Արագածոտնի մարզ	5977
Զովունի	Կոտայքի մարզ	5919
Ազատան	Շիրակի մարզ	5801
Մեծավան	Լոռու մարզ	5798
Գուգարք	Լոռու մարզ	5598
Երանոս	Գեղարքունիքի մարզ	5314
Պռոշյան	Կոտայքի մարզ	5234
Լիճք	Գեղարքունիքի մարզ	5220
Ավշար	Արարատի մարզ	5185
Ոսկետափ	Արարատի մարզ	5163
Ծովինար	Գեղարքունիքի մարզ	5159
Օձուն	Լոռու մարզ	5128
Մալիշկա	Վայոց ձոր	5114
Մխչյան	Արարատի մարզ	5069

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Աշխարհի պետությունների և տարածքների համառոտ տեղեկատու քառարան, Ե., 2012, 142 էջ:
2. Հայաստանի Հանրապետության մարզերը և Երևան քաղաքը թվերով, 2016, ՀՀ ԱՎԾ, 2016, 330 էջ:
3. Հայաստանի Հանրապետության մշտական բնակչության թվաքանակը 2017 թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, Վիճակագրական տեղեկագիր, ՀՀ ԱՎԾ, 2017, 10 էջ:
4. Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2015 թվականի հունվար-դեկտեմբերին, ՀՀ ԱՎԾ, 2016, 299 էջ:
5. Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2017 թվականի հունվար-մարտին, ՀՀ ԱՎԾ, 2017, 367 էջ:
6. Հայաստանի Հանրապետությունը թվերով 2015, ՀՀ ԱՎԾ, Ե., 2015, 1-22 էջ:
7. Սուլջան Ս. Ա., Ճանաչված և չճանաչված պետություններ, «Անդին» ամսագիր, Ե., Հմ. 7, 2014, էջ 10-13:
8. Սուլջան Ս.Ա., Սեցեսիոնիզմը ժամանակակից աշխարհում, «21-րդ դար» ամսագիր, Ե., թիվ 6 (64), 2015, էջ 59-70:
9. Վալեսյան Ա. Լ., Վալեսյան Լ. Ա., Քաղաքական աշխարհագրություն, Ե., ԵՊՀ հրատ. 2009, 342 էջ:
10. Албанский фактор кризиса на Балканах/Отв. ред. Гуськова Е.Ю.-М.: ИНИОН РАН, 2003.
11. Асимметрия мирового суверенитета: зоны проблемной государственности, Ред. Кудряшова И.В., Том 18, М.: МГИМО-университет, 2009, 114с..
12. Атлас мира, М.: ПКО «Картография» Федерального агентства геодезии и картографии Министерства экономического развития РФ: Изд. Оникс, 2009, 288с..
13. Атлас мира, М.: ПКО «Картография» Федерального агентства геодезии и картографии Министерства экономического развития РФ: Изд. Оникс, 2010, 320с..
14. Бабурин С.Н., Территория государства: правовые и геополитические проблемы., М.: МГУ, 1997.
15. Баранов А.В., Сепаратизм в современном мире: Политико-территориальный аспект// Человек.Сообщество.Управление, № 3/2005, стр. 107-123.
16. Баджпай А., Динамика внутригосударственных конфликтов в Южной Азии// Человек. Сообщество.Управление, № 1/2014, стр. 6-17.

17. Бьюкенен А., Сецессия: Право на отделение, права человека и территориальная целостность государства., М.: Рудомино, 2001.
18. Все о странах мира. Карты всех стран - Санкт-Петербург: ООО «СЗКО» 2016-128 с..
19. Гладкий Ю.Н., Юкономическая и социальная география зарубежных стран: учебник для студентов висш. пед. ичеб. заведении, -М.: Академия, 2008, 464 с..
20. Горбачева Е.Г., Ляхова К.А., Рекорды в мире природы - 2003, Вече, 384 с..
21. Громыко А.А., Усмирение терроризма: опыт Северной Ирландии//Терроризм и поли-тический экстремизм: вызовы и поиски адекватных ответов//Ин-т полит. и воен. анализа; Отв. ред. А.А. Шаравин, С.М. Маркедонов., М.: б.и., 2002, с. 37-45.
22. Густерин П.В., Йеменская Республика и ее города. М.: Международные отношения, 2006.
23. Иллюстрированный Атлас Мира, / Под ред. Любимцева М.Ю., Соколова И.В., М.: Ультра ЭКСТЕНТ, 2010, 191 стр..
24. Коваленко Ю., В Альпах зреет, Савойская республика // Известия. 1996. 23 мая.
25. Колосов В.А., Мироненко Н.С., Геополитика и политическая география. - М.: Аспект Пресс, 2001, 479 с..
26. Мораф Ф., Миф о замороженных конфликтах // per Concordiam, Том 1, № 2, 2010, 68 с..
27. Непризнанные страны // Вокруг Света - СПб, № 6, июнь 2012
28. Обзорно-географический атлас мира (страны мира на картах и в справках), М.: УНИНТЕХ, 2012, с.184.
29. Олейник А.П., Страны мира в цифрах / 2010, Краснодар, 2010, 119 с.
30. Олейник А.П., Страны мира в цифрах/2011, Краснодар, Электронное издание, 2011, с.62.
31. Петрелла Р., Националистические и региональные движения в Западной Европе//Этнос и политика - М.: УРАО, 2000. с. 234–244.
32. Политология. Энциклопедический словарь. М., 1993, с. 202.
33. Попов Ф.А., География сецессионизма в современном мире, М.: Новый Хронограф, 2012, с.672.
34. Тарасов А.Н., Право народов на самоопределение как фундаментальный демократический принцип // Свободная мысль. 2002. № 9.
35. У карты Мирового океана, Арзуманов Г.А., Белашщнко Т. К., Грачиков Г.Н. и др., М.: Воениздат, 1980, с. 461.

36. Ямковой В. А., Политическая география и история в вопросах и ответах: учеб.пособие для студентов вузов. Изд-во БГПУ, 2012 - 256 с.
37. BPstats. Statistical Review of World Energy 2015.
38. Demographia World Urban Areas. 10th annual edition, Revised at May 2014.
39. OPEC Annual Statistical Bulletin, 2015, <http://www.opec.org>
40. The United Nations Department of Economic and Social Affairs: Urban Population 2013., <http://gtmarket.ru>
41. United Nations Department of Economic and Social Affairs/Population Division World Population Prospects: The 2015 Revision, Key Findings and Advance Tables
42. World Population Ageing 2013 /Economic & Social Affairs, UN, New York, 2013
43. World Population Data Sheet, UN, New York, 2015
44. World Population Prospects /Key findings & advance tables, 2015 Revision, UN, New York, 2015
45. www.cassad.ned
46. www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2102rank.html
47. www.dic.academic.ru
48. www.files.school-collection.edu.ru/dlrstore/00000c51-1000-4ddd-517d-3600483aebf5/01-statistics.htm
49. www.geographyofrussia.com
50. www.geo.koltyrin.ru
51. www.geopolitics.ru
52. www.imf.org/external/pubs/ft/weo
53. www.nonews.co/directory/lists/countries/birth
54. www.statdata.ru/10-samih-bolshih-stran-mira-po-naseleniu
55. www.wikipedia.org

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Կազմեցին՝
Մարատ Արիսի Գրիգորյան
Սերոբ Արամի Սուջյան

**ԱՇԽԱՐՀԸ ԹՎԵՐՈՎ ՈՒ
ՓԱՍՏԵՐՈՎ
ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ**

Համակարգչային ձևավորումը՝ Կ. Չալաբյանի
Կազմի ձևավորումը՝ Ա. Պատվականյանի
Հրատ. սրբագրումը՝ Գ. Գրիգորյան

Տպագրված է «Արման Սամանգուլյան» ԱԶ-ում:
ք. Երևան, Հր. Ներսիսյան 1/125

Ստորագրված է տպագրության՝ 24.12.2017:
Չափսը՝ 60x84 $\frac{1}{16}$: Տպ. մամուլը՝ 14,625:
Տպաքանակը՝ 100:

ԵՊՀ հրատարակչություն
ք. Երևան, 0025, Ալեք Մանուկյան 1
www.publishing.am